

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
ENDÜSTRİ ÜRÜNLERİ TASARIMI ANASANAT DALI

**ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ
ÖRGÜTLENMELERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMUN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

DUYGU KAÇAR

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
ENDÜSTRİ ÜRÜNLERİ TASARIMI ANASANAT DALI

**ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ
ÖRGÜTLENMELERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMUN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

DUYGU KAÇAR

Tez Danışmanı:
YRD.DOÇ. ESİN DÜZAKIN

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Duygu KAÇAR**

Anasanat Dalı : **Endüstri Ürünleri Tasarımı**

Tezin Adı : **ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ
ÖRGÜTLENMELERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMUN İNCELENMESİ**

28/11/2013 tarihinde yapılan savunma sınavında başarılı bulunan tez; kapsam, nitelik ve şekil yönünden **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Kurumu	İmza
Yrd.Doç.Esin D.YOLSEVER	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	
Sınav Jüri Üyeleri		
Prof.Meltem ETİ PROTO	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	
Yrd.Doç.C. Arslan ÖZBİÇER	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	
Yedek Jüri Üyeleri		
Doç.Rüçhan ŞAHİNOĞLU	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	
Yrd.Doç.Hakan ERTEM	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü yönetim Kurulu'nun 04.../12.../2013 tarih ve XXV-9 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof.Nilüfer ERGİN DOĞRUER

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Duygu Kaçar
Anasanat Dalı	: Endüstri Ürünleri Tasarımı
Programı	: Endüstri Ürünleri Tasarımı
Tez Danışmanı	: Yrd.Doç. Esin Düzakın
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - Ekim 2013
Anahtar Kelimeler	: Endüstriyel Tasarımcı, Meslek Örgütü

ÖZET

ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMUN İNCELENMESİ

Endüstriyel tasarımın profesyonelleşmesi ve endüstriyel tasarımcının profesyonel meslek sahibi olarak nitelendirilmesi ile sonuçlanacak süreç dünyada ve ülkemizde halen devam etmektedir. Bu durumda, endüstriyel tasarımcılığın genel olarak meslek kavramı ve meslekler tarihi içindeki yeri kadar, bu mesleğin uygulandığı ülkenin kendine özgü şartları da önemli rol oynamaktadır. Profesyonelleşmenin önemli adımlarından biri olan mesleki örgütlenme de doğal olarak bu özel şartlardan etkilenmektedir. Türkiye'de de tasarım tarihi, tasarım ve tasarımcının algılanışı, mesleki örgütlenme tarihi ile biçimleri kendine özgü gelişim süreci ve özellikler göstermektedir. Bu tezde öncelikle mesleki örgütlenme kavramı sosyal ve tarihsel bağlamlar içinde genel olarak incelenmiş, daha sonra endüstriyel tasarım mesleğinin kendine özel şartları ve mevcut tasarımcı örgütü örnekleri ortaya konulmuş ve sonuçta endüstriyel tasarımcıların mesleki örgütlenmelerinin Türkiye'deki örnekleri bu bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Duygu Kaçar
Field	: Industrial Product Design
Programme	: Industrial Product Design
Supervisor	: Assist.Prof. Esin Düzakın
Degree Awarded and Date	: Master - October 2013
Keywords	: Industrial Designer, Professional Association

ABSTRACT

PROFESSIONAL ASSOCIATIONS OF INDUSTRIAL DESIGNERS AND A STUDY ON THE SITUATION IN TURKEY

Professionalization of industrial design and recognition of industrial designer as a professional is an, both globally and locally, ongoing process. Main reasons for this situation are general standing of industrial design within the concept and history of professions as well as the peculiar conditions of the country in which the profession is practised. Being one of the important steps of the process of professionalization, concept of professional organization is also affected by these specific circumstances. Design history, perception of design and designer, history and sortings of professional organizations carry peculiarities in Turkey as well. In this thesis, concept of professional organization has been researched within social and historical contexts, later particular conditions of industrial design and existing examples of industrial designers' professional organizations have been presented and in conclusion present situation in Turkey regarding industrial designers' professional organizations was evaluated in the light of the established knowledge framework.

ÖNSÖZ

Türkiye'nin Endüstriyel Tasarım mesleği ile tanışması kendine özgü şartlar içinde gerçekleşmiştir. Bu özgün şartlar mesleğin gelişim sürecini ve tasarımcıları halen etkilemektedir. Tasarım ve tasarımcının Türkiye'ye has durumundan etkilenen ve aynı zamanda bu iki kavramı etkileyen üçüncü kavram ise tasarımcıların meslek örgütüdür. Ülkemizde yeni sayılabilecek bir mesleğin üyeleri olarak Türk endüstriyel tasarımcılar meslek tarihinin ilk dönemlerinde örgütlenmeye başlamış, ülkenin ve mesleğin değişen koşulları içinde mesleklerini ve birliklerini geliştirme çabası içinde olmuştur. Bu sıkı ilişkiden ötürü, endüstriyel tasarım mesleğinin Türkiye'deki durumu ve gelişimini anlamak endüstriyel tasarımcıların mesleki örgütlenme durumlarını ve gelişimini anlamaya bağlıdır. Bu çalışma ile tasarım, tasarımcı ve meslek örgütü arasındaki bu bağlantının anlaşılmasına yardımcı olacak değerlendirmelerin yapılması amaçlanmıştır. Tez süreci boyunca konuya hakim bakış açısı ve bilgisiyle beni yönlendiren, tez çalışmasının konusu olan kuruluşlar hakkında sahip olduğu her türlü kaynağı benimle paylaşan değerli hocam Yrd.Doç. Esin Düzakın'a teşekkürü borç bilirim. Dernek arşivlerini bana açarak birçok belge ve bilgiyi kullanmamı sağlayan Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu'na da ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2013

Duygu KAÇAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
2. MESLEK VE ÖRGÜTLENME	
2.1 Meslek.....	3
2.1.1 Meslek Kavramının Tanımı	3
2.1.2 Meslek Kavramının Ortaya Çıkışı	4
2.1.3 Profesyonel, Profesyonellik ve Profesyonelleşme.....	5
2.1.3.1 Profesyonel ve Profesyonellik Kavramları.....	5
2.1.3.2 Profesyonelleşme Süreci.....	9
2.1.3.2.1 Profesyonelleşme ve Mesleki Eğitim	12
2.1.3.2.2 Profesyonelleşme ve Meslek Etiği	14
2.2 Örgütlenme	16
2.2.1 Sivil Toplumda Örgütlenme	16
2.2.1.1 Sivil Toplum Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Tanımı.....	16
2.2.1.2 Sivil Toplum Kuruluşları.....	18
2.2.1.2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi.....	20
3. MESLEKİ ÖRGÜTLENME	
3.1 Mesleki Örgütlenme Tarihi.....	23
3.1.1 Roma Loncaları	24
3.1.2 Bizans Loncaları	25
3.1.3 Melâmet	26
3.1.4 Fütüvvet	27
3.1.5 Avrupa'da Ortaçağ Loncaları	28
3.1.6 Ahilik	29
3.1.6.1 Ahilik Teşkilatının Yapısı ve Özellikleri.....	31
3.1.7 Osmanlı Loncaları	32
3.1.7.1 Yapı ve İşleyiş	33
3.1.7.2 Yönetim	34
3.1.7.3 Denetim	35

3.1.7.4 Narh Sistemi	36
3.1.7.5 Gedik Sistemi	37
3.1.7.6 Teşkilatın Bozulması	38
3.1.8 Osmanlı'da İlk Odalar ve Meslek Örgütleri	39
3.1.9 Cumhuriyet Dönemi'nde İlk Odalar ve Meslek Örgütleri.....	41
3.2 Mesleki Örgütlenme	42
3.2.1 Mesleki Örgütün Tanımı	43
3.2.2 Mesleki Örgütlenmenin Sebebi ve İşlevi.....	43
3.2.3 Mesleki Örgütlenme Biçimleri	47
3.3 Türkiye'de Mesleki Örgütlenme.....	49
3.3.1 Türkiye'de Mesleki Örgütlenme Biçimleri	49
3.3.1.1 Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları	51
3.3.1.2 Diğer Meslek Kuruluşları	53
3.3.2 Türkiye'deki Mevcut Durum Değerlendirmesi	54

4. ENDÜSTRİYEL TASARIM VE ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ

4.1 Tasarım	57
4.1.2 Disiplin Olarak Tasarım	58
4.2 Endüstriyel Tasarım.....	61
4.2.1 Meslek Olarak Endüstriyel Tasarım	63
4.2.2 Endüstriyel Tasarımcı.....	66
4.3 Dünyada Endüstriyel Tasarımcıların Mesleki Örgütlenmeleri.....	68
4.3.1 Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi (ICSID)	68
4.3.1.1 ICSID Üyeleri.....	70
4.3.1.2 ICSID Üyesi Mesleki Örgütler	73
4.3.1.2.1 Çin Endüstriyel Tasarım Birliği	74
4.3.1.2.2 Hong Kong Tasarımcılar Birliği.....	75
4.3.1.2.3 Japonya Endüstriyel Tasarımcılar Birliği	75
4.3.1.2.4 Rusya Tasarımcılar Birliği	76
4.3.1.2.5 Kore Endüstriyel Tasarım Birliği	77
4.3.1.2.6 Çin Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (Tayvan).....	78
4.3.1.2.7 Design Austria	78
4.3.1.2.8 Hırvat Tasarımcılar Birliği	79
4.3.1.2.9 Estonya Tasarımcılar Birliği.....	79
4.3.1.2.10 Ornamo Fin Tasarımcılar Birliği	80
4.3.1.2.11 Alman Endüstriyel Tasarımcılar Birliği	81
4.3.1.2.12 Macar Sanatçılar (Güzel Ve Uygulamalı Sanatlar) Birliği 81	
4.3.1.2.13 Endüstriyel Tasarım Birliği (İtalya)	82
4.3.1.2.14 Letonya Tasarımcılar Birliği	83

4.3.1.2.15 Norveç Endüstriyel Tasarımcıları.....	84
4.3.1.2.16 Slovenya Tasarımcılar Birliği.....	85
4.3.1.2.17 Endüstriyel Tasarım Birliği (İspanya).....	85
4.3.1.2.18 Kanadalı Endüstriyel Tasarımcılar Birliği.....	86
4.3.1.2.19 Amerika Endüstriyel Tasarımcılar Birliği.....	86
4.3.1.2.20 Avustralya Tasarım Enstitüsü.....	88
4.3.1.2.21 Yeni Zelanda Tasarımcılar Enstitüsü	89

5. TÜRKİYE’DE ENDÜSTRİYEL TASARIM VE ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ

5.1 Türkiye’de Endüstriyel Tasarım	91
5.1.1 Türkiye’de Endüstriyel Tasarımla İlgili Kurumlar	95
5.1.2 Türkiye’de Endüstriyel Tasarımcı	97
5.1.3 Türkiye’de Endüstriyel Tasarım Eğitimi Veren Kurumların Tarihçesi	100
5.1.3.1 Günümüzde Endüstriyel Tasarım Eğitimi Veren Kurumlar...	103
5.2 Türkiye’de Endüstriyel Tasarımcıların Mesleki Örgütlenmeleri	106
5.2.1 Endüstri Tasarımı Derneği (ETD)	107
5.2.2 Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK)	111
5.2.2.1 Kuruluş	111
5.2.2.2 Amaç ve Görevler.....	113
5.2.2.3 Üyelik	116
5.2.2.4 Derneğin Yapısı.....	117
5.2.2.5 Dernek Tüzüğü	119
5.2.2.6 ETMK’nın Çalışmaları	123
5.2.2.6.1 Mesleğin Tanıtılması İle İlgili Çalışmalar.....	124
5.2.2.6.2 Dernek Yapılanması İle İlgili Çalışmalar	131
5.2.2.6.3 Mesleğin Gelişimi ve Mesleki Statü İle İlgili Çalışmalar	135
5.2.2.6.4 Meslek İle İlgili Hukuki Çalışmalar	137
5.2.2.6.5 Dernek Tarafından Yapılan Yayınlar	139
5.2.2.6.6 Diğer Çalışmalar.....	142

6. SONUÇ

KAYNAKÇA.....

KISALTMALAR

ACID	Association of Canadian Industrial Designers (Kanada Endüstriyel Tasarımcılar Birliği)
ADA	Asia Designers Assembly (Asya Tasarımcılar Meclisi)
ADI	American Design Institute (Amerikan Tasarım Enstitüsü)
ADI	Associazione per il Disegno Industriale (Endüstriyel Tasarım Birliği)
ADI-FAD	Associacio de Disseny Industrial - El Fomento de las Artes y del Diseño (İspanya Endüstriyel Tasarım Birliği)
AID	American Agency for International Development
ASID	American Society of Industrial Design (Amerikan Endüstriyel Tasarım Topluluğu)
AUDAC	American Union of Decorative Artists and Craftsmen (Amerika Dekoratif Sanatlar ve Zanaatkarlar Sendikası)
bkz.	Bakınız
CIDA	China Industrial Design Association (Çin Endüstriyel Tasarım Birliği)
DA	Design Austria
DDK	Devlet Denetleme Kurulu
DIA	Design Institute of Australia (Avustralya Tasarım Enstitüsü)
DINZ	Designers Institute of New Zealand Inc. (Yeni Zelanda Tasarımcılar Enstitüsü)
DOS	Društvo Oblikovalcev Slovenije (Slovenya Tasarımcılar Birliği)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EDL	Eesti Disainerite Lilt (Estonya Tasarımcılar Birliği)
ETD	Endüstri Tasarımı Derneği
ETMK	Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu
ETSM	Endüstriyel Tasarım Sanal Müzesi
ETTA	Endüstriyel Tasarım Tanıtım Ajansı
GMK	Grafikerler Meslek Kuruluşu
HDD	Hrvatsko Dizajnersko Društvo (Hırvat Tasarımcılar Birliği)

IADB	Inter-American Development Bank
IBRD	International Bank For Reconstruction and Development
ICOGRADA	International Council of Communication Design (Uluslararası İletişim Tasarımı Birlikleri Konseyi)
ICSID	International Council of Societies of Industrial Design (Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi)
IDA	International Design Alliance (Uluslararası Tasarım Birliği)
IDEA	The Industrial Design Education Association (Endüstriyel Tasarım Eğitim Birliği)
İDGSA	İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
IDSA	Industrial Designers Society of America (Amerika Endüstriyel Tasarımcılar Birliği)
IFI	The International Federation of Interior Architects/Designers (Uluslararası İç Mekan Tasarımcıları Federasyonu)
INID	Indian National Institute of Design
İGEME	İhracatı Geliştirme Merkezi
İMMİB	İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri
İSTKA	İstanbul Kalkınma Ajansı
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İYTE	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
JIDA	Japan Industrial Designers' Association (Japonya Endüstriyel Tasarımcılar Birliği)
KAID	Korea Association of Industrial Design (Kore Endüstriyel Tasarım Birliği)
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LDS	Latvian Designers' Society (Letonya Tasarımcılar Birliği)
MKISZ	Magyar Képzőművészeti és Iparművészeti Szövetség (Macar Sanatçılar Birliği)

MTD	Moda Tasarımcıları Derneği
NFDC	The National Furniture Designers' Council (Ulusal Mobilya Tasarımcıları Konseyi)
NID	Norske Industridesignere (Norveç Endüstriyel Tasarımcıları)
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OSTİM	Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi
ÖSYS	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi
SDR	Rusya Tasarımcılar Birliği
SID	Society of Industrial Designers (Endüstriyel Tasarımcılar Topluluğu)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
VDID	Verband Deutscher Industrie Designer e.V. (Alman Endüstriyel Tasarımcılar Birliği)
VNIITE	Teknik Estetik İçin Tüm Birleşik Bilimsel Araştırma Enstitüsü
WHO	World Health Organization
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Endüstriyel tasarım, çalışma alanı ve şartları bakımından yakın olduğu mimarlık ve mühendislik gibi diğer mesleklerle karşılaştırıldığında, ortaya çıkışı günümüze oldukça yakın, yeni bir meslek olarak nitelendirilmektedir. Avrupa'da sanayi devriminin ardından endüstrileşmenin artmaya ve yayılmaya başlaması ile, diğer tasarım alanlarından gelen uygulayıcıların bu alana yönelmesi sonucunda ortaya çıkan meslek, II. Dünya Savaşı sonrasında üretimde yeniden yapılanma ve pazar yaratma çabaları sırasında dünyada tanınmaya ve yayılmaya başlamıştır.

Endüstriyel tasarımın yeni bir uğraş alanı olmasından ötürü, hızla değişen ekonomik ve sosyal şartlar dahilinde profesyonel bir meslek olarak tanınma süreci de henüz sonuçlanmamıştır. Zaman içinde mesleğin tanınır hale gelmesi ile tasarım hizmetini alanların ihtiyaç ve istekleri belirginleşmiş, bu hizmeti almayı bekledikleri ekonomik ve sosyal çerçevenin sınırları görünür ve anlaşılır hale gelmiş, bunun sonucunda tasarımcının bu ilişkiden edineceği ekonomik ve sosyal kazancın da öngörülebilir olması gerekliliği doğmuştur. Bu durum, diğer mesleklerde olduğu gibi, meslek sahibi olarak tasarımcıları, mesleğin uygulanma şartları ve bunların sonuçlarını belirlemek, tasarım hizmetini verenlerin olduğu kadar alanların da haklarını tanımlamak, mesleğin gelişebilmesi için dayanışma ve iletişim içinde olmak ihtiyacına sürüklemiş, bunun sonucunda ise her ülkenin kendine özgü ekonomik ve sosyal şartları içinde, tasarımcı meslek örgütleri belirmeye başlamıştır.

Endüstriyel tasarım mesleği Türkiye'de, ülkenin kendi özgü şartları içinde uygulanmaya başlamış ve gelişimi birçok ülkeden -özellikle mesleğin kökeninin bulunduğu Batı ülkelerinden- farklı bir yol izlemiştir. Avrupa ülkelerinde sanayi ve pazarlama, mesleğin ortaya çıkışına ve gelişmesine öncülük ederken, Türkiye'de ilk adım olarak, mesleğin sanayi ve ihracatı geliştirmesi ve iyileştirmesi amacı ile tasarım eğitimine başlanmıştır. İlk olarak eğitim kurumları ile ülkemize gelen, daha sonra sanayi ve pazarlamada yerini bulmaya çalışan endüstriyel tasarım, meslek olarak ortaya çıkışı bakımından Batı'daki örneklerden farklı bir tarihe sahip olsa da, profesyonelleşme süreci bakımından mesleğin daha önceden var olduğu diğer ülkelere benzer bir yol izlemektedir. Bu benzer yol üzerinde atılan adımlardan biri de Türk tasarımcıların bir

araya gelerek oluşturduğu meslek örgütleridir. Endüstriyel tasarımcılar, mesleğin Türkiye'deki yaklaşık 40 yıllık uygulama geçmişi içinde iki kayda değer örgütlenme gerçekleştirmiştir. 1979 yılında kurulan Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) 1984 yılında kapanırken, 1989 yılında kurulan Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK) çalışmalarına halen devam etmektedir.

Endüstriyel tasarımcıların Türkiye'de kurdukları meslek örgütleri bugüne kadar Türk tasarım literatüründe üzerinde sınırlı olarak durulmuş bir konu olmuştur. Bu açıdan, bu tez çalışmasında da başvuru, Gülname Turan'ın ETD ve Gülay Hasdoğan'ın ETMK üzerine yaptıkları çalışmalar kayda değer önem taşımaktadır. Bahsi geçen çalışmalar, bu kuruluşların tarihçeleri ve faaliyetleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak bu mesleki örgütlerin profesyonelleşme ile ilişkilerinin değerlendirildiği bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu durum, bu tez çalışmasının konusunun belirlenmesinde ve inceleme çerçevesinin oluşturulmasında etkili olmuştur.

Endüstriyel tasarımcıların Türkiye'de kurmuş oldukları meslek örgütlerini doğru şekilde değerlendirebilmek için meslek, örgütlenme, mesleki örgütlenme kavramlarının genel tanımları yapılmış, bu kavramlar sosyal, tarihi ve hukuki bağlamlarda incelenmiş, daha sonra bir meslek olarak tasarım ve bir profesyonel olarak tasarımcı kavramları irdelenmiş, Türkiye dışındaki endüstriyel tasarımcıların meslek örgütleri araştırılmıştır. Son olarak tasarım, tasarımcı ve tasarımcı örgütleri Türkiye şartları çerçevesinde incelenip değerlendirilerek çalışma tamamlanmıştır.

Bir mesleğin tanınması, kabul edilmesi ve standartlaşması, kısacası profesyonelleşmesi süreci ile meslek örgütlerinin varlığı ve çalışmaları birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir. Bu çalışmada amaçlanan, bu gerçek ışığında ve endüstriyel tasarım mesleğinin ülkemize özgü şartları içinde, yukarıda adı geçen kuruluşların faaliyetlerinin anlaşılması ve değerlendirilmesidir. Sonuçta, mesleki örgütlenme ve profesyonelleşme kavramları etrafında yapılan bu değerlendirmenin endüstriyel tasarım mesleği ve bu mesleğin uygulayıcılarının ülkemizdeki mevcut durumunun anlaşılmasına ve bundan sonra izlenecek adımların belirlenmesine hizmet etmesi beklenmektedir.

2. MESLEK VE ÖRGÜTLENME

2.1 MESLEK

2.1.1 Meslek Kavramının Tanımı

Türk Dili Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğü “meslek” kelimesini “belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş; uğraş” olarak tanımlanmaktadır.¹

Sözlük tanımının dışında “meslek” kelimesinin tarih, ekonomi ve sosyoloji bağlamlarında kullanılan farklı tanımlamalarıyla karşılaşılmaktadır. Everett C. Hughes, “Meslekler” başlıklı makalesinde, kelimenin İngilizce karşılığı olan “profession” kelimesinin “profess” yani “dinsel düzen adına yemin etmek” anlamında dinsel bir kökenden geldiğini, ancak 17. yy. ortasından itibaren dini çağrışımlarını kaybederek “yeteri kadar nitelikli olma”; başka bir deyişle mesleğe girmek isteyen kişinin bu işi iyi yapabilmek için doğru ve gerekli özelliklere sahip olduğu anlamını kazandığını ifade etmektedir.² Hüsnü Erkan, ekonomi bilimi açısından bakarak mesleklerin ortaya çıkışını açıklarken öncelikle “piyasadan karşılık elde etme için yapılan faaliyetler” anlamı ile “iş” kelimesinin tanımını yapmakta, daha sonra bu tanımın genel anlamda “insanın doğal ve toplumsal çevresine doğrudan müdahalesi” olan “iş” ile farkını vurgulamak için tanımı bir adım ileri götürerek tarihi, ekonomik ve sosyal değişim ve işbölümü ile ortaya çıkan uzmanlaşma ve bunun sonucunda kurumsallaşma ile ortaya çıkan konumu “meslek” olarak tanımlamaktadır.³ Bu tanıma “görel olarak istikrarlı, genellikle yaşamı boyunca veya emekli oluncaya kadar süren, sistematik düzenlenmiş, kazanç sağlayan belli bir çalışma biçimi” şeklinde açıklık getirilmektedir.⁴ “Meslekler Sosyolojisinde Bazı Sorunlar” isimli makalesinde sosyologların henüz “meslek” tanımlaması üzerinde teorik ve yöntembilimsel bir uzlaşmaya varamamış olduğunu vurgulayan Bernard

¹ *Meslek*, (t.y.) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.523dfedcce6424.42840998 (21 Eylül 2013)

² Everett C. Hughes, “Meslekler”, **Meslekler ve Sosyoloji**, Zafer Cihniioğlu (drl.), Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, s.26.

³ Hüsnü Erkan, **Ekonomi Sosyolojisi**, İzmir: Alper Matbaası, 1991, s.96.

⁴ Erkan, s.98.

Barber “meslek olan” ve “meslek olmayan” ayrımını yapmak için “profesyonel davranış gösterme” kavramını ortaya sürmektedir.⁵ Barber, profesyonel davranışı şu temel özellikler ile tanımlar⁶:

Yüksek derecede genel ve sistematik bir bilgi; bireysel çıkarlardan çok toplumsal çıkarlara yönelme; işteki toplumsallaşma süreci içerisinde ve uzmanların kendilerinin gönüllü olarak kurdukları ve işlettikleri dernekler aracılığıyla oluşturdukları etik kanunlar sayesinde yüksek derecede kendi kendine davranışları kontrol etme eğilimi; bireysel çıkar anlamına gelmeyecek fakat sadece işteki başarıları sembolize eden (para veren ya da manevi olarak onurlandıran) bir ödül sisteminin varlığı.

Mesleğin tanımı ayrıntılarda değişse de etik ve başkalarını düşünen davranış biçimi yapılan tanımlamaların ortak yönü olarak karşımıza çıkmaktadır; zira bir meslek, etik bileşenini göz önüne almazsa, bunun karşılığında ceza olarak toplumun ona attığı destek ve statüyü kaybetmiş olur, müşterinin istismar edilmesi adeta affedilmez bir günahdır.⁷

2.1.2 Meslek Kavramının Ortaya Çıkışı

Yukarıda da belirtildiği gibi “meslek” kelimesi farklı bağlamlarda farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. “Meslek” kavramının ortaya çıkışı toplumsal ve tarihsel açıdan değerlendirildiğinde mesleklerin sınıf temeline göre ortaya çıkmış olabileceği ifade edilse de, ekonomi sosyolojisi açısından yapılan diğer açıklamalar da mevcuttur. Erkan, mesleklerin oluşumunu açıklarken, “piyasadan karşılık elde etme için yapılan faaliyetler” olarak kabul edilen iş alanlarının uygarlıkla birlikte gelen uzmanlaşma sonucunda kurumsallaşması ve endüstri toplumunda kendi sosyal değerlerini yaratarak örgütlenmesi sonucunda mesleklerin ortaya çıktığını belirtmektedir.⁸ “Endüstri toplumunda bir kazanç elde etmeye yönelik bir davranış modeli” olarak ortaya çıkan meslekler, farklı beklentilerde kişileri bir araya toplamakta, aynı meslek grubunun üyeleri meslek sahibi olarak kendilerinden beklenen somut davranışlarla meslek rolleri

⁵ Bernard Barber, “Meslekler Sosyolojisinde Bazı Sorunlar”, **Meslekler ve Sosyoloji**, Zafer Cırhinlioğlu (drl.), Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, s.45-46.

⁶ Barber, s.46.

⁷ William J. McGlothlin, “The Professions”, **The Journal of Higher Education**, Vol.34, No.2, (February 1963), s.111.

⁸ Erkan, s.98.

oluşturmakta ve toplumun farklı kesimleri (işçi, işveren, mesleki birlik, devlet vb.) tarafından bu rollere biçilen değere göre sosyal olarak konumlandırılmaktadır.⁹ Her meslek mensubu “ekonominin iş organizasyonu ile bireyin toplumdaki statüsünün kesişim alanında” o mesleğin gerektirdiği ekonomik ve sosyal rolü yerine getirerek kazanç ve itibar edinmektedir.¹⁰ Özetle, uyum sağlanması gereken bir rol olarak meslek kavramının ortaya çıkmasının sebeplerinin hem ekonomik hem de kişisel ve sosyal kazanç olduğu söylenebilir.

Mehmet Eröz, mesleklerin ortaya çıkışını uzmanlaşma ve sınıfsal yapı ile ilişkinin ötesine taşıyarak toplumsal iş bölümüne bağlamaktadır.¹¹ Modern toplum öncesinde yapılacak işler coğrafya ve iklim şartlarına, toplumsal yapıya, içinden geçilen tarihi döneme vb. göre değişirken ve ortaya çıkan meslek alanlarında kimlerin uğraşı vereceği yine bu şartlara bağlı olarak belirlenirken¹², günümüzde meslekler “prensiplere sahip belli vasıflara sahip olan herkese açıktır”.¹³

2.1.3 Profesyonel, Profesyonellik ve Profesyonelleşme

2.1.3.1 Profesyonel ve Profesyonellik Kavramları

“Profesyonel” kelimesi Türk Dili Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü’nde “bir işi kazanç sağlamak amacıyla yapan (kimse), amatör karşıtı; ustalaşmış, uzmanlaşmış”, “profesyonellik” ise “profesyonel olma durumu” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴

Ancak profesyonellik, sözlük anlamının ötesinde, meslek kelimesinin çeşitli tanımlarında da karşılaştığımız gibi, meslek sahibi olma durumunun yanı sıra, bir mesleğin genel çerçevesini tanımlamak için de kullanılmaktadır. Meslek sahibi olmak ve bir mesleki grubun üyesi olmak “profesyonel”, “profesyonellik” ve “profesyonelleşme” kavramlarına atıf yapılmadan açıklanamayacağından metnin bundan sonraki kısmında bu iki ifade TDK Sözlüğü’nde yer verilen ilk anlamlarının ötesinde, meslekler ve mesleklerin özellikleri ile ilgili kavramlar olarak ele alınacaktır.

⁹ Erkan, s.100.

¹⁰ Erkan, s.98.

¹¹ Mehmet Eröz, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, 2. Basım, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977, s.174.

¹² Eröz, s.174.

¹³ Eröz, s.183.

¹⁴ *Profesyonel*, (t.y.) http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.524c84c5688482.61241276 (20 Temmuz 2013)

Bunun için, öncelikle bahsedilen kavramların açılımlarına ve diğer kavramlarla ilişkilerine bakmak gerekmektedir.

Sosyoloji alanında, “profesyonel” ve “profesyonelleşme” kavramları, profesyonel meslek sahiplerinin -beklenen ve süregiden- davranış biçimleri ve meslek sahibinin hizmet verilen kişi ile kurduğu ilişkinin içeriği ve biçimi üzerinden tanımlanmaktadır. Böylece, bu tanımlarla, profesyonel mesleğin ve meslek sahibi kişinin özellikleri de belirlenmektedir.

Profesyonel meslek kavramını daha iyi tanımlayabilmek için iş, meslek ve profesyonel meslek (diplomalı meslek) arasındaki farkları belirtmek faydalı olacaktır. Bu ayrımı yapabilmek için iki temel ön koşulu göz önünde bulundurmak gerekir: (1) Fonksiyonel boyut: Bilgi konusu, yetenek ve çalışma. (2) Toplumsal boyut: Sosyal görelim. Profesyonel mesleğin uygulanabilmesi için teknik bilginin yanı sıra, ahlaki standartlar da gereklidir; işten mesleğe, meslekten profesyonel mesleğe gidilirken sistematize bilgi düzeyi ve toplumsal kuralların daha fazla dikkate alınması ile sosyal yönelim gerekliliği artmaktadır.¹⁵

Harold. L. Wilensky, “Herkesin Profesyonelleşmesi?” başlıklı makalesinde profesyonel kavramını açıklamak için yola çıkarken “profesyonel olan ve olmayan” şeklinde sınıflandırılan çeşitli iş kollarının farklılıklarına dikkat çekmekte ve emeğin profesyonelleşmesi tartışmasını ortaya atmaktadır.¹⁶ Wilensky’ye göre profesyonelleşmenin derecesi teknik yeterliliğin derecesinin yanı sıra, hizmet ideallerine ve profesyonel davranışın destekleyici normlarına bağlılığın derecesi ile de belirlenir.¹⁷ Profesyonellik salt uzmanlaşma, teorinin uygulamaya geçirilmesi, becerinin aktarımı ve iş sahibi olma durumunun devamlılığı ile açıklanamayacağından, profesyonel yetki sahibi olmak isteyen meslek sahiplerinin bunun için teknik bir temel oluşturması, yasal yetki beyan ederek bu yetkiyi ve beceriyi eğitim standartları ile ilişkilendirmesi ve sonuçta toplumu verdiği hizmetin kesinlikle güvenilir olduğuna ikna etmesi gerektiğini savunmaktadır. Buradan yola çıkarak yukarıda bahsedilen ayrımı yapabilmek için iki

¹⁵ Erkan, s.99.

¹⁶ Harold. L. Wilensky, “The Professionalization Of Everyone?”, *The American Journal Of Sociology*, Vol.LXX, No.2, (September 1964), s.138.

¹⁷ Wilensky, s.141.

temel kriter belirler¹⁸: (1) Profesyonelin işi tekniktir; uzun ve önceden tanımlanmış bir eğitim sürecinin sonunda elde edilen sistematik bilgi veya doktrinlere dayanmaktadır. (2) Profesyonel kişi profesyonel normlara bağlıdır. Wilensky, “teknik” ile kastedilenin sadece “bilimsel” anlamına gelmediğini vurgulamakta, bilimsel olmayan düşünüş biçimlerinde de (ör. papazlık mesleği) sıkı eğitim standartlarının ve etkin bir biçimde düzenlenmiş ve sistemleştirilmiş doktrinlerin meslek için teknik bir temel oluşturduğunu ifade etmektedir.¹⁹ Teknik temelin yanında eksik olmaması gereken profesyonel normlar ise, meslek sahibinin teknik olarak yeterli olması ve yüksek kalitede iş çıkarması zorunluluğunu getirmekle kalmaz, onu, bir hizmet ideali olarak, herhangi bir çatışma durumunda müşterinin çıkarını kişisel ve ticari çıkarların üstünde tutma isteğine bağlı kılar.²⁰

Wilensky, profesyonelliğin temel özellikleri olarak teknik ve ahlaki düzlemlerde mesleki standartların varlığına dikkat çekerken, Marie R. Haug bu özelliklere bir yenisini ekleme gerekliliğini vurgulamaktadır. Haug’a göre üçüncü öge profesyonelin mesleğinin gereklerini yerine getirirken kısmen bağımsız kalabilmesi, başka bir anlamda aynı meslekten olmayanların uygulama üzerindeki kontrolünden korunmasıdır.²¹ Mesleği, “görevi halkın elde edemeyeceği bir grup özgün bilgiye hükmetmek olan hizmet grubu” olarak tanımlayan Haug, meslek sahiplerinin müşterinin çıkarına öncelik vermeleri, yani elde edeceği kardan ziyade yüksek kalitede hizmet sağlamaya öncelik vermeleri karşılığında kendilerine “görelî bir özgürlük bahşedildiğini” ve mesleki kontrolün yine aynı meslek grubundan profesyoneller tarafından yapılması güvencesini aldıklarını ifade etmektedir.²²

Profesyonellik ve mesleki uygulamanın denetiminin ilişkisi konusuna değinen bir başka sosyolog olan Everett C. Hughes, profesyonelliğin özünde “bireylere, örgütlere, hükümetlere; bütün bir sınıfa, gruplara ya da halkın hepsine, ya özel bir hizmet-öğüt, ya bir eylem ya da her ikisini birden sunma” eylemi olduğunu

¹⁸ Wilensky, s.138.

¹⁹ Wilensky, s.138.

²⁰ Wilensky, s.140.

²¹ Marie R. Haug, “Profesyonelleşme: Gelecek İçin Alternatif bir Hipotez”, **Meslekler ve Sosyoloji**, Zafer Cırhinlioğlu (drl.), Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, s.129.

²² Haug, s.130.

belirtmektedir.²³ Bahsi geçen hizmeti alan kişiler var olan sorunlarını çözmek ya da belli ihtiyaçlarını karşılamak için profesyonel hizmete ihtiyaç duyduklarına inanırlar; meslek sahibinin uygulamaya koyduğu bilgilerin deneyim ve denetim sonucunda elde edilmiş olduğunu kabul ederler.²⁴ Müşteri, aldığı hizmete değer biçecek yeterlilikte değildir ve bu durumda hizmeti verene güvenmek durumundadır; hizmeti veren ise kendi yargısı ve yeteneğine güven duyulmasını beklerken, uygulama halinde doğabilecek olumsuz sonuçlarla ilgili değerlendirmenin meslekten olduğu onaylanmış kişilerce yapılmasını, böylelikle korunmayı ister.²⁵ Hughes'a göre bu yaklaşım, toplumun profesyonelle hem yasal yetki hem de düşünme ve uygulama izni (lisans) verilmesinde göz önüne aldığı uzlaşma noktasıdır.²⁶

Toplumun ve profesyonelin çıkarlarının karşılıklı ilişkisinden bahsedilmeye başlandığında ilk karşılaşılan kavramlardan biri toplumsal kontroldür. Sahip olduğu özelleşmiş bilgi ve beceriler sayesinde sorunları çözen profesyonel, müşterinin denetimi dışında kalmakta ve profesyoneli ancak aynı mesleğe mensup diğer profesyoneller denetleyebilmektedir. Bu durum, profesyonelin elinde bulunan güçle, toplumu sömürebilme olanağına sahip olduğu kanısını uyandırmakta, ancak bu kanıya rağmen profesyonel meslek sahipleri güçlü konumları ile toplumda itibar görmektedirler.²⁷ Bunun sebebi ise profesyonelin doğuştan gelen asaleti değil, müşterinin güvenini kaybederek itibarını düşürmemek ve daha önemlisi “mesleklerini meslekten olmayanların daha yakın kontrolüne açmamaktır”.²⁸

Profesyonel ve profesyonellik kavramlarına toplumsal çerçeveden bakıldığında özellikle tıp, hukuk, mühendislik ve eğitim gibi profesyonel meslek gruplarının üyeleri siyasal, ekonomik ve kültürel toplum hayatı üzerindeki nüfuzları ve yönlendiricilikleri ile dikkat çekmektedir. Mevcut ekonomik ve sosyal düzenin yapı taşları olan kurumlar, çeşitli uzmanlık alanlarının özelleşmiş bilgi ve beceri aktarımı aşamalarından geçerek

²³ Hughes, s.25.

²⁴ Hughes, s.25-26.

²⁵ Hughes, s.27.

²⁶ Hughes, s.26.

²⁷ William Goode, “Topluluk İçinde Topluluk: Meslekler”, **Meslekler ve Sosyoloji**, Zafer Cihriñoğlu (drl.), Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, s.70.

²⁸ Goode, s.70.

gelen profesyonellerin sorumluluğu ve denetimindedir.²⁹ Zafer Cirhinlioğlu, eğitimli meslek sahibinin önemini, ekonominin “üretim araçlarının mülkiyeti” ve “emeğin değerine” bağlı olduğu sanayileşme süreci sonrasında geldiğimiz bilgi çağında gücün, bilgiye sahip olan ve onu yönlendirenlerin, böylece diğer sınıfların üzerinde egemenlik kuranların elinde olacağını belirterek vurgulamaktadır.³⁰ Bilgiyi elinde tutma gerçeğinin yanında, profesyonel olarak tanımlanabilmenin önemli şartlarından olan “bilginin” elde edilme yöntemi ve kullanış biçimi, profesyonelliğin derecesini belirlemek için kullanılan temel göstergelerdendir. Profesyonelliğin temeli sayılan sistematik bilginin üretimi öncelikle temel bilim ve uygulama alanlarında ortaya çıkarken, özellikle geçtiğimiz yüzyıl içinde bu eğilim diğer sosyal bilim dallarına da yayılmıştır.³¹ Profesyonellelikle ilgili temel sorun ise bilginin çıkarla ilişkisinin kurulduğu noktada ortaya çıkmaktadır. Barber, sistematik olarak üretilen bilginin doğa ve toplumu kontrol etme ve yönlendirme gücünden dolayı bu bilginin toplumun çıkarları doğrultusunda kullanılmasının önemine ve bu biçimde kullanımın profesyonel davranışın esas özelliklerinden biri olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir.³²

2.1.3.2 Profesyonelleşme Süreci

Bir mesleğin “profesyonel meslek” olarak kabul görmesi için kendinden kaynaklanan özellikler ve tarihsel süreçte geçmesi gereken aşamalarla ilgili tartışmalar devam etmektedir. Genel olarak, bir mesleğin, zaman içinde teorik altyapısının oluşması, eğitiminin standartlaşması, uygulamasının izinle yapılabilir duruma gelmesi, hizmeti veren ile alan arasında oluşan çıkar geriliminin giderilmesi, ilgili etik kodun oluşturulması, mesleki örgütlenme fikrinin oluşması ve yerleşmesi ve bunların sonucunda toplumsal uzlaşma ile mesleğin itibar kazanması aşamalarının ardından profesyonel meslek olarak tanımlanabileceği kanısı yaygındır. Ancak bu aşamalar her uğraş alanı için aynı doğal akış içinde gerçekleşmeyebilir; günümüzde birçok mesleğin - özellikle yakın tarihte uzmanlık alanlarının ayrışması ve derinleşmesi ile ortaya çıkmış

²⁹ Zafer Cirhinlioğlu, “Önsöz”, **Meslekler ve Sosyoloji**, Zafer Cirhinlioğlu (dr.), Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, s.7.

³⁰ Cirhinlioğlu, s.10.

³¹ Barber, s.47.

³² Barber, s.47.

olanların- “profesyonel” kabul edilebilmek için, çoğunlukla yatay ve dikey örgütlenmeler içerisinde, bu adımları izleme çabası içinde olduğu görülmektedir.

Profesyonelleşme kavramına faaliyet gruplarını tarihi ya da teknik bağlamlarda birbirinden ayırmayan bir çerçeveden bakan Hughes, profesyonelleşme ile mesleğin ve uygulamasının evrenselliği arasında bağlantı kurmakta ve bunun tarafsızlık, değişen mesleki ve genel bilgi takibi ve meslek için genelleşmiş teorik altyapı oluşturulması ile sağlandığını ifade etmektedir.³³ Çağdaş topluma geçişte ortaya çıkan meslekleri “yeni ortaya çıkan ya da marjinal meslekler” olarak niteleyen Barber ise bazı “profesyonel olmayan ya da profesyonel benzeri” meslek gruplarının “profesyonel” kategorisine girebilmek için içeriden ve dışarıdan gelen baskılarla karşı karşıya kaldıklarını savunmaktadır.³⁴ Kökeni ortaçağ ve gerisine uzanan mesleklere zıt olarak bu mesleklerin genel bilgiye dayalı olma ve toplumsal fayda için çalışma düzeylerinin, yani profesyonelleşmelerinin derecesi hem kendisince hem de ilgili diğer mesleklerce belirlenir.³⁵

Hukuk, din adamlığı, tıp, askerlik ve eğitim gibi yerleşmiş meslek grupları ile diş hekimliği, mimarlık, mühendislik gibi -çalışmanın yapıldığı dönemde- görece yeni ve sosyal hizmetler, veteriner hekimliği, yöneticilik, kütüphanecilik, eczacılık, hemşirelik, reklamcılık, halkla ilişkiler gibi -makalenin yazıldığı dönemde- yeni ortaya çıkan meslekler arasında görülen profesyonel olma ve profesyonelleşme konularındaki farklılıklara dikkat çeken Wilensky, bu mesleklerin gelişim aşamalarını karşılaştırarak profesyonelleşmenin bir süreç sonunda gerçekleşip gerçekleşmediği sorusunu sormakta ve soruya bu sürecin olası basamaklarını tanımlayarak cevap aramaktadır.³⁶ Adı geçen meslek gruplarının tarihsel süreçte geçirdikleri aşamaları ve bu süreçlerde ortaklaşan önemli olayları inceleyen sosyolog, profesyonelleşmenin aşamalarını şu şekilde özetlemektedir:

³³ Hughes, s.31.

³⁴ Barber, s.51.

³⁵ Barber, s.51.

³⁶ Wilensky, s.141-142.

- 1) Yapılan işin tam zamanlı iş olarak kabul edilmesi; verilen hizmetin sürekli hissedilen bir ihtiyacı karşılıyor olması.³⁷
- 2) Bu iş koluna yönelik eğitim veren kurumların ortaya çıkması; ilk aşamalarda daha köklü diğer mesleklerin eğitim alanlarından faydalanma şeklinde yürütülen eğitimin özelleşmiş üniversite ve fakültelerde belli uzmanlaşma alanları için verilmeye başlanması.³⁸
- 3) Mesleki örgütlenmenin başlaması; özelleşmiş eğitimin ardından gelen, mesleği ve ilgili görev alanını tanımlama ihtiyacı sonucunda meslek sahiplerinin bir araya gelmesi.³⁹
- 4) Yasal koruma ve izin düzenlemelerinin oluşturulması; hizmetin sınırlarının ve biçiminin hem hizmeti veren ve hem de alan açısından kanunla belirlenmesi.⁴⁰
- 5) Etik kodun oluşturulması; hizmetin kalifiye olmayan kişilerce ilkesizce verilmesini engellemek, meslek içi rekabeti azaltmak, müşteriye korumak ve hizmet idealini vurgulamak için meslek ahlâkı kural kümesinin yaratılması ve düzenlenmesi.⁴¹

Bu noktada profesyonelleşme basamakları kadar, profesyonelleşmenin önündeki engeller de önem kazanmaktadır; bütün meslek gruplarının bahsedilen aşamalardan geçebileceğini, profesyonelleşmenin esası olarak kabul edilebilecek teknik yeterlilik ve servis idealine kavuşabileceğini, yani iş kollarının hepsinin profesyonelleşebileceğini iddia etmek “sosyolojik bir romantizm” olacaktır.⁴² Mevcut çalışma sistemleri ve organizasyonel bağlam birçok meslek grubunun profesyonelleşmesi önünde engel oluşturmaktadır. Çalışma organizasyonlarında karşılaşılan bürokrasi, meslek sahibinin kendini yönetmesini ve mesleki yetkisini devam ettirebilmesini engellemektedir. Karmaşık iş yapıları içinde çalışan bir çok meslek sahibi, kontrolün ve son karar yetkisinin organizasyonun belli bileşenlerine dağıtıldığı bu ortamlarda ne özel ne de nihai sorumluluk sahibidir.⁴³ Özellikle hizmet talebinin

³⁷ Wilensky, s.142.

³⁸ Wilensky, s.142-144.

³⁹ Wilensky, s.144.

⁴⁰ Wilensky, s.145.

⁴¹ Wilensky, s.145-146.

⁴² Wilensky, s.156.

⁴³ Wilensky, s.146.

düşük, profesyonel hükme kapalı olan “güçlü” müşteri ve işverene bağımlılığın yüksek olduğu yapılarda özerkliğin kaybolması çok daha kolaydır.⁴⁴ Özerklik ve hizmet idealine yönelik kurumsal tehditlerin yanında (mesleki) yasal yetkinin tartışılabilir olması da profesyonelleşmenin önündeki engellerden biridir. Mesleğin teknik temelini oluşturan jargonun herkes tarafından bilinebilir veya çok dar kapsamlı olması durumunda meslek sahipleri, beceri tekeli ya da mesleki yetki üzerinde hak iddia etmekte zorlanacaklardır; bu durumda mesleki uygulama alanı ve araçları ne çok genel ve tanımsız, ne de çok dar ve kesin olmalıdır.⁴⁵ Wilensky, profesyonel ve bürokratik modellerin bu şekilde karşı karşıya gelmesi sonucunda geleceğin meslek gruplarının yeni bir model geliştirmesini, ortalama bir profesyonelin, profesyonel olan ve olmayan yönelimleri birleştirmesini, tipik bir mesleki birliğin ne bir sendika ne de profesyonel örgüt olmasını, yani karışık kontrol biçimlerinin ve melez organizasyonların yeni profesyonelleşme sürecinin çıktıları olmasını beklemektedir.⁴⁶

2.1.3.2.1 Profesyonelleşme ve Mesleki Eğitim

Profesyonelleşmenin iki esasından biri olarak bilginin üretimi ve yayılması hem meslek sahibi hem de mesleğin devamlılığı açısından yüksek önem taşımaktadır. Meslekler, itibarlı konumlarını sürdürebilmek için aralarından seçim yapacakları genç üyelere mesleğe kabul ve sonrasında da başarı şartı olarak biçim, içerik ve uzunluk standartlarını kendilerinin belirlediği ya da belirlemeyi istedikleri bir eğitim almaları gerekliliğini dayatmaktadırlar.⁴⁷ Mesleki eğitimin koşulları, mesleğe girmek niyetinde olan adaylar arasında bir ön eleme şartı olarak da işlev görmektedir: Eğitim almaya hak kazanmak için oluşturulan şartlar yukarı ötelenerek, eğitimin süresi uzatılarak ve eğitim sonrası kurslar ve stajlar zorunlu kılınarak, mesleğe hazırlık süreci zorlaştırılıp uzatılmakta, bu şartlar ile, nispeten az gelire sahip ailelerden gelen çocuklara neredeyse kendi şartlarına göre bir meslek ve eğitim seçmeleri telkin edilmektedir.⁴⁸ Ancak bu durum olumsuz olarak değerlendirilmemelidir; adayların dikkatle ve özenle seçildiği, üzerine -hem meslek hem mesleki eğitim üyeleri tarafından- önemli miktarda yatırımlar

⁴⁴ Wilensky, s.148.

⁴⁵ Wilensky, s.148.

⁴⁶ Wilensky, s.157.

⁴⁷ Hughes, s.33-34.

⁴⁸ Hughes, s.34-35.

yapıldığı ve henüz mesleğe girmeden de kimi ayrıcalıklara sahip olduğu kanısını taşıyan genç meslek sahibi mesleğe kesin olarak girdiğinde artık kendisini büyük bir ailenin haklı ve sadık bir üyesi olarak görmektedir.⁴⁹ Bu açıdan bakıldığında mesleki eğitim, mesleki örgütlenmenin öncül adımı olarak da önem taşımaktadır.

Mesleki eğitim daha çok üniversite düzeyinde verilen eğitimle sağlanmaktadır. Bu kurumlar “öğrencilerine profesyonel uygulamaların temelini oluşturan genel ve sistematik bilgileri aktarmakta, profesyonel bilgideki gelişmelerin nasıl takip edileceğini öğretmekte ve meslek sonrası eğitim kursları, seminerler ve kurumlar aracılığıyla meslek üyelerinin eğitiminin geliştirilmesinde direkt rol oynamaktadırlar”.⁵⁰

Mesleki eğitim veren kurumlar, mesleğin hem teknik hem de etik standartlarını oluştururken profesyonelleşmenin derecesini belirleyen en önemli mesleki unsurlardan biridir. Üniversiteler teknik bilginin yayılmasının yanı sıra, ders içerikleri ile doğrudan, öğretim üyelerinin davranışları ile dolaylı olarak meslek etiği eğitimi de sağlarlar.⁵¹ Etik kurallar üniversitelerde doğrudan öğretilmediği gibi, öğretim üyelerinin tavırları ile dolaylı olarak da iletilebilir.⁵² Bu yönü ile üniversiteler “etik standartlarının sürekli olarak gelişmesinde ve kuralların oluşturulmasında liderlik etme durumundadırlar”, kuralların çiğnenmesi durumunda profesyonelleri eleştirmek, iyi şekilde izlenmesi durumunda onları ödüllendirmek üniversitelerin sorumluluğu olarak görülmektedir.⁵³ Eğitim kurumlarının doğal görevi olarak kabul edilen “mesleki etiği yayma” düşüncesinin aslında dersler aracılığıyla ne derece gerçekçilik ile uygulandığı ise tartışmalıdır.⁵⁴ McGlothlin, bu tartışmalı durumun ortadan kaldırılabilmesi için meslek eğitimcilerinin etiğin müfredattaki önemini yansıtmak konusundaki kendi zorunluluklarını kabul etmelerini, meslek örgütlerinin etik eğitimi ile ilgili yöntem ve teknikleri ulusal düzeyde toplamalarını ve bu bilginin yayılmasını sağlamalarını, okulların meslek etiği konusunda diğer eğitimcileri teşvik edecek ve yönlendirecek üst

⁴⁹ Hughes, s.35.

⁵⁰ Barber, s.49.

⁵¹ Barber, s.50.

⁵² Barber, s.50.

⁵³ Barber, s.50.

⁵⁴ McGlothlin, s.112.

düzyer bir profesörü görevlendirmelerini ve eğitmenlerin bu eğitim konusunda denemeler yaparak bunları değerlendirmelerini ve raporlandırılmalarını önermektedir.⁵⁵

2.1.3.2.2 Profesyonelleşme ve Meslek Etiği

Profesyonelleşmenin en önemli adımlarından biri olarak kabul edilen mesleki etik kod oluşturma aşaması sadece kamu çıkarını koruma niyetinin ve müşteriye karşı hizmetin kapsam ve biçimini tanımlamak ve sınırlamakla kalmamakta, meslek sahiplerinin hem bir kurum olarak mesleğin kendisine, hem de yetişmekte olan adaylara ile hâlihazırda uygulama yapan meslektaşlara karşı teknik, çevresel, ekonomik, sosyal ve ahlaki sorumluluklarının standartlarını da belirlemektedir. Hughes, mesleklerin “kendisinin, toplumun, doğanın ve hayatın nasıl düşünüleceğine ve bu bağlamda toplumsal politikaların genel çizgilerinin ayrıntılarını bile tanımlayan kurallar koyabilme yetkisinin” meslek içi dayanışmanın yanı sıra, meslek üyelerinin özel olarak oluşturdukları meslek anlayışına yani “ethos”a bağlı olduğunu ifade etmektedir.⁵⁶

Etik kuralları farklı meslekler için farklı bağlayıcılık ve yaptırım derecelerinde düzenlense de, birçok meslek alanında yasayla düzenlenen uygulama kurallarının yanında yazılı olmayan kurallara da uyma zorunluluğu bulunmaktadır.⁵⁷ Mesleğe kabul edilmiş olmak, bu kurallara ve kuralların uygulanması sonucunda ortaya çıkacak duruma tabi olunduğunun kabulü anlamına gelmektedir. Ancak bu kabulün en önemli şartı mesleki hatanın yine meslek üyeleri tarafından belirlenecek olmasıdır.⁵⁸

Etik kodun varlığı, mesleğin özünden kaynaklanmasa da, mesleğin esaslarındandır; toplum, meslek grubuna sağladığı güven ve uygulamaları yerine getirmeyi sağlamak için verdiği özgürlükler karşılığında meslek için ahlaki temel talep etmektedir.⁵⁹ Profesyoneller, etiğe uygun hareket etmemeleri durumunda kendilerini topluma hizmet etmek yerine onu sömürme konumunda bulabilirler, bunun sonucunda ise uygulama yapma hakları ve yetkileri toplum tarafından ellerinden alınabilir.⁶⁰

⁵⁵ McGlothlin, s.112-120.

⁵⁶ Hughes, s.28.

⁵⁷ Cirhinlioğlu, s.11.

⁵⁸ Cirhinlioğlu, s.11.

⁵⁹ McGlothlin, s.112.

⁶⁰ McGlothlin, s.112.

Daha önce de belirtildiği gibi, meslek grupları mesleki uygulamanın uygulamayı yapanlar tarafından değerlendirilmesi gerekliliğini savunmaktadırlar. Meslek grupları, toplum bakışında farklı derecelerde yetkilendirilmiş olsalar da, (kendi meslekleri ile ilgili) etik kodu belirlemek için yine kendilerini yetkili görmektedirler.⁶¹ Bu içe dönük bakışın bazı alanlarda, özellikle meslek itibarına zarar vermemek adına, meslek içi sorunları topluma yansıtılmama, meslek etiğini çiğneyecek şekilde hareket edenleri yasal yollardan önce meslek grubunun yarattığı yazılı-yazısız kurallar ışığında yargılama ve cezalandırma eğilimine dönüştüğü görülse de, bu durumda bile kural tanımayan grup üyesine verilebilecek en büyük cezanın meslekten ihraç olması gerektiği düşüncesi değişmemiştir.⁶² Mesleği “profesyonel” olarak tanımlamaya devam edebilmek için mesleki kurallara koşulsuz bağlılığın en önemli şartlardan biri olması bu düşüncenin etkisini kaybetmesini engellemektedir.

Etik kodun içeriği ve biçimi oluşturulurken göz önüne alınan en temel noktalardan biri, müşteri ve profesyonel arasındaki hassas güven ilişkisidir. Profesyonel, taşıdığı etikete içkin olarak, müşteriye herhangi bir uğraş sahibinden alamayacağı ve kalitesi satın alınmadan kesin olarak bilinemeyecek özel bir hizmet vermektedir. Bu bilinmezliğin sebebi, profesyonel hizmetin standartlaşmış azami bilgi ve beceri ile gerçekleştirilebilecek bir işten ötede olmasıdır; profesyonel meslek sahibi, müşterisine sadece bilgi ve becerisini değil, değerlendirme ve hüküm verme yeteneğini, insan doğasına dair anlayışını, saygınlığını yani birey olarak geçmişini ve karakterini de sunmaktadır.⁶³ Hangi hizmet alanında olursa olsun, profesyonelin, zorunlu olduğu ya da anlaşması öyle gerektirdiği için verdiğiinden daha fazla potansiyeli olduğuna inanılması gerekmektedir.⁶⁴

⁶¹ Hughes, s.28.

⁶² Cirhinlioğlu, s.12.

⁶³ Thomas Humphrey Marshall, “The Recent History of Professionalism in Relation to Social Structure and Social Policy”, *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, Vol.5, No.3, (August 1939), s.328.

⁶⁴ Marshall, s.329.

2.2 ÖRGÜTLENME

2.2.1 Sivil Toplumda Örgütlenme

2.2.1.1 Sivil Toplum Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Tanımı

Kaynağını Batı toplumlarının siyasal geleneği ve gelişim sürecinden alan sivil toplum kavramını ilk olarak kullanan Aristo, “politike koinonia” terimi ile kent devletinin (polis) “özgür, ortak bir amaçla bir araya gelen, ortak kaynaklardan faydalanan, dayanışma ve adalet içinde hareket eden” yurttaşlarını belirtmektedir.⁶⁵ Çiçero ise bu terimi Latinceye çevirerek “societas civilis” olarak kullanmıştır.⁶⁶ Sivil toplumdaki sivil kelimesinin İngilizce karşılığı olan “civil” ve yurttaş anlamına gelen “citizen” kelimeleri “city” yani kent kelimesi ile aynı kökten gelmektedir.⁶⁷ Bu kısa tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, bu kavram, kent yaşamı ve bu yaşamda karşılaşılan haklar ve yükümlülüklerle işaret etmektedir.⁶⁸ Sivil toplum kavramı, Ortaçağa kadar siyasal toplumla ilişkilendirilmemiş, terbiye, görgü, nezaket* yani iyi yurttaşlıkla bağdaştırılmıştır.⁶⁹

Ortaçağdan sonra kentlerin gelişmeye başlamasıyla ortaya çıkan yeni para ilişkileriyle yöneticiler, soylular ve burjuvazi arasında ilişkiler yeniden düzenlenmiş ve kentler özerk alanlar haline gelmiştir; sivil toplum da buradan gelişmeye başlamıştır.⁷⁰ Aristokrat sınıfın kentlerde yükselen zenginlikten faydalanma ve onu koruma isteği karşısında burjuvazi ile uzlaşmaya gitmesiyle burjuva sınıfı kendi hakları için dayanışmaya başlamış, özerklik kazanmış ve kent yönetiminde söz sahibi olmuştur;

⁶⁵ *Koinonia Politike*, (t.y.) <http://www.as.wvu.edu:9080/Plone/commons/association/commons-theory-of-association/commons-theory-of-association/commons-terms/koinonia-politike> (22 Temmuz 2013)

⁶⁶ Mehmet Kabasakal, **Sivil Toplum ve Demokrasi**, Denetçi Yeterlilik Tezi, Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2008, s.10.

⁶⁷ Murat Belge, “Sivil Toplum Nedir?”, **Sivil Toplum Ve Demokrasi Seminerleri no 1**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim Ve Araştırma Birimi, 2003, s.2.

⁶⁸ Şerif Mardin, “Sivil Toplum”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul, İletişim Yayınları, s.1918-1922 Aktaran: Kabasakal, s.10.

* Nazik, kibar anlamına gelen İngilizce “polite” kelimesi de kökünü “polis” yani kent kelimesinden almaktadır. Yani, nezaket kentlilikle ilişkilidir.

⁶⁹ Kabasakal, s.10.

⁷⁰ Belge, s.13.

böylece kent yaşamı ile ilgili hak ve yükümlülüklerin dağılımı değişmiş ve -bugün anladığımız şekliyle- sivil toplumun temelleri atılmıştır.⁷¹

Bu kavram, 18. yüzyılda Avrupa'da süregiden siyasal ve düşünsel etkinlik dönemi sırasında toplumsal sözleşme bağlamında ele alınmıştır.⁷² Fuat Keyman, sivil toplum kavramının ilk ortaya çıktığı bu dönemin modern toplumun geleneksel (feodal) toplumlardan farkının ortaya konulması tartışmalarının görüldüğü dönem olduğuna dikkat çekmektedir.⁷³

Sivil toplum kavramının tam olarak bugün anladığımız haliyle önem kazanması 1970'lerin ortasından itibaren gerçekleşmiştir.⁷⁴ Bu dönemde sivil toplum, dünyanın birçok bölgesinde halen gücü ve yönetimi elinde tutan askeri rejimlerden kurtularak demokratik yönetim biçimlerine geçişin aracı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır; kavram artık ekonomiye ya da bireye değil, demokrasiye referans vermektedir.⁷⁵

Bugün en basit tanımıyla sivil toplum, devlet etki ve faaliyet alanının dışında kalan alan olarak bilinmektedir. Ancak bu yalın ve genel tanımı detaylandırma ve kesinleştirme çabası, tek bir sivil toplum tanımından bahsetmeyi mümkün kılacak bir görüş birliğine ulaşamamıştır; dünya düzeninin, devlet kavramının sınırlarının ve toplumsal yapının hızla değişmeye devam etmesi sivil toplum kavramının da sürekli değişmesine sebep olmaktadır.

Demokrasi kavramı üzerine çalışmalarıyla tanınan Larry Diamond yukarıda belirtilen yalın tanımı bir adım daha ileriye götürmüş ve kavramla ilgili en çok atıfta bulunulan tanımlardan birini yapmıştır. Diamond'a göre "sivil toplum, örgütlü sosyal yaşamın gönüllü, kendi kendini üreten, kendi kendini destekleyen, devletten özerk olup bir yasal düzen ya da ortak kurallara bağlı olan alanıdır; sivil toplum özel alan ve devlet

⁷¹ Kabasakal, s.11.

⁷² Kabasakal, s.12.

⁷³ Fuat Keyman, "Türkiye'de ve Avrupa'da Sivil Toplum", **Sivil Toplum Ve Demokrasi Seminerleri no 3**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim Ve Araştırma Birimi, 2004, s.2.

⁷⁴ Keyman, s.2.

⁷⁵ Keyman, s.6.

arasında duran aracı bir varlıktır".⁷⁶ Siyaset teorisi üzerine çalışmalar yapan John Keane, sivil toplumu devletin dışında kalan durağan alan sınırından çıkararak, bu alandaki uygulamalardan kaynaklanan gerilim ve devletle karmaşık ilişkilere dikkat çeken şu tanımı yapmıştır⁷⁷:

Sivil toplum, şiddet karşıtı, kendi kendine örgütlenen, kendi kendini değerlendiren ve yansıtan ve hem birbirleriyle, hem de onların eylemlerini çerçeveleyen, sınırlayan ve mümkün kılan devlet kurumlarıyla sürekli bir gerilim içerisinde olma eyleminde bulunan yasal koruma altındaki devlet dışı kurumların karmaşık ve dinamik bir topluluğunu hem tanımlayan hem de tasavvur eden bir ideal-tip kategorisidir.

Ömer Çaha, sivil toplumu bireylerin kendi istekleri ile "kendi aralarında oluşturdukları ortak yaşam alanı" olarak tanımlamakta ve böylece sivil toplum içinde gerçekleşen örgütlenmeleri tanımın merkezine yerleştirmektedir.⁷⁸ Ancak, sivil toplumun toplumsal grupların ötesinde bir kavram olduğunu, bu grupların sivil toplumu tanımlayan değil, onun "sivil" biçimini sürdürmesine hizmet eden sosyal yapılar olduğunu hatırlatmaktadır.⁷⁹

Murat Belge, Türkçede sivil toplum kavramı düşünülürken siyasal toplum yerine, "askeri toplumun karşıtı" kavramının akla geldiğini ancak bunun kavramı doğru şekilde yansıtmadığını söyleyerek bu bağlamda sivil için yurttaş, sivil toplum için ise yurttaşlar toplumu kelimelerini almamız gerektiğini belirtmekte ve sivil toplumu "devletin doğrudan müdahale etmediği alanlar ve durumlarda, yurttaşların işlerini kendi aralarındaki ilişkilerle yürüttükleri bir toplumsal alan" olarak tanımlamaktadır.⁸⁰

2.2.1.2 Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kavramının bileşeni olarak değerlendirilebilecek sivil toplum kuruluşları (STK) için, tıpkı bağlı olduğu sivil toplum kavramı gibi, ortak bir tanım

⁷⁶ Larry Diamond, "Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation", **Journal of Democracy**, Vol.5. No.3, (1994), s.5 Aktaran: Kabasakal, s.5-6.

⁷⁷ John Keane, *Civil Society: Old Images New Visions*, Oxford, Cambridge: Polity Press, 1998, s.6 Aktaran: Kabasakal, s.6.

⁷⁸ Ömer Çaha, "Sivil Toplum Üstüne", **Sivil Toplum Ve Demokrasi**, Lütfi Sunar (drl.), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005, s.15.

⁷⁹ Çaha, s.20.

⁸⁰ Belge, s.1.

henüz sağlanamamıştır. Mehmet Kabasakal, uluslararası literatürde daha çok “non-governmental organizations” (hükümet dışı kuruluşlar) ya da “nonprofit organizations” (kâr amacı gütmeyen kuruluşlar) olarak anılan sivil toplum kuruluşları için kullanılan nitelermeleri “3. sektör, gönüllü kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar” şeklinde özetlemektedir.⁸¹ Philippe Ryfman sivil toplum kuruluşları için kullanılan alternatif adları “Uluslararası Dayanışma Dernekleri; Ulusaşırı Dernekler ya da Örgütler; Sivil Aktörler” şeklinde sıralamıştır.⁸²

Ioanna Kuçuradi, sivil toplum kuruluşlarını “belirli bir mekan ve zamanda bilgiye dayanılarak teşhis edilen bir ihtiyacı ya da bir ihtiyaçlar demetini karşılamayı amaç edinen, kâr amacı gütmeyen hizmet veren, böylece de kamunun yönetimine katılan kuruluşlar”⁸³ olarak nitelermektedir. Ryfman, sivil toplum kuruluşu teriminin ilk olarak gelişme, insani yardım, çevre ve insan hakları konularında çalışan örgütler için kullanıldığına dikkat çektikten sonra sivil toplum kuruluşu teriminin artık “barışın inşa edilmesi, kültürel varlıkların korunması, dürüst ticaret” gibi çeşitli alanlarda “programların oluşturulmasına, geliştirilmesine (çeşitli düzeylerde) ve hayata geçirilmesine katılan örgütler” için kullanıldığını ifade etmektedir.⁸⁴

Sivil toplum kuruluşlarının -sivil toplum tanımıyla bağlantılı olarak- en belirleyici özellikleri kâr amacı gütmeyen, dayanışma amacıyla ve gönüllülük esasına göre oluşturulmuş olmalarıdır.

Avrupa Konseyi’nin, sivil toplum örgütü kavramının tanımını belirlemek ve uygulama alanını sınırlamak amacıyla 27 Nisan 1986’da kabul ettiği 124 no’lu konvansiyon olarak bilinen “Uluslararası Sivil Toplum Örgütlerinin Hukuksal Kişiliğinin Tanınması, Avrupa Konvansiyonu”nun ilk maddesinde bir organizasyonun STK sayılabilmesi için gerekli şartları şu şekilde listelemektedir⁸⁵:

- 1) *Uluslararası yarar açısından çıkarıcı olmayan;*
- 2) *Bir tarafın iç hukukuna bağlı bir anlaşmayla kurulmuş olmak;*

⁸¹ Kabasakal, s.25.

⁸² Philippe Ryfman, **Sivil Toplum Kuruluşları**, İsmail Yerguz (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.25.

⁸³ Ioanna Kuçuradi, **Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Mayıs 2003, s. 40 Aktaran: Kabasakal, s.25.

⁸⁴ Ryfman, s.36.

⁸⁵ Ryfman, s.29-30.

- 3) *En azından iki devlette etkin olmak;*
- 4) *Statü bağlamında merkezî bir tarafın bölgesinde olmak, gerçek merkezi ise bu tarafın ya da öteki tarafın bölgesinde olmak.*

STK'nın beş temel karakteristiği olarak şu maddeler sıralanabilir⁸⁶:

- 1) Örgüt kavramı; özgür bireylerin meydana getirdiği topluluk olma.
- 2) "Dernek" ya da "çıkar amacı gütmeyen örgüt" tanımları kapsamında hukuksal biçim.
- 3) "Kamusal ve özel güçlerle, ulusal ve uluslararası düzlemde ilişki kurulması".
- 4) Etkinliklerini bireyin özgür iradesine dayalı olarak yurttaşlık alanı içinde yürütme.
- 5) Etkinliklerin gerektiğinde devletaşırı karakter taşıması.

İbrahim Yıldırım ise sivil toplum kuruluşlarının temel amaç ve özelliklerini şu altı maddede toplamaktadır⁸⁷:

- 1) *Toplumsal sorunların çözümü için çalışmak,*
- 2) *Toplumsal sorunların çözümünde devletle işbirliği yapmak,*
- 3) *Devlet yönetiminin etkili, verimli, sorumlu, şeffaf bir hal alması için çalışmak,*
- 4) *Herkesin aktif vatandaş olarak yönetime katılmasını sağlamak,*
- 5) *Herkesi demokratik ve şeffaf bir yönetim anlayışı etrafında toplamak,*
- 6) *Toplum devlet-birey ilişkilerinde hak ve sorumlulukların adaletli dağıtımına yardımcı olmak.*

2.2.1.2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi

Ryfman, o zamana kadar bütün toplumlarda görülen yardım, dayanışma ve hayır gruplarının -keşifler, sömürgeleştirme ve yayılmanın artmasıyla birlikte- özellikle 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın öncülüğünde dünyaya yayılabilmiş olmasını temel olarak üç sebebe bağlamaktadır: Bu toplulukların "ümme'ten ziyade "merhamet"ten

⁸⁶ Ryfman, s.40.

⁸⁷ İbrahim Yıldırım, **Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004, s.63-64 Aktaran: Sefa Usta, "Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.38.

hareketle faaliyette bulunmaları yani laikleşmeleri; uluslararası hukukun gelişmesi; “insanlık, insanlık erdemi, insan sevgisi” gibi kavramları referans alan Aydınlanma fikrinin coşkusu.⁸⁸

STK kavramının gelişimine çokça katkıda bulunan bu toplulukların örnekleri, 19. yüzyıldan itibaren önce askeri daha sonra sivil savaş kurbanlarına yardım amacıyla Florence Nightingale tarafından örgütlenen ilk hemşire toplulukları gibi özerk insani yardım örgütlerinin yanı sıra, Kızılhaç ve Kızılay gibi özel kuruluşlarda görülebilmektedir.⁸⁹ Avrupa’da demokratik mücadelenin ilerlemesi ile -Dreyfus olayı ile ilgili yazdığı “İtham ediyorum!” başlıkla yazısı dolayısıyla Zola’ya açılan davadan sonra oluşan cephe gibi- insan haklarının savunulması amacıyla ilk gruplar ortaya çıkarken, 1892’de ABD’de doğa koruma amacıyla “geleceğin büyük çevre STK’sını” oluşturacak gruplar bir araya gelmektedir.⁹⁰ Avrupa ve ABD’deki insan hakları ve çevre koruma örgütlerinin yanında, özellikle yardımlaşma temelli kuruluşların sayısı İkinci Dünya Savaşının ardından artmaya devam etmiş, 21. yüzyıl “sivil unsurların sürekli biçimde yeni alanları (suistimallere karşı mücadele, barışın tesisi ya da kültürel varlıkların korunması) kuşattığı” dönem olmuştur.⁹¹

Osman Arslan sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişim basamaklarındaki ortaklaşmaları öne çıkararak, bu gelişimi altı basamakta toplamaktadır⁹²:

- 1) *Çeşitli misyoner grupların çalışmaları ile başlayan “Yardım ve Refah Kurumları”,*
- 2) *Seçtikleri konuda uzmanlaşmış “Teknik Yenilik Kuruluşları”,*
- 3) *Hükümetin ilgili biriminden daha faydalı olacakları düşünüldüğü için açılan “Kamu Hizmeti Araçları”,*
- 4) *Kendi kendine kalkınma projesini az gelişmiş ülkelerde uygulayan ve kaynağı da genellikle Avrupa’da olan “Popüler Kalkınma Kuruluşları”,*
- 5) *Üyeleri baskı altındaki kişiler ve yoksullar olan halktan kaynaklanan bir kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışan güneyli yerel kuruluşlar, “Tabandan Kalkınma Kuruluşları”,*

⁸⁸ Ryfman, s.16-17.

⁸⁹ Ryfman, s.18.

⁹⁰ Ryfman, s.20.

⁹¹ Ryfman, s.24.

⁹² Osman Arslan, **Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum Ve Türkiye Gerçeği**, Birinci Baskı, İstanbul: Bayrak Yayınları, 2006, s.125-126 Aktaran: Usta, s.37-38.

6) *Proje uygulamayan, sadece eğitim ve lobicilik için kurulmuş gruplar, “Görüş ve Savunma Grupları Ve İşbirliği Ağları”*

3. MESLEKİ ÖRGÜTLENME

3.1 MESLEKİ ÖRGÜTLENME TARİHİ

Aynı meslek ve zanaatı paylaşanların mesleklerini, sanatlarını, çalışma şartlarını, kendilerini ve hizmet verdikleri müşterilerini değişen şartlar karşısında koruma ihtiyacı ile bir araya gelmelerinin bilinen en eski örnekleri Roma Devleti'ne kadar uzanmaktadır. Avrupa'da ortaçağ loncalarına dönüşen ve Anadolu'da Bizans İmparatorluğu döneminde de devam eden bu örgütlenme biçimi, Orta Asya'dan gelen kavimler ve sonrasında İslam'ın yayılması ile dönemin toplumsal, siyasi ve ekonomik şartlarına uyum sağlayarak süregitmiş, ancak karakteristik özelliklerini kaybetmeden Osmanlı Devleti döneminde de etkili bir biçimde varlığını sürdürmüştür.

Osmanlılarda meslek teşkilatları oluşturulurken önce inanç birliği esasına dayanan dini modeller, İstanbul'un fethinden sonra ise Bizanslılardan öğrenilen "korporasyon" temelli modeller örnek alınmıştır.⁹³ Melâmet ile başlayan örgütlenmeler Fütüvvet, Ahilik, Loncalar ve son olarak da Odalar ile devam etmiştir.

16. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ortaya çıkan esnaf birlikleri, ilkesel temellerini, dini esaslı birliklerin ve tarikatların yanı sıra, Avrupa'da özellikle Ortaçağ'da etkin olan loncalardan almıştır. Bu loncaların da varoluş sebepleri öncelikle dinsel ve ahlaki temellere, bunun yanı sıra mesleki dayanışma ve bir güvence sistemi oluşturma ihtiyaçlarına dayanmaktadır.⁹⁴

Osmanlı'nın son dönemlerine kadar yine "geleneğe" düşüncesi ile yürütülen mesleki birlik etkinlikleri, yenileşme ve modernleşme çalışmaları ile ekonomik ve toplumsal yönü ağır basan bir karaktere bürünmüş, Cumhuriyet'in ilanının ardından meslek birlikleri yasallaşarak toplumsal yaşam araçlarından birine dönüşmüştür.

Yaşandığı coğrafyadaki kültürleri kaynaştırmaları, değişen toplumsal ve ekonomik düzene -etkisi tartışılabilir olsa da- uyum sağlama çabasında olmaları, gerektiğinde biçim ve içeriğini kısmen değiştirerek Osmanlı Devleti'nin modernleşme

⁹³ Mithat Gürata, **Unutulan Adetlerimiz Ve Loncalar**, Ankara: Tisa Matbaacılık Sanayi, 1975, s.63.

⁹⁴ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat Ve İdare Tarihi**, 2. Basım, Ankara: Cedit Neşriyat, 2008, s.297-298.

dönemine kadar var olmuş olmaları, Osmanlı esnaf ve tüccarının örgütlenme biçimi üzerindeki etkileri, Osmanlı dönemindeki ilk mesleki cemiyetlerin ve çağdaş meslek birliklerinin öncülü sayılmaya en uygun yapı olmaları sebeplerinden ötürü, bu bölümde Loncalara diğer meslek birliği öncülerinden daha geniş yer verilmesi uygun görülmüştür. Loncaların öncülü olarak görülebilecek örgütlenme biçimleri (Roma Loncaları, Bizans Loncaları, Melâmet, Fütüvvet, Avrupa Ortaçağ Loncaları ve Ahi Birlikleri) ise var oldukları coğrafyadan bağımsız olarak, ortaya çıkış sırası ile aktarılmıştır.

Bölüm başlangıcında, bölümde en çok kullanılan iki kelimeye açıklama getirmek yararlı olacaktır:

Esnaf: TDK Güncel Türkçe Sözlük “esnaf” kelimesini “küçük sermaye ve zanaat sahibi” olarak tanımlamaktadır.⁹⁵ Bu bölümde esnaf kelimesi yukarıdaki anlama bağlı kalarak “el sanatları ile uğraşarak geçim sağlayan kişiler” ya da “küçük işletme sahipleri, küçük tüccarlar” anlamında kullanılmıştır.

Lonca: İtalyanca “loggia” sözcüğünden değişerek dilimize geçmiş olan “lonca” TDK Güncel Türkçe Sözlükte “Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek, korporasyon” olarak tanımlanmaktadır.⁹⁶ Mithat Gürata, tanımı “Esnaf ve sanatkârlar arasında kendileriyle ilgili görüşme ve işlemlerin sürdürülmesiyle görevlilerin, yani esnaf ustalarının, toplanmasına mahsus yere, odaya verilen isim” olarak açıklamaktadır.⁹⁷ Lonca adının Osmanlı Devleti’nde kullanılışı ise Doğu’yla ticari ilişkilerin gelişmesinin ardından bu ilişkilerin Batı’ya, özellikle İtalya’ya uzanmasıyla başladığı düşünülmektedir.⁹⁸

3.1.1 Roma Loncaları

Roma İmparatorluğu, iş ve meslek sahiplerinin kendi iradeleri ile bir araya geldikleri mesleki örgütlerinin ilk örneklerinin görüldüğü uygarlık olmuştur. Eski Roma İmparatorluğu’nda pleblerin topraklarını kaybetmeleri ile, geçim için şehirlere gelerek

⁹⁵ *Esnaf*, (t.y.) http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.524c84d1a761d5.20648892 (01 Ekim 2013)

⁹⁶ *Lonca*, (t.y.) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=f%FCt%FCvvet&ayn=tam> (25 Temmuz 2013)

⁹⁷ Gürata, s.84.

⁹⁸ Gürata, s.96.

yaşamaya ve belli uğraş alanlarında çalışmaya başlamaları, bu uğraş alanlarında zamanla iş bölümünün, işçi sayısının ve uzmanlaşmanın artmasıyla aynı mesleği icra eden ustaların dayanışma amacıyla bir araya gelmeleri sonucunda collegium (meslektaşlık) veya fraternite (kardeşlik) adlarıyla oluşturulan birlikler ortaya çıkmıştır.⁹⁹ Kendilerine göre giriş ve yükselme geleneklerini, ahlak anlayışlarını, koruyucu figürlerini yaratan bu örgütlenmeler¹⁰⁰ başlangıçta devletle mesafesini koruyor iken, zamanla “kamusal yaşam organları” haline gelmiş, kuruluş için hükümetten izin almalarının yanı sıra, yine hükümet için resmi ve kurumsal görevleri yerine getirmeye başlamışlardır.¹⁰¹ Ancak devletin etkin denetimi ve altından kalkılamayacak şekilde çoğalan devlet görevleri bu grupları devlete bağımlı hale getirmiş, devletin büyük baskıcı gücü altında bu bağımlılıktan kurtulamayan bu örgütler etkilerini yitirmiş, Roma İmparatorluğu’nun son dönemlerine kadar -loncadan bir kez üye olduktan sonra ayrılmanın mümkün olmayışının da etkisiyle- neredeyse kölelik düzeni içinde yaşamışlardır.¹⁰²

3.1.2 Bizans Loncaları

Bizans loncaları, Roma’daki birliklerden farklı olarak kimi zorunlu kamusal görevleri yerine getirmek için devlet tarafından kurulmuş ve devlet denetiminde yaşamış, üyeliğe kabul etme ve üyelerin uyacağı kuralları belirleme yetkisi imparatora ya da imparator tarafından belirlenmiş kişilere verilmiş, sadece tüccar ve zanaatkarın üye olabildiği, yalnızca ekonomik düzenleme amacıyla var olmuş birliklerdir.¹⁰³ Esnafın hammaddeyi kimden alması gerektiğinden satışı nerede yapması gerektiğine kadar her türlü düzenleme bu loncalar yoluyla yapılmıştır.¹⁰⁴ Bu dönemde “şehrin ekonomik dokusunu oluşturan” loncalara üyelik mecburi olmamakla birlikte, ancak meslek ehli loncaya kabul edildiğinden, üyelik, lonca üyesinin ustalığının işareti sayılmıştır.¹⁰⁵ Bizans loncalarında karşılaşılan gruplaşma, sonucunda farklı loncalar arası evliliğin

⁹⁹ Ortaylı, s.296-297.

¹⁰⁰ Gürata, s.85.

¹⁰¹ Emile Durkheim, **Sosyoloji Dersleri**, Ali Berktaş (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.62.

¹⁰² Durkheim, s.63.

¹⁰³ Yusuf Ekinci, **Ahilik ve Meslek Eğitimi**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.17-18.

¹⁰⁴ Brigitte Pitarakis, “Esnaf - Bizans Dönemi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, s.212

¹⁰⁵ Pitarakis, s.212

yasaklandığı noktaya kadar gelen bir sınıflaşmaya kadar gitmiştir.¹⁰⁶ Ayrıca, "devlet gözetiminin yaptığı sınırlamalar, sıkı kalite ve fiyat kontrolü" esnek kesimini birikim oluşturup zenginleşmesine ve büyümesine engel olmuştur.¹⁰⁷

3.1.3 Melâmet

Dini değerler ve bu değerlere bağlı esnaf örgütlerinin ilk örneği Melâmet (Melâmilik) olmuştur. Olgunluk, cömertlik, mertlik, cesaret, tevazu, kötülükten yüz çevirme gibi yüksek insani değerleri temel alan Melâmilik düşüncesi, Peygamberin ölümünden sonra "dinî bir riya" içine düşen Arap toplumunun durumuna tepki olarak Türkistan'da doğmuştur.¹⁰⁸ Anadolu'nun batısında Bizans lonca geleneği sürerken, doğusuna göç etmeye başlayan Türkmenler, Melâmiliği yaymaya başlamıştır.

Melâmilik sadece belli meslek grubu üyelerini bir araya getiren ortak bir düşünce değil, aynı zamanda özünü İslami değerlerinden alan bir yaşayış biçimi, yani yoldur; Melâmet yoluna girmiş olan esnaf ve zanaatkâr, bu değerleri özel yaşamını olduğu kadar ticari ilişkilerini düzenlemek için de esas almıştır. Melâmiler "Tanrı sevgisini taşımayı, dünya kaygısından, ahiret korkusundan uzak yaşamayı, müsamahayı, feragati, başkasına hizmeti, kendi nefsini ıslahı, yaptığını beğenmemeyi, halk ile beraber olmayı, her türlü gösterişten uzak yaşamayı" ilke edinmiştir.¹⁰⁹ Diğer bazı tarikat üyeleri gibi yardımlarla yaşamak yerine kendi kazançlarıyla geçinmeyi tercih eden Melâmiler, dini uygulamalarını ve yardım faaliyetlerini gizlilik içinde yerine getirmiş, kendi aralarında dayanışma ve yardımlaşmaya önem vermiştir.¹¹⁰

Melâmilik kendisinden sonra gelmiş olan esnaf ve meslek örgütleriyle karşılaştırıldığında, bu grubun üyelerini bir araya getiren düşüncenin meslek ve zanaat ortaklığından ziyade değer ortaklığının olduğu görülmektedir. Bu haliyle, mesleki birliklerin öncülü sayılmakla birlikte, bir mesleki örgütlenme biçiminden çok bir tarikat (yol) olarak nitelendirilmektedir.

¹⁰⁶ Ekinci, s.18.

¹⁰⁷ Pitarakis, s.212

¹⁰⁸ Gürata, s.57-58.

¹⁰⁹ Gürata, s.59.

¹¹⁰ Gürata, s.60.

3.1.4 Fütüvvet

Mithat Gürata, Fütüvvet'i "Başlarında bir şeyh bulunan ve özel bir yerde toplanan, belirli bir inanç ve davranışa sahip kişilerden meydana gelen mesleki bir birlik, bir esnaf teşkilâtı" olarak tanımlamaktadır.¹¹¹ Ancak TDK Büyük Türkçe Sözlükten alınan "Dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı"¹¹² tanımı bu birliklerin de temelinde -Melâmilik'te olduğu gibi- öncelikle dini değerlerin yattığına işaret etmektedir. Zira, bu teşkilatlara girebilmek için iki temel şarttan biri meslek sahibi olmak, diğeri ise Müslüman olmaktır.¹¹³

10. yüzyılda teşkilatlanmaya başlayan¹¹⁴ ilk sosyal birlik biçimlerinden biri olan Fütüvvet aynı zamanda Tasavvufi bir akım, dolayısıyla "bir davranış biçimi ve bir yaşayış tarzı" olarak da nitelendirilmiş ve "tasavvufi yaşayışta bir mertebe ve güzel davranış" şeklinde anlaşılmasından dolayı yüksek katılım görmüştür.¹¹⁵ Arapçada "delikanlı, yiğit, eli açık, gözü pek, iyi huylu kişi" anlamlarına gelen "Feta"ların oluşturduğu, kişisel erdem yanında askeri özelliklere de önem veren ve Abbasi yönetimi altında askeri güçlere destek olan Fütüvvet teşkilatı şu üç gruptan oluşmaktadır: Sanatkârlardan oluşan Kavli fütüvvet grubu, askerlerden oluşan Seyfi fütüvvet grubu ve bu grupların dışındakilerin oluşturduğu Şurubî grubu.¹¹⁶

Fütüvvet de kaynaklarını Melâmilik gibi Anadolu dışından, İran'dan almıştır.¹¹⁷ Kaynak düşüncenin dışarıdan gelmiş olması ve bu yolda ilerlemek için uyulması gereken kuralların fazlalığı Fütüvvet'in günün değişen koşullarına uyum sağlamasını zorlaştırmış, bu gruplara yalnızca Müslüman esnafın katılabiliyor olması tüm esnafi ilgilendiren konularla ilgili toplanma, görüşme, karar alma ve bunları uygulama imkanını zayıflatmış, bu da, meslek sahipleri için, zaman içinde bu düşünceden ve yoldan uzaklaşmayı zorunlu kılmıştır.¹¹⁸ İslam tasavvufunun

¹¹¹ Gürata, s.63.

¹¹² *Fütüvvet*, (t.y.) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=f%FCt%FCvvet&ayn=tam> (24 Temmuz 2013)

¹¹³ Ekmeleddin İhsanoğlu (Ed.), **Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1**, İstanbul: İslam Tarih, Sanat Ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 1994, s.606.

¹¹⁴ Ekinci, s.19.

¹¹⁵ Mustafa Baykan, Fethi Aytuna ve Bilge Celen (Ed.), **Loncadan Oda'ya**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2007, s.52.

¹¹⁶ Ekinci, s.19.

¹¹⁷ Gürata, s.74.

¹¹⁸ Gürata, s.99.

teşkilatlanması ve yayılmasında önemli bir etken olan Fütüvvet, sonraki asırlarda kimi zaman sosyal kimi zaman da devlet kontrolünde bir örgüt olarak varlığını, daha sonra Ahiliğin ortaya çıkması ve yayılması ile de düşünsel etkisini sürdürmüştür.¹¹⁹

Fütüvvetle ilgili sözlerin toplandığı, gelenek ve törenlerin açıklandığı kitaplar olan ve “esnaflığın bir tarikat olduğu bildirilip bu tarikatın yolu ve esasları açıklanan”¹²⁰, Fütüvvetnâmeler daha sonra Ahiliğin etik ve prensibini ortaya çıkaran kaynaklardan olmuştur.¹²¹ Bu açıdan Fütüvvet, özünü Anadolu’dan alan Ahiliğin ortaya çıkmasına yönelik olarak geçilen önemli aşamalardan biridir.

3.1.5 Avrupa’da Ortaçağ Loncaları

Roma İmparatorluğu’ndaki loncaların kısmen kaybolmasından sonra Ortaçağda tekrar değişen ekonomik düzen tüccar ve zanaatkârları da etkilemiştir. 15. yüzyıla kadar ticaretin ve üretimin merkezi olan kentlerde yaşayan tüccar ve zanaatkârlar, özellikle yeni gelenlerin yaratacağı rekabet ortamına karşı koyabilmek için birbirine destek olma ihtiyacı duymuş, hayırsever ve dinsel eğilimlerle, kilise çevresinde toplanan tüccar loncalarını model alarak “meslek temeline dayanan kardeşlik birliklerini” oluşturmuşlardır.¹²² Karşılıklı yardımlaşma ve Hristiyan kardeşliği fikirlerine dayalı olarak kurulmuş bu özgür birliklerin din sınıfı (“iyiliksever grup”), tüccar sınıfı ve esnaf sınıfı olmak üzere temelde üç sınıfa ayrıldığı görülmüştür.¹²³

Üreten ve satan zanaatkârın yanında onun müşterisini de, diğer bir deyişle kentin iki temel grubunu yani kenti korumayı amaçlayan bir sistem oluşturmak kent düzenini korumak açısından zorunlu sayılmıştır.¹²⁴ Ancak, bu birlik ihtiyacı loncaların kurulması için tek başına yeterli sebep oluşturmamıştır: yeni kurulmakta ve gelişmekte olan kentlerde yöneticiler kent ekonomisi ve düzeni üzerindeki kontrollerini kaybetmemek için bu örgütlerin kendi denetimlerinde kalmalarını istemiş, bunu da zanaatkârları uğraş alanlarına göre denetlenebilir gruplara bölerek, mal satışları ve

¹¹⁹ Baykan, s.52.

¹²⁰ Gürata, s.64.

¹²¹ Ekinci, s.19.

¹²² Henri Pirenne, **Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik Ve Sosyal Tarihi**, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.201.

¹²³ Gürata, s.86-87.

¹²⁴ Pirenne, s.200.

mesleklerin yerine getirilme koşullarını düzenleyerek yapmışlardır.¹²⁵ “Yasal otorite ve gönüllü birlik” düşüncelerinin bir araya gelmesi ile kurulan Ortaçağ loncaları, “belirli bir zanaatı, kamu otoritesince konulan kurallar çerçevesinde icra etmek tekeline sahip endüstriyel bir birlik olarak tanımlanabilir”.¹²⁶

Loncaların kontrolünü ve korumacılığı kolaylaştıran şartlardan biri olarak ilgili zanaatın sadece lonca üyelerinin faaliyette bulunabileceği kapalı bir alan haline getirilmesi, bu grupların içinde bulunduğu ekonomik ortamı endüstriyel serbestiden uzaklaştırmıştır.¹²⁷ Karşılığı ödenen yüklü vergilerle verilen bu tekel ortamı üreticiyi rekabetten kurtarıırken alıcı için tehlikeli bir ortam oluşturmuştur.¹²⁸ Loncalar, her ne kadar kent idaresinin vesayetinden çıkamamış olsalar da, özellikle 13. yüzyılın başlarından itibaren kent yönetimine katılmayı talep etmeye başlamışlardır.¹²⁹ Bu tip girişimler kimi bölgelerde esnaf loncalarının yasaklanmasına kadar varan sonuçlar doğurmuşsa da¹³⁰, loncalar, üyelerini korumak için etkinliklerini artırmış ve çalışma, üretim ve satış şartlarını düzenleyen kuralları daha da ayrıntılı hale getirmiştir.¹³¹ Bu çekişmeli ortam içinde kendi ileri gelenlerini kent yönetimi için aday göstermeye devam ederek, sonunda “siyasal bir grup olarak tanınmak ve yüksek burjuvazi ile yetki paylaşmak haklarını” elde etmişlerdir.¹³²

3.1.6 Ahilik

Kaynaklarını daha çok Anadolu dışında bulunan İslam toplumlarından alan ve dini yönleri ağır basan Melâmet ve Fütüvvet’ten farklı olarak Ahilik, Türkmenlerin ağırlık kazanmaya başladığı Anadolu toplumunun gelenek ve anlayışına uygun olarak gelişmiş ve devam ettirilmiş, mesleki yönü ağır basan bir teşkilat olmuştur.¹³³ Ahilik

¹²⁵ Pirenne, s.202.

¹²⁶ Pirenne, s.205.

¹²⁷ Pirenne, s.203.

¹²⁸ Pirenne, s.204.

¹²⁹ Pirenne, s.205.

¹³⁰ Pirenne, s.205.

¹³¹ Pirenne, s.206.

¹³² Pirenne, s.206.

¹³³ Gürata, s.74.

anlayışında ve yapılanmasında Fütüvvet etkisinin yanı sıra Bizans loncalarının da etkileri görülmektedir.¹³⁴

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen göçmen zanaatkâr ve tüccarın yerleşik olanlar karşısında tutunabilmesinin ancak dayanışmayla mümkün olması Ahiliğin temellerini atan sebep olmuştur.¹³⁵ Ahiliğin kurucusu olarak kabul edilen Ahi Evran da Moğol istilasının ardından Anadolu'ya göç etmiş, debbağcılık (dericilik) sanatına girdikten sonra üstün özellikleri ile şeyhliğe yükselmiş bir meslek erbabı ve piridir.¹³⁶

12. yüzyılda Müslüman Türk (Anadolu) Beylikleri döneminden başlayarak faaliyette bulunan teşkilat Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu ve genişlemesiyle yayılmasını hızlandırmış, bu dönemde hem toplumsal hem de ekonomik hayat üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.¹³⁷ Bu birlikler başlangıçta deri işiyle uğraşan zanaatkâr grubunu kapsayan örgütler olarak ortaya çıkmış olsalar da, hızla gelişerek bütün esnafı ve Fütüvvetnamelere uymayı kabul eden herkesi bünyesine katmaya başlamıştır.¹³⁸ Anadolu'da zaten yerleşmiş olan tasavvufi fikirler, yine bir tarikat gibi görünen Ahiliğin yayılmasını kolaylaştırmış, her zaman devletin yanında yer almış olması ise Ahiliğin siyasi etkinliğini artırmıştır.¹³⁹ Ahi birlikleri, Osmanlı Beyliği'nin güçlenmeye başladığı dönemlerden itibaren fetihlere destek vermiş, gerektiğinde ordu için savaşçı sağlamış, bunun yanı sıra devlete destek olmak için halk arasında dini ve siyasi propaganda da yürütmüşlerdir.¹⁴⁰ Esas düşüncesi meslek ahlâkı olan yaygın bir meslek teşkilatı olmasının ötesinde önemli derecede siyasal etki sahibi de olan Ahi birlikleri, Osmanlı devletinde merkezîyetçi zihniyetin güçlenmesiyle etkisini yitirerek devletin mutlak denetimi altına girmiş, etkilerini kaybederek esnaf loncası örgütlerine dönüşmüşlerdir.¹⁴¹

¹³⁴ Ekinci, s.17.

¹³⁵ Ekinci, s.16.

¹³⁶ Gürata, s.75.

¹³⁷ Gürata, s.73.

¹³⁸ Ekinci, s.23.

¹³⁹ Baykan, s.54.

¹⁴⁰ Baykan, s.55.

¹⁴¹ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Ruşen Sezer (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009, s.158.

3.1.6.1 Ahilik Teşkilatının Yapısı ve Özellikleri

Kuruluşunda ve yayılmasında toplumsal, idari ve hukuki uzlaştırma ve düzenleme amaçları rol oynamış olsa da, sonuçta Ahilik bir esnaf teşkilatıdır.¹⁴² Bu tip bir örgütlenme olarak “üretimde standartlaşma, elde edilen malı pazara sürme, eşit malda eşit fiyat ve kalite birliği sağlama” gibi konularda görüş ve kurallar üretirken, kendisinden önce gelen Fütüvvetin -tasavvufi düşüncenin- de etkisiyle “dervişlikle sosyal örgütlenmenin birleşimi” biçiminde nitelenmiştir.¹⁴³

Ahiler, şehirlerden köylere kadar inen bir örgütlenme yaratmak ve esnafın olduğu hemen her yerde zaviyeler kurmak konusunda başarılı olmuşlardır.¹⁴⁴ Tarikat benzeri yapısından dolayı asgari derecede eğitim şartı koyan, bu sebeple üyelerin eğitimini sağlayarak¹⁴⁵ meslek erbabı ve “kardeş” olan esnaf bu zaviyelerin doğal üyesi sayılmıştır.¹⁴⁶ Üyelerin kazançlarından belli oranda katkı yaparak oluşturdukları Orta Sandığında toplanan gelir, birliğin yapım, onarım gibi fiziksel ihtiyaçlarını karşılamının yanında, toplumsal ve grup içi maddi dayanışma gerekliliğinde de kullanılmıştır; Ahi birliği bu yönüyle üretim ve satış şartlarını belirleyen bir meslek örgütü olmanın ötesinde bir tür sosyal güvenlik örgütü olarak da işlev görmüştür.¹⁴⁷

Düşünsel temellerine bakıldığında, Ahiliğin en önemli meselelerinden birinin “ahlak” olduğu gözlenmektedir. Feta (yiğit) olarak birliğe giren kişinin, Ahi olabilmesi ve böyle devam edebilmesi ahlaki özelliklerine bağlanmıştır.¹⁴⁸ Bu ahlaki ilkeleri Mithat Gürata şöyle açıklamaktadır¹⁴⁹:

Bunlar [ilkeler] Açık-Kapalı olarak ikiye ayrılır. Açık olması gereken: Alın, kalp, kapıdır. Bunlar, başkalarının yanında yüzkarası olmamak, herkese sevgi göstermek, kendine yapılacak başvurmaları geri çevirmemektir. Kapalı elması gereken: El, bel, dildir. Bunlar da 'kimsenin hukukuna el atmamak, kimsenin namusuna tecavüz

¹⁴² Gürata, s.74.

¹⁴³ Gürata, s.75.

¹⁴⁴ Ekinci, s.23.

¹⁴⁵ Ekinci, s.35.

¹⁴⁶ Ekinci, s.24.

¹⁴⁷ Ekinci, s.27.

¹⁴⁸ Baykan, s.56.

¹⁴⁹ Gürata, s.82-83.

etmemek, kimse hakkında dedikodu yapmamak, sır saklamasını bilmektir'.

Varoluş fikirlerinin esasları olarak değerlendirdikleri “ahlak” düşüncesini mesleki ve ticari olarak sınırlamayan ve bu düşünceyi sosyal ve kültürel yaşama da taşıyan Ahiler, bu yolla hem kendi teşkilatlarını kontrol edebilmiş, hem de toplumsal düzenin korunmasına katkı sağlamışlardır.¹⁵⁰ Bu özellikleri ile kendilerinde sonra gelen lonca teşkilatlarını açıkça etkiledikleri gözlemlenmektedir.

3.1.7 Osmanlı Loncaları

Anadolu'ya göçle gelen zanaatkâr ve tüccarın kendi aralarında dayanışma ve yardımlaşma ağları kurabilmek için daha çok dini temelli olarak kurulan -asında tarikat ya da yol olarak da nitelenebilecek- örgütleri zaman içinde ekonomik çıkar ve sosyal düzeni sağlama beklentisinin artması ile düzenli meslek örgütleri haline gelmiştir. Anadolu esnafı, kendilerinden önce gelen Müslüman topluluklarda rastlanan örgütlerin ahlak temelli yaklaşımları ile Ortaçağ-Bizans loncalarının aynı meslek grubundakilerin çalışma standartlarını belirlemek ve haklarını korumak amaçlı meslek esaslı yaklaşımını birleştirmiş ve meslek lonca örgütleri ortaya çıkmıştır.

Loncalarla ilgili olarak vurgulanması gereken en önemli noktalardan biri, bu topluluklara üye olabilmek için -kendinden önce gelen Melâmet, Fütüvvet ve Ahilikten farklı olarak- Müslüman olma şartının aranmamış olmasıdır. Bir araya gelişlerinin en önemli nedenlerinden birinin ekonomik hayatın günlük uygulamalarını ve bu uygulamaların sosyal hayata etkisini düzenlemek ve denetlemek¹⁵¹ olduğu hatırlandığında bu şartın yetersiz kalacağı, hatta amaçlananın tam tersi sonuçlar doğurabileceği tahmin edilebilir. Yöneticilerin çoğunluğun oyu ile belirlendiği bu birliklerde, belli esnaf kolundaki din gruplarının ağırlığının hangi dinden idareci seçileceğini etkilediği gerçeğinin yanında, “Müslümanlarla, Rum, Ermeni, Bulgar, Yahudi vs.'lerin değişik oranlarda aynı esnaf örgütü içinde bir arada yaşadıklarını ve bu

¹⁵⁰ Baykan, s.56.

¹⁵¹ Mehmet Genç, “Osmanlı Esnafı ve Devlet”, Mustafa Baykan, Fethi Aytuna ve Bilge Celen (Ed.), **Loncadan Oda'ya** içinde (81-89), İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2007, s.87.

dinî farklılıkların örgüt-içi ilişkilerde dayanışma ve bütünleşmeyi zedelememiş olduğunu söylememiz lâzımdır”.¹⁵²

3.1.7.1 Yapı ve İşleyiş

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti’nde “temel ihtiyaç maddeleriyle lüks denebilecek tüketim maddelerini ve belli bir profesyonelliği gerektiren çok çeşitli hizmeti üreten esnaf ve zanaatkârlar uğraş alanlarına göre ayrı loncalar biçiminde örgütlenmişti”.¹⁵³

Daha önce de belirtildiği gibi loncaların en önemli fonksiyonu öncelikle ticari hayatı ve günlük uygulamalarını düzenlemek olmuştur. Dönemin şartlarından ileri gelen hammadde sağlanması ve taşınması sorunlarının çözülmesi lonca temsilcilerinin öncelikli görevlerinden sayılmıştır. Sınırlı miktarda sağlanabilen hammaddenin uygun fiyatla toptan alınması, adil biçimde ustalara dağıtılması ve lonca üyesi olmayanların hammaddeden faydalanmasının denetlenmesinin yanı sıra, loncaların sorumluluğunda yürütülen diğer denetim maddeleri şöyle sıralanabilir: Hammaddenin sınırlı olmasından ötürü açılacak dükkan ve atölyeler ile çalıştırılacak işçi sayısının belirlenmesi, pazarın kısıtlarından dolayı arz ve talebin düzenlenmesi, her lonca üyesinin belirli düzeyde satış yapabilmesine imkan sağlayabilmek için rekabetin önlenmesi, üretim araçlarının, satış şartlarının ve mekanlarının belirlenmesi ve denetlenmesi.¹⁵⁴

Dayanışma esası ile kurulmuş olan loncaların bu fikri uygulamaya koymalarını sağlayan en önemli unsurlardan biri “esnaf sandığı” olmuştur. Esnaf sandığının başlıca gelir kaynakları, esnaftan haftalık ya da aylık olarak alınan aidat, yükselme işlemleri sırasında loncaya zorunlu olarak ödenen paralar, bağışlar, esnafa verilen borçların faizleri ve vakıf gelirleridir.¹⁵⁵ Bir tür “sosyal yardım ve kredi fonu”¹⁵⁶ olarak lonca yöneticilerinin yönetiminde ve gözetiminde tutulan esnaf sandığı lonca üyelerine verilen borcun, lonca çalışanlarının maaşlarının, herhangi bir sebepten çalışamayacak duruma gelmiş lonca üyeline yapılan yardımın, vakıf mülklerinin ve çarşının bakımı ve

¹⁵² Genç, s.86.

¹⁵³ Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar, **Osmanlı’da Zenaatten Sanata 1.Cilt: Esnaf ve Zanaatkarlar**, İstanbul: Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti., 1999, s.13.

¹⁵⁴ İnalçık, s.162.

¹⁵⁵ Sakaoğlu, s.25.

¹⁵⁶ Ortaylı, s.299.

onarımının ve de en önemlisi devletin olağanüstü durumlarda topladığı “avarız” vergisinin kaynağı olarak kullanılmıştır.¹⁵⁷

3.1.7.2 Yönetim

Esnaf ya da zanaatkâr topluluklarının, buldukları kentte, ilgili uğraşı alanında başka bir loncanın olmaması şartı ile, bir lonca kurabilmeleri için öncelikle “nizamname” hazırlamaları ve bu belgenin kadı tarafından onaylanması gerekmiştir.¹⁵⁸ Yöneticisi olmayan lonca özerk sayılmadığından, kurulan lonca üyeleri arasında “kethüda” adı verilen idareci oylama ile seçilmiş ve yine kadı onayına sunulmuştur.¹⁵⁹

Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar, kethüdanın lonca içindeki görevlerini şu şekilde özetlemektedir¹⁶⁰:

Kethüdanın lonca içindeki görevlerinin başlıcaları loncanın nizamnamesini uygulamak, aykırı hareket edenleri uyarmak, bu yolda davranmayı sürdürenleri kadıya şikâyet ederek cezalandırılmalarını istemek, lonca toplantılarına başkanlık etmek, esnaf sandığını yönetmek, varsa lonca vakıflarını denetlemek, kendisiyle birlikte görev yapacak maaşlı kişileri seçmek ya da değiştirmek, esnaf arasında küçük anlaşmazlıklarda hakemlik yapmak olarak sıralanabilir. Dışa dönük görevleri ise devlet katında loncayı temsil etmek, diğer loncalarla ve ham madde sağlayan tüccar zümresiyle ilişkileri yürütmektir.

Her sene yenilenen seçimlerle yönetime gelen kethüda¹⁶¹, yerine getirdiği görev için esnaftan sağlanan bir gelir de elde etmiştir.¹⁶²

Loncayı oluşturan esnaf ileri gelenleri, esnaf içinde düzeni sağlamak, loncanın mali işlerini görüşmek ve teknik bilgiyi (“sanat usûl ve geleneklerini”) paylaşmak amacıyla bir araya gelmiştir.¹⁶³ Kethüdaların çağrısı ile “her ayın ilk ve üçüncü

¹⁵⁷ Sakaoğlu, s.27.

¹⁵⁸ Sakaoğlu, s.19.

¹⁵⁹ İnalçık, s.158.

¹⁶⁰ Sakaoğlu, s.23.

¹⁶¹ Sakaoğlu, s.21.

¹⁶² Genç, s.86.

¹⁶³ Gürata, s.100.

haftalarında cuma günü”¹⁶⁴, “loncaların genellikle toplu olarak buldukları çarşı, arasta, han, bedesten gibi mekânlarda bu iş için ayrılmış bir yönetim yerinde” toplanılmıştır.¹⁶⁵

Esnafa karşı bağlayıcı sorumluluğu olan, bahsi geçen ileri gelenlerin oluşturduğu Mütevellinin görevleri şu başlıklar altında toplanabilmektedir¹⁶⁶:

Esnafın esnafılığı ile ilgili sorunlarını ve aralarındaki anlaşmazlıklarını çözmek, esnaf sandığı gelirini toplamak, bunu işletmek, esnaf teşkilâtına ait binaların bakım ve idaresini sağlamak, esnafın genel ve özel hayatını devamlı surette incelemek, yönetim kuruluna başkanlık etmek, büyük meclise devam etmek ve üstat, kalfa, çırak ve yamak törenlerini yürütmek.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu toplantılarda loncayı bir araya getiren önemli görevlerden biri de giriş ve yükselme (şedd) törenleri olmuştur. Çırak olarak mesleğe adım atan kişi ayak işlerine bakarak ve gerektiğinde üretime yardımcı olarak “isteğini” göstermesinin ve idare heyeti önünde sınavını vermesinin ardından kalfalığa, bu dönemin sonunda yeterli derecede “yetiştğini” kanıtlamasının ardından, kendi ustasının tavsiyesi ile, “olgunluğunu belgelediği” mertebeye yani ustalığa ulaşmıştır.¹⁶⁷ Çalışanın çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçebilmesi için her mertebede en az üç yıl çalışmış olması şartının yanında, hem birey hem de esnaf olarak dürüst ve ahlaklı olması beklenmiştir.¹⁶⁸ Ustalık unvanını kazanan kişi, ancak gerekli sermayeye sahip olması (özellikle babadan oğla geçme ya da hemşerilerinden destek görme şeklinde)¹⁶⁹ ve ilgili uğraş alanında boş bir dükkanın bulunması halinde kendi işini kurabilmiştir.¹⁷⁰

3.1.7.3 Denetim

Daha önce de belirtildiği gibi hem haksız rekabetin önlenmesi hem de loncanın güvenilirliğinin zarar görmemesi için lonca üyeleri etkili bir denetim altında

¹⁶⁴ Sakaoğlu, s.25.

¹⁶⁵ Sakaoğlu, s.21.

¹⁶⁶ Gürata, s.102-103.

¹⁶⁷ Sakaoğlu, s.15.

¹⁶⁸ İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1*, s.609-610.

¹⁶⁹ Sakaoğlu, s.19.

¹⁷⁰ İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1*, s.610.

tutulmuştur.¹⁷¹ Denetim, esnafın ürettiği malın kalitesi, fiyatların belirlenmesi, meslek sahiplerinin birbirleri ile ilişkileri gibi konuları kapsamıştır. Nizamnamelerde belirtilen standartlara ve kurallara uymayanlara kabahatin niteliğine göre, satış yasağından esnafıktan ihraca kadar uzanan yaptırımlar uygulanmıştır.¹⁷² Üyeler, loncanın şartlarını yerine getirmek konusunda birbirlerine kefil olmuş, bu sorumluluk da gerektiğinde üyelerin birbirlerinden de şikayetçi olma hakkı elde ettikleri bir otokontrol sistemini ortaya çıkarmıştır.¹⁷³ Sadece üyeler değil, aynı zamanda yöneticiler de düzenlemelere göre denetim altında tutulmuştur; yolsuzluk, sorumsuzluk, haksızlık gibi durumlarda kadıya götürülen bazı şikayetler yöneticilerin görevden alınması ile sonuçlanmıştır.¹⁷⁴ Lonca içi denetimin yanı sıra, birbirini ilgilendiren uğraş alanlarında faaliyet gösteren loncalar arasında da denetimler yürütülmüştür.¹⁷⁵ Mehmet Genç, esnaf loncalarının toplumsal birliktelik, yardımlaşma ve sosyalleşme kaynağı da olmalarından ötürü en önemli ilkelerinden biri olan dayanışma fikrinin bozulmaması için lonca içi ve loncalar arası denetimleri sıkı tuttuklarını ifade etmektedir.¹⁷⁶

3.1.7.4 Narh Sistemi

TDK Güncel Türkçe Sözlükte “Tüketiciyi korumak amacıyla, özellikle temel ihtiyaç maddeleri için resmî makamlarca belirlenen ve her yerde geçerli olan fiyat”¹⁷⁷ olarak tanımlanan narh üzerine kurulan sistem, lonca teşkilatında denetimin sağlanmasının en önemli araçlarında biri olmuştur.

Esasında Ortaçağ sonlarına doğru ortaya çıkmış bir düşünce olan narh sisteminde, kadı ve lonca temsilcilerinin oluşturduğu bir kurul tavan fiyatları belirlemiştir.¹⁷⁸ Hammaddenin kısıtlı olduğu, işgücünün ve piyasaya sürülen ürünün sınırlı sayıda tutulduğu bir ortamda üretim ve satışın sürdürülebilmesi için bazı hassas dengelerin korunması zorunluluğu ile kalite seviyesi ve satış fiyatları sabitlenmiş, bu tip

¹⁷¹ Sakaoğlu, s.35.

¹⁷² Sakaoğlu, s.35.

¹⁷³ İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1*, s.612.

¹⁷⁴ İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1*, s.612.

¹⁷⁵ Sakaoğlu, s.35.

¹⁷⁶ Genç, s.85.

¹⁷⁷ *Narh*, (t.y.) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=f%FCt%FCvvet&ayn=tam> (26 Temmuz 2013)

¹⁷⁸ Ortaylı, s.301.

bir denetim sonucunda ise rekabet önlenmiştir.¹⁷⁹ Her ne kadar asıl fikir tüketiciyi korumak olsa da, narhın ürünün kalitesinin düşmesine sebep olduğu da gözlenmiştir.¹⁸⁰

3.1.7.5 Gedik Sistemi

Loncalardaki yoğun denetim alanlarından başka biri de dükkan ve atölye açma serbestisi olmuştur. Sakaoğlu ve Akbayer'a göre "Türkçe bir kelime olan gedik, Osmanlı döneminde daha çok esnaf ve zanaatkâr loncalarına tanınan tekel hakkı ya da imtiyazı için kullanılan terim olarak yaygınlık kazanmıştır".¹⁸¹ Başka bir deyişle, ihtiyacın ve talebin tahmin edilebilir bir hızda arttığı ve arzın da buna göre belirlendiği bir bölgede bulunan esnaf sayısını sabitleme ve dükkan sayısını dondurma işlemidir.¹⁸² Gedik sahibi esnaf, kendi uğraş alanında yapılacak işin kimler tarafından ve nerede yapılacağıının sınırlanmış olduğu ortamda hükümet tarafından verilmiş senedi ile sanat ve ticaret yapma, dükkan ve atölye açma ayrıcalığı elde etmekte ve böylece tekelleşmektedir.¹⁸³ Bütün ya da parçalar halinde alınıp satılabilen, teminat yerine de kullanılabilen gedik¹⁸⁴, kimi zaman kişiye kimi zaman da ticarethaneye verilen bir imtiyaz olmuş, her türü için farklı kurallar düzenlenmiş ve izlenmiştir¹⁸⁵:

Seyyar veya havzi gedikler, kişiye özgü olup, sahibinin istediği yerde sanatını ve ticaretini yapmasını sağlıyordu. Sabit gedikler ise dükkân, mağaza, atölye gibi yerlere ait olduğundan, sahipleri başka bir yerde sanat ve ticaret yapamazlardı. Gedik sahibi, başka bir yere göç edecek olursa gediğini de resmen nakletmek ve senedini değiştirmek zorundaydı. Bu durumda yeniden resmi araştırma ve soruşturma yapılırdı.

18. yüzyıl sonlarına gelirken gedik düzeni loncaların ahlaki temellerini zayıflatmış, geleneklerini bozmuş ve sonucunda dayanışmaya zarar vermiştir.¹⁸⁶

¹⁷⁹ Ortaylı, s.299.

¹⁸⁰ Gürata, s.38.

¹⁸¹ Sakaoğlu, s.27.

¹⁸² Sakaoğlu, s.27.

¹⁸³ Ekinci, s.55.

¹⁸⁴ İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1*, s.611.

¹⁸⁵ Baykan, s.106.

¹⁸⁶ Sakaoğlu, s.31.

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte bu tip tekелci uygulamaların sanat ve ticarete zarar vermesinden ötürü gedik sistemi uygulamadan kaldırılmıştır.¹⁸⁷

3.1.7.6 Teşkilatın Bozulması

Osmanlı'ya özgü ekonomik ve sosyal şartlar içerisinde, Anadolu'nun kozmopolit esnafının kendi geleneğini ve kültürü yaratıp yayarak uzun süre etkili olan esnaf loncaları 19. yüzyıla gelindiğinde, içeriden ve dışarıdan kaynaklanan bir çok sebepten ötürü, bozulmaya ve zayıflamaya başlamıştır. Sayısı artan isyanlar istikrarı sarsmış ve göçlere neden olmuş, kentlerde artan nüfus işgücü fazlası yaratmış, loncalar ise istihdam yaratmakta yetersiz kalmış, denetimi sağlanamayan, gedik dışı ticarethaneler yayılmaya başlamış, gediğin istismar edilmesi adaleti ve düzeni sarsmış, bozulan düzen ve ekonomik kaos ortamında devletin vergilerinin yanında lonca ve esnaflar üzerindeki baskıları da artmıştır.¹⁸⁸ Gediğin ve sonrasında loncanın yönetiminin babadan oğula geçer olması tekelleşmeyi arttırmış¹⁸⁹, lonca yönetiminde adaletin sağlanamamasıyla esnaf olmayan güç odaklarının yönetim üzerindeki baskıları artmış, hammadde dağıtımı, fiyatların belirlenmesi, karın paylaşımı konularında adaletsizlikler baş göstermeye başlamıştır.¹⁹⁰

Bunların yanı sıra, Avrupa'da devam etmekte olan sanayi devrimi ile bu bölgede üretim fazlası ortaya çıkmış, yerli üretimi korumak amacıyla herhangi bir düzenleme yapmayan Osmanlı ülkesi bu ucuz mallar için uygun bir pazar haline gelmiş, Avrupa'da artık seri üretimine geçilmiş olan birçok ürünün üretildiği atölyeler iş yapamaz duruma düşmüş, pahalı hammaddeden üretilen malların sabit fiyatla satılması zorunluluğu esnafı mali krize sokmuştur.¹⁹¹ Rekabetin engellendiği, tekelleşmenin arttığı, maliyetin -artık yozlaşmış loncaya bağlı olmasından dolayı- düşürülemediği, satılacak ürünün miktarı ve fiyatının sınırlandırıldığı bu ortamda esnaf Avrupa'dan ithal edilen pazar ekonomisi ürünleriyle rekabeti, neredeyse imkansız hale getirmiştir.

¹⁸⁷ Baykan, s.106.

¹⁸⁸ Sakaoğlu, s.61-63.

¹⁸⁹ İnalçık, s.164.

¹⁹⁰ İnalçık, s.164-165.

¹⁹¹ Sakaoğlu, s.63-65.

Tanzimat'la birlikte liberal politikalara geçilmesi, toplumsal yapının ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi, yabancıların perakende pazarına girmesi ile esnafın ardından loncalarda da çözümler başlamıştır.¹⁹² Ancak, ekonomik sarsıntının şiddeti arttıkça devletin örgütlere desteği tekrar artmış ve 19. yüzyıl ortasından itibaren bu yapılar devletin ilgili komisyonları denetiminde kooperatif şirketlere dönüştürülerek, farklı bir biçimde varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir.¹⁹³

3.1.8 Osmanlı'da İlk Odalar ve Meslek Örgütleri

19. yüzyılda değişen ekonomik ve politik düzen içinde varlığını daha fazla sürdüremeyen loncalar, yenilenen devlet kurumları öncülüğünde önce ticaret cemiyetlerine, daha sonra ticaret odalarına dönüşmüştür.

Mehmet Alkan Osmanlı Devleti'nin son döneminde, Tanzimat'ın ilanından sonra gelişen bu sürecin başlangıcını şu şekilde özetlemektedir¹⁹⁴:

Yönetimde modernleşmenin bir parçası olarak 1866 yılında Islah-ı Sanayi Komisyonu adlı bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurumun görevlerini düzenleyen nizamnamede devlete, esnafın kendi arasındaki anlaşmazlıklarında devreye giren bir kurum olarak işlev yüklenmiştir. 1876 yılında (13 Haziran 1292 tarihli kararname ile) Meclis-i Ticaret ve Ziraat adlı kurum, ziraat, ticaret ve sanayinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak kurulmuştur. Yine bu düzenlemeye göre, İstanbul'da ve ülkenin diğer il ve ilçelerinde tüccarlar arasında muteber kimselerden oluşan ve Ticaret Nezareti'nin onayı ile Ticaret Cemiyetleri kurulmasını öngörmüştür.

Bundan sonraki süreçte ticaret ve sanayinin farklı faaliyet alanları için farklı birlikler kurulurken, “cemiyet” yerine Fransa'daki benzer birliklerden esinle “oda” adı kullanılmaya başlamıştır.¹⁹⁵ “Hem temsil niteliğine sahip bir kurum hem de danışma organı olarak tanımlanan” bu odalara kayıt mecburiyeti getirilmemiştir.¹⁹⁶ II. Meşrutiyet döneminde oda türü örgütlenmeler yeniden ele alınmış, bu dönemde yürürlüğe giren

¹⁹² Genç, s.89.

¹⁹³ Genç, s.89.

¹⁹⁴ Ahmet N. Yücekök, İlder Turan ve Mehmet Ö. Alkan, **Tanzimattan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları** İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998, s.64.

¹⁹⁵ Yücekök, s.64.

¹⁹⁶ Yücekök, s.65.

Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi ile esnaf kahyalıkları kaldırılarak, her esnaf grubuna kendisine ait, devlet denetimi altında, devlet ile aralarında bir aracı işlev görecektir ve kendi aralarındaki dayanışma ve yardımlaşmayı artırma rolünü üstlenecek cemiyetlerini kurma hakkı verilmiştir.¹⁹⁷

Bu dönemde devletin öncülüğü ve denetiminde kurulan ticaret ve sanayi örgütlerinin yanı sıra, diğer uğraşı alanlarında da bağımsız örgütlenme faaliyetleri görülmüştür. Batı’da, özellikle bilim alanında görülen “cemiyetleşme” fikri, daha önce bahsedildiği gibi, modernleşme atılımı içinde bulunan Osmanlı Devleti’nde de benimsenmiş, “tüzel kişilik” kavramının bilim ve kültür hayatına girmesiyle bu alanlarda faaliyet gösteren seçkinler ve meslek sahipleri örgütlenme çabası içine girmiştir.¹⁹⁸ Osmanlı Devleti’nin ilk meslek örgütü, 15 Şubat 1856’da müttefik ordu tabiplerinden olan İngiliz doktor P. Pincoffs’un öneri ve öncülüğünde kurulan, üyelerini daha çok görev gereği İstanbul’da bulunan Avrupalı doktorların oluşturduğu, devlet tarafından tanınmasının ardından “Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhane” olarak adlandırılan, “Societe Medicale de Constantinople”dur.¹⁹⁹ İlk eczacılık örgütü ise 1879’da kurulmuştur.²⁰⁰

Mühendislik ve mimarlık alanlarındaki ilk cemiyetleşme çabası da II. Meşrutiyet sonrasında görülmektedir. 19. yüzyıl sonlarına kadar eğitimi de birlikte verilen bu alanlarda çalışanlar, 1908 yılında, Mimar Kemaleddin Bey öncülüğünde “Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti”ni kurmuştur.²⁰¹ İlerleyen zaman içinde farklı meslek alanlarının mensupları kendi cemiyetlerini kurma girişimlerine devam etmiştir.

Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin modernleşme adımlarını hızlandırmak için eğitimine öncelik verilen uygulamalı bilimler alanlarındaki eğitimli kişi sayısının diğer temel bilim dallarındaki yetişmiş kişi sayısından daha önce artmış olmasından dolayı, ilk cemiyetler de bu alanlarda görülmüştür.²⁰² Daha ziyade kendi aralarında dayanışmayı artırmak ve kimi durumlarda haklarını korumak amacıyla kurulan bu

¹⁹⁷ Yücekök, s.69.

¹⁹⁸ Ekmeleddin İhsanoğlu (hızl.), **Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987**, İstanbul: İslam Tarih, Sanat Ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 1987, s.2-3.

¹⁹⁹ İhsanoğlu, *Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, s.10.

²⁰⁰ İhsanoğlu, *Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, s.16.

²⁰¹ İhsanoğlu, *Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, s.13-14.

²⁰² İhsanoğlu, *Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, s.16.

örgütlerden pek azı haberleşmeyi ve bilimsel paylaşımı artıracak “İlmî mecmua” yayınlatabilmiş, bu yayınların içerikleri ise, mesleğe yenilik ve ilerleme getirmek amacıyla yapılacak bilimsel çalışmalardan çok Avrupa kaynaklı mesleki gelişme ve haberleri aktarmak olmuştur.²⁰³ Avrupa’da, devletle iletişim ve dayanışma halinde olan, devlete kendi alanlarında uzmanlık ve danışmanlık hizmeti veren ve bunların sonucunda devletten maddi destek gören benzerlerine zıt olarak Osmanlı’daki meslek örgütleri devletle, cemiyetin resmen tanınması dışında, başka ilişkilere girmemiş, bu da bu cemiyetlerin gelişmesini ve ilerlemesini belli bir dereceye kadar engellemiştir.²⁰⁴

3.1.9 Cumhuriyet Dönemi’nde İlk Odalar ve Meslek Örgütleri

Cumhuriyet döneminde de meslek grupları yasal düzenleme ve denetim altında örgütlenmeye devam etmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren meslekler ve meslek örgütleri ile ilgili özel yasalar çıkartılmış ve bu yapılar yönetim tarafından sıkı denetim altında tutulmuştur.²⁰⁵ Özellikle II. Dünya Savaşı'nın yarattığı olağanüstü koşullarda devletin sosyal ve ekonomik hayat üzerindeki kontrolünü devam ettirebilmesi, "ahlak ve disiplinin" sağlanması amacıyla çıkarılan yasaları ile denetim daha da artmıştır.²⁰⁶

1925 yılında çıkarılan 655 sayılı ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile tüm esnaf, dükkan sahibi sanatkâr ve küçük tacirlerin ticaret ve sanayi odaları yolu ile ticaret siciline kaydedilmesi ve odalar altında örgütlenmesi zorunlu hale getirilmiştir.²⁰⁷ “Ticaret ve meslek serbestiyeti” sağlayabilmek amacıyla yapılan bu düzenlemeler, esnafta köklü bir şekilde yerleşmiş olan lonca yapısı ve bu yapıyla ilişkili olarak gedik usulünü kaldırma çabası ile yürütülmüş, ancak bu yolla iş sahipleri ve çalışanların örgütsel yapısının çözülmesine de sebep olmuştur.²⁰⁸

²⁰³ İhsanoğlu, *Osmanlı İlmî Ve Mesleki Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, s.18-19.

²⁰⁴ İhsanoğlu, *Osmanlı İlmî Ve Mesleki Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, s.22.

²⁰⁵ Murat Çokgezen ve Fevzi Toksoy, “Meslek Örgütlerinin Rekabet Üzerindeki Etkileri: Profesyonel Meslek Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum Ve Demokrasi**, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, 2011, s.145.

²⁰⁶ Yücekök, s.69.

²⁰⁷ Zafer Toprak, “Esnaf - Cumhuriyet Dönemi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, s.215.

²⁰⁸ Toprak, s.215.

1950’li yılların ortalarından itibaren çıkarılan yasalarla bölgesel olarak kurulmuş örgütler merkezi çatı örgütleri altında toplanmaya başlayarak bu kuruluşlara doğrudan uygulanan idari vesayet hafifletilmiştir.²⁰⁹ 1961 Anayasası ile meslek kuruluşlarının durumu anayasal bir konu haline gelmiş, “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu” statüsü ile bu kuruluşlar idarenin bir parçası olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.²¹⁰

3.2 MESLEKİ ÖRGÜTLENME

Tarih boyunca bireyler ve kurumlar belli bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelerek örgütlenmişlerdir. Meslek üyelerinin kendi örgütlerini kurmak için bir araya gelmeleri çeşitli sebeplerden ileri gelmiştir. Tarihsel akış içinde bakıldığında bunların iyi ahlâk, ibadet, dayanışma ruhu, kardeşlik gibi kişisel sebeplerin yanı sıra, ekonomik düzenleme ve denetim, devletle işbirliği, mesleki itibar ve gelişim gibi toplumsal sebepler olabildiği de görülmektedir.

Profesyonellik kavramının çerçevesinin netleşmeye başlaması ile meslek sahiplerini örgütlenmeye iten amaçlar, kişisel gelişim ve yükselmenin ötesine geçerek daha çok meslek grubunun ve aynı zamanda hizmet verilen toplumun çıkarlarının korunmasına yönelmiştir.²¹¹ Ancak zaman içinde bu örgütler salt çıkar koruma birlikleri olmaktan çıkmış, ilgili meslek dalının ekonomik ve toplumsal hayattaki ağırlığıyla da ilgili olarak bu alanların önemli aktörleri haline gelmişlerdir.²¹²

Mesleki örgütlenmenin biçimleri topluma ve döneme göre farklılık göstermektedir. Sivil toplum kuruluşu niteliği taşıyan örgütlerin yanında devlet himayesinde kurulan ve çeşitli kamu görevlerini yerine getiren örgütlenme biçimlerine de sıklıkla rastlanmaktadır.²¹³

²⁰⁹ Çokgezen, s.146.

²¹⁰ Ekrem Candan (hızl.), **Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Reform Önerisi**, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, 2012, s.15.

²¹¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, DDK Araştırma ve İnceleme Raporu: Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat Ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi İle Bunların Etkin Ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin Ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler, 2009, <http://www.tccb.gov.tr/> (10 Kasım 2011), s.13.

²¹² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.14.

²¹³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.14.

3.2.1 Mesleki Örgütün Tanımı

Meslek birlikleri, genel olarak, meslek uygulayıcılarının birbirlerinin yeterliliklerini denetlemek ve bireysel olarak hareket etmeleri durumunda ulaşamayacakları hedefleri gerçekleştirebilmek için oluşturdukları gruplar olarak tanımlanabilir.²¹⁴ Bunlar çoğunlukla bağımsız olarak bir araya gelmiş meslek sahiplerinden oluşan, meslekle ilgili şartların iyileştirilmesi ve hizmet kalitesinin artırılmasının yanı sıra, meslek mensuplarının ve kamunun zarar görmesinin engellenmesi yönünde faaliyet gösteren ve kâr amacı gütmeyen organizasyonlardır.²¹⁵ “Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat Ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi İle Bunların Etkin Ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin Ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler” başlıklı Devlet Denetleme Kurulu (DDK) Araştırma ve İnceleme Raporunda zaman içerisinde çıkar koruma grubu olmanın ötesine geçerek ekonomik ve sosyal aktörler haline gelen meslek örgütleri “çeşitli işleri/meslekleri icra eden kişilerin, ortak mesleki çıkarlarını korumak, mesleki dayanışma ve yardımlaşmayı güçlendirmek, mesleğin belli standartlara ve ahlak kurallarına uygun olarak yürütülmesini sağlamak ve toplumsal bazı sorumlulukları yerine getirmek gibi temel amaçlar doğrultusunda bir araya gelmeleri ve bu amaçla kendi kişiliklerinden ayrı bir tüzel kişiliğin bünyesinde örgütlenmeleri” ile meydana çıkan birlikler olarak tanımlanmaktadır.²¹⁶

3.2.2 Mesleki Örgütlenmenin Sebebi ve İşlevi

Meslek örgütlerinin tanımı yukarıdaki gibi özetlenebilse de, bu organizasyonların kuruluş sebepleri ve biçimleri çeşitlilik göstermektedir.

Meslek örgütlerinin tarihi kaynaklarını esnaf ve sanatkâr loncalarında aramak yerinde olacaktır. Esnaf sanatkâr birliklerinin ardından gelen tüccar ve sanayici birlikleri bu anlayışın yayıldığı alanı genişletmiş ve gelenekselleşmesini sağlamış, loncalardan sonra cemiyetler, dernekler ve odalar ortaya çıkmış, ilerleyen dönemlerde

²¹⁴ Robert K. Merton, “The Functions Of The Professional Organizations”, *The American Journal of Nursing*, Vol.58, No.1, (January 1958), s.50.

²¹⁵ Çokgezen, s.134.

²¹⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.83.

bu tür organizasyonlar ekonomik ve sosyal yarar sağlayan topluluklar haline gelerek toplumun vazgeçilmez parçaları haline gelmiştir.

DDK Raporunda mesleki örgütlenme ihtiyacının kaynağı ile ilgili olarak şu ifadeye yer verilmektedir²¹⁷:

Mesleki örgütlenme ihtiyacı, aynı mesleği/sanatu icra eden kişilerin ortak amaçlarının gerçekleştirilebilmesi ve grup çıkarlarının korunmasından kaynaklanmış, ortak paydaları aynı işi/mesleği icra etmek olan kişiler bir araya gelerek çeşitli gruplar oluşturmuşlardır. Böylece ortaya meslek kuruluşları çıkmıştır. Mesleki örgütlenme aynı işi yapanların ihtiyaç hissetmeleri nedeniyle kendiliğinden olabildiği gibi, devletin belli amaçlarla aynı işi yapan kimseleri aynı örgüt çatısı altında bulunmaya zorunlu tutmasının bir gereği olarak da gerçekleşebilmiştir.

Tarihsel düzlemde mesleki örgütlerin ilk örnekleri olsalar da, günümüzde mevcut bulunan çağdaş örgütlerin varoluş sebepleri loncaların tarihsel uzantısı olmanın ötesine geçmiştir. Bu kuruluşların, önem düzeyi mesleğin faaliyet alanına göre değişse dahi, tüm toplumlarda benzerlik gösteren bir çok ortaya çıkış sebebi vardır.

Mesleki örgütlenmelerin ortaya çıkışlarında en önemli sebep üyelerin ve müşterinin ekonomik çıkarlarının korunması isteğidir.²¹⁸ Ancak bunun yanında “mesleğin toplumsal statüsünü, rolünü koruma, mesleki sorunları çözme, mesleğin belli standartlara ve ahlaki kaidelere göre yerine getirilmesini sağlama, meslek mensuplarının ortak bazı ihtiyaçlarını karşılama” gibi amaçlar da ağırlık kazanmaktadır.²¹⁹ Bu faaliyetleri ile meslek sahibi, toplum ve yetki grupları arasında köprüler kurarak idari ve siyasi mekanizmalar kadar önemli bir görevi yerine getirmektedirler.²²⁰

Mesleki örgütlenme ile sonuçlanan ihtiyaçlardan biri de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Örgütler, meslek mensuplarının ve kamunun çıkarlarını korumak amacıyla oluşturulan talepleri ilgililere ve uygulayıcılara iletmek ihtiyacındadır. Meslek örgütleri bu noktada tüzel kişilikleri ile hareket eder, yasal düzenlemeler çerçevesinde temsilci ya

²¹⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.368.

²¹⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.372.

²¹⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.372.

²²⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.372.

da görevli olarak dahil oldukları komisyon ve kurullarda karşı karşıya geldikleri idari ve siyasi yetki mercileri ile bir baskı grubu olarak ilişki kurar.²²¹ Meslek örgütleri “organizasyon güçleri, toplumsal ağırlıkları, üye sayısının çokluğu, oy kapasiteleri, olumsuz durumlarda devreye sokacakları eylem güçlerini ve diğer yasal haklarını öne sürerek” karar ve uygulama mekanizmaları üzerinde baskı yaratır ve onları belli yönde kararlar almak için yönlendirmeye çalışırlar.²²² Yukarıda bahsedilen güç kaynakları üzerinde yaratılan etkinin yanı sıra, mesleğe giriş, uygulama denetimi, izin ve ruhsat verme, cezalandırma vb. yetkiler de örgütlerin etkisini artırmakta ve onları -özellikle üyeleri üzerinde- otorite odakları haline getirmektedir.²²³ Bu açıdan bakıldığında meslek örgütlerinin, bir anlamda, politik güç ve etkinlik kaynakları oldukları da söylenebilir.

Meslek örgütlerinin sivil toplum içinde yerine getirmesi beklenen başka bir temel işlevi de demokratikleşmeye yönelik katkılarıdır. DDK Raporunda, bu örgütlerin “devlet ve sermaye karşısında ideolojik, siyasal, idari ve mali anlamda özerk olması, gücünü gönüllü üyelerinden alması, kamusal alanda genel toplumsal çıkarları temsil etmesi, bu yönde siyasi katılım kanalları geliştirmesi, başta iç denetim mekanizmalarının oluşumu olmak üzere demokratik normlarla uyumlu bir örgüt yapısına sahip olması, örgütün yönetimi, işleyişi ve üyelerle ilişkilerinde demokratik ilkelere uyulması” şartlarında gerçek birer sivil toplum kuruluşu olarak hareket ederek toplumsal demokratikleşmeye katkıda bulunacakları ifade edilmektedir.²²⁴

Merton, meslek örgütünün işlevlerini meslek sahibi, meslek ve toplum ile ilgili olarak üç grupta toplamaktadır.²²⁵ Bir meslek örgütünün en önemli işlevi meslek sahibini sosyal ve manevi olarak destekleyerek, bir profesyonel olarak rolünü gerçekleştirmesini sağlamaktır.²²⁶ Bu destek, serbest çalışanlar ve ücretli çalışan meslek sahipleri için ücret düzenlemeleri, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, mesleki eğitim seviyesinin sürekli yükseltilmesi, meslek üyelerinin kendi yetenek ve bilgi seviyelerini yükseltmeye yönelik motivasyonunun artırılması, üyelerin kendilerini ve işlerini koruyabilmeleri için rekabet şartlarının düzenlenmesi ve yasallaştırılması gibi konulara

²²¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.375-378.

²²² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.380.

²²³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.381.

²²⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.392.

²²⁵ Merton, s.51.

²²⁶ Merton, s.51.

eğilerek verilmektedir.²²⁷ Örgütlerin meslek ile ilgili işlevi ise mesleğe kabul edilecek personelin kalite standartlarının, eğitim ve öğrenim standartlarının, profesyonel uygulama standartlarının, mesleğin dayandığı bilgi birikimini geliştirmeye yönelik araştırma standartlarının, kısacası meslek standartların oluşturulmasını ve güçlendirilmesini sağlayarak yerine getirilmektedir.²²⁸ Bahsedilen standartların yükselmesi ise başka işlevin; mesleğin güvenilirliğinin ve saygınlığının yükseltilmesinin yerine getirilmesini sağlamaktadır.²²⁹ Son olarak, meslek örgütlerinin toplum için yerine getirdiği işlevi ise meslek uygulayıcısı, meslek ve mesleğin sosyal çevresi (ilgili diğer meslekler, üniversiteler, yerel toplum, hükümet vb.) arasında köprü işlevi görüp, bireyleri belli bir amaç etrafında bir araya getirerek bir iletişim ve etkileşim ortamı kurmak ve böylece toplumsal bağların kurulmasına yardımcı olmaktır.²³⁰

Murat Çokgezen ve Fevzi Toksoy günümüzde görülen örgütlenmelerin ortaya çıkış sebebini “profesyonel hizmetin düzenlenmesi” isteği olarak değerlendirmektedir.²³¹ Profesyonel hizmet alanlarında “enformasyon asimetrisi” olarak adlandırılan “bir malı arz edenlerin talep edenlere göre söz konusu mal hakkında daha fazla enformasyona sahip olmaları” durumu söz konusudur.²³² Enformasyon asimetrisinin mevcut olduğu ortamda, aldığı hizmetin kalitesini değerlendiremeyen müşterinin bu hizmete karşılık olarak kendisinin fiyat belirlemesi sonucunda, profesyonelin bu fiyattan kaliteli hizmet vermeyi istememesi ile kalitenin düşmesi ya da enformasyon sahibinin avantajlı durumunu tüketici aleyhine kullanması gibi problemlerle karşılaşılabilir.²³³ Tüketicinin karşılığını ödemesi bile alması gereken hizmetlerden oluşan kamu hizmetine karşıt olarak rekabet ortamının söz konusu olduğu ortamlarda ancak belli bir bedel karşılığında ulaşılabilen ve bazı tüketicilerin çeşitli şartlarda mahrum kalabileceği ya da diğerlerinden daha üstün bir hizmet alabileceği profesyonel hizmet alanlarında kimi zaman devlet tarafından kimi zaman ise profesyonellerin kendisi tarafından müdahale ya da düzenleme gerekli hale

²²⁷ Merton, s.51-52.

²²⁸ Merton, s.52.

²²⁹ Merton, s.53.

²³⁰ Merton, s.53.

²³¹ Çokgezen, s.129.

²³² Çokgezen, s.131.

²³³ Çokgezen, s.131.

gelmektedir.²³⁴ Adam Smith ve Milton Friedman gibi düşünürler de aynı meslek grubunun üyelerinin bir araya gelerek örgütlenmelerinin daha çok, ilgili meslek sahiplerinin faaliyet gösterdikleri piyasadaki fiyatları kontrol altında tutarak rekabeti düzenlemek ya da kısıtlamak amacıyla gerçekleştiğini belirtmişlerdir.²³⁵

Yukarıda bahsedilen görevlerine bakıldığında, mesleki örgütlenmenin gerçekleşmesinin meslek alanının profesyonelleşmesi süreci ile yakından ilgili olduğu görülebilir. Birbirinin sebebi ya da sonucu olmanın ötesinde bu iki kavramın birbirlerini besleyerek geliştikleri ifade edilebilir: Mesleki dayanışma, koruma ve ilerleme mesleği kurumsallaştırmakta, saygınlığını ve güvenilirliğini artırmakta, bu eylemler ise mesleki örgütlenmeler dâhilinde gerçekleştirilebilmektedir; bu anlamda “günümüzde bazı mesleklerde mesleki örgütlenmenin meslekleşme sürecinin belirleyici faktörü” olduğu söylenebilir.²³⁶

3.2.3 Mesleki Örgütlenme Biçimleri

Meslek örgütlerinin yapıları ait oldukları toplumun yapısı ile yakından ilgilidir. Her toplum ve kültürde yapılanma biçimleri ve ihtiyaçları farklılık göstermekte, bu farklılıklar da -işlevleri benzer olsa da- meslek örgütlerinin farklı biçimlerde organize olması ile sonuçlanmaktadır.²³⁷

Meslek örgütlerinin diğer yapılanmalar ile ilişkileri göz önüne alındığında devlet ve sivil toplum unsurları dikkat çekmektedir.²³⁸ Bu unsurlar meslek örgütleri için temel modelleri oluşturmaktadır: Devlet modelinde kamusal görev, yetki ve sorumluklar, devlet yapısı içinde örgütlenme ve devlet denetimi esası öne çıkarken, sivil toplum modeli tüzel kişilik hakları ile devletten özerk olma, çalışma amaç ve çerçevesini bağımsız olarak belirleme temeline dayanmakta, karma örgütlenme modellerinde ise bu iki modelin farklı yönlerini yapısında barındıran organizasyonlara rastlanmaktadır.²³⁹ Ait oldukları toplum ve içinde buldukları döneme bağlı olarak meslek sahipleri kimi zaman bağımsız kimi zamansa devlet yönlendirmesi ile -

²³⁴ Çokgezen, s.130.

²³⁵ Çokgezen, s.127.

²³⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.372.

²³⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.85.

²³⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.85.

²³⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.85.

dayanışma ve denetleme amaçlarıyla- bir araya gelmektedir. Demokrasinin güçlü olduğu toplumlarda, “devlet karşısında özerk bir alan olarak ortaya çıkan sivil toplumun” bir parçası olan bağımsız örgütlenmelere karşın sivil toplum anlayışının tam olarak olgunlaşmadığı ve demokratik geleneklerin çok güçlü olmadığı toplumlarda zorunlu olarak -devlet teşviki ve koruması ile- meydana gelen örgütlenmeler görülmektedir.²⁴⁰

DDK Raporu yukarıda bahsedilen modelleri şu şekilde açıklamakta ve sınıflandırmaktadır²⁴¹:

Birinci grup dernek olarak veya başka adlarla (birlik, oda, federasyon gibi) kurulan ve sivil toplum kuruluşu niteliğini taşıyan meslek örgütleri. Üyeliğin ihtiyari olduğu, kuruluş amaçlarının ve faaliyet alanlarının kurucular/üyeler tarafından belirlendiği, devletle organik bir ilişkinin söz konusu olmadığı, aynı mesleği icra edenlerin gönüllülük esasına dayalı olarak oluşturdukları meslek örgütleri bu kapsama girmektedir. İkinci grupta ise görev ve işlevleri kanunla düzenlenen, üyeliğin zorunlu olduğu, kamu tüzel kişiliğine veya kamu kurumu niteliğine sahip olarak kanunla veya diğer hukuki düzenlemelerle kurulan devletin himayesinde/kontrolünde olan meslek örgütleri yer alır. Devletle ilişkileri, zorunlu üyelik ve kamusal nitelikleri nedeniyle sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilemeyecek bu gruptaki meslek örgütleri devleti oluşturan idari teşkilatın bir unsuru olarak kurulmuşlardır. Üçüncü bir grup olarak da belli yönleriyle ilk iki grubun bazı özelliklerini taşıyan meslek örgütleridir ki, bunlar da ülkelere göre çok farklılık gösterebilmektedir. Dernek statüsünde kurulduğu halde, üyeliğin zorunlu olduğu ve bazı kamusal görevlerin yürütüldüğü bağımsız meslek örgütleri bu gruba giren örgütlere örnek olarak verilebilir. Bu tür örgütlere ülkemizde de rastlanmaktadır.

Meslek örgütünün çalışma ortamı ve rekabet şartlarını düzenleme işlevini yerine getirirken nasıl yapılandığı konusu ile ilgili olarak Çokgezen ve Toksoy, profesyonel hizmetin düzenlenmesinin üç aşamada gerçekleştiğini belirtmektedir: İlk aşamada mesleğin kavramsal ve yetkisel sınırları yani piyasada tekel oluşturacak hakları ve ilgili mesleğe giriş şartları belirlenmekte, ikinci aşamada profesyonel hizmetin

²⁴⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.369.

²⁴¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.85-86.

şartları (ücretler, rekabet koşulları, organizasyonel şartlar vb.) düzenlenmekte, üçüncü aşamada ise meslek sahibinin uyması gereken mesleki etik kurallarının uygulanması sağlanmaktadır.²⁴² Profesyonel hizmetin düzenlenmesinde baskı ve tekel oluşturmada etkinlik seviyeleri ülkelerin demokratik ve toplumsal kültür düzeylerine göre değişiklik göstermektedir.²⁴³

3.3 TÜRKİYE’DE MESLEKİ ÖRGÜTLENME

Mesleki örgütlenme amaçları ve biçimleri ülkelerin ve toplumların siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel yapılarına göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de de bahsedilen şartlara bağlı olarak hukuki tanım, toplumsal ve ekonomik işlev, politik etkinlik bakımından çeşitlilik gösteren bir mesleki örgütlenme ortamı mevcuttur.

3.3.1 Türkiye’de Mesleki Örgütlenme Biçimleri

Ülkemizde yukarıda da bahsedilen bu farklılıkların sonucunda farklı örgütlenme biçimleri ortaya çıkmıştır ve bu modeller aynı anda uygulanmaktadır.²⁴⁴ Ekrem Candan bahsi geçen modelleri üç genel başlıkta toplamaktadır²⁴⁵:

- 1) *Kamusal örgütlenme modeli*
- 2) *Sivil örgütlenme modeli*
- 3) *Karma örgütleri modeli*

Birinci model çerçevesinde kurulan örgütler “kamu tüzel kişiliğine sahip olmakta, devletin/idarenin bir parçası olarak yapılandırılmakta, kamusal görev, yetki ve sorumluluklar üstlenmekte ve bunun sonucu olarak kamusal güç ve ayrıcalıklarla donatılmaktadır”.²⁴⁶ Sivil örgütlenme modelinde görülen dernek ya da sendika türündeki örgütler ise özel hukuk tüzel kişisi statüsünde devletten bağımsız olarak faaliyet göstermekte ve kamusal görev ve buna bağlı ayrıcalıklar almamaktadır.²⁴⁷ Son model olan karma örgütlenme biçiminde ise “kuruluş biçimi, işlev, görev ve yetkiler,

²⁴² Çokgezen, s.132-133.

²⁴³ Çokgezen, s.141.

²⁴⁴ Candan, s.1.

²⁴⁵ Candan, s.11.

²⁴⁶ Candan, s.11.

²⁴⁷ Candan, s.11.

hukuki statü, üyelik usulü ve diğer hususlar bakımından” yukarıda bahsedilen iki örgütlenme modelinin farklı yönlerini yapısında barındırmaktadır.²⁴⁸

Candan, bu örgütlenme biçimlerini “tabi oldukları hukuk rejimi ve statüleri bakımından” şu şekilde sınıflandırmaktadır²⁴⁹:

- 1) *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları*
 - a. *Özel kanunlarla kurulan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları*
- 2) *Sivil Toplum Kuruluşları*
 - a. *Dernek statüsündeki meslek örgütleri*
 - b. *İş ve işveren sendikaları, kamu görevlileri sendikaları ve bunların üst kuruluşları*
- 3) *Diğer Meslek Örgütleri*
 - a. *İhracatçı birlikleri ve Türkiye İhracatçılar Meclisi*
 - b. *Fikir ve sanat eserleri sahipleri meslek birlikleri ve federasyonları*
 - c. *Tarımsal üretici birlikleri ve merkez birlikleri*
 - d. *Gümrük Müşavirleri Dernekleri*
 - e. *Özel kanunlarla düzenlenen diğer meslek örgütleri*

Bahsi geçen örgütlenme biçimleri Türk Medeni Kanunu, Dernekler Kanunu, Sendikalar Kanunu, Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu ve Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kuruluş ve görevlerine ilişkin 16 ayrı kanuna atıfta bulunularak düzenlenmektedir.²⁵⁰

Her ne kadar üç temel örgütlenmeden bahsedilmiş olsa da, ülkemizde “meslek kuruluşu” genel tabiri “temelde belli bir mesleğin üyelerini bir örgütsel çatı altında toplamaları yönüyle” benzerlik gösteren odaları ve birlikleri ya da dernekleri akla getirmektedir.²⁵¹ Yukarıda kısaca bahis konusu edilen modellere daha yakından bakılarak Türkiye’deki mesleki örgütlenme durumu ile ilgili daha geniş bir değerlendirme yapmak mümkündür.

²⁴⁸ Candan, s.11.

²⁴⁹ Candan, s.13.

²⁵⁰ Candan, s.12.

²⁵¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.15.

3.3.1.1 Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları

Odalar ve birlikler, “Anayasanın 135’inci maddesi çerçevesinde kanunla kurulan ve kendilerine açık yasal düzenlemelerle kamu kurumu niteliği verilen, kamu tüzel kişiliğini haiz” meslek örgütleri olan “kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının” organizasyonel birimleridir.²⁵² İlgili maddenin ilk fıkrasına göre bu kuruluşlar şu şekilde tanımlanmaktadır²⁵³:

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir.

Buradan anlaşılacağı üzere “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu” ve “kamu kurumu niteliğindeki meslek üst kuruluşu” bir yasaya ve ancak yasal düzenleme ile kazanılabilecek bir hukuki statüye işaret eden teknik kavramlardır.²⁵⁴ Çokgezen ve Toksoy bu kuruluşların nitelikleri ile ilgili aşağıdaki noktaya dikkat çekmektedir²⁵⁵:

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları idarenin bir parçasını oluşturmaları itibariyle kamu yararı maksadıyla faaliyette bulunmak durumundadırlar. Bu açıdan bakıldığında Anayasa koyucununun 135'inci maddenin birinci fıkrasında bu meslek kuruluşlarının faaliyetleri ile varılmak istenen maksadı açıkça belirttiği görülmektedir. Bu bağlamda bilhassa "mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak" ibaresi önem taşımaktadır; çünkü Anayasa koyucu kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları tarafından meslek erbabının menfaatine yönelik olarak gerçekleştirilecek hangi faaliyetlerin kamu yararı maksadına hizmet edeceğini sıraladıktan sonra bu ibarede "genel menfaatlere" atıfta bulunarak kuruluşların diğer faaliyetlerinde meslek erbabını değil, genel olarak kamuyu göz önüne alması gerektiğini hükme bağlamaktadır.

²⁵² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.16.

²⁵³ T.C. Anayasası, Madde 135 (Kanun No.: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982)

²⁵⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.16.

²⁵⁵ Çokgezen, s.146-147.

Mevcut anayasa ve önceki anayasalarda hangi mesleklerin bu kapsamda örgütleneceği, hangilerinin kapsam dışında kalacağı ya da bu kuruluşların örgütlenme ilkeleri ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır.²⁵⁶ Bu durum, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının hem yasal hem de yapısal olarak büyük bir çeşitlilik göstermesine sebep olmaktadır.²⁵⁷ Bu duruma rağmen, bu kuruluşların ortak temel özelliklerinden bahsetmek mümkündür. Bu özellikler DDK Raporunda şu şekilde sıralanmaktadır²⁵⁸:

- 1) *Kamu tüzel kişiliğini haizdirler,*
- 2) *Kanunla kurulurlar,*
- 3) *Yönetim, denetim (iç denetim) ve mesleki disipline ilişkin faaliyetlerini üyeleri tarafından seçilen organlar tarafından yürütür,*
- 4) *Yargı gözetiminde ve gizli oyla seçimlerini gerçekleştirirler,*
- 5) *Anayasa ve yasalarda belirlen amaç, görev, yetki ve sorumluluklar doğrultusunda kendilerine verilen kamusal görevleri ve mesleki faaliyetleri yürütürler,*
- 6) *Kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar,*
- 7) *Kendilerine tanınan kamusal güç, yetki ve ayrıcalıklardan yararlanırlar,*
- 8) *Kanunlarda belirtilen esaslar çerçevesinde Devletin idari ve mali denetimine (dış denetim veya devlet denetimi) tabidirler,*
- 9) *Bazı karar ve işlemleri merkezi idarenin vesayet denetimine tabidir,*
- 10) *Genel olarak üyelerinin aidatları ve sundukları hizmetler karşılığı elde ettikleri gelirlerle finanse edilirler ve Devlet bütçesinden yardım almazlar,*
- 11) *Üyelerine yönelik disiplin cezası verme yetkisine sahiptirler,*
- 12) *Organlarının görevine son verilmesi ve yerlerine yenilerinin seçtirilmesi konusunda Anayasa ve yasalardaki koruyucu düzenlemelerden yararlanırlar,*
- 13) *Bütçe, harcama, muhasebe, alım usulleri ve personel işlemleri gibi iş ve işlemleri ilgili mevzuatı çerçevesinde kendi organları tarafından yürütülür, bu konularda kamu kurum ve kuruluşlarından ayrı esas ve usullere tabidirler,*

²⁵⁶ Çokgezen, s.147.

²⁵⁷ Çokgezen, s.147.

²⁵⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.18-19.

- 14) *Çeşitli yasal düzenlemelerin tanıdığı muafiyet ve ayrıcalıklardan yararlanırlar,*
- 15) *İlgili mevzuat çerçevesinde birçok kamusal nitelikli (merkez veya yerel düzeyde) kuruluş ve organizasyonlarda temsil edilirler,*
- 16) *Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanlar dışındaki meslek mensuplarının ilgili meslek kuruluşuna üye olma zorunluluğu bulunmaktadır.*

Ülkemizde 2006 yılı itibari ile kuruluş kanunları halen yürürlükte olan 18 kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu/üst kuruluşu bulunmaktadır.²⁵⁹ Bir çok profesyonel meslek sahibi bu birliklerin üyesi olsa da, bu kuruluşlar devlete bağımlı yapısıyla vesayetçi düzenin bir uzantısı olması, profesyonellerin mesleki faaliyetlerine sıkı müdahale getirmesi, zorunlu üyelik şartı ile kişisel hakları sınırlaması, üyelerini temsil etme konusunda yetersiz kalması, devlet yönlendirmesi ile örgütlenmesi ile sivil toplumun gelişimine zarar vermesi, meslek örgütleri arasında eşitsizlik ve haksız rekabet ortamı yaratması, fiyat ve ücret düzenlemelerine dahil olmaları ile serbest piyasa ekonomisinin işleyişine müdahale etmesi konularında eleştirilmektedir.²⁶⁰

3.3.1.2 Diğer Meslek Kuruluşları

Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, ilgili meslekler bakımından faaliyet alanı çeşitliliği ve üye sayılarının yüksekliği ile hukuki statü, ekonomik ve politik etki alanı, sivil topluma olumlu ve olumsuz etki vb. konularda bir çok araştırmanın konusu olmuşlardır. Buna karşın sivil toplum örgütleri olarak görülen dernek tipi meslek örgütleri konusunda yapılmış kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ülkemizde yasa ile kurulan ve işleyişi düzenlenen kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarından sonra en yaygın görülen mesleki örgütlenme biçimi, ilgili yasalar çerçevesinde, dernek statüsündeki örgütlenmedir.²⁶¹ Bu tip meslek örgütlerinin

²⁵⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.199.

²⁶⁰ Candan, s.5.

²⁶¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.53.

kurulabilmesi için özel bir yasa gerekliliği bulunmamakta ve bu örgütler idari tasarruftan bağımsız olarak oluşturulmaktadır.²⁶²

Mesleki derneklerde gönüllü üyelik esastır; bu üyeliğe sahip olmak ilgili mesleği yürütebilme şartı olarak aranmaz.²⁶³ Derneklerin gelir kaynağı, kamusal faaliyetleri ile kazanç sağlayan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının tersine, üyelerinin ödediği aidatlar, bağışlar ve çeşitli faaliyetlerden elde edilen kazançtır.

3.3.2 Türkiye’deki Mevcut Durum Değerlendirmesi

Daha önce de ifade edildiği gibi ülkemizde çeşitli meslek örgütü tipleri aynı anda var olmakta fakat bu örgütler hukuki statü, örgütlenme yapısı, özerklik, ekonomik etki, politik baskı odağı olmaları konusunda derin farklılıklar göstermekte ve bu durum çeşitli tartışmalar yaratmaktadır.

Esnaf, zanaatkâr ve tüccarlar, tarih boyunca Anadolu topraklarında çeşitli amaçlar ile çeşitli biçimlerde bir araya gelmiştir. Osmanlı’nın son dönemlerinde gönüllü olarak mesleki dayanışmayı artırmak üzere bir araya gelen meslek mensupları günümüzdeki anlamıyla ilk meslek örgütlerini kurmuşlardır. Ancak bu gönüllü yapı korunamamış, bahsedilen ilk cemiyetler devlet denetimi altına girmiş, zamanla üyeliğin zorunlu hale geldiği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarına dönüşmüştür.²⁶⁴

Devletle kurulan bu varoluş ilişkisi üyelerin bu meslek kuruluşlarına bakışını ve yüklenen anlamı da etkilemektedir: Bu tip meslek örgütleri üyeliğin zorunlu olmaması halinde bir çok kişinin üyesi olmayacağı salt bürokratik araçlar ve meslek sahiplerini devlet kontrolüne alma ve disiplin altında tutma yolları olarak değerlendirilmekte, yönetime geçen kişi ve grupların konumlarının avantajını kullanarak ideolojik, politik ya da ekonomik çıkar sağlamak adına hareket ettikleri kanısı kabul görmektedir.²⁶⁵

²⁶² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.53.

²⁶³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.53.

²⁶⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.371.

²⁶⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.371.

Ancak bu olumsuz kaniya rağmen geniş faaliyet ve etki alanları, yüksek üye sayıları, yaygın örgütlenme düzeyleri ve yüksek gelirleri ile bu kuruluşlar hem kamuoyu hem de siyasi otoriteler seviyesinde güçlü yapılar haline gelmiştir.²⁶⁶ Bu durum ise çeşitli meslek kuruluşları arasında güç ve çıkar mücadelelerinin yaşanabileceği ihtimalini akla getirmekte ve bunun toplumun yararını etkileyecek olumsuz bir durum yaratıp yaratmayacağı tartışmasını gündeme taşımaktadır.²⁶⁷ Bu noktada asıl sorun meslek kuruluşlarının güç kazanması değil, bu yapılar dışında kalan meslek örgütlerinin (gönüllüğü üyeliğe dayalı dernek tipi örgütlerin) kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ile aynı haklara ve avantajlara sahip olmamalarından ötürü bu kuruluşlar karşısında etkisiz kalmaları ihtimalidir.²⁶⁸

DDK Raporunda meslek örgütlerinin kendi arasında ve bu örgütlerin toplumla yaşayabileceği çıkar mücadelelerinde eşitsizliğin önüne geçilebilmesi için devletin özerkliklerine zarar vermeden meslek kuruluşları üzerindeki denetimini devam ettirmesi önerilmektedir.²⁶⁹

Meslek kuruluşlarının yapısı itibari ile tartışma yarattığı bir diğer konu ise bireysel haklardır. Meslek örgütlerine üyeliğin örgütün türüne göre değişiyor olması “evrensel ilkeler, uluslararası hukuk ve Anayasayla güvence altına alınan örgütlenme özgürlüğünün kullanımı ve işleyişiyle ilgili olarak” eşitsizlik ve hak ihlali sorunu yaratmaktadır.²⁷⁰ DDK Raporunda bu durum “Anayasa ve yasal düzenlemeler neticesinde gerçek ve tüzel kişilerin yürüttükleri işler/meslekler/faaliyetler nedeniyle birbirinden farklı hak, mükellefiyet ve ayrıcalıklara tabi tutulması” yönünde değerlendirilmektedir.²⁷¹ Objektif kriterlere dayanmayan, neredeyse keyfiyete varmış ölçütler ve sınırlamalar ile örgütlenmelerin oluşturulması farklı meslek grupları arasında dengesizlik ve eşitsizlik yaratarak, bir kez daha toplumsal fayda aleyhine bir durum yaratmaktadır.²⁷²

²⁶⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.388.

²⁶⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.390.

²⁶⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.390.

²⁶⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, s.390.

²⁷⁰ Candan, s.14.

²⁷¹ Candan, s.14.

²⁷² Candan, s.14.

Bu sorunun çözümü ile ilgili olarak Candan, “Öncelikle yeni anayasada meslek kuruluşları anayasal bir kurum olmaktan çıkarılmalı, üyeliğin gönüllü olduğu, örgütlenme özgürlüğünün ve çoğulculuğun teminat altına alındığı özel hukuk tüzel kişiliklerine dönüştürüleceği bir model kanunla düzenlenmesi” önerisini getirmektedir.²⁷³ Mesleki yeterlilikler ve liyakat konularının meslek üyelerinin bir araya gelerek bir baskı gücü oluşturması etkinliğinden ayrılması tavsiye edilmektedir.²⁷⁴ Böylece meslek kuruluşları sivil toplum kuruluşları haline gelecek, hesap verme ve yönetim mekanizmaları iyileşecek, üye odaklı yaklaşım benimsenebilecek, ayrıca serbest piyasa yapısına uygun rekabet ortamının teşvik edilmesiyle tekelleşme azalacak, hizmet kalitesi yükselirken fiyatlar düşecek, bunun sonucunda ise tüketici faydası sağlanmış olacaktır.²⁷⁵ Bu durumda meslek örgütleri meslek sahiplerinin ve tüketicinin haklarını korurken, yine meslek üyelerini ve devleti denetleyen, “sivil toplumun, çoğulcu demokrasinin ve serbest piyasanın bağımsız aktörleri” haline gelecektir.²⁷⁶

²⁷³ Candan, s.6.

²⁷⁴ Candan, s.6.

²⁷⁵ Candan, s.6.

²⁷⁶ Candan, s.6.

4. ENDÜSTRİYEL TASARIM VE ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ

4.1 TASARIM

“Tasarlamak” eyleminden türemiş olan “tasarım” kelimesi TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde “Zihinde canlandırılan biçim, tasavvur; bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı, tasar çizim, dizayn; bir araştırma sürecinin çeşitli dönemlerinde izlenecek yol ve işlemleri tasarlayan çerçeve, daha önce algılanmış olan bir nesne veya olayın bilinçte sonradan ortaya çıkan kopyası” olarak tanımlanmaktadır.²⁷⁷

İsmail Tunalı, tasarım sözcüğünün temelde "biçim vermek, temsil etmek” anlamına gelen Latince “designare” sözcüğünden ileri geldiğini hatırlatarak tasarımı şu şekilde tanımlamaktadır²⁷⁸:

Tasarım, öncelikle, zihinde var olan bir fikirdir; ama bu fikir bir biçim (form) verme dinamiğini içerir ve bu oluşum süreci içinde biçim kazanmış bir nesne (object) olarak dışlaşır, somutlaşır. Buna göre, her tasarım olgusunda bir fikir ve o fikre göre biçimlenmiş bir nesne bulunur. Başka bir deyişle, her tasarım etkinliğinde, tasarımla yan bir özne ve tasarımı olan bir nesne vardır. Tasarımlayan özne duyum, algı, düşünme, duygu ve hayal gücü gibi zihinsel yetileriyle, kendisine verilmiş olan bir şeyi üçboyutlu doğal düzen içinden çıkarıp tasarımsal bir dünya içine yerleştirir. Bu bakımdan, duyularla algılanan bir şeyin bilgi nesne haline getirilmesi olarak en yalın bilme etkinliği bile bir tasarımı ifade eder.

John Heskett, tasarımı özüne indirerek insanın doğada örneği olmayan yollarla çevresini şekillendirme ve üretme, ihtiyaçlarımıza hizmet etme ve hayatlarımıza anlam verme kapasitesi olarak tanımlamaktadır.²⁷⁹ Heskett, bu tasarım tanımında insan faktörünün önemini vurgulamakta, tasarımın teknolojik süreçler, sosyal yapılar,

²⁷⁷ *Tasarım*, (t.y.) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5213e725313871.28851382 (21 Ağustos 2013)

²⁷⁸ İsmail Tunalı, *Tasarım Felsefesi: Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı*, 3. Basım, İstanbul: YEM Yayın, 2009, s.18.

²⁷⁹ John Heskett, *Design: A Very Short Introduction*, 1st Edition, Oxford: Oxford University Press Inc., 2005, s.5.

ekonomik sitemler ya da diğer objektif kaynaklar tarafından belirlenmediğini, insanların karar ve seçimlerinden doğduğunu ifade etmektedir.²⁸⁰

Tasarımla ilgili en çok başvurulan tanımında Viktor Papanek, tüm insani aktivitelerin temeli olarak gördüğü tasarımı istenen ve öngörülen bir sonuca varmak için yapılan tüm hareketlerin planlanma ve bir kalıba dönüştürülmesi işlemi olarak tanımlamakta ve bütün insanların tasarımcı olduğunu ifade etmektedir.²⁸¹ Papanek'e göre, tasarım hayatın ana yapısının altında yatan temeldir ve bu açıdan bütünden ayrılan, kendi başına bir şey olarak düşünülemez.²⁸² Bu tanımı daha fazla detaylandırdığında ise, tasarımı anlamlı bir düzene ulaşabilmek için harcanan bilinçli (düşünme, düşünceye dökme, araştırma, analiz) ve sezgisel (izlenimler, fikirler, kanılar) çabaların tümü olarak tanımlamaktadır.²⁸³

Guy Julier, Papanek'in tasarımı bütün ayrılıklardan soymaya çalışmasına karşı çıkarak tasarım tarihinin, tasarımı diğer kültürel ve ticari eylemlerden ayırmaya çalışan bireylerin ve grupların hikayelerinden oluştuğunu iddia etmekte, böylece bu kişi ve toplulukların kendilerini ve mesleklerini nesnelere, resimlere, kelimelere ve yerlere katma değer veren şey olarak tanımladıklarını ifade etmektedir.²⁸⁴ Julier için tasarım artık günlük hayat içinde oluşturulan ve tüketilen, kültürel birikimin seviyesini göstermeyen sayısız nesneye değil, profesyonel tasarımcıların müdahalesi ile biçimlenen ürün, mekan ve hizmet çeşidine işaret etmektedir.²⁸⁵

4.1 2 Disiplin Olarak Tasarım

Tasarımın bir disiplin olarak gelişimine bakıldığında, sanat, bilim ve mimarlık disiplinlerine yakınlığı veya uzaklığı üzerinden değerlendirilme yapıldığı, tasarım disiplinine görece bir konum yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Julier, tasarım ve tasarlamak kelimelerinin İngilizce karşılığı olan “design” kelimesinin ve -dolayısı ile- mesleğin kavramsal kökeni ve tarihsel gelişimini üç

²⁸⁰ Heskett, s.5.

²⁸¹ Viktor Papanek, **Design for the Real World**, 3rd Edition, Chicago: Academy Chicago Publishers, 2000, s.3.

²⁸² Papanek, s.3.

²⁸³ Papanek, s.4.

²⁸⁴ Guy Julier, **The Culture Of Design**, 2nd Edition, London: Sage Publications Ltd., 2008, s.40.

²⁸⁵ Julier, s.40.

aşamada açıklamaktadır: İlk aşama olan Rönesans ve ardından gelen Aydınlanma döneminde kullanılan şekliyle “disegno” kelimesi resim, heykel gibi üretim alanlarının çizim, diğer anlamıyla planlama ve kavramsallaştırma basamağını tanımlamakta, bu tanım ortaya çıkarma (zihinsel görev) ve uygulama (el işçiliği) işlemlerini birbirinden etkili biçimde ayırmakta, böylece kültürel üretimde planlama ve yapma arasında bir hiyerarşinin var olduğu anlamının çıkarılmasını sağlamaktadır.²⁸⁶ On dokuzuncu yüzyılda yaşanan ikinci aşamada ise kelime çizim anlamından daha da uzaklaşmakta, özellikle Britanya’da kurulan ve adında tasarım kelimesi geçen okulların müfredatları sayesinde kelime fabrikalarda üretilen eşyanın yenilenmesi ile ilişkilendirilmektedir.²⁸⁷ Yirminci yüzyılın başlarına karşılık gelen üçüncü aşamada ise “design” kelimesi yapılan işin ve mesleğin nesnenin kendisini yaratmaktan ziyade nesneye estetik boyut kazandırma anlamı yaratan “uygulamalı sanatlar” kelimesinden ayrılığını vurgulamak için kullanılmıştır.²⁸⁸

Bir sonraki aşamada Nigel Cross, tasarım disiplininin özellikle yirminci yüzyıldaki değişimi ve gelişimini incelerken, tasarımın sanat ile ilişkisinden ziyade bilim ile ilişkisini göz önüne alarak tasarım metodolojisi üzerine yoğunlaşma çabasına dikkat çekmektedir.²⁸⁹ Tasarımı “bilimleştirmek” isteğinin, yani objektivite (nesnellik) ve rasyonalite (akılcılık) gibi bilime atfedilen değerlere dayanan sanat ve tasarım işleri yaratma çabasının, ilk izleri yirminci yüzyılın başına ve tasarımdaki “modern harekete” kadar izlenebilmektedir.²⁹⁰ 1960’lara gelindiğinde II.Dünya Savaşı sonrasında bir çok alanda yeni, bilimsel ve sayısal metodların uygulanması ile ortaya çıkan bu istek, “tasarım metodu hareketi” ile yine güçlü bir şekilde yüzeye çıkmış, 1962 yılının Eylül ayında Londra’da düzenlenen “The Conference on Design Methods” (Tasarım Metodları Konferansı) ile tasarım metodolojisi bir araştırma alanı olarak tanınmıştır.²⁹¹ 1970’lerde ise hareket tersi yönde etkilenmiş, tasarım metodolojisi ve altında yatan değerlere (J. Christopher Jones tarafından ifade edilen makine dili, davranışçılık, tüm hayatın tek bir mantıksal çerçeveye oturtulması çabası vb. değerlere) karşı oluşan tepki

²⁸⁶ Julier, s.41-42.

²⁸⁷ Julier, s.42.

²⁸⁸ Julier, s.42.

²⁸⁹ Nigel Cross, **Designerly Ways of Knowing**, Basel: Birkhäuser Verlag Ag, 2007, s.119.

²⁹⁰ Cross, s.119

²⁹¹ Cross, s.119.

görünür hale gelmiştir.²⁹² Bu inişli ve çıkışlı tabloya rağmen tasarım metodolojisi - özellikle mühendislik ve endüstriyel tasarımın belli alanlarında- gelişmeye devam etmiş, 1980'lerde bu gelişmelerin sonucu olarak tasarım metodları ve metodolojisi üzerine hazırlanan bir çok kitap literatüre girmiştir.²⁹³

Tasarım disiplinini, tasarımın bilim ile ilişkisi üzerinden incelemeye devam eden Cross, bilimsel tasarım, tasarım bilimi ve tasarımın bilimi kavramlarına açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bilimsel tasarım, bilimsel bilgiye dayanan, aynı zamanda sezgisel olan ve olmayan tasarım metodlarının karışımından faydalanan, modern ve endüstriyelleşmiş tasarımı ifade etmektedir.²⁹⁴ Çokça tartışılan bir kavram olan tasarım bilimi ise organize olmuş, akılcı ve tamamen sistematik bir tasarım yaklaşımına işaret etmekte ve bu yaklaşımın sadece bilimsel bilginin tasarımda kullanılması ile sınırlı kalmayacağını, tasarımın kendisinin bir bilimsel etkinlik olacağını ifade etmektedir.²⁹⁵ Son olarak, tasarımın bilimi ile ifade edilmek istenen ise bir araştırma konusu olarak tasarımıdır: tasarımın prensiplerinin, pratiğinin ve prosedürlerinin -bir anlamda metodolojisinin- araştırılması ve incelenmesidir.²⁹⁶ Bu tanımlamaların ardından Cross, tasarımın disiplinlerarası pozisyonuna dikkat çekmekte, tasarımı bir bilimden ziyade, tasarım teorisine ve tasarım araştırmasına, alanlardan bağımsız bir yaklaşım arayan bir disiplin olarak tanımlamakta, bu disiplinin kendine özgü ve güçlü bir kültürünün oluşmuş olduğuna, bu yüzden tasarım araştırmalarını -onları tamamen göz ardı etmeden- bilim ve diğer sanatların kültürel altyapıları ile doldurmak gerekliliğini ifade etmektedir.²⁹⁷

Gillian Smith ve W. Allan Whitfield, tasarımcının profilinin çıkarılması üzerine 2005 yılında yaptıkları çalışmada tasarım mesleği ve disiplini ile çeşitli saptamalar yapılmaktadır. Yazarlar, konuya bilişsel psikoloji çerçevesinden bakarak tasarımın topografyasının tam olarak çıkarılamamış olmasından dolayı bu alanda bilişsel bir hareketin mümkün olmadığını, bu hareketsizliğin anlamsızlığı getirdiğini, anlamsızlığın ise bu alanın daha anlamlı ve baskın olan başka alanlar tarafından

²⁹² Cross, s.120.

²⁹³ Cross, s.120.

²⁹⁴ Cross, s.122.

²⁹⁵ Cross, s.122.

²⁹⁶ Cross, s.123.

²⁹⁷ Cross, s.124.

kapsanmasına yol açtığını ifade etmektedir.²⁹⁸ Tasarım söz konusu olduğunda “daha anlamlı ve baskın” olan alan “sanat” olarak görülmektedir, tasarımla ilgili referanslar aslında sanat üzerinden yapılmaktadır.²⁹⁹ Bu noktada tasarımın sınırlarının belirginleştirilmesi, tasarım disiplininin içsel olarak yapılandırılması, dışsal olarak ise farklılaştırılması gerekliliği tartışılmakta ve bu yapıların ortaya konabilmesi için profesyonel tasarım örgütlerinin rolü çok önemli görünmektedir.³⁰⁰ Böylece tasarım mesleğinin yapıtaşları ortaya çıkarılarak, örneğin mimarlık gibi yakın ve baskın mesleklerden ayrılığı vurgulanabilecektir.³⁰¹ Halkın gözünde tasarımcı, sanatçı ile ortak tanımlayıcı karakteristiklere sahiptir: İki de sanatsal ve estetik arayışlarda içten gelen bir yaratıcılık ile hareket etmektedir; mimar binayı yaparken, mühendis ürünleri üretirken, zanaatkâr mobilyayı yaparken tasarımcı nesneye biçimsel bir boyut eklemektedir.³⁰² Buradan anlaşılacağı üzere, tasarımın bir üst kategori olan güzel sanatların alt kategorileri olan mimarlık ve sanat gibi güçlü ve karşılıklı var oluş ilişkisi içindeki iki kategori ile olan mesafesinin tanımlanabilmesi, tasarımın profesyonel statü kazanabilmesi açısından çok önemlidir.³⁰³

4.2 ENDÜSTRİYEL TASARIM

Endüstriyel tasarımın, farklı bakış açıları ile oluşturulmuş birçok farklı tanımları mevcuttur. Burada, genel tasarım tanımı çerçevesinde yapılan tanımlar yanında, bir uğraş alanı olarak endüstriyel tasarımın sınırlarını çizen tanımlar da yer verilmiştir.

Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK), resmi internet sitesinde aşağıdaki endüstriyel tasarım tanımına yer vermektedir³⁰⁴:

Endüstriyel Tasarım, endüstride üretilen, nihai kullanıcıya yönelik ürünlerin, işlevsellik, hedef kitlenin beğenisine ve kullanıcının ihtiyaçlarına uygunluk gibi ölçütleri gözeterik fikren geliştirilmesi ve üretime uygun yeni bir ürün olarak projelendirilmesidir.

²⁹⁸ Gillian Smith ve W. Allan Whitfield, “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”, **The Design Journal**, Vol.8, No.2, (July 2005), s.9.

²⁹⁹ Smith, “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”, s.9.

³⁰⁰ Smith, “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”, s.10.

³⁰¹ Smith, “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”, s.10.

³⁰² Smith, “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”, s.11.

³⁰³ Smith, “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”, s.11.

³⁰⁴ *Endüstriyel Tasarım*, (t.y.) <http://www.etmk.org.tr/page.php?id=18> (21 Ağustos 2013)

Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi (International Council Of Societies Of Industrial Design - ICSID) endüstriyel tasarımı ve işlevini şu şekilde tanımlamaktadır³⁰⁵:

Tasarım, amacı yaşam döngüleri içinde nesnelerin, süreçlerin, hizmetlerin ve sistemlerin çok yüzeyli özelliklerini belirlemek olan yaratıcı bir aktivitedir. Bu açıdan tasarım, kültürel ve ekonomik aktarım ilişkilerinin en önemli, teknolojinin yenilikçi biçimde insanileştirilmesinin ise temel faktörüdür. Tasarım, küresel sürdürülebilirlik ve çevresel koruma, tüm insan topluluklarına, bireylere ve ortaklaşmalarına fayda ve özgürlük sağlamak, son kullanıcı, üretici ve pazar öncülerini korumak, dünyanın küreselleşmesi karşısında kültürel çeşitliliği desteklemek, ürünlerin, hizmetlerin ve sistemlerin karmaşıklıklarını açıklayarak bu karmaşıklıklar ile tutarlı bir biçim vermek görevlerini yerine getirerek yapısal, organizasyonel, işlevsel, anlatımcı ve ekonomik ilişkileri keşfetmek ve değerlendirmek amacındadır. Tasarım, sadece seri üretim ile üretilen değil, aynı zamanda endüstriyellemenin getirdiği araçlar, yapılar ve mantık ile ortaya çıkarılmış ürünler, hizmetler ve sistemler ile ilgilenir. Tasarımın önüne getirilen “endüstriyel” nitelmesi endüstri terimi ile, üretimin yapıldığı sektör ya da -ilk anlamı olan- “üretken etkinlik” ile ilişkili olmalıdır. Bu nedenle, tasarım, içinde ürünlerin, hizmetlerin, grafiklerin, iç mekanların ve mimarlığın yer aldığı çok geniş bir profesyonel yelpazeyi kapsayan bir aktivite olmaktadır. Bu aktiviteler, bahsedilen mesleklerin bir koro gibi bir araya gelmesi ile hep birlikte hayatın değerini artırırlar.

Alpay Er, endüstriyel tasarımı pazardan alınan bilginin, yeni bir ürün üretebilmek için, önce başlangıç fikirlerine -tasarım konseptlerine-, ardından malzemeler ve diğer bileşenlerin özelleşmiş bir düzenine dönüştürülmesi olarak tanımlamaktadır.³⁰⁶ Başka bir deyişle endüstri/ürün tasarımı bir ürünün nasıl gerçekleştirileceği (üretileceği) ve piyasada nasıl konumlandırılacağı bilgisini, bir ürün hakkındaki “neden” ve “nasıl” sorularının cevabını içeren stratejik süreçtir.³⁰⁷ Er, endüstriyel tasarımın temel ihtiyaçları gidermek, teknolojik ve ekonomik bağımlılığı

³⁰⁵ Definition of Design, (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about/articles31.htm> (03 Ekim 2013)

³⁰⁶ H. Alpay Er, “Development Patterns of Industrial Design in the Third World: A Conceptual Model for Newly Industrialized Countries”, *Journal of Design History*, Vol.10, No.3, (1997), s.293.

³⁰⁷ Er, “Development Patterns of Industrial Design in the Third World: A Conceptual Model for Newly Industrialized Countries”, s.293.

azaltmak, el işi endüstrilerini dönüştürmek, kültürel kimlik yaratmak, çevreci bir rol oynayarak yoksul kitlelerin yaşam koşullarını iyileştirmek işlevlerini yerine getirirken ekonomik, sosyal ve siyasal sistemler içinde işlemek durumunda olduğunu da hatırlatmaktadır.³⁰⁸

Tunalı, endüstriyel tasarımın doğuşunu, bilgi toplumu olma yolunda ilerleyen kitleler içinde “bireysel gereksinimlerin yığınların gereksinimlerine dönüşmesi” ile bu yoğun gereksinimi karşılamak için seri üretim yollarının aranması, böylece “alternatif varlıklar olan endüstri tasarımı modellerinin” ortaya çıkması ile açıklamaktadır.³⁰⁹ Kitlesele üretim karşısında ortaya çıkan kitlesele tüketim, endüstriyel tasarımı da içine alan döngüsel bir endüstri hareketi yaratmaktadır³¹⁰:

Birey ya da yığın gereksinimleri endüstri tasarımı doğurur. Endüstri tasarımı ise endüstri ürünleriyle yığınlara tüketim olarak geri döner. Tüketim yeni gereksinimlerle endüstri tasarımına, endüstri tasarımı da yeni ürünlerle tüketime döner. Tüm bu endüstri hareketi, üretim ve tüketim evreleriyle devingen bir “çember hareketi” oluşturur.

Tunalı endüstri tasarımını, hem üretim hem tüketimle, birçok farklı çalışma alanı (psikoloji, felsefe, ekonomi vb.) ve profesyonel alan (reklam, pazarlama, mühendislik vb.) ile olan kopmaz bağlarından ötürü “çok yönlü ve çok katmanlı bir olgular yumağı” olarak nitelemektedir.³¹¹

4.2.1 Meslek Olarak Endüstriyel Tasarım

Meslek, çağdaş Batı toplumlarında bireysel kimliğin, “elde edilen geliri, prestiji ve otoriteyi göstermesi” bakımından önemli ve kişinin dini, politik, karakteristik ya da soya bağlı özelliklerinden daha etkili bileşenlerindedir.³¹² Endüstriyellemenin ve teknolojik akılcılığın genişlemesi ise endüstri öncesinin mesleklerinin endüstri sonrasının eğitim, teknik bilgi donanım ve beceri gerektiren mesleklerine evrilmesi ile

³⁰⁸ Er, “Development Patterns of Industrial Design in the Third World: A Conceptual Model for Newly Industrialized Countries”, s.295-296.

³⁰⁹ Tunalı, s.78.

³¹⁰ Tunalı, s.78-79.

³¹¹ Tunalı, s.79-80.

³¹² Gillian Smith ve W. Allan Whitfield, “The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived”, *The Design Journal*, Vol.8, No.1, (March 2005), s.53.

gerçekleşmiş, bu tür meslekler “profesyonel statü” sahibi sayılmıştır.³¹³ Günümüzde bilgi teknolojileri, iletişim ve tasarım alanlarındaki meslekler toplumda güç ve statü sahibi olmaya, yani prestij kazanmaya başlamıştır.³¹⁴

Bir mesleğin profesyonel statü sahibi olabilmesi için hem meslek sahipleri hem de meslek dışında kalanlar tarafından “profesyonel” olarak algılanması gerekmektedir.³¹⁵ Gillian Smith ve W. Allan Whitfield’in 2005 yılında Avustralya’da tasarımcıların algılanışı üzerine yürüttükleri çalışma tasarım mesleğinin profesyonel statüsü ile ilgili olarak ilgi çekici veriler ortaya koymaktadır. Ürün tasarımı ve endüstriyel tasarım meslekleri konusunda profesyonellik seviyesi algısı ile ilgili sonuçlar bu mesleklerin tanınma ve anlaşılma seviyelerine de işaret etmektedir: Adı geçen meslekler halk arasında ağırlıklı olarak yarı-profesyonel ya da beceri sahibi işçiler olarak değerlendirilirken, tasarımcılar ve tasarım eğitmenleri bu meslekleri daha çok profesyonel olarak algılamaktadır.³¹⁶ Profesyonel mesleğin “uygulama, eğitim ve etik kurallarını belirlemede özerklik, mesleğe sınırlı giriş ve üyelik, diğerlerini düşünme ve mahremiyet gibi konuları hizmet etiği ile birleştirme, uzmanlık bilgisi, uzun süreli öğrenme ve eğitim”³¹⁷ özellikleri ile tanımlandığı çalışmada tasarım meslekleri de bu kriter setine göre değerlendirildiğinde, meslek birliklerinin uygulama, eğitim ve etik standartlarını belirlemede yetersiz kalmasının, alanda liderlik yapamamasının, “tasarımcı” unvanının herhangi biri tarafından her koşulda kazanılabilecek bir unvan olarak görülmesinin, araştırmacı, tarihçi ve eleştirmen olan meslek sahiplerinin azlığının, özelleşmiş bilgi (kolektif meslek tarihi, ortaklaşmış metodoloji, araştırma ve analizler gibi) eksikliğinin, çalışma organizasyonları içinde tasarımın pozisyonunun halen belirli olmamasının, işe alım biçimlerinde herhangi bir standardın oluşmamasının, ücret düzeylerinin toplumsal fayda ve eğitim seviyesi göz önüne alınmaksızın düşük tutulmasının bu mesleklerin profesyonel meslekler olarak algılanması konusunda görülen karışıklığı ortaya çıkardığı sonuçlarına varılmıştır.³¹⁸ Sonuçta, bu çıkarımların sadece Avustralya’da hizmet veren tasarımcılara özgü olmadığı vurgulanan bu

³¹³ Smith, “*The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived*”, s.54.

³¹⁴ Smith, “*The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived*”, s.54.

³¹⁵ Smith, “*The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived*”, s.54.

³¹⁶ Smith, “*The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived*”, s.57.

³¹⁷ Smith, “*The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived*”, s.57.

³¹⁸ Smith, “*The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived*”, s.57-59.

çalışmada, tasarım alanının homojen olmayışı, farklı alanlarda (ürün, endüstriyel, iç mekan, mobilya, grafik vb.) çalışan tasarımcıların verdikleri hizmetin farklılığının halk tarafından algılanamamış yani bu meslek sahiplerinin ne yaptıklarının anlaşılmasını oluşturan sebeplerinden ötürü, tasarımcıların henüz bekledikleri profesyonel statüye ulaşamamış oldukları ifade edilmiştir.³¹⁹

Guy Julier'e göre, tasarımın profesyonelleşme süreci, aslında mesleğin özelleşmiş bir öğrenim ve eğitim gerektiren ve böylece belli seviyede bilgi, akıl ve beceri standartlarını karşılayan bir arayış olarak tanınması, kendini diğer entelektüelleşmiş disiplinlerle hizaya sokarken diğer ticari zanaattan ayırması sürecidir.³²⁰ Bu süreçte, diğer bir çok meslekte olduğu gibi tasarım mesleğinin profesyonelleşmesinde de tasarımın çeşitli yönlerini tanıtmaya adanan ya da pratiği sistemleştiren ve koruyan kurumlar yer almıştır.³²¹ Özellikle 1980'lerde ekonomik koşulların kötüleşmesi endüstriyel tasarım pratiğini düzenlemelerden kaçış yolları aramak ve yaratmak durumunda bırakmıştır.³²² Sürekli dalgalanan müşteri talepleri ve tasarım endüstrisinin kurumsal tutarlılıktan uzak oluşu sebebi ile tasarımcılar kendi mesleki normlarını yaratmakta zorlanmıştır.³²³ Mesleğe giriş koşulları için asgari bir eğitim düzeyinin aranmadığı, herkesin kendine "tasarımcı" diyebildiği ve bu şekilde ticari kazanç sağlayabildiği ortamda dijital teknolojilerin gelişimi durumu daha da kötüleştirmiştir.³²⁴ Kolay ulaşılabilen ve kısmen de olsa tasarımı demokratikleştiren yazılımlar eğitilmiş uzmanların yaptıkları işleri önemsiz işler seviyesine indirgemiş, üzerinde anlaşılabilir bir ücretlendirme sistemi mevcut olmadığından fiyat kırma kolaylaşmış, sonuçta tasarımcının verdiği hizmeti profesyonel ve uzman hizmeti olarak tanımlaması yönünde talep daha da büyümüştür.³²⁵

Julier, profesyonelleşme sorunlarının sadece tasarım alanına özgü olmadığını hatırlattıktan sonra Nathan Glazer'ın meslekler arasında "majör" ve "minör" olarak adlandırılacak bir tarihi ayırım olduğu ifadesini aktarmaktadır: Majör meslekler

³¹⁹ Smith, "The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived", s.59.

³²⁰ Julier, s.43.

³²¹ Julier, s.43.

³²² Julier, s.43.

³²³ Julier, s.43.

³²⁴ Julier, s.44.

³²⁵ Julier, s.44.

standartlaşmış bir müfredat takip eder, standart çalışma prosedürleri ve ticaret normları ile düzenlenir, sabitlenmese de üzerinde anlaşılmış ücretlendirmelere tabi olurken, aralarında tasarımın da yer aldığı minör meslekler ise çeşitlilik gösteren bir müfredata sahiptir, profesyonel düzeyde herhangi bir düzenlemeye tabi değildir ve ücret düzenlemeleri genelde pazar odaklıdır.³²⁶ Birçok durumda minör meslekler araştırma paradigmaları , normları ve prosedürleri için majör mesleklere referans vermekte, aynı zamanda kendini majör mesleğin baskınlığından serbestleştirmek ve kendi profesyonel kültürünü inşa etmek için yine kendine özgü yapılarını kurmaya çalışmaktadır.³²⁷ Bu ışıktaki bakıldığında, tasarım endüstrisinin tarihsel anlamda -özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonu ile yirminci yüzyıl başı dikkate alındığında- mimarlığın minör mesleği olarak değerlendirildiği tartışılabilir de, geçtiğimiz yıllarda tasarımın profesyonel referans noktalarının daha fazla çeşitlendiği de (reklam, pazarlama, yönetim vb.) kabul edilmektedir.³²⁸

4.2.2 Endüstriyel Tasarımcı

TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde “Tasarım yapan kimse, tasar çizimci, dizayncı”³²⁹ olarak tanımlanan tasarımcı kavramının daha geniş tanımlarına çeşitli kaynaklarda meslek sahibi olarak tasarımcıya atfedilen görevlere ve sahip olması beklenen özelliklere bakılarak ulaşılabilmektedir.

ETMK tasarımcı tanımını şu şekilde yapmaktadır³³⁰:

Tasarımcı, ürünün insanla ilişkisini, öncelikle ürünün kullanımı sırasında konforlu, sağlıklı, güvenli, iletişimli bir ilişkiyi sağlamak, daha sonra bunlara ihtiyaç duyan tüketiciye bu ürünü ulaştırmak amacıyla o ürüne yüklediği bütün görsel, estetik ve fonksiyonel değerlerle ifade eder. Tasarımcı endüstriyelliğin gerekleri doğrultusunda, insanın ihtiyaçlarına cevap verirken aynı zamanda kendisini istihdam eden, tasarladığı ürünü üretip pazarlayacak olan girişimciye de ürün üzerinde rekabet avantajı sağlayacak bir farklılık yaratma çabasındadır.

³²⁶ Julier, s.44.

³²⁷ Julier, s.44.

³²⁸ Julier, s.44.

³²⁹ *Tasarımcı*, (t.y.) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5214ead23e7bd7.10036441 (22 Ağustos 2013)

³³⁰ *Tasarımcı*, (t.y.) <http://www.etmk.org.tr/page.php?id=18> (22 Ağustos 2013)

Papanek, tasarımcıyı kendi tasarım görevlerini yerine getiren kişi olmasının yanında, ait olduğu takımın üyeleri arasında iletişim köprüsünü kurma zorunluluğunu taşıyan kişi olarak tanımlamaktadır.³³¹ Takımın çevirmeni görevini üstlenmek durumunda kalan tasarımcı, özellikle endüstriyel tasarımcı, eğitim altyapısından dolayı, birçok farklı teknik jargona hâkimdir.³³²

Smith ve Whitfield'in tasarımcının toplumda algılanışı üzerine yaptıkları çalışmada tasarımcılara atfedilen bazı karakteristik özellikler ortaya konulmaktadır. Buna göre toplumun, tasarımcının sahip olması gerektiğine inandığı özellikleri şöyle sıralanmaktadır: Tasarımcı -sanatçılarla ortak özelliği olarak- doğuştan gelen yaratıcılığa sahiptir; tasarımcı olarak adlandırılabilme için belli başlı nitelikleri haiz olmalıdır; tasarım çok zeki kişilerin mesleği değildir; tasarımcı, tasarımın bir amaca yönelik olarak ve sınırlandırılmış bir alanda icra edildiğini, tasarımcı için ticari yeteneğin yaratıcılıktan önde geldiğini düşünse de -tasarımcı ve sanatçıyı tam olarak birbirinden ayıramayan- topluma göre yaratıcı yetenek tasarımcı için her şeyden önce gelmektedir; ne iş yaptıkları tam olarak anlaşılammakta ve tanımlanamamaktadır (anlaşılabilirlik sıralamasında grafik tasarımcıları en iyi anlaşılabilir grup iken, sırası ile iç mekan tasarımı, moda tasarımı ve son olarak endüstriyel tasarımcıların yaptıkları işin çerçevesi çok daha az anlaşılmmaktadır); anlaşılabilirlik seviyesinin düşüklüğüne rağmen ürün tasarımı ve endüstriyel tasarım -kendisi de prestijli bir meslek sayılan mühendislik ile yakın ilişkisinden dolayı- en prestijli tasarım alanı olarak görülmektedir; tasarımcı sanatçı ruhlu, yaratıcı, çizim yeteneğine sahip, hayal gücü kuvvetli, doğuştan yetenekli, sıra dışı olmalıdır.³³³ Buradan da anlaşılacağı üzere toplumsal algı düzeyinde tasarımcı ve tasarımcının sorumlulukları ancak ilgili mesleklerle karşılaştırılarak anlaşılmaya çalışılmakta, yine de bu konularda toplum tarafından net cevaplar verilememektedir.

Tim Parsons tasarımcının özelliklerini, tasarım piyasasında çalışma ve görev alma biçimlerinden yola çıkarak değerlendirmektedir. Her ne kadar birçok tasarım okulunda Bauhaus'dan beri süregelen el işçiliğine dayalı yaratma eğitimine ağırlık verilse de, tasarım yönetimi uzmanlarına göre tasarımcının artık sadece fiziksel ürün

³³¹ Papanek, s.28.

³³² Papanek, s.29.

³³³ Smith, "Profiling the Designer: A Cognitive Perspective", s.5-7.

üzerinde değil, ticaret ve kamu sektörü stratejileri, yapıları ve hizmetleri üzerinde de etki göstermesi gerekmektedir.³³⁴ Tasarımcının bir projeye katkısı önemli olsa da işin tamamının ancak bir kısmını yansıtmaktadır; fikirlerinin mülkiyetini işverene devrettiği bu durumda yaptığı katkı ve oynadığı rol ile insanların hoşlanacağı bir ürün ortaya çıkarmış olmanın memnuniyetini elde etmeye muktedir olmalıdır.³³⁵

4.3 DÜNYADA ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ

Bilinen ilk endüstriyel tasarım birliği 1849 yılında İsveç'te kurulmuş, daha sonra bunu Avusturya, Almanya, Danimarka, İngiltere, Norveç ve Finlandiya'da kurulan birlikler izlemiştir.³³⁶ Endüstriyel tasarımcılar günümüzde kimi zaman üyelerini yine endüstriyel tasarımcıların oluşturduğu mesleki örgütler, kimi zaman ise diğer tasarım alanlarından veya sanat dallarından profesyonellerle birlikte oluşturdukları birlikler altında bir araya gelmektedir. Üyelik şartları, üye sayısı, çalışma biçimleri birbirleriyle detaylarda farklılık gösterse de, endüstriyel tasarımcı mesleki örgütleri dünyada tasarımla ilgili tüm kuruluşlar tarafından kabul gören bir üst kuruluş sayılabilecek Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi (International Council Of Societies Of Industrial Design - ICSID) üyeliği altında buluşmaktadır. Merkezi Kanada'da bulunan konsey, endüstriyel tasarımla farklı yönlerden ilişkisi bulunan birçok önemli kurum ve kuruluşu yapısında toplaması, yaygınlık ve etki alanı, endüstriyel tasarımın tanıtımı ve gelişmesi ile ilgili açık olarak ortaya koyduğu amaçları ve yürüttüğü etkinlikleri ile kurumlar ve kişiler düzeyinde meşruluğunu kabul ettirmiştir. Bu yönü göz önüne alınarak, endüstriyel tasarımcıların mesleki örgütlerinin dünyadaki örneklerinden bahsederken öncelikle ICSID'e, daha sonra da ICSID üyesi mesleki örgütlerine yer verilmesi uygun görülmüştür.

4.3.1 Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi (ICSID)

Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi (International Council of Societies Of Industrial Design - ICSID) endüstriyel tasarım mesleğinin çıkarlarını

³³⁴ Tim Parsons, **Thinking: Objects, Contemporary approaches to product design**, Lausanne: AVA Publishing SA, 2009, s.189.

³³⁵ Parsons, s.190.

³³⁶ Papanek, s.30

korumak ve geliştirmek amacı ile kurulmuş, meslek örgütleri, tanıtım toplulukları, eğitim kurumları, hükümet kuruluşları ve çeşitli firmaların bir araya gelmesinden oluşan, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.³³⁷

Kuruluş, eski başkanların danışmanlık yaptığı bir senato, yönetim kurulu, bölgesel danışmanlar ve sekreteryaya tarafından idare edilmektedir.³³⁸ Kuruluşun yönetim merkezi Kanada'nın Montréal kentinde bulunmaktadır.³³⁹ Tasarımın geliştirilmesi ve değerinin artırılması ile ilgili olarak ICSID ile ortak amaçları paylaşan kuruluşlar, ticari kuruluşlar, eğitim kurumları, mesleki birlikler ve tanıtım organizasyonları bu kuruluşun üyesi olabilmektedir.³⁴⁰ Bugün, ICSID'in çeşitli başlıklar altında bir çok ülkeden toplam 166 üyesi bulunmaktadır.³⁴¹

Endüstriyel tasarımcıları temsil eden bir kuruluş yaratma fikri ilk olarak Jacques Vienot tarafından 1953 yılında, Endüstriyel Tasarım Enstitüsü (Institut d'Esthétique Industrielle) tarafından düzenlenen kongrede ortaya atılmış, ilerleyen yıllarda devam eden toplantılar ve 29 Haziran 1957'de Londra'da yapılan özel oturum ile ICSID, Endüstriyel Tasarımcı Birlikleri Uluslararası Konseyi (International Council of Societies of Industrial Designers) adı altında, ulusal mesleki tasarım örgütleri olan on iki kurucu üye tarafından kurulmuştur.³⁴²

Tasarımın, hayatın toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel niteliğini artırdığı bir dünya yaratma vizyonunu taşıyan kuruluş, misyonunu aşağıdaki maddelerle açıklamaktadır³⁴³:

- 1) *ICSID üyeleri arasında işbirliğini kolaylaştırmak.*
- 2) *Endüstriyel tasarım meslek pratiğini bölgesel ve uluslararası seviyelerde korumak ve desteklemek.*
- 3) *Eğitimin her seviyesinde tasarım teorisi çalışmalarının, araştırmalarının ve pratiğinin geliştirilmesi için katkıda bulunmak.*

³³⁷ *About us*, (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about.htm> (26 Ağustos 2013)

³³⁸ *People at Icsid*, (t.y.) <http://www.icsid.org/about/people.htm> (26 Ağustos 2013)

³³⁹ *Contact Icsid*, (t.y.) <http://www.icsid.org/about/contact.htm> (26 Ağustos 2013)

³⁴⁰ *Member Types*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/members_types.htm (26 Ağustos 2013)

³⁴¹ *Complete Member List*, (t.y.) <http://www.icsid.org/members/listing.htm> (26 Ağustos 2013)

³⁴² *History*, (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about/articles33.htm> (26 Ağustos 2013)

³⁴³ *Mission & Vision Statements*, (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about/articles32.htm> (26 Ağustos 2013)

- 4) *Küresel bir tasarım anlayışını besleyebilmek için tasarım paydaşları ve diğer uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapmak*

Kuruluş, yukarıda sayılan görevleri içinde ICSID kongrelerini ve genel kurullarını, Uluslararası Tasarım Birliği (International Design Alliance - IDA) üyeleri ile IDA kongrelerini, Dünya Endüstriyel Tasarım Günü organizasyonu ve etkinliklerini, Dünya Tasarım Başkenti organizasyonunu, Dünya Tasarım Etkisi Ödülü organizasyonunu ve birçok özel projeyi gerçekleştirmekte, aynı zamanda endüstriyel tasarım üzerine bölgesel raporlar hazırlamakta, bir kariyer merkezi yürütmekte ve meslek pratiğinin ve eğitiminin iyileştirilmesi üzerine çalışmalarına devam etmektedir.³⁴⁴

4.3.1.1 ICSID Üyeleri

ICSID, kurumsal üyelerin bir araya gelmesi ile oluşmuş bir kuruluştur. Kuruluşun, ortak kuruluşlar, ticari kuruluşlar, eğitim kurumları, mesleki birlikler ve tanıtım organizasyonları olmak üzere beş temel üyelik tipi altında bugün 166 kurumsal üyesi bulunmaktadır. Üyeler Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Okyanusya bölgesel grupları altında 44 farklı ülkede faaliyet göstermektedir. Etkinlikleri ICSID'in amaçları ile örtüşen organizasyonlar ve danışmanlık kuruluşlarının oluşturduğu ortak kuruluşlar başlığı altında 8, tasarımın değeri ve ilerlemesi için çaba gösteren ve ICSID'in amaçları ile uyum içinde işleyen kuruluşlarının oluşturduğu ticari kuruluşlar başlığı altında 23, kabul edilmiş bir endüstriyel tasarım eğitim veya araştırma müfredatına sahip eğitim kurumlarının oluşturduğu eğitim kurumları başlığı altında 60, tasarım profesyonellerinin oluşturduğu, girişlerin belli düzenlemeler altında gerçekleştiği ulusal birlikler ya da bunların bir kısmının oluşturduğu mesleki örgütler başlığı altında 22, bilgilendirme ve tanıtım etkinlikleri ile endüstriyel tasarımın geliştirilmesi yönünde çaba harcayan ulusal düzeyde kuruluşların oluşturduğu tanıtım organizasyonları başlığı altında 53 üye yer almaktadır.³⁴⁵

³⁴⁴ *Congress and General Assembly*, (t.y.) http://www.icsid.org/projects/congress_assembly.htm (26 Ağustos 2013)

³⁴⁵ *Member Types*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/members_types.htm (26 Ağustos 2013)

Bölgeler, ülkeler ve üyelik tiplerine göre üye sayısı dağılımı şu şekilde gerçekleşmektedir³⁴⁶:

- 1) Afrika
 - a. Botswana; 1 üye (1 eğitim kurumu)
 - b. Güney Afrika; 5 üye (2 tanıtım organizasyonu, 2 ticari kuruluş, 1 eğitim kurumu)
- 2) Asya
 - a. Çin; 7 üye (1 mesleki örgüt, 2 ortak kuruluş, 3 tanıtım organizasyonu, 1 eğitim kurumu)
 - b. Hong Kong; 4 üye (1 mesleki örgüt, 2 tanıtım organizasyonu, 1 eğitim kurumu)
 - c. Hindistan; 9 üye (1 ortak kuruluş, 8 eğitim kurumu)
 - d. Japonya; 6 üye (1 mesleki örgüt, 2 tanıtım organizasyonu, 3 eğitim kurumu)
 - e. Malezya; 3 üye (3 tanıtım organizasyonu)
 - f. Filipinler; 1 üye (1 tanıtım organizasyonu)
 - g. Rusya Federasyonu; 2 üye (1 mesleki örgüt, 1 tanıtım organizasyonu)
 - h. Singapur; 4 üye (2 tanıtım organizasyonu, 1 ticari kuruluş, 1 eğitim kurumu)
 - i. Güney Kore; 10 üye (1 mesleki örgüt, 5 tanıtım organizasyonu, 4 ticari kuruluş)
 - j. Tayvan; 8 üye (1 mesleki örgüt, 3 tanıtım organizasyonu, 1 ticari kuruluş, 3 eğitim kurumu)
 - k. Türkiye; 11 üye (1 mesleki örgüt, 1 ortak kuruluş, 2 tanıtım organizasyonu, 3 ticari kuruluş, 4 eğitim kurumu)
 - l. Birleşik Arap Emirlikleri; 1 üye (1 eğitim kurumu)
- 3) Avrupa
 - a. Avusturya; 1 üye (1 mesleki örgüt)
 - b. Belçika; 2 üye (2 tanıtım organizasyonu)
 - c. Hırvatistan; 2 üye (1 mesleki örgüt, 1 eğitim kurumu)

³⁴⁶ Complete Member List, (t.y.) <http://www.icsid.org/members/listing.htm> (26 Ağustos 2013)

- d. Estonya; 1 üye (1 mesleki örgüt)
 - e. Finlandiya; 4 üye (1 mesleki örgüt, 1 tanıtım organizasyonu, 1 ticari kuruluş, 1 eğitim kurumu)
 - f. Fransa; 5 üye (3 tanıtım organizasyonu, 2 eğitim kurumu)
 - g. Almanya; 6 üye (1 mesleki örgüt, 4 tanıtım organizasyonu, 1 ticari kuruluş)
 - h. Macaristan; 4 üye (1 mesleki örgüt, 1 tanıtım organizasyonu, 2 eğitim kurumu)
 - i. İrlanda; 2 üye (1 tanıtım organizasyonu, 1 eğitim kurumu)
 - j. İtalya; 9 üye (1 mesleki örgüt, 1 tanıtım organizasyonu, 1 ticari kuruluş, 5 eğitim kurumu)
 - k. Letonya; 1 üye (1 mesleki örgüt)
 - l. Hollanda; 4 üye (1 ticari kuruluş, 3 eğitim kurumu)
 - m. Norveç; 4 üye (1 mesleki örgüt, 2 tanıtım organizasyonu, 1 eğitim kurumu)
 - n. Polonya; 1 üye (1 tanıtım organizasyonu)
 - o. Sırbistan; 1 üye (1 ortak kuruluş)
 - p. Slovenya; 1 üye (1 mesleki örgüt)
 - q. İspanya; 4 üye (1 mesleki örgüt, 1 ortak kuruluş, 2 tanıtım organizasyonu)
 - r. İsveç; 2 üye (2 tanıtım organizasyonu)
 - s. İsviçre; 1 üye (1 eğitim kurumu)
 - t. Birleşik Krallık; 4 üye (1 ortak kuruluş, 1 tanıtım organizasyonu, 2 eğitim kurumu)
- 4) Latin Amerika
- a. Arjantin; 1 üye (1 tanıtım organizasyonu)
 - b. Brezilya; 2 üye (2 tanıtım organizasyonu)
 - c. Şili; 1 üye (1 eğitim kurumu)
 - d. Kolombiya; 5 üye (1 tanıtım organizasyonu, 4 eğitim kurumu)
- 5) Kuzey Amerika
- a. Kanada; 8 üye (1 mesleki örgüt, 1 ortak kuruluş, 1 tanıtım organizasyonu, 2 ticari kuruluş, 3 eğitim kurumu)

- b. Küba; 1 üye (1 tanıtım organizasyonu)
 - c. Meksika; 3 üye (3 eğitim kurumu)
 - d. Amerika Birleşik Devletleri; 9 üye (1 mesleki örgüt, 5 ticari kuruluş, 3 eğitim kurumu)
- 6) Okyanusya
- a. Avustralya; 4 üye (1 mesleki örgüt, 1 tanıtım organizasyonu, 2 eğitim kurumu)
 - b. Yeni Zelanda; 1 üye (1 mesleki örgüt)

Türkiye, 11 ICSID üyesi ile en fazla sayıda üye kurum ve kuruluşu sahip olan ülke konumundadır. Bu kurum ve kuruluşlar ve üyelik tipleri aşağıdaki gibi listelenmektedir³⁴⁷:

- 1) Türk Patent Enstitüsü, Ortak Kuruluş
- 2) Arçelik A.Ş., Ticari Kuruluş
- 3) Kale Grubu, Ticari Kuruluş
- 4) Vestel Elektronik Sanayi, Ticari Kuruluş
- 5) Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu, Mesleki Örgüt
- 6) Dream Design Factory (Ddf), Tanıtım Organizasyonu
- 7) Teknoloji Tasarım Merkezi Derneği, Tanıtım Organizasyonu
- 8) İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), Eğitim Kurumu
- 9) İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eğitim Kurumu
- 10) Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Eğitim Kurumu
- 11) Özyeğin Üniversitesi, Eğitim Kurumu

4.3.1.2 ICSID Üyesi Mesleki Örgütler

Bir profesyonel standart ve tavır sağlayacak, girişi sınav, inceleme ya da başka bir biçimde düzenlenmiş, ulusal profesyonel tasarımcı birlikleri ya da bu birliklere bağlı gruplar “Profesyonel” başlığı altında ICSID’e üye olabilmektedir. İki delege ve bir oy hakkı ile Genel Kurul’a katılabilen bu üyelerin tüm dünyadaki profesyonel

³⁴⁷ Complete Member List, (t.y.) <http://www.icsid.org/members/listing.htm> (26 Ağustos 2013)

tasarımcıların çıkarlarına hitap etme ve konulara tasarımcı seviyesinde odaklanmayı sağlamaları beklenmektedir.³⁴⁸

Bu grupta Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK) ile birlikte ICSID üyesi olan 22 mesleki örgüt bulunmaktadır. Bu örgütler ICSID'in oluşturduğu coğrafi kategoriler içinde aynı sıra ile aktarılmıştır. ETMK, sonraki bölümde geniş bir biçimde ele alındığından, bu kuruluşa bu bölümde yer verilmemiştir.

4.3.1.2.1 Çin Endüstriyel Tasarım Birliği

Akademik ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan, yatırımcılar, bağımsız organizasyonlar ve endüstriyel tasarım mesleğini yürüten profesyoneller tarafından kurulmuş Çin Endüstriyel Tasarım Birliği (CIDA), 1979 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Danıştayı tarafından yetkilendirilmiş ve İçişleri Bakanlığı tarafından kayda alınarak resmileşmiş ulusal bir kurumdur.³⁴⁹

Birlik, Çin'in endüstriyel gelişimini desteklemek, tasarım, endüstriyel tasarım ve sanat alanlarında kariyer imkânlarını artırmak, ürünlerin pazardaki rekabet gücünü geliştirmek, Çin'in ekonomik ve toplumsal gelişimine katkıda bulunabilmek amaçları³⁵⁰ ile tanıtım çalışmaları, sergiler, yarışmalar ve fuarlar yürütmekte, aynı zamanda mesleğin standartlaşması için belgelendirme çalışmaları yapmaktadır.³⁵¹

Birliğe bireysel olarak üye olabilmek için meslekle ilgili akademik belge, yarışma katılım ya da başarı belgesi, ya da ilgili bir kuruluşta çalıştığını gösteren bir belge sağlama zorunluluğu bulunmaktadır.³⁵² Birlik Çin endüstriyel tasarımının tanıtımı için çalışan ajanslara sertifika eğitimi vermektedir.³⁵³ Birliğin bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

³⁴⁸ *Professional Members*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/members_types/articles820.htm (26 Ağustos 2013)

³⁴⁹ *China Industrial Design Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list393.htm (26 Ağustos 2013)

³⁵⁰ *Birlik Hakkında* (orj.Çince), (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/aboutus/index.html> (01 Eylül 2013)

³⁵¹ *Birlik Aktiviteleri* (orj.Çince), (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/news/work/x/> (01 Eylül 2013)

³⁵² *Üyelerin Yeri* (orj.Çince), (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/news/spaces/r/> (06 Eylül 2013)

³⁵³ *Sertifika Eğitimi* (orj.Çince), (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/news/train/g/> (06 Eylül 2013)

4.3.1.2.2 Hong Kong Tasarımcılar Birliği

Hong Kong için türünün ilk örneği olan tasarım birliği, tasarımın toplumsal faydasını savunmak ve hükümette, kültür, eğlence, ticaret ve endüstri sektörlerinde çalışan tüm tasarımcıların, tam ya da yarı zamanlı olarak yüksek öğrenim seviyesinde tasarım eğitimi veren tüm akademisyen ve yöneticilerin mesleki statülerini yükseltmek amacı 1972 yılında kurulmuştur.³⁵⁴

Birliğin amaçları, tasarım mesleğini tanıtmak, tasarım standartlarının yükseltilmesini teşvik etmek, bir mesleki tutum yönetmeliği geliştirmek ve tasarımcılar arasında yaymak, tasarımcıları ve tasarım öğrencilerini akademik etkinliklerde yer almaları için özendirmek, bütün hizmet, iş ve endüstri alanları için gerekli tasarım bilgisini sağlamak ve üyelerinin refah seviyesini yükseltmektir.³⁵⁵ Birlik bu amaçlarla sergiler ve yarışmalar düzenlemekte, üyelerini girişimciler ve akademisyenler ile bir araya getirmektedir.³⁵⁶

Tam üyelik kazanmak isteyenlerin, birliğin ilgili olduğu tasarım alanlarının (sergileme, moda, grafik, marka, mültimedya, iç mekan, mücevher, ambalaj, ürün, TV, film ve sahne dekoru, görsel iletişim) en az birinde iş deneyimi ya da bu alanlarda tasarım eğitimi veriyor olması ve diploması tanınan bir kurumdan tasarım eğitimi almış olması gerekmekte, bu şartların tamamını sağlayamayanlar ise farklı türlerde üyelik haklarından faydalanabilmektedir.³⁵⁷ Birliğin bir etik yönetmeliği ve sertifikasyon yetkisi bulunmamaktadır.

4.3.1.2.3 Japonya Endüstriyel Tasarımcılar Birliği

Japonya'da endüstriyel tasarımcılar için ulusal seviyede tek organizasyon olan Japonya Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (JIDA), 1952 yılında 25 üye ile kurulmuş,

³⁵⁴ *Hong Kong Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list146.htm (01 Eylül 2013)

³⁵⁵ *Mission & Vision*, (t.y.) <http://www.hongkongda.com/zh-hk/about.aspx> (01 Eylül 2013)

³⁵⁶ *Hong Kong Designers Association*, (t.y.) <http://www.hongkongda.com/zh-hk/index.aspx> (01 Eylül 2013)

³⁵⁷ *Apply for Membership*, (t.y.) <http://www.hongkongda.com/zh-hk/apply.aspx> (06 Eylül 2013)

ICSID'in ilk üyelerinden biri olmuş, 1969 yılında Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı tarafından kamu yararına yönelik çalışan bir kuruluş olduğu onaylanmıştır.³⁵⁸

Birliğe, serbest tasarımcılar, kurum tasarımcıları, tasarım eğitimi ve tanıtımı alanlarında hizmet verenler ve tasarımla ilgili alanlarda etkinlikte bulunanlar üye olabilmektedir.³⁵⁹ Birlik, düzenli olarak uyguladığı anketler ile üyelerinden organizasyonla ilgili geri bildirim almakta ve bu bilgiyi yeni yol haritaları oluşturmak için kullanmakta, üyelerinin üretim ve malzeme bilgilerini belli bir seviyede tutabilmek için seminerler ve atölye çalışmaları düzenlemekte, endüstriyel tasarımcıların eğitim seviyelerini ve mesleki niteliklerini belgelendirmek için sistem oluşturma çalışmaları yürütmekte, piyasanın mesleki kapasite ve beceri bakımından endüstriyel tasarımcıdan beklentilerinden yola çıkarak güncel tasarımcı profili oluşturma çalışmaları yapmakta, fikri haklar üzerine eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermekte, endüstriyel tasarımın Japonya'daki geçmişi ile ilgili arşivleme çalışmalarının yanı sıra, tasarım mesleğinin tanıtımına yönelik koleksiyonlar oluşturmakta ve sergiler düzenlemektedir.³⁶⁰

Tasarımcı olarak çalışan ya da tasarımla ilgili eğitim ve tanıtım kurumlarında görev alan kişiler tam üyeliğe kabul edilmekte, tasarımla herhangi bir şekilde ilgili alanlarda etkinlik gösterenler farklı üyelik gruplarına kabul edilmektedir.³⁶¹ Birliğin bir etik yönetmeliği ve sertifikasyon yetkisi bulunmamaktadır.

4.3.1.2.4 Rusya Tasarımcılar Birliği

1987 yılında kurulan Sovyetler tarihindeki ilk tasarımcı birliğinin ardından, SSCB'nin çöküşü ile ortaya çıkan yeni düzende Rusya Tasarımcılar Birliği (SDR), yerel tasarım birlikleri, büyük tasarım büroları ve Teknik Estetik İçin Tüm Birleşik Bilimsel Araştırma Enstitüsü (VNIITE) öncülüğünde 1991'de kurulmuş, 2012 yılında ICSID üyesi olmuştur.³⁶²

³⁵⁸ *Japan Industrial Designers' Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list102.htm (01 Eylül 2013)

³⁵⁹ *Member Admission Guide*, (t.y.) <http://www.jida.or.jp/e/joinus/index.html> (06 Eylül 2013)

³⁶⁰ *JIDA Activities*, (t.y.) <http://www.jida.or.jp/e/activities/index.html> (01 Eylül 2013)

³⁶¹ *Member Admission Guide*, (t.y.) <http://www.jida.or.jp/e/joinus/index.html> (06 Eylül 2013)

³⁶² *Association of Designers of Russia*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list149.htm (06 Eylül 2013)

Birlik, firmaları, tasarımcıları, iç pazarda tasarım hizmetlerinde çalışan profesyonelleri düzenli olarak denetlemekte, her tasarım alanında liderler belirlemekte, profesyonelleri, firmaları, ürünleri ve hizmetleri değerlendirme sonucunda sıralamakta ve bu listeleri düzenli olarak yayınlamakta, tasarımcıların ve ürünlerin kalitesinin doğrulanması ve onaylanması işlevini de yerine getiren ulusal ve uluslararası sergiler ve yarışmalar düzenlemektedir.³⁶³

Tasarım alanında doğrudan etkinlik gösteren bireyler performanslarına ve meslektaşlarının değerlendirmelerine bağlı olarak, tasarımla ilgili alanlarda faaliyet göstermeyenler ise tasarıma yaptıkları katkılar göz önünde bulundurularak üyeliğe kabul edilmektedir.³⁶⁴ 3000'den fazla profesyonel üyesi bulunan birlik³⁶⁵, etik konularda ICSID'in tasarımcı etik tüzüğüne referans vermektedir.

4.3.1.2.5 Kore Endüstriyel Tasarım Birliği

Güney Kore endüstriyel tasarımında önemli bir rol oynamış olan, Kore ekonomisi ve endüstriyel tasarımın diğer parçaları arasında bağlantı kurma işlevini gören Kore Endüstriyel Tasarım Birliği (KAID) 1972 yılında kurulmuş, 1983 yılında ICSID üyesi olmuştur.³⁶⁶

Böylece uluslararası ilişki yoğunluğu ve tanınırlığı artan birlik bu seviyede bir çok konferans düzenlemiş, ödüller vermiş, Asya Tasarımcılar Meclisi'nin (Asia Designers Assembly - ADA) kuruluşunda öncülük etmiştir.³⁶⁷

Üyelerde, diploması kabul edilmiş bir eğitim kurumundan alınan lisans ya da önlisans derecesi yanında, süresi alınan eğitimin uzunluğuna bağlı olarak değişen iş deneyimi şartları aranmakta, bu şartları sağlamayanlar kısıtlı üyeliklere kabul edilmektedir.³⁶⁸ Birliğin bir etik komisyonu bulunmaktadır.

³⁶³ Rusya Tasarımcılar Birliği (orj.Rusça), (t.y.) <http://www.sdrussia.ru/> (01 Eylül 2013)

³⁶⁴ Rusya Tasarımcılar Birliği Üyeliğine Kabul Düzenlemeleri (orj.Rusça), (t.y.) <http://www.sdrussia.ru/texts/14/55/> (06 Eylül 2013)

³⁶⁵ Association of Designers of Russia, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list149.htm (06 Eylül 2013)

³⁶⁶ Korea Association of Industrial Design, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list103.htm (01 Eylül 2013)

³⁶⁷ KAID Tanıtımı (orj.Korece), (t.y.) <http://www.kaid.or.kr/userp.php?id=1> (01 Eylül 2013)

³⁶⁸ Birlik Sözleşmesi (orj.Korece), (t.y.) <http://www.kaid.or.kr/userp.php?id=5> (06 Eylül 2013)

4.3.1.2.6 Çin Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (Tayvan)

Tayvanlı tasarımcılar için ICSID'in "Profesyonel" üyeliğe kabul ettiği tek birlik olan, toplum tarafından kaynak yaratma, yetenekleri keşfetme, ve iletişim ağı oluşturma konusunda güçlü bir platform olarak görülen Çin Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (CIDA) 1967 yılında kurulmuştur.³⁶⁹

Tasarımın odağını Avrupa'dan Asya'ya kaydırmak amacı ile çalışmalar yürüten Asya Tasarımcılar Meclisi'nin kurucularından biri olan organizasyon, üyelerini sadece iyi konseptler ve ürünler geliştirmenin ötesine geçerek, tasarımın gerçek değerini bulacak ve bütün insanların hayat kalitesini iyileştirecek tasarımlar yapma konusunda özendirilmektedir.³⁷⁰

Birlikte bireysel üyeliğe başvuru için sahip olunan diploma türünün ve çalışılan yerin beyan edilmesi yeterli olmakta, birlik doğrulama ve onay sürecini kendisi yürütmektedir.³⁷¹

4.3.1.2.7 Design Austria

Design Austria (DA), Avusturya'nın tüm yaratıcı alanlardaki -grafik tasarım ve illüstrasyon, ürün tasarımı, web tasarımı- tasarımcıların çıkarlarını temsil eden tek mesleki birliği ve tanıtım kuruluşudur.³⁷²

Avrupa'da kurulmuş olan üçüncü en eski tasarım organizasyonu olan birlik 1927'de kurulmuş, ardından gelen yıllarda ülkenin tasarım ortamını ulusal ve uluslararası seviyelerde tanıtmak, ülkenin ürün ve hizmetlerinin değerini artırabilmek ve Avusturya'nın endüstriyel konumunu güçlendirebilmek için tasarımcının rolünü vurgulamak amaçları ile çalışmalarına devam etmiştir.³⁷³

³⁶⁹ *Chinese Industrial Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list98.htm (01 Eylül 2013)

³⁷⁰ *Chinese Industrial Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list98.htm (01 Eylül 2013)

³⁷¹ *Üyelik Başvuru Süreci* (orj.Çince), (t.y.) <http://www.cida.org.tw/htdocs/modules/tinyd1/> (06 Eylül 2013)

³⁷² *Design Austria*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list86.htm (06 Eylül 2013)

³⁷³ *Designaustria - a Movement*, (t.y.) <http://www.designaustria.at/72-english> (01 Eylül 2013)

Birliğin bir araya topladığı tasarım alanlarından 1300 üyesi bulunmakta³⁷⁴, bu alanların ez az birinde etkinlik gösterenler birliğe üye olabilmektedir.³⁷⁵ Birliğin bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

4.3.1.2.8 Hırvat Tasarımcılar Birliği

Hırvat Tasarımcılar Birliği (HDD), ilk olarak 1983 yılında Hırvat Tasarımcılar Topluluğu adı ile kurulmuş kâr amacı gütmeyen, gönüllü katılıma dayalı, üyelerinin ortak mesleki çıkarlarını korumak ve tasarımda meslek pratiğini iyileştirecek şartları sistemli bir biçimde yaratmak amaçları ile kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.³⁷⁶ Birliğin üyeleri grafik tasarımı, ürün tasarımı, dijital medya tasarımı, tipografi, fotoğrafçılık, illüstrasyon, moda tasarımı, tasarım teorisi ve eğitimi alanlarından gelmektedir.³⁷⁷

Kongre, sempozyum, konferans, atölye, sergiler düzenlemek, benzer yerel ve uluslararası kurumlarla birlikte çalışmayı teşvik etmek, ödüllü organizasyonların düzenlenmesi ve uygulanması konusunda müşterilere profesyonel destek vermek, birlik ve üyelerinin maddi ve manevi haklarını korumak, tasarım üretiminin incelenmesi ve kayıt altına alınmasını özendirmek, bilimsel ve mesleki yayınlar yapmak, toplumsal etki yaratacak tasarım etkinliklerini artırmaya ve geliştirmeye çalışmak, mesleki etik anlayışını beslemek ve desteklemek birliğin etkinlikleri arasında yer almaktadır.³⁷⁸

265'i profesyonel olmak üzere 498 üyesi bulunan birliğin üyelik şartları ve etik tüzüğü ile ilgili bilgiye ulaşılammıştır.³⁷⁹

4.3.1.2.9 Estonya Tasarımcılar Birliği

1989 yılında ürün, mobilya, moda, tekstil ve grafik tasarımı alanlarından Estonyalı tasarımcılar tarafından kurulan Estonya Tasarımcılar Birliği (EDL) mesleki beceriler ve uzmanlık bilgisinin gelişimi üzerine odaklanarak, üyelerinin ve üyelerin

³⁷⁴ *Design Austria*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list86.htm (06 Eylül 2013)

³⁷⁵ *Üye Olun* (orj.Almanca), (t.y.) <http://www.designaustria.at/28-mitglied-werden> (06 Eylül 2013)

³⁷⁶ *Croatian Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list85.htm (06 Eylül 2013)

³⁷⁷ *Croatian Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list85.htm (06 Eylül 2013)

³⁷⁸ *Croatian Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list85.htm (06 Eylül 2013)

³⁷⁹ *Croatian Designers Association*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list85.htm (06 Eylül 2013)

donanımlarının yüksek kalitede olmasını, üyelerin mesleki etiğe uygun olarak hareket etmesini sağlayarak tasarımı her anlamı ile desteklemek amacındadır.³⁸⁰

Birlik, toplumun tasarımın verimliliği konusunda farkındalığını iyileştirmek çabası ile, Estonya gelişim stratejileri ve yaratıcı endüstrilerinin oluşumu konularında yapılan çalışmalarda yer almakta, ülkenin tasarım politikasını geliştirmek ve yerleştirmek için Ekonomi ve İletişim Bakanlığı ile birlikte bir proje yürütmekte, yaratıcı endüstri kollarından temsilcilerin ve onların eserlerinin odak noktasına getirilmesini sağlayabilmek için Tasarım Gecesi ve Talin’de Sanat&Işık festivallerini düzenlemektedir.³⁸¹

Aldığı mesleki eğitimi belgeleyen Estonya vatandaşları birliğe üye olabilmektedir.³⁸² EDL’nin halihazırda 100’ün üzerinde üyesi bulunmaktadır.³⁸³ Birliğin bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

4.3.1.2.10 Ornamo Fin Tasarımcılar Birliği

Tarihin ilk tasarımcı birliklerinden biri olarak 1911’de kurulan Ornamo, endüstriyel tasarım, moda, tekstil ve mobilya tasarımı, içmimarlık, el sanatları ve tekstil sanatları alanlarından tasarım profesyonelleri ve araştırmacılarının üyelikleri ile kurulmuş bir birliktir.³⁸⁴

Birlik özellikle uzun yıllardan beri düzenlediği tasarım yarışmaları ve verdiği ödüller ile üyelerinin eğitimleri ve güçlü mesleki bilgileri ile alanlarının en iyileri oldukları imajını güçlendirme yönünde çalışmaktadır.³⁸⁵

İlgili tasarım alanlarından lisans ya da lisansüstü derecesi olanların yanı sıra, bu alanlarda eğitimine devam eden öğrenciler birliğe farklı statülerde üye

³⁸⁰ *Estonian Association of Designers*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list145.htm (06 Eylül 2013)

³⁸¹ *Estonian Association of Designers*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list145.htm (06 Eylül 2013)

³⁸² *EDL Tüzüğü* (orj.Estonyaca), (t.y.) <http://www.edl.ee/edl/edl-pohikiri> (06 Eylül 2013)

³⁸³ *Estonian Association of Designers*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list145.htm (06 Eylül 2013)

³⁸⁴ *The Finnish Association of Designers Ornamo*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list89.htm (01 Eylül 2013)

³⁸⁵ *Ödüller ve Burslar* (orj.Fince), (t.y.) <http://www.ornamo.fi/index/71?pageId=65> (01 Eylül 2013)

olabilmektedir.³⁸⁶ Birliğin çeşitli alanlardan 1900'ün üzerinde üyesi bulunmaktadır.³⁸⁷ Birliğin bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

4.3.1.2.11 Alman Endüstriyel Tasarımcılar Birliği

1950'lerin sonunda genç Alman tasarımcıların mesleğin yasal düzlemde ve eğitimle ilgili konularda savunulması gerekliliğini görmeleri ile başlayan, 1957 yılında Darmstadt'ta düzenlenen Tasarım Kongresi'nde ilk temasları gerçekleşen bir araya gelme girişimleri sonucunda 1959 yılında Alman Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (VDID), yerel mahkeme onayı ile kurulmuş, birlik aynı sene ICSID üyesi olmuştur.³⁸⁸ Birliğin öncelikli çalışmalarından biri organizasyonun kuruluş amaçlarını, faaliyet alanını ve endüstriyel tasarımın tanımını açıklığa kavuşturmak olmuştur.³⁸⁹

Üyeliği ile tasarımcının profesyonel statüsünü ibra eden birlik, üyelerini politik ve toplumsal eserlerin verildiği alanlarda temsil etmekte, böylelikle mesleki etkinlikleri desteklemekte, Ekonomi ve Kültür Bakanlıkları ile iletişim ve işbirliğini yürüterek en önemli işlevi olan iç ve dış iletişimi sağlamakta, yarışma organizasyonlarında standartların yerleşmesi ve uygulanması için aracı olmakta, ulusal tasarım ortamını denetlemekte ve üyelerini sömürü ve suiistimale karşı korumak için çalışmaktadır.³⁹⁰

500 üyesi bulunan birliğe sadece diploması tanınan bir kurumdan mezun olmuş tasarımcılar kabul edilmekte, böylece mesleki tanınırlık oluşturulmaya çalışılmaktadır.³⁹¹ Birliğin bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

4.3.1.2.12 Macar Sanatçılar (Güzel Ve Uygulamalı Sanatlar) Birliği

Macar Sanatçılar Birliği (MKISZ), güzel sanatlar, uygulamalı sanatlar, tasarım, restorasyon ve sanat tarihi uzmanlık alanlarından profesyonellerin tarafından, 19.

³⁸⁶ Üye Olma (orj.Fince), (t.y.) <http://www.ornamo.fi/index/12?pageId=6> (06 Eylül 2013)

³⁸⁷ The Finnish Association of Designers Ornamo, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list89.htm (06 Eylül 2013)

³⁸⁸ VDID Tarihi (orj.Almanca), (t.y.) <http://www.vdid.de/verband/index.php> (02 Eylül 2013)

³⁸⁹ VDID Tarihi (orj.Almanca), (t.y.) <http://www.vdid.de/verband/index.php> (02 Eylül 2013)

³⁹⁰ Verband Deutscher Industrie Designer e.V., (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list95.htm (02 Eylül 2013)

³⁹¹ Üyelik - VDID Ağında Aktif (orj.Almanca), (t.y.) <http://www.vdid.de/verband/mitgliedschaft.php> (06 Eylül 2013)

yüzyılda kurulmuş olan Güzel Sanatlar ve Uygulamalı Sanatlar Topluluğu'nun mirasçısı niteliğinde, sanat ve toplum arasındaki ilişkiyi beslemek amacı ile kurulmuştur.³⁹²

Birlik, kurucu uzmanlık alanlarından gelen profesyoneller arasında işbirliğini teşvik etmek, üyelerin yaratıcı işlerinin desteklenmesi yoluyla çağdaş sanatın değerlerini tanıtmak, sanatın toplumda oynadığı rolü güçlendirmek, üyelerin mesleki çıkarlarını temsil ederek sanatsal ve yaratıcı değeri korumak amaçları ile sanat ve sanatçı ile ilgili idari kararlar ve yasal düzenlemelerin oluşumunda yer alma, diğer sosyal, kültürel ve sanatsal organizasyonlarla işbirliği kurma, birliğin faaliyet alanını etkileyecek konularda hükümet birimleri ile iletişimi yürütme, devlet kaynakları ve diğer kaynaklar arasındaki bağlantıları canlı tutma, yarışma organizasyonlarında, üyelerin faydasını gözeterek, öneri ve bilgi sunma, farklılığı ve çeşitliliği anlayıp özendirmek için forumlar kurma, kendi düzenlediği sergiler yanında diğer ilgili kuruluşları düzenli ulusal sergiler düzenlemeye teşvik etme, üyeler ve faaliyetleri hakkında bir veri tabanı oluşturma faaliyetlerine devam etmektedir.³⁹³

Çalışmaları ile güzel sanatlar, uygulamalı sanatlar, tasarım, restorasyon ve sanat tarihi uzmanlık alanlarından geldiklerini kanıtlayan ve birliğin şartlarını kabul eden profesyoneller tam üyeliğe kabul edilmektedir.³⁹⁴ Birliğin bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

4.3.1.2.13 Endüstriyel Tasarım Birliği (İtalya)

Endüstriyel Tasarım Birliği (ADI), tasarım kültürünün gelişimini destekleyen, yaratıcı stratejiler geliştirmek için bu alanın önde gelen figürlerini bir araya getiren, sosyo-ekonomik değişimleri yorumlayan, sosyal trendleri ve problemleri ortaya çıkarma amacı ile kalitenin gelişimini yayan ve özendiren, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.³⁹⁵

³⁹² *Macar Güzel Sanatlar ve Uygulamalı Sanatlar Birliği* (orj.Macarca), (t.y.) <http://www.mkisz.hu/szovetseg.php> (06 Eylül 2013)

³⁹³ *Macar Güzel Sanatlar ve Uygulamalı Sanatlar Birliği* (orj.Macarca), (t.y.) <http://www.mkisz.hu/szovetseg.php> (06 Eylül 2013)

³⁹⁴ *Macar Güzel Sanatlar ve Uygulamalı Sanatlar Birliği* (orj.Macarca), (t.y.) <http://www.mkisz.hu/szovetseg.php> (06 Eylül 2013)

³⁹⁵ *Associazione per il Disegno Industriale*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list82.htm (02 Eylül 2013)

Tasarımı birey, kolektif talep ve üretimi arzı arasında bir arayüz olarak tanımlayan birlik, kurulduğu 1956 yılından bu yana profesyoneller, araştırmacılar, eğitmenler, eleştirilenler ve gazetecileri projeler, enerji tüketimi, geri dönüşüm ve eğitim gibi tasarımla ilgili konular etrafında bir araya getirmekte, kültürel münazara, kurumlar arası iletişim ve servis tedariki yolu ile ürün ve hizmet tasarımı için en uygun şartları sağlamak için çalışmaktadır.³⁹⁶

Bugün 1000'den fazla üyesi olan³⁹⁷ birliğe üyelik hakkı kazanabilmek için eğitim durumu ve çalışma şartları ile ilgili beyanla birlikte yapılan başvurunun mevcut yönetim konseyinin ilgili yönetim kurulundan onay alması gerekmektedir.³⁹⁸ Birliğin 2010'dan beri yürürlükte bulunan bir davranış kuralları tüzüğü bulunmaktadır.³⁹⁹

4.3.1.2.14 Letonya Tasarımcılar Birliği

Farklı tasarım alanlarından uzmanları bir araya getiren Letonya Tasarımcılar Birliği (LDS), mesleki büyüme ve yaratıcı yeteneklerin güçlendirilmesi, mesleğin saygınlığının artırılmasının ve deneyim aktarımının desteklenmesi, konu ile ilgili sergiler ve mağazalar açarak üyelerinin ürettiği işler için tanıtım faaliyetleri yürütülmesi ve Leton maddi ve manevi kültürünün beslenmesi amacı ile hareket eden profesyonel bir organizasyondur.⁴⁰⁰

Birlik, yaratım süreçlerinde tasarımcılara yardımcı olmakta, üyelerin sosyal ve yasal çıkarlarını, tasarımcıların yurt içi ve dışında telif haklarını korumakta, tasarım yarışmaları düzenlemekte, örnek tasarımlar ile ilgili bilgileri ve tasarımın sorunlarını tartışan yayınları toplamakta, yerel idarelerin ve hükümetin tasarım mesleği ile ilgili yasama, eylem ve karar süreçlerinde yer almakta, kendi amaçlarına hizmet eden faaliyetlerde danışmanlık, uzman yardımı, bilgi alışverişi ve yayımlama destekleri

³⁹⁶ ADI - Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (orj.İtalyanca), (t.y.) <http://www.adi-design.org/about-us.html> (07 Eylül 2013)

³⁹⁷ ADI - Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (orj.İtalyanca), (t.y.) <http://www.adi-design.org/about-us.html> (07 Eylül 2013)

³⁹⁸ Üyelik Tipleri (orj.İtalyanca), (t.y.) <http://www.adi-design.org/tipologie-di-soci.html> 07.09.2013

³⁹⁹ Davranış Kuralları (orj.İtalyanca), (t.y.) http://www.adi-design.org/upl/Immagini_interne_per_le_news/Codice_deontologico_ADI.pdf 07.09.2013

⁴⁰⁰ Latvian Designers' Society, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list141.htm (02 Eylül 2013)

sağlamakta, Letonya yasaları çerçevesinde tasarım pratiği için mesleki yeterliliklerini kanıtlayan kişilere yetki belgesi vermektedir.⁴⁰¹

Yurtiçinde ya da yurtdışında profesyonel olarak tasarım hizmeti veren ya da bu konuda bilimsel çalışmalar yapan özel ve tüzel kişiler, yaptıkları çalışmalarını kanıtlamak şartı ile, birliğe çeşitli statülerde üye olabilmektedir.⁴⁰² Birlik, üyesi olan tasarımcılara, yeterliliklerini ve çeşitli tasarım alanlarında proje yürütme becerilerini kanıtlayan bir sertifika vermekte, bu sertifikanın verildiği tasarımcılar bir düzenleyici kurallar tüzüğüne tabi tutulmaktadır.⁴⁰³

4.3.1.2.15 Norveç Endüstriyel Tasarımcıları

Norveç Endüstriyel Tasarımcıları (NID), ürün tasarımı, ulaşım ve taşıt tasarımı, grafik ve ambalaj tasarımı, iletişim ve medya tasarımı, mobilya ve tekstil tasarımı alanlarından profesyonelleri bir araya getirmektedir.⁴⁰⁴

Birlik, 1955 yılında kurulurken endüstriyel tasarımcılar arasında işbirliği sağlanması, endüstrinin ilgisinin mesleğe çekilmesi için ortak çaba harcanması, üretim standartlarının yükseltilmesi, akademik ilginin ve becerilerin artırılması, tasarımcının yasal ve ekonomik taleplerinin yönetilmesi amaçları öncelikle göz önüne alınmıştır.⁴⁰⁵ Etik yönetmeliği ile üyelerinin profesyonel davranışlarını düzenleyen birlik, bugün iyi endüstriyel tasarımın bilgisini yayma, özgün ve yeni tasarımları kullanmanın kültürel ve ekonomik önemini anlatma, girişimcilerin yeni ürün geliştirme sürecinde tasarımcı çalışmasını yaygınlaştırma, telif ve işle ilgili diğer konularda tavsiyede bulunma, tasarım eğitimini geliştirme ve tanıtmaya, Norveç tasarımının tanıtılması ve yayılması konularında Norveç Tasarım Konseyi ile işbirliği yapma, tasarımın değerinin Norveç yetkilileri ve toplumuna anlatılması konularında “Norsk Form” ile işbirliği yürütme,

⁴⁰¹ *Latvian Designers' Society*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list141.htm (02 Eylül 2013)

⁴⁰² *Kayıt* (orj.Lettonca), (t.y.) <http://www.design.lv/statuti/uznemsana> (02 Eylül 2013)

⁴⁰³ *Düzenlemeler* (orj.Lettonca), (t.y.) <http://www.design.lv/sertifcesana/nolikums> (07 Eylül 2013)

⁴⁰⁴ *Norwegian Industrial Designers*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list91.htm (02 Eylül 2013)

⁴⁰⁵ *Konunun Norveç'te Ortaya Çıkışı* (orj.Norveççe), (t.y.) <http://www.nid.no/index.php/forside/historik> (02 Eylül 2013)

Norveçli tasarımcılar için birleşik bir veri tabanı oluşturabilmek için “Innovasjon Norge” ve Grafill ile ortak çalışma yapma görevlerini üstlenmektedir.⁴⁰⁶

Farklı endüstriyel alanlardan 200’ün üzerinde tasarımcının bir araya geldiği⁴⁰⁷ birlikte, tasarım eğitimini yüksek lisans derecesiyle tamamlayanlar tam üyelik haklarına sahip olurken, diğer eğitim derecelerinden gelenlere toplantılara katılarak görüş belirtme hakkı verilmektedir.⁴⁰⁸ Birliğin, üyelerinin toplum, müşteri ve diğer tasarımcılar ile ilişkilerini düzenleyen bir etik yönetmeliği bulunmaktadır.⁴⁰⁹

4.3.1.2.16 Slovenya Tasarımcılar Birliği

Slovenya’da mesleği tanıtmaya, üyelerinin işleri için sergi ve kamuya açık sunumlar hazırlama, tasarım mesleği ile kullanıcılar ve müşteriler arasında bağ kurma amaçları ile tasarımcıları bir araya getiren tek mesleki yapı olan Slovenya Tasarımcılar Birliği (DOS), 1951 yılında kurulmuş, 1961 yılında ICSID üyesi olmuştur.⁴¹⁰

Birlik içinde tasarımcılar, görsel tasarım, endüstriyel tasarım, özgün tasarım, sahne tasarımı ve kostüm tasarımı başlıkları altında beş bölüm altında toplanmakta, yarışmalarda jüri üyesi ya da danışman olarak hizmet vermekte, sergiler, yarışmalar, paneller düzenlemekte, mesleki tur ve dersler yürütmektedir.⁴¹¹

Profesyonel olarak, birliğin ilgili olduğu tasarım alanlarından birinde etkinlik gösterenler tam üyeliğe kabul edilmektedir.⁴¹² Mesleki ve kişisel dürüstlüğe vurgu yapan, 2007 yılında kabul edilmiş olan bir etik yönetmeliği bulunmaktadır.⁴¹³

4.3.1.2.17 Endüstriyel Tasarım Birliği (İspanya)

İspanya Endüstriyel Tasarım Birliği (ADI-FAD), 1903 yılında Dekoratif Sanatların Gelişimi adıyla kurulmuş olan, bugün Sanat ve Tasarım Tanıtımı (FAD) olarak bilinen, ülkenin kültürel ve ekonomik hayatında tasarımın ve mimarinin

⁴⁰⁶ NID’in Amaçları ve Görevleri (orj.Norveççe), (t.y.) <http://www.nid.no/index.php/forside/formal> (02 Eylül 2013)

⁴⁰⁷ Norwegian Industrial Designers, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list91.htm (07 Eylül 2013)

⁴⁰⁸ NID’a Nasıl Katılmalı? (orj.Norveççe), (t.y.) <http://www.nid.no/index.php/bli-medlem/opptak> (07 Eylül 2013)

⁴⁰⁹ Etik Kuralları (orj.Norveççe), (t.y.) <http://www.nid.no/index.php/forside/etiske-regler> (07 Eylül 2013)

⁴¹⁰ Designers Society of Slovenia, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list90.htm (02 Eylül 2013)

⁴¹¹ Designers Society of Slovenia, (t.y.) <http://www.dos-design.si/designers-society/about> (02 Eylül 2013)

⁴¹² DOS’ta Üyelik (orj.Slovençe), (t.y.) http://www.dos-design.si/doc/Clanstvo_v_DOS.pdf (07 Eylül 2013)

⁴¹³ Etik Kuralları (orj.Slovençe), (t.y.) http://www.dos-design.si/doc/Eticni_kodeks_DOS.pdf (07 Eylül 2013)

bilinirliğinin artması için çalışan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen kuruluşun bir alt birliği olarak 1960'ta resmi olarak kurulmuş ve 1961 yılında ICSID'e katılmıştır.⁴¹⁴

Çeşitli alanlarda 1700'ün üstünde üyesi olan FAD altında yer alan birlik⁴¹⁵ ilgili tasarım alanlarında çalışan, etkinlik gösteren ya da eğitim alan özel ve tüzel kişileri yönetim kurulu onayı ile farklı statülerde üyeliğe kabul etmektedir.⁴¹⁶

4.3.1.2.18 Kanadalı Endüstriyel Tasarımcılar Birliği

1948 yılında kurulan Kanada Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (ACID), profesyonel ve kurumsal üyelerini hem hükümette hem de ICSID gibi uluslararası birliklerde temsil etmektedir.⁴¹⁷

Birlik, ulusal ve uluslararası düzeylerde temsil ettiği şirket statüsündeki üyeleri ile yakın teması muhafaza etmek suretiyle Kanadalı endüstriyel tasarımcıların bilgi, beceri ve yeterliklerini artırmaya, endüstriyel tasarımın kullanımı ve değerini endüstri ve topluma tanıtmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.⁴¹⁸

Birliğin üyeleri Britanya Kolumbiyası, Quebec ve Ontario eyaletlerinde çalışan tasarımcıların oluşturduğu üç ayrı birlik ve bu bölgeler dışında yaşayan Kanadalı tasarımcılardan oluşmaktadır.⁴¹⁹ Birliğin ulaşılabilen bir etik yönetmeliği bulunmamaktadır.

4.3.1.2.19 Amerika Endüstriyel Tasarımcılar Birliği

Kendisini endüstriyel tasarım mesleğinin sesi olarak tanımlayan, tasarımın kalitesini ve olumlu etkisini iletirmek için çalışan Amerika Endüstriyel Tasarımcılar Birliği'nin (IDSA) görevleri; bağlantıları ve etkiyi artırarak, ufku genişleterek, üyelere verilen hizmeti güçlendirerek mesleğe öncülük etmek, mesleki gelişim ve eğitim ile

⁴¹⁴ *Associacio de Disseny Industrial*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list80.htm (02 Eylül 2013)

⁴¹⁵ *Hakkımızda* (orj.İspanyolca), (t.y.) <http://fad.cat/contents/view/aboutus> (07 Eylül 2013)

⁴¹⁶ *Sanat ve Tasarım Tanıtımı Tüzüğü* (orj.İspanyolca), (t.y.) <http://fad.cat/documentation/estatutos-FAD.pdf> (07 Eylül 2013)

⁴¹⁷ *Association of Canadian Industrial Designers*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list81.htm (02 Eylül 2013)

⁴¹⁸ *What is ACID*, (t.y.) <http://www.designcanada.org/about-acid.html> (02 Eylül 2013)

⁴¹⁹ *Membership*, (t.y.) <http://www.designcanada.org/membership.html> (02 Eylül 2013)

tasarım kalitesi ve sorumluluğunu artırma yönünde ilham vermek, bir iş ve ticaret alanı olarak tasarımı yükseltmek ve endüstrinin değerini artırmaktır.⁴²⁰

Birliğin, aynı zamanda mesleğin Amerika'da doğduğu tarihe kadar geri giden kuruluş tarihi, kendisinin öncülü olan bir çok sendika ve meslek kuruluşunun adlarının adeta arka arkaya sıralanması gibidir. 1913 yılında "endüstriyel tasarımcı" teriminin kullanılmaya başlanmasının hemen ardından eserlerini kopyalanmaktan korumak ve yeni eserlerini sergileyebilmek isteyen bir grup profesyonel Amerika Dekoratif Sanatlar ve Zanaatkarlar Sendikası'nı (AUDAC) kurmuş, 1933'te yine tasarımda korsanlığı engellemek amacı ile bir araya gelen mobilya sektörü temsilcileri ve tasarımcıları Ulusal Mobilya Tasarımcıları Konseyi'ni (NFDC) kurmuş, 1938'de mobilya tasarımı ve ilgili birliklerin sınırlamalarından kurtulmak isteyen diğer tasarımcılar Amerikan Tasarım Enstitüsü'nü (ADI) oluşturmuş, 1944'te ise Doğu Kıyısı'nın önde gelen tasarım profesyonelleri Endüstriyel Tasarımcılar Topluluğu'nu (SID) kurmuştur.⁴²¹ 1951 yılında yönetim merkezi New York'a taşınan ADI, burada bulunan Chicago Endüstriyel Tasarımcılar Birliği'ni (CSID) bünyesine katmış ve adını Endüstriyel Tasarımcılar Enstitüsü (IDI) olarak değiştirmiş, SID 1955'te Amerikan Endüstriyel Tasarım Topluluğu (ASID) adını almış, 1957'de ise, sadece profesyonel tasarımcılardan oluşan bu iki birliğe giremeyen tasarım eğitmenleri Endüstriyel Tasarım Eğitim Birliği'ni (IDEA) kurmuştur.⁴²² 1965 yılına gelindiğinde, uzun yıllar süren müzakerelerin ardından bu üç kuruluş, IDI, ASID ve IDEA, birleşerek Amerika Endüstriyel Tasarımcılar Birliği'ni oluşturmuştur.⁴²³

28 alt biriminde 3300'ün üzerinde üyesi olan birlik⁴²⁴, endüstriyel tasarım alanında en az lisans derecesine sahip ve öncelikli mesleki sorumluluğu endüstriyel ürünlerin tasarımını yapmak veya bu konuda eğitim vermek olan profesyonelleri ve bu konuda eğitimlerine devam eden öğrenciler üyeliğe kabul etmektedir.⁴²⁵ Birliğin,

⁴²⁰ *Industrial Designers Society of America*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list101.htm (02 Eylül 2013)

⁴²¹ *History of IDSA*, (t.y.) <http://www.idsa.org/history-idsa> (02 Eylül 2013)

⁴²² *History of IDSA*, (t.y.) <http://www.idsa.org/history-idsa> (02 Eylül 2013)

⁴²³ *History of IDSA*, (t.y.) <http://www.idsa.org/history-idsa> (02 Eylül 2013)

⁴²⁴ *IDSA Overview*, (t.y.) <http://www.idsa.org/idsa-overview> (07 Eylül 2013)

⁴²⁵ *Become a Member, FAQs*, (t.y.) <http://idsa.org/become-member-faqs> (07 Eylül 2013)

mesleki tutarlılığı sağlamak ve ilerletmek amacı ile düzenlediği bir etik yönetmeliği bulunmaktadır.⁴²⁶

4.3.1.2.20 Avustralya Tasarım Enstitüsü

Bir çok farklı disiplinden gelen tasarımcıyı bir araya getiren bir organizasyon olan Avustralya Tasarım Enstitüsü (DIA), 1947 yılında ilk adıyla Endüstri Tasarımcıları Topluluğu olarak kurulmuş, 1958’de Avustralya Endüstriyel Tasarım Enstitüsü, 1966’da ise Avustralya Endüstriyel Tasarımcılar Topluluğu ile birleşmiş, 1982’de bugünkü adını almıştır.⁴²⁷

Profesyonel ya da şirket seviyesinde üyeleri kabul eden Enstitü, meslek sahiplerine denklik belgesi sağlayarak mesleki bilgi ve beceri yeterlik seviyelerini onaylamaktadır.⁴²⁸

Avustralya’da tasarım mesleğinin etkili üstünlüğünü, politik etkisini, işbirlikçi ruhunu tanıtmak ve hükümet, iş dünyası ve toplumla bağlarını güçlendirmek amacı ile hareket eden Enstitü, eğitim ve mesleki gelişim yolu ile profesyonel tasarım endüstrisinin üstünlüğünü tanıtmaya, üyelerine, gerektiğinde idareye ve topluluğa hedefe yönelik anlamlı bilgi ve destek hizmeti sağlama, araştırmalar yaparak tasarım etkinliğinin mevcut halini ve geleceğini etkileyebilecek politikalar geliştirme, ulusal iş ve toplum çerçevelerinde tasarımın girdi değerini devam ettirme, hükümete, idari yapılara, iş, eğitim ve toplum çevrelerine karşı tasarım mesleğinin görüş ve çıkarlarını temsil etme, mesleki ve etik davranış yönetmeliğini koruyarak üyelerini bunu kullanmaya zorlama, benzer organizasyonlarla stratejik ortaklıklar kurma, endüstrinin farklı sektörlerinde tasarımın üstünlüğünün tanıtımını yapmak üzere etkinlik yönetim hizmeti sunma faaliyetlerini sürdürmektedir.⁴²⁹

1400’ü profesyonel olmak üzere toplam 2000 üyesi bulunan enstitü⁴³⁰ ilgili tasarım alanlarında eğitim ve deneyim sahibi olan ya da bu alanlarda etkinlik gösteren

⁴²⁶ *Code of Ethics*, (t.y.) <http://www.idsa.org/content/content1/code-ethics> (07 Eylül 2013)

⁴²⁷ *The History of the DIA*, (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=204> (02 Eylül 2013)

⁴²⁸ *Membership Choices*, (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=182> (02 Eylül 2013)

⁴²⁹ *The DIA Strategic Plan and Direction*, (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=12> (02 Eylül 2013)

⁴³⁰ *Design Institute of Australia*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list87.htm (07 Eylül 2013)

bireyleri ve şirketleri üyeliğe kabul etmektedir.⁴³¹ Birlik, yıllık Sürekli Mesleki Gelişim eğitimini tamamlayan üyelerini Akredite Tasarımcı (Accredited Designer™) olarak tanımaktadır. Mesleğin standartlaşması ve bu standardın sürekli olarak yukarı çekilmesi amacı ile faaliyet gösteren enstitü Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi (ICSID), Uluslararası İç Mekan Tasarımcıları Federasyonu (IFI) ve Uluslararası Grafik Tasarım Birlikleri Konseyi'nin (ICOGRADA) tasarımcılar için mesleki davranış yönetmeliklerini model alarak hazırladığı kendi etik yönetmeliğini üyelerine sunmaktadır.⁴³²

4.3.1.2.21 Yeni Zelanda Tasarımcılar Enstitüsü

Tasarımcılar Enstitüsü (DINZ), grafik tasarım, mekan tasarımı, endüstriyel tasarım, el sanatları, tasarım eğitimi, tasarım yönetimi alanlarından gelen profesyonellerin ve tasarım öğrencilerinin bir araya geldiği bir yapıdır.⁴³³ Farklı gruplar, üye sayıları ile orantılı sayıda temsilci sayısı ile yönetim kuruluna katılmaktadır.⁴³⁴

Enstitü, 1960'da kurulmuş olan Yeni Zelanda Endüstriyel Tasarımcılar Topluluğu ile 1968'de kurulmuş olan yeni Zelanda İç Mekan Tasarımcıları Birliği'nin 1991 yılında birleşmesi ile kurulmuştur.⁴³⁵

Farklı tasarım disiplinlerini birleşik bir cephede bir araya getirmeyi, mesleki hizmet şartlarını iyileştirmeyi, üstün tasarım için talebi artırmayı, tasarımın imajını yükseltmeyi, üyeleri mesleki becerilerini geliştirmeye teşvik etmeyi görev edinmiş olan kuruluş, Yeni Zelandalı tasarımcıların sesi olarak, tasarımcıları etkileyecek her türlü yasama faaliyeti ile ilgili olarak hükümet seviyesinde kulis faaliyetlerini sürdürmektedir.⁴³⁶

En az beş yıllık tasarım pratiği deneyimi olan bireyler, yönetim kurulu ve meslektaş değerlendirmelerinin ardından profesyonel kategorisinde, öğrenciler ve firmalar ise kendileri ile ilgili kategorilerde, halihazırda 800 üyesi olan topluluğa

⁴³¹ *Membership Process*, (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=273> (07 Eylül 2013)

⁴³² *DIA Code of Ethics*, (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=35> (07 Eylül 2013)

⁴³³ *Designers Institute of New Zealand Inc.*, (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list88.htm (02 Eylül 2013)

⁴³⁴ *More about the Designers Institute of New Zealand*, (t.y.) <http://www.dinz.org.nz/About/83> (02 Eylül 2013)

⁴³⁵ *More about the Designers Institute of New Zealand*, (t.y.) <http://www.dinz.org.nz/About/83> (02 Eylül 2013)

⁴³⁶ *More about the Designers Institute of New Zealand*, (t.y.) <http://www.dinz.org.nz/About/83> (02 Eylül 2013)

katılabilmektedir.⁴³⁷ Birliğin, üyelerinin topluma, mesleğe, müşteriye ve çevreye faydayı göz önünde bulundurarak, adil ve onurlu mesleki davranış içinde bulunmalarını sağlamak amacıyla uyulmasını şart koştuğu bir etik yönetmeliği bulunmaktadır.⁴³⁸

⁴³⁷ *Directory*, (t.y.) <http://www.dinz.org.nz/Membership/Directory/> (07 Eylül 2013)

⁴³⁸ *Designers Institute of New Zealand - Code Of Ethics*, (t.y.) <http://www.dinz.org.nz/content/10529/Designers%20Institute%20of%20New%20Zealand%20-%20Code%20of%20Ethics.pdf> (07 Eylül 2013)

5. TÜRKİYE’DE ENDÜSTRİYEL TASARIM VE ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ

5.1 TÜRKİYE’DE ENDÜSTRİYEL TASARIM

Türkiye’de yaratıcı üretim, tarih boyunca Anadolu’da var olmuş çeşitli toplumlar ve kültürler kadar coğrafi farklılıklardan da etkilenmiştir. Ancak bu kültürel avantaja rağmen, Osmanlı’nın son dönemlerinde kötüye gitmeye başlayan ekonomi ve sanayileşmede Avrupa’nın gerisinde kalınması endüstriyel tasarım mesleğinin ülkemizdeki gelişimini ve kurumsallaşmasını önemli ölçüde etkilemiştir.

Endüstriyel tasarım mesleğinin Türkiye’de gelişimi ve durumu ile ilgili yapılan çalışmalarda mesleğin ortaya çıkışı, tanınması ve yayılması ile ilgili benzer saptamalara rastlanmaktadır.

Mesleğin Türkiye’de yirminci yüzyıldaki gelişimine bakıldığında, genelde rastlanan teknolojik gelişim ve pazar odaklı ilerleme yerine daha çok bir akademik aktivite olarak başladığı, endüstriyel ve ekonomik bir etkinlikten ziyade bir eğitim aktivitesi olarak yürütüldüğü görülmektedir.⁴³⁹ Endüstriyel tasarım olgusunun farkına varılması ve konuyla ilgili eğitime başlanması ancak 1950’li yıllarda, yeni başlayan sanayileşme hareketi ile gerçekleşmiştir.⁴⁴⁰ Ancak, bu dönemde atılan adımlar bir sanayi politikasının parçası olmadığından⁴⁴¹, sonrasında ise endüstriyel üretim yapan az sayıda firmanın tasarımı bir mesele olarak görmekten ve bu mesele ile yüzleşmekten kaçınmasından ötürü mesleğin gelişimi yavaşlamış, 1990’lara kadar endüstriyel tasarımcıların iş bulması oldukça zor olmuştur.⁴⁴²

Alpay Er, Türkiye’de endüstriyel tasarımın durumunu irdelediği 1993 tarihli çalışmasında, tasarım eğitiminin lisans seviyesinde çok hızlı genişlemiş olmasına

⁴³⁹ A. Can Özcan, “An Overview of the Early Foundations and Development of Contemporary Industrial Design in Turkey”, *The Design Journal*, Vol.12, No.3, (December 2009), s.276.

⁴⁴⁰ Gökçe Dervişoğlu Okandan, “İstanbul’da Kültür Ekonomisini Döndüren Çarklardan Biri: Endüstriyel Tasarım”, *İstanbul Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri 2010*, İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Bilimler Akademisi, 2010, s.8.

⁴⁴¹ Dervişoğlu Okandan, s.8.

⁴⁴² Özcan, s.277.

rağmen endüstriyel tasarımın kendisinin hızlı ve sağlıklı bir şekilde geliştiği söylemenin tartışmalı bir ifade olacağını belirtmektedir.⁴⁴³ Türk sanayisinin henüz gelişmeye başladığı bu dönemde tasarım, devlete fon sağlayan kuruluşlar tarafından gelişim teorilerine dahil edilmemiş ve endüstri sadece üretime yönelik bir sistem içinde gelişmiştir.⁴⁴⁴ Yeni sanayileşmiş bir ülke olarak, Türkiye’de endüstriyel tasarım etkinliğini ve eğitimini gerçekleştirme girişimleri 1950’lerin sonunda, Türk endüstrisinin gelecekte ihtiyaç duyması beklenen endüstriyel tasarımcıları yetiştirme hayaliyle başlamıştır.⁴⁴⁵ 1955’te Marshall Planına paralel olarak onaylanan bir program ile gelişmekte olan ülkelerde el işçiliğine dayalı faaliyeti inceleme ve bu tür ürünler yardımıyla uluslararası pazarda rekabet gücünü artırma çalışmalarına başlanmıştır.⁴⁴⁶

1960’larda, ekonomik gelişme stratejileri üretmek üzere kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) çalışmalarına başlasa da, tasarım halen bu planların bir bileşeni olarak görülmemiştir.⁴⁴⁷ Bu dönemde uygulanmaya çalışılan İthal İkame ile endüstrileşme stratejisinin önemli ölçüde üretimi artırdığı görülse de sonuçta içe dönüklüğü, korumacılığı, yeni teknoloji ve tasarıma yatırım yapma isteksizliği ile rekabeti düşürmüş, üretim endüstrilerini parçalayarak uluslararası rekabet gücünü azaltmış, bu durum ekonomik liberalleşmenin yayılması sonucunda üretim ve ihracatın artmasına kadar devam etmiştir.⁴⁴⁸

1972’de 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yüksek öğrenim bağlamında tasarıma ilk defa yer verilmiş ve kavram teknoloji, gelişim ve tasarım uygulaması kavramları ile hiyerarşik olarak ilişkilendirilmiştir.⁴⁴⁹ Bu dönemde İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi endüstriyel tasarım eğitimi vermeye başlamıştır. 1970’lerin sonlarına gelindiğinde ise artık mesleğin kuruluş aşaması tamamlanarak mesleği topluma tanıtma aşamasına geçilmiş, ancak halktan ve basından hevesli bir destek görmüş olsa da, hükümet ve endüstrinin ilgi eksikliği

⁴⁴³ H. Alpay Er, “The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey”, **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt.13, Sayı.1-2, (1993), s.31.

⁴⁴⁴ Elçin Tezel, “Industrial Design in Turkey: A Historical Segmentation İn Policy, Industry and Design”, *Intercultural Understanding*, 2011, Vol.1, http://www.mukogawa-u.ac.jp/~itcs/publications/IU_vol1/pdf/1-11_article.pdf (21 Eylül 2013), s.100.

⁴⁴⁵ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.33.

⁴⁴⁶ Tezel, s.100.

⁴⁴⁷ Tezel, s.101.

⁴⁴⁸ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.32-33.

⁴⁴⁹ Tezel, s.101.

sebebiyle bu çabalar istenen etki ile sonuçlanmamıştır.⁴⁵⁰ Mehmet Asatekin mesleğin 1970'lerdeki durumuna değinirken, büyük ve küçük sanayi kuruluşlarının on yıl içinde sınırlı ve lisanslı ya da tamamen taklit üretimden "iş idaresi/üretim yeteneklerinin gelişmesine paralel olarak, endüstri tasarımının değilse bile, biçimlemenin önemini" kavradıkları bir noktaya geldiklerini, yeni mezunlarını veren endüstriyel tasarım bölümleri sayesinde bu bilinçlenmenin nispeten arttığını ve "endüstricilere endüstri tasarımını tanıtmak" yolunda başka bir önemli adım olarak bir tasarım derneğinin kurulmuş olduğunu belirtmektedir.⁴⁵¹ Türk tasarımcılar 1972 ve 1976'da, sırası ile Ankara ve İstanbul'da düzenledikleri iki tasarım sergisi, yarışma ve seminerlerinin yanı sıra, 1979'da Hindistan Ahmedabad'da düzenlenen "Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı"na bir bildiri ile katılmıştır.⁴⁵²

1980'lerde ihracata dayalı büyüme stratejileri ile liberalleşme çabaları öne çıkmaya başlamış, bu durum tasarımın stratejik bir araç olarak öne çıkabileceği ortamı yaratmış olsa da, devlet politikaları tasarımın uluslararası pazarda yaratabileceği rekabet ortamını kavramaktan uzak kalmıştır.⁴⁵³ Aynı dönemde endüstriyel tasarım mezunları iç mekan ve mobilya tasarımı alanlarında kendi ofislerini kurmaya ve mesleklerini serbestçe uygulamaya başlamış, ancak bu küçük firmalar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'de olduğu gibi çok yönlü tasarım hizmetinin verildiği tasarım danışmanlığı şirketlerine evrilmemiş, ağırlıklı istihdam ortamı yine büyük üretim firmaları olmuştur.⁴⁵⁴ Yine bu dönemde tasarım alanında basılı yayınlar artmış, yurtdışında eğitim alarak yurda dönen yeni nesil tasarım eğitmenleri akademilerde görev almaya başlamış, dış pazara dönük ekonomik politikaların yayılması, tasarım ve kalitenin ihracatta önemli faktörler olduğunun kabul edilmesi ile mesleğin tanınırlığı önceki dönemlere göre yükselmiştir.⁴⁵⁵

1990'lara gelindiğinde Türk tasarımının çehresinin nispeten değiştiği görülmektedir. Sanayiciler tasarımın önemini kavramaya başlamış, "seri üretim yerini

⁴⁵⁰ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.34-35.

⁴⁵¹ Mehmet Asatekin, "Türkiye'de Endüstriyel Tasarımın Geliştirilmesi", **Mimarlık Dergisi**, Cilt.1979/1, Sayı.158, (1979), s.84.

⁴⁵² Mehmet Asatekin, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı Ve Ahmedabad Bildirisi", **Mimarlık Dergisi**, Cilt.1979/1, Sayı.158, (1979), s.82.

⁴⁵³ Tezel, s.101.

⁴⁵⁴ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.38.

⁴⁵⁵ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.38.

esnek üretime, nesne tasarlamak yerini sistem tasarlamaya, biçimlendiren tasarımcı yerini gerçekleştiren tasarımcıya, orta düzeyde icraat yerini stratejik planlamaya, değer eklemek yerini değer yaratmaya bırakmıştır”.⁴⁵⁶ 1995’ten sonra, Avrupa Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalanması ile birlikte bu durum önemli ölçüde değişmeye başlamış, küçük ve orta ölçekli işletmelerin çoğunlukta olduğu kapalı bir ekonomi içinde daha çok taklide dayalı olarak üretilen ürünlerin Avrupa’ya ihraç edilebilme ve burada pazarlanabilme şanslarının ne kadar düşük olduğu fark edilince, endüstriyel üretim alanındaki işletmeler orijinal tasarımlara yönelmeye başlamıştır.⁴⁵⁷

Can Özcan, Türkiye’deki çeşitlilik ve farklılıkların “Türkiye’de tasarım” olgusunun temellerini oluştururken -kozmpolit ve çok boyutlu bir karakteri olsa da- açık bir “Türk tasarımı” kavramından bahsetmeyi zorlaştırdığını ifade etmektedir.⁴⁵⁸ Türkiye’de yapılan tüm tasarımları altında toplayacak bir “ortak paydadan” bahsedilemese de bu tasarımların ortaya çıkmasını sağlayan ortak bir ruh halinden bahsetmek mümkündür: Endüstriyel tasarım ile doğrudan bağlantılı olmayan yaratım alanlarında dahi “uyum sağlama yatkınlığı” ve “benimsenmiş tasarım” olarak adlandırılabilen ortak eğilimlerin varlığı fark edilebilir.⁴⁵⁹ Özcan, benimsenmiş tasarım yaklaşımına en iyi örnek olarak coğrafi çevredeki kültürler kadar ilişkili olduğu uzak kültürlerden de etkilenen ve bu etkilerin sonucunda kendine özgü bir dil olarak çıkan Türkçe dili ve bu dilde verilen eserleri, dile benzer şekilde etkilenen ve gelişen müzik ve mutfak kültürlerini ve eserlerini göstermektedir.⁴⁶⁰ Bu noktada akla gelen, yaratıcılığı önemli bir biçimde etkileyen bu kültürel ve coğrafi çeşitliliğin endüstriyelleşme konusunda öncü olmayı nasıl sağlayamadığı sorusunun cevabı, Osmanlı’nın özellikle son dönemlerde zayıflamakta olan sosyal ve ekonomik yapısı, araştırma ve geliştirme geleneğinin eksikliği, iş geliştirmeye yapılan yatırımların azlığı, kitlesel üretim için talep yaratmayı sağlayacak toplumsal sınıf dönüşümlerinin gerçekleşmemiş olması gerçeğinde aranabilir.⁴⁶¹

⁴⁵⁶ Esin Düzakın Yolsever, “Son Yirmi Yılda Türk Endüstrisinde Türk Tasarımcılar”, (**Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2000), s.147.

⁴⁵⁷ Özcan, s.278.

⁴⁵⁸ Özcan, s.271.

⁴⁵⁹ Özcan, s.271.

⁴⁶⁰ Özcan, s.272.

⁴⁶¹ Özcan, s.274.

5.1.1 Türkiye’de Endüstriyel Tasarımla İlgili Kurumlar

Endüstriyel tasarım mesleği ülkemizde ABD ve Avrupa’dakine benzer gelişme basamaklarını takip etmemiş, sonuçta mesleğin kurumsallaşması da farklı bir seyir izlemiştir. Endüstri devriminin bahsi geçen coğrafyalarda görüldüğü şekliyle yaşanmadığı ülkemizde, eğitim kurumları uzun süre alanın yegane kurumsal yapıları olarak “endüstri tasarımını tanıtmaya ve mesleki söylemi oluşturma görev ve sorumluluğunu” taşımıştır.⁴⁶²

Mesleğin -eğitim kurumları dışında- kurumsallaşması ile ilgili ilk çalışmalar, tanıtım çalışmalarına verilen ağırlığın da etkisiyle, 1970’li yılların sonunda başlamıştır. 1979 yılında Ahmedabad’da düzenlenen "Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı"nda ETD (Endüstri Tasarımı Derneği) öncülüğünde sunulan eylem planı endüstriyel tasarım mesleğinin Türkiye’de kurumsallaşması ile ilgili sorunlara eğilmiş ve bu kapsamda tasarımın kurumsallığının güçlendirilmesi, bu kurumların devlet tarafından da desteklenmesi, tasarım eğitimcilerinin ve mezunlarının tasarım bilincini yaymak konusunda kurumlara yardımcı olması, bu amaçla daha fazla tasarım sergi ve yarışmasının düzenlenmesi, diğer ülkelerdeki benzer kurumlarla -ICSID, UNIDO, UNESCO, UNCTAD, WHO, UNEP, IBRD Asian Development Bank, African Development Bank, IADB ve benzeri - uluslararası organizasyonlar üzerinden işbirliğine gidilmesi yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.⁴⁶³

1970’lerde tasarımcıların ilişki içinde bulunduğu kurumlardan bir diğeri, Ahmedabad Bildirisi’nin de ortak yaratıcılarından biri olan İGEME (İhracatı Geliştirme Merkezi) olmuştur.⁴⁶⁴ Bu kuruluş ihracatın geliştirilmesi için “ihracat tasarımının önem ve gerekliliğini tanıtmak; tasarımcılar, iş adamları ve ilgili devlet görevlileri arasında bir iletişim ortamı oluşturmak ve ihracat tasarımının geliştirilmesine ilişkin plan ve önlemlerin tartışılmasına olanak sağlamak” amacıyla ulusal ihracat tasarımı toplantıları

⁴⁶² Düzakın Yolsever, s.I.

⁴⁶³ Asatekin, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı Ve Ahmedabad Bildirisi”, s.83.

⁴⁶⁴ Düzakın Yolsever, s.32.

düzenlemeyi ve bir İhracat Tasarımı Merkezi kurmayı planlamışsa da⁴⁶⁵, bu planların büyük bir kısmı “ithal ikameci ekonomi politikaları ve politik istikrarsızlıklar”⁴⁶⁶ sebebiyle başarıya ulaşamamıştır.

Esin Düzakın, mesleğin kurumsallaşmasının sadece doğrudan meslekle ilgili kurumların güçlendirilmesi ile gerçekleşmeyeceğine, çok yönlü ve katmanlı çalışmaların yapılması gerekliliğine dikkat çekmekte ve aşağıdaki sonuçlara varmaktadır⁴⁶⁷:

Ülkemizde endüstri tasarımının, endüstrinin ve tüketicinin ihtiyaçlarına gerektiği şekilde cevap verebilmesi, ülkemize özgü bir tasarım anlayışından söz edebilmek için tasarımın bir disiplin olarak kurumsallaşmasına ve tasarım bilincinin yaygınlaşıp gelişmesine gereksinim vardır. Oysa Endüstri tasarımının ülkemizdeki tarihine baktığımızda öğretim kurumlarının dışında ciddi bir yapılanma göremiyoruz. Bu kurumsallaşma öğretim kurumlarının yanı sıra meslek odası, tasarım merkezi, tasarım konseyi gibi oluşumları da kapsamaktadır. Bu kurumların varlığı elbette ki hukuksal bazı düzenlemelerle birlikte olursa anlam kazanacaktır. Oysa 1995’de yayımlanmış endüstriyel tasarımların korunmasına ilişkin kanun hükmünde kararname dışında herhangi bir yasal düzenleme henüz yoktur. Mimari tasarımın arkasında yapı ve malzeme üretimi, grafik tasarımın arkasında medya ve reklam sektörü olduğu gibi endüstri tasarımının arkasında da endüstrinin olması beklenir. Endüstrinin iş yönetimi, verimlilik, pazar araştırması ve ar-ge’nin gerekliliğine inandığı gibi endüstri tasarımını da ticari kaygılarının, rekabetin bir parçası olarak görmesi gerekir.

Can Özcan, endüstriyel tasarım mesleği ile ilgili öncelikli olarak üzerinde durulması gereken sorunların, Türkiye’nin bir tasarım müzesinden yoksunluğu, tasarım alanının standartlaşması ve yönetilmesi konularında otorite sayılacak etkili bir meslek örgütünün olmayışı, çeşitli çalışma organizasyonları içinde yer alan tüm tasarımcıları kapsayan bir topluluğun kurulamaması olduğunu ifade etmektedir.⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ Onol Akalın, “İhracata Yönelik Tasarımın Türkiye İçin Önemi”, **Mimarlık Dergisi**, Cilt.1979/1, Sayı.158, (1979), s.85.

⁴⁶⁶ Düzakın Yolsever, s.33.

⁴⁶⁷ Düzakın Yolsever, s.36-37.

⁴⁶⁸ Özcan, s.284.

5.1.2 Türkiye’de Endüstriyel Tasarımcı

Fatma Korkut ve Gülay Hasdoğın, Türkiye’de endüstriyel tasarım mesleği ve eğitimi arasındaki ilişkiyi irdeledikleri 1998 tarihli bildirimlerinde meslek tarihinin endüstriyel bir faaliyetten ziyade bir eğitim faaliyetini anlattığını tekrar ederek, otuz yıllık geğmişine rağmen mesleğin nispeten az tanınıyor olmasına ve yetersiz tanıtımına dikkat çekmektedir.⁴⁶⁹ Türk endüstriyel tasarımcıların eğitim ve donanımlarına bağlı olarak çalıştırılma biçimlerinin araştırıldığı çalışma ile tasarımcıların ancak dörtte birinin sadece endüstriyel tasarım alanında çalıştığı, geriye kalanların bunun dışındaki tasarım alanlarında da çalıştığı, tasarımcıların beşte birinden az bir kısmının aldıkları eğitimin her anlamda yeterli olduğu kanısında oldukları, halihazırda yaptıkları işlerde becerilerinin sınırlı bir kısmını kullanabildikleri sonuçlarına varılmıştır.⁴⁷⁰

Yapılan görüşmelerde tasarımcılar, meslekleri ve mesleklerini uygulamakla ilgili olarak dört temel soruna değinmektedir: En çok değinilen sorunların başında mesleğin tanıtılması, tasarım kültürü ve tasarımın işlevi konusunda farkındalık eksikliği gelmekte, bunu tasarımcı, yönetici ve diğer profesyoneller arasındaki iletişim açığı ve zaman, işlev, rol ve politika anlamında tasarım yönetimi sorunları izlemektedir.⁴⁷¹ Son olarak tasarımcıların eğitim sorunları (teknik bilgi eksikliği, işletme bilgisi yetersizliği, dijital tasarım yöntemleri konusunda seviye düşüklüğü) gelmektedir.⁴⁷² Bunların yanı sıra, tasarım eğitimi veren bölümlerde uzmanlaşma eğiliminin olmamasının, tasarımcıların pratikteki hemen her konuda yetersiz kalmasına sebep olduğu ifade edilmektedir.⁴⁷³

Gökçe Dervişoğlu Okandan, 2010 yılında İstanbul Kültür Başkenti kapsamında İstanbul kültür envanterinin bir parçası olarak endüstriyel tasarımı ele aldığı çalışmasında, Türk tasarımcıların çalıştığı belli başlı tasarım alanlarını Design Turkey ödül kategorilerine göre şu şekilde aktarmaktadır⁴⁷⁴:

⁴⁶⁹ Fatma Korkut ve Gülay Hasdoğın, “The Profession of Industrial Design In Turkey: The Correspondence Between Education and Practice”, **IDATER 1998 Conference**, Loughborough University, 1998, s.125.

⁴⁷⁰ Korkut, s.126-127.

⁴⁷¹ Korkut, s.129.

⁴⁷² Korkut, s.130.

⁴⁷³ Korkut, s.130.

⁴⁷⁴ Dervişoğlu Okandan, s.9-10.

- 1) *Ambalaj: Malların taşınması, korunması ve tüketiciye sunumu ile ilgili kullanılan her türlü ambalajın kendisi ve grafiği*
- 2) *Aydınlatma: İç ve dış mekân aydınlatmaları, el lambaları*
- 3) *Elektronik ürünler: Elektronik tüketici ürünleri: görsel işitsel cihazlar, bilgisayarlar ve yardımcı donanımlar, iletişim cihazları*
- 4) *Elektrikli ev cihazları: Evde pişirme, yiyecek soğutma ve temizlik amaçlı kullanılan elektrikli alet ve cihazlar: Beyaz eşya ve elektrikli ev aletleri*
- 5) *Ev ve ofis gereçleri ve aksesuarları: Temizleme pişirme, ve sofr gereçleri ile kırtasiye ve ofis gereçleri*
- 6) *Kamusal ve ticari ürünler: Kentsel donatı öğeleri (aydınlatma hariç): teşhir ve satış donanımı*
- 7) *Mobilya: Ev ve ofis mobilyaları, mobilya aksesuarları*
- 8) *Spor, hobi, oyun ve kişisel ürünler: Spor, hobi, oyun veya kişisel bakım amaçlı etkinliklerde kullanılan gereçler ve kişisel ürünler: Spor alet ve gereçleri, kişisel bakım ürünleri, müzik aletleri, oyunlar, oyuncaklar, bebek ürünleri, fonksiyonel ayakkabı, inovatif mücevher ve moda aksesuarları.*
- 9) *Ulaşım ve taşıma araçları: Kara, demiryolu ve deniz araçlarının iç ve dış tasarımı ve aksesuarları*
- 10) *Yapı gereçleri: Yapıların iç ve dış donatımında kullanılan gereçler: Sıhhi seramik, sıhhi armatür, ısıtıcı ve soğutucular, elektrik donanımları ve ilgili hırdavat*
- 11) *Yatırım ürünleri: Profesyonel amaçlı kullanılan cihazlar: endüstriyel makineler, tarım makineleri, inşaat araçları, el aletleri*
- 12) *Tıbbi cihazlar ve gereçler: Hastane ve laboratuvar gereçleri, rehabilitasyon, hasta bakımı ve tıbbi müdahale gereçleri, protezler.*

Bu alanlarda tasarım hizmeti veren tasarımcıların çalışan olarak profilleri ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır⁴⁷⁵:

- 1) Tasarım ofisi sahibi; %43,32
- 2) Üretici firma çalışanı; %25,19
- 3) Akademisyen; %24,18
- 4) Serbest çalışan; %15,11
- 5) Şirket sahibi; %14,11

⁴⁷⁵ Dervişoğlu Okandan, s.14.

- 6) Tasarım ofisi çalışanı; %8,6
- 7) Diğer; %3,2
- 8) Ajans; %1,1
- 9) Kalıpçı; %0,0

Türk tasarımcısı içinde yaşadığı ve çalıştığı fiziksel gerçekliğin yanında mesleğine yaklaşımı ile ilgili olarak da karmaşık bir durumun içinde yer almaktadır. Ali O. İlhan'ın Türk endüstriyel tasarımcılarının mesleki ideolojileri üzerine hazırladığı tez çalışmasında Türk tasarımcısının mesleğe, meslektaşına, diğer profesyonellere, işverene, endüstriye ve hizmetini alanlara bakışı, algılayışı ve konumlandırışıyla ilgili kayda değer sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Endüstriyel tasarımcı için sanayi hem tasarımcının önemini, üstün özelliklerini ve becerilerini göz ardı eden, tasarım kültürü, vizyonu ve gerekli yapılanmadan yoksun, tasarımcı tarafından eğitilmesi gereken bir öteki hem de uğruna fedakârlıkların yapılması gereken, gelişimi tasarımcı açısından önemli olan bir yoldaştır.⁴⁷⁶ Tasarımcı için bir diğer “öteki” ise hizmet verilen toplumdur: Tıpkı sanayi gibi toplum da tasarlanan ürünler yoluyla tasarımcı tarafından eğitilmesi gereken, tasarımcının arasına mesafe koyduğu ve marjinalleştirdiği “bilgilendirilmemiş kitlelerdir”.⁴⁷⁷ Endüstriyel tasarımcının kendisini karşısında konumlandığı üçüncü öteki ise kendisinin aynadaki aksi olan “tasarımcı”dır: Endüstriyel tasarımcı sessizce yüksek hedeflere ulaşmaya çabalayan bir kahramanken, “tasarımcı” sadece ün ve popülerite arayan bencil bireydir; “tasarımcı” salt yeteneği ile öne çıkabilirken, endüstriyel tasarımcı yoğun emek ve zaman harcayarak aldığı diplomasıyla karşısında sorumlu olduğu topluma adanmışlığını göstermektedir.⁴⁷⁸ Tasarımcının karşısında kendi olumlu kimliğini desteklediği başka bir profesyonel grup olan mühendisler ise son “öteki”dir: Mühendisler, bir taraftan, aldığı sınırlayıcı eğitimin sonucu olarak değişim ve yeniliğe karşı çıkma eğiliminde olan, tasarımcının alışkanlıklarını bozan profesyoneller olarak görülürken, diğer taraftan da başarılı bir yeni ürün geliştirme sürecinin kaçınılmaz “çözüm ortakları” olarak düşünülmektedir.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ Ali O. İlhan, “An Introduction To The Professional Ideology Of Turkish Industrial Designers: Existential Antagonisms”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007), s.146-147.

⁴⁷⁷ İlhan, s.147.

⁴⁷⁸ İlhan, s.148.

⁴⁷⁹ İlhan, s.149.

Çalışmasının sonucunda İlhan, teknik ve güzel sanatlar okullarında aldıkları eğitim farklılıklarına rağmen Türk endüstriyel tasarımcıların benzer bir zihinsel temsili paylaştığı, bu gruplar arasında, özellikle pratikte, sanıldığı kadar büyük bir farklılık olmadığı, ancak yine de, Türk endüstriyel tasarımcısının, kendine özgü varoluşu ve bölünmüş kişiliği ile tutarlı bir mesleki kimlik oluşturma konusunda halen çabalamakta olduğu saptamalarında bulunmaktadır.⁴⁸⁰

5.1.3 Türkiye’de Endüstriyel Tasarım Eğitimi Veren Kurumların Tarihçesi

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi ülkemizde endüstriyel tasarım öncelikle eğitim ortamında başlamış, sanayi ve kültür alanlarına ise daha sonra nüfuz edebilmiştir. Bu açıdan, endüstriyel tasarımın Türkiye’de gelişim tarihinden bahsedilirken eğitim kurumlarının tarihçesine daha yakından bakmak gerekmektedir.

Ülkemizde endüstriyel tasarım eğitiminin erken aşamaları halihazırda var olan mimarlık ve içmimarlık bölümlerinin bir yandalı biçiminde gerçekleşmiş, ancak ilerleyen yıllar içinde bunlar tam teşekküllü üniversite bölümleri haline gelmiştir.⁴⁸¹ Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin başlaması için atılan ilk adım, 1950’lerin sonunda ABD hükümeti inisiyatifi ile ortaya çıkmıştır.⁴⁸² İlk girişimler Sanayi Bakanlığı ve Amerikan Uluslararası Gelişme Ajansı’nın 1960’larda (American Agency for International Development - AID) endüstri tasarımının geliştirilmesi için ortak hazırladığı program kapsamında gerçekleşmiş, ancak istenen sonuçlar elde edilememiştir.⁴⁸³ Sonraki aşamada Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ile ABD’de bulunan Institute of Contemporary Arts arasında bir işbirliği ile yine ODTÜ’de bir “Ürün Merkezi” kurma çalışmaları başlamışsa da, projenin genişliği ve kaynak yetersizliği sebebi ile bu plan da hayata geçirilememiştir.⁴⁸⁴ 1956 yılında ODTÜ’nün kurulmasının ardından, hem üniversite yönetiminin ciddi girişimleri hem de Sanayi Bakanlığı’nın desteği ile, Amerikalı bir tasarımcı olan David Munro liderliğinde, 1969

⁴⁸⁰ İlhan, s.152-153.

⁴⁸¹ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.31.

⁴⁸² Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.33.

⁴⁸³ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.33.

⁴⁸⁴ Asatekin, “*Türkiye’de Endüstriyel Tasarımın Geliştirilmesi*”, s.84

yılında Mimarlık Fakültesi altında Endüstriyel Tasarım bölümü açılmıştır.⁴⁸⁵ Bu tarihten sonra Munro, yetiştirmekte olduğu iki asistanıyla birlikte raporlar hazırlayarak eğitime başlayabilmek için çalışmalarına devam etmiş, ancak dönemin politik çalkantıları, özellikle de öğrenciler arasında yaşanan çatışmalar ve son olarak da ABD'nin maddi desteğini çekmesi sebebiyle eğitimin başlaması askıya alınmış⁴⁸⁶ ancak bu süreçte "Endüstri Ürünleri Tasarımı" Mimarlık Fakültesi'nde seçmeli ders olarak okutulmuştur.⁴⁸⁷ Sonuçta, ODTÜ Endüstriyel Tasarım Bölümü, planlanan ilk tarihten yıllar sonra 1979'da, dışarıdan herhangi bir maddi ve profesyonel yardım alınmadan, kayda değer sanayi deneyimleri olmayan mimarların eğitmen olarak görev alması ile eğitim vermeye başlamıştır.⁴⁸⁸

Aynı dönemde, üretim endüstrisinin yoğunlaşmaya başladığı İstanbul'da da, endüstriyel tasarım eğitimi verebilecek bölümlerin kurulması ile ilgili ilk girişimler başlamıştır. 1970'lerin başında, bugün Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan kurumun öncülü olan İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin (İDGSA) İçmimarlık Kürsüsünde hâlihazırda mobilya ve ev eşyaları tasarımı eğitimi proje dersleri kapsamında verilmeye başlamış, bu bölümden mezun olan içmimarlar İstanbul'daki sanayi kuruluşlarında tasarımcı olarak görev yapmıştır.⁴⁸⁹ 1973 yılında bu bölümün adı İç Mimarlık ve Endüstri Tasarımı Kürsüsü olarak değişmiş, böylece Türkiye'nin lisans derecesi veren ilk endüstriyel tasarım bölümü kurulmuştur.⁴⁹⁰ 1972 yılında İDGSA'ya bağlanan, endüstri tasarımı, tekstil ve grafik tasarımı olmak üzere üç bölümü olan Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu'nda⁴⁹¹ pratiğe yönelik eğitim verilmiş, kürsüde ise teknik eğitimin yanında teorik eğitime de ağırlık verilmiştir.⁴⁹² 1978 yılında, kürsünün dalları tamamen ayrılmış ve endüstriyel tasarım bölümü resmen

⁴⁸⁵ Dervişoğlu Okandan, s.8.

⁴⁸⁶ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.34.

⁴⁸⁷ Düzakın Yolsever, s.30.

⁴⁸⁸ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.34.

⁴⁸⁹ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.34.

⁴⁹⁰ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.34.

⁴⁹¹ Tarihçe, (t.y.) <http://www.msgsu.edu.tr/msu/pages/16.aspx> (25 Ağustos 2013)

⁴⁹² Asatekin, "Türkiye'de Endüstriyel Tasarımın Geliştirilmesi", s.84.

kurulmuştur.⁴⁹³ ODTÜ’de olduğu gibi bu bölümde de eğitim ilk yıllarda sanayi deneyimi olan mimar ve içmimarlar tarafından verilmiştir.⁴⁹⁴

Bu sırada İstanbul’da eğitim vermekte olan başka bir kurum ise Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’dur. 1957 yılında Bauhaus ekolü ile Alman eğitimciler tarafından kurulan okulda Dekoratif Resim, Grafik Sanatlar, Seramik, Tekstil Sanatları, Mobilya ve İçmimarlık bölümlerinde eğitim verilmiştir.⁴⁹⁵ Okul, 1982 yılında Güzel Sanatlar Fakültesi adı altında Marmara Üniversitesi’ne bağlanmış⁴⁹⁶, İçmimarlık bölümünün mobilya ve ürün tasarımı atölyesinde yürütülen program 1985’te bu bölümden ayrılarak Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü adı altında eğitim vermeye başlamıştır.⁴⁹⁷

1980’lerde lisans düzeyinde tasarım eğitiminin sayısal kapasitesi ve ilgili bölümleri tercih eden öğrenci sayısı hızla artmış, 1990’lardan itibaren peşpeşe bir çok endüstriyel tasarım bölümü açılmıştır.⁴⁹⁸ 1993 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi’nde (İTÜ) Mimarlık Fakültesi altında Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 1996 yılında ise Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalında doktora programı açılmıştır.⁴⁹⁹ 1992 yılında, özellikle yeni malzemeler ve teknolojiler konusunda üst düzey eğitim vermek ve yaratıcı beyinler geliştirmek amacıyla kurulmuş olan İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE), 1995’te yüksek lisans düzeyinde eğitim vermek üzere Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı’nı kurmuştur.⁵⁰⁰ 1990’larda hızla artan vakıf üniversiteleri de endüstriyel tasarım eğitimine gösterilen talebe karşı ilgisiz kalmamış, bu kurumlardan biri olan Yeditepe Üniversitesi 1996 yılında kurulan Güzel Sanatlar Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü’ne öğrenci almaya başlamıştır.⁵⁰¹

Takip eden senelerde endüstriyel tasarım eğitimi veren bölümlerin ve bu bölümlerde eğitim alarak mezun olan öğrencilerin sayısı hızla artmış, ancak eğitim programlarının kalitesinin bu hızlı artışı karşılayıp karşılamadığı tartışması

⁴⁹³ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.34.

⁴⁹⁴ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.34.

⁴⁹⁵ Tarihçe, (t.y.) <http://gsf.marmara.edu.tr/fakulte/tarihce/> (25 Ağustos 2013)

⁴⁹⁶ Düzakın Yolgever, s.30.

⁴⁹⁷ Düzakın Yolgever, s.34.

⁴⁹⁸ Er, “*The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey*”, s.37.

⁴⁹⁹ Düzakın Yolgever, s.35.

⁵⁰⁰ Düzakın Yolgever, s.35.

⁵⁰¹ Düzakın Yolgever, s.36.

değişmemiştir.⁵⁰² Eğitim kalitesi ile ilgili tartışmanın yanı sıra, endüstri ve tasarım pazarının ihtiyacından fazla sayıda mezun verilmesi bu alanda işsizlik sorununu da ortaya çıkarmıştır.⁵⁰³ 1990'ların başında yaşanan sayısal artışın sonucunda ortaya çıkan bu sorunların bugün de geçerliliğini koruduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

5.1.3.1 Günümüzde Endüstriyel Tasarım Eğitimi Veren Kurumlar

Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi, Türkiye'de endüstriyel tasarımın kurumsal tarihi eğitim kurumları ile başlamıştır. Bu açıdan hem endüstriyel tasarım tarihinin başlatıcısı olarak eğitim kurumlarının sayısal bakımdan bugün vardığı nokta, hem de potansiyel mezun ve tasarım profesyoneli sayılarına yer verilmesi uygun görülmüştür.

2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'na göre, 2013 Eylül ayı itibarı ile Türkiye'de merkezi yerleştirme veya özel yetenek sınavı sonuçlarına göre toplam 962 öğrenci alan 25 lisans programı mevcuttur. Bu programları sunan üniversite, fakülte, bölüm adları ile üniversitenin bulunduğu şehir ve bölüm kontenjanları aşağıdaki gibidir. Ayrıca, günümüzde endüstriyel tasarım eğitiminin bir gerçeği olan, 2013 yılında toplam 305 öğrenci kontenjanı bulunan, 7 endüstriyel tasarım önlisans programına da burada yer verilmiştir.

Merkezi yerleştirme ile öğrenci alan yükseköğretim lisans programlarının sırası ile; ait olduğu üniversite adı, fakülte adı, bölüm adı, üniversitenin bulunduğu şehir ve kontenjan bilgileri sıralaması şu şekildedir⁵⁰⁴:

- 1) Anadolu Üniversitesi; Mimarlık ve Tasarım Fakültesi; Endüstriyel Tasarım Bölümü; Eskişehir; 60.
- 2) İstanbul Arel Üniversitesi; Mühendislik-Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 24.
- 3) Bahçeşehir Üniversitesi; Mimarlık ve Tasarım Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 44.

⁵⁰² Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.37.

⁵⁰³ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.37.

⁵⁰⁴ ÖSYM, 2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo 4), 2013, <http://osym.gov.tr/> (22 Eylül 2013), s.164-289.

- 4) Gazi Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; Ankara; 25.
- 5) Işık Üniversitesi; Güzel Sanatlar Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 30.
- 6) İstanbul Teknik Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 45.
- 7) İzmir Ekonomi Üniversitesi; Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi; Endüstriyel Tasarım Bölümü; İzmir; 30.
- 8) Kadir Has Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 30.
- 9) Melikşah Üniversitesi ; Mühendislik-Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; Kayseri; 25.
- 10) Okan Üniversitesi; Güzel Sanatlar Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 30.
- 11) Ortadoğu Teknik Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; Ankara; 45.
- 12) TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi; Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; Ankara; 30.
- 13) Yaşar Üniversitesi; Sanat Ve Tasarım Fakültesi; Endüstriyel Tasarım Bölümü; İzmir; 22.
- 14) İstanbul Bilgi Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 50.
- 15) Selçuk Üniversitesi; Güzel Sanatlar Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; Konya; 10.
- 16) Karabük Üniversitesi; Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi; Endüstriyel Tasarım Bölümü; Karabük; 75 (+75 İ.Ö.).
- 17) Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi; Güzel Sanatlar Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; KKTC Lefkoşa; 24.

Özel yetenek sınavı sonuçlarına göre öğrenci alan yükseköğretim programlarının ait olduğu üniversite adı, fakülte adı, bölüm adı, üniversitenin bulunduğu şehir ve kontenjan bilgileri ile sıralaması şu şekildedir⁵⁰⁵:

- 1) Atılım Üniversitesi; Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; Ankara; 30.
- 2) Beykent Üniversitesi; Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 70.
- 3) Doğuş Üniversitesi; Sanat ve Tasarım Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 25.
- 4) Haliç Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 26.
- 5) İstanbul Aydın Üniversitesi; Mimarlık ve Tasarım Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 60.
- 6) Marmara Üniversitesi; Güzel Sanatlar Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 20.
- 7) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi; Mimarlık Fakültesi; Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 30.
- 8) Yeditepe Üniversitesi; Güzel Sanatlar Fakültesi; Endüstri Tasarımı Bölümü; İstanbul; 50.

Merkezi yerleştirme ile öğrenci alan yükseköğretim önlisans programlarının bilgileri ve kontenjan sayıları şu şekilde sıralanmaktadır⁵⁰⁶:

- 1) Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi; Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; Ağrı; 50.
- 2) Gazi Üniversitesi; OSTİM Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; Ankara; 40.

⁵⁰⁵ ÖSYM, 2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo 5), 2013, <http://osym.gov.tr/> (22 Eylül 2013), s.343-348.

⁵⁰⁶ ÖSYM, 2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo 3A-3B), 2013, <http://osym.gov.tr/> (26 Ekim 2013), s.22-137.

- 3) Hacettepe Üniversitesi; Hacettepe Ankara Sanayi Odası 1. OSB Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; Ankara; 30 (+30 İ.Ö.).
- 4) Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi; Pazaryeri Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; Bilecik; 30.
- 5) Plato Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; İstanbul; 40.
- 6) Kastamonu Üniversitesi; Tosya Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; Kastamonu; 25 (+25 İ.Ö.).
- 7) Namık Kemal Üniversitesi; Çorlu Meslek Yüksekokulu; Endüstri Ürünleri Tasarımı Programı; Tekirdağ; 35.

5.2 TÜRKİYE’DE ENDÜSTRİYEL TASARIMCILARIN MESLEKİ ÖRGÜTLENMELERİ

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, Türkiye’de endüstriyel tasarım ile ilgili ilk olarak varlık gösteren kurumsal yapılar eğitim kurumları olmuştur. Sonraki yıllarda ise hem eğitim kurumlarının hem de mezunların ve profesyonellerin sayılarının artması ile endüstriyel tasarım ile ilgili kurumlar çeşitlenmeye başlamış, kimi zaman tasarımcıların bağımsız girişimleri, kimi zaman devlet desteği ile meslek tanıtımı, profesyonel örgütlenme, sanayi ile işbirliği gibi alanlarda farklı kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu tezin konusu olan endüstriyel tasarımcıların meslek örgütlenmelerinin Türkiye’deki en önemli örnekleri, 1979 yılında kurulan ve 1984 yılında kapanan Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) ile 1989 yılında kurulan ve çalışmalarına halen devam etmekte olan Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK) olmuştur. ETD, endüstriyel tasarım bölümü mezunlarının sayıca az oldukları bir dönemde, çeşitli tasarım ve üretim alanlarından gelen profesyoneller tarafından kurulmuş olmasına rağmen, kuruluş amacının odağına endüstriyel tasarım mesleğini almış olmasından dolayı, endüstriyel tasarımcıların meslek örgütleri altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde bu kuruluşların tarihçelerine ve faaliyetlerine yer verilmiştir.

5.2.1 Endüstri Tasarımı Derneği (ETD)

1970'lerde endüstriyel tasarım mesleğini anlatma ve tanıtma çabalarının artması ve endüstriyel tasarımcı yetiştiren eğitim kurumlarının bu dönemin sonunda mezun vermeye başlaması ile endüstriyel tasarım alanında etkinlik nispi olarak artmaya başlamış, tanıtımın yanı sıra, sanayi ile iletişim ve işbirliğini artırma ve mesleki gelişimi özendirme ihtiyaçları da ortaya çıkınca akademisyenler, tasarımcılar ve bazı sanayiciler bir araya gelerek bu konuda girişimlere başlamıştır.⁵⁰⁷

Bu konuda bilinen ilk girişimler 1974 yılında başlamış, bu hazırlıklar 1 Ağustos 1978 tarihinde, 1630 Sayılı (eski) Dernekler Kanunu kapsamında, merkezi İstanbul'da olan Endüstri Tasarımı Derneği'nin (ETD) kurulması ile sonuçlanmıştır.⁵⁰⁸ Kapandığı güne kadar bir çok farklı çalışma alanından profesyonel 104 üye edinmiş olan derneğin onur kurulunda Nejat Eczacıbaşı (Dr., Kimyager), Adnan Birgi (Sanayici) ve Emin Necip Uzman (Prof., Y.Mimar); yönetim kurulunda Şakir Eczacıbaşı (Başkan, Genel Müdür), Melih Birsal (Başkan Yardımcısı, Mimar), Erkal Güngören (Sayman, Mimar), Önder Küçükerman (Yazman, Prof., Y.İçmimar), Mehmet Asatekin (Y.Mimar), Mustafa Aslier (Akademisyen, Grafiker), Umur Camaş (İçmimar), Sadun Ersin (Prof., Y.İçmimar), Nezih Eldem (Prof., Mimar); denetleme kurulunda Selma Yaşar, Ali Mansur, Erol Eti yer almıştır.⁵⁰⁹ Baki Aktar (Y.İçmimar), Yurdaer Altıntaş (Grafiker), Beril Anılanmert (Doç., Y.Seramikçi), Aydın Boysan (Mimar), Turgut Cansever (Mimar), Mengü Ertel (Grafiker), Muhteşem Giray (Prof., Y.Mimar), Abdullah Kuran (Prof., Y.Mimar), Altan Öke (Prof., Y.Müh.), Ahmet Ramazanoğlu (TSID Gn.Müd.), Vedat Sargın (Grafiker-Ressam), Hayati Tabanlıoğlu (Doç.Dr., Mimar) ise derneğin diğer kurucu üyeleri arasında yer almaktadır.⁵¹⁰

Derneğin kuruluşunda ve çalışma sürecinde özel sektörün varlığı ve desteği dikkat çekicidir; özellikle Türkiye'nin sanayi kökenli güçlü ailelerinden birine mensup olan Nejat Eczacıbaşı, kazancını ticari büyüme yanında toplumsal amaçlı yatırımlara da

⁵⁰⁷ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.34.

⁵⁰⁸ Gülname Turan, "Türkiye'de Endüstri Tasarımı Alanındaki İlk Dernek Üzerine Bir Araştırma: Endüstri Tasarımı Derneği-ETD", **Türkiye'de Tasarımı Tartışmak: III. Ulusal Tasarım Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 19-22 Haziran 2006, s.376.

⁵⁰⁹ *Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) kuruldu, 1979*, (t.y.) <http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=185> (20 Nisan 2013)

⁵¹⁰ Turan, s.375.

yönlendiren aile geleneği ile hareket ederek kişisel girişimler ve yardımlarda bulunmuş⁵¹¹, hatta derneğe ofis olarak kullanabilmesi için İstanbul Levent'teki Eczacıbaşı İlaç Fabrikası'nda bir yer tahsis edilmiştir.⁵¹²

Daha sonra da özel sektörün ilgisini çekmeye devam eden dernekle ilgili olarak Gülname Turan, Önder Küçükerman'ın “derneğin birden parladığını, Nejat Eczacıbaşı, Şakir Eczacıbaşı, Üzeyir Garih, Jan Nahum, Koç Grubu, İzmir'den Durmuş Yaşar ve birçok sanayicinin dernek sayesinde bir araya geldiği” yönündeki ifadesini aktarmaktadır.⁵¹³

Mehmet Asatekin, derneğin kurulduğu yıl Mimarlık dergisinde yayınlanan makalesinde kuruluş hikayesini ve ilk niyetleri şu şekilde aktarmaktadır⁵¹⁴:

Son dört yıldır, böyle bir derneğin kurulması için bazı girişimlerde bulunuldu. Bu girişimler, iki endüstri kuruluşu tarafından başlatıldı ve tasarımcılar ve tasarım eğitimcileri tarafından yakın ilgiyle karşılandı. İlk temaslar, ön çalışmalar ve yasal oluşum sürerken, kurucu yönetim kurulu, derneğin gelecekteki etkinlikleri üzerine fikir üretti. Kurul ayrıca ICSID ile de temasa geçti. Dernek 1 Ağustos 1978'de, Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) adı altında resmen kuruldu. Şu anda 1979'da gerçekleştireceği bir tasarım semineri üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmış durumdadır. Seminer paralelinde bir sergi ve çeşitli yayınlar gerçekleştirilecek, tüm olay halka açık olacaktır. Dernek; tasarımcılar, endüstri ve eğitimciler arasında iletişim kurmanın yanı sıra, kullanıcı olarak halkın ve üretici olarak endüstri kuruluşlarının endüstri tasarımı bilincini oluşturmayı ve yükseltmeyi, amaçlarının en ağırlıklısı olarak görmektedir.

Dernek, Türkiye'de endüstriyel tasarım standartlarını geliştirmek⁵¹⁵, halkın da katılabileceği seminer, sergi ve yayın çalışmaları yapabilmek, endüstri ve akademi arasında iletişim köprüsü kurarken, halkta tasarım bilincini artırmak amaçları ile kurulmuştur.⁵¹⁶ Kuruluş amacı, dernek tüzüğü'nün 3. maddesinde “Türkiye'de Endüstri

⁵¹¹ Turan, s.382.

⁵¹² Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) kuruldu, 1979, (t.y.) <http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=185> (20 Nisan 2013)

⁵¹³ Turan, s.378.

⁵¹⁴ Asatekin, “Türkiye'de Endüstriyel Tasarımın Geliştirilmesi”, s.84.

⁵¹⁵ Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) kuruldu, 1979, (t.y.) <http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=185> (20 Nisan 2013)

⁵¹⁶ Düzakın Yolvever, s.37.

Tasarım mesleğinin ve endüstride, yatırım, üretim ve tüketim mallarında endüstri tasarım niteliklerinin gelişmesini sağlamak ve endüstri tasarım konularında toplumun gereksinmelerinin karşılanmasına ve çevresel sorunların çözümüne yaratıcı güce önem vererek katkıda bulunmak” ifadesi ile daha açık bir şekilde belirtilmiştir.⁵¹⁷ Turan, derneğin kurucu ve üyelerinin çeşitli meslek grupları ve organizasyonlardan geliyor olmalarından ötürü, dernek amacını belirten ifadede endüstri tasarımından bahsedilmesine rağmen endüstriyel tasarımcıya doğrudan bir gönderme yapılmadığını belirtmektedir.⁵¹⁸ Bu noktada Nezih Eldem’in kurucuların ağırlıklı olarak mimarlardan oluşması ile ilgili olarak kullandığı “O zaman her yerde mimarlar vardı. Çünkü endüstri tasarımcılarını da şehircileri de iç mimarları da mimarlar yetiştiriyordu. Kurucu üyeler arasında bir Turgut Cansever'in, bir de Nezih Eldem'in bir iskemlesi vardı” ifadesi dikkat çekicidir.⁵¹⁹

Yukarıda bahsi geçen amaca ulaşmak için derneğin gerçekleştirmeyi planladığı etkinlikler ise şu şekilde sıralanmaktadır⁵²⁰:

- 1) *Endüstri tasarımının daha geniş çevrelerde benimsenmesi ve gelişmesi için eğitim, araştırma, inceleme, ödüllendirme, gösteri, arşivleme gibi çalışmalar yapmak,*
- 2) *Bu amaçla endüstri tasarımı eğitimi yapan kurumlarla işbirliği sağlamak, sanayide endüstri tasarımının genelleşmesi için destekleyici girişimlerde bulunmak,*
- 3) *Bu konuda ihracatı destekleyici çalışmalar yapmak,*
- 4) *Turizm sanayinde ülkemizin doğal, kültürel ve sosyal özelliklerini yansıtan biçim araştırılması ve belirlenmesine yardımcı olmak,*
- 5) *Doğa ile insan yapıtları arasında bir birlik ve uyum sağlamak yoluyla çevre sorunlarının çözümüne yardımcı olmak,*
- 6) *Üretilen malların biçimsel niteliklerinin saptanmasına ilişkin yaratıcı faaliyetlerde bulunmak. Malların yapısal ve işlevsel ilişkilerinin yarattığı özelliklerin ve dış görünümün tutarlı bir bütünlük içinde oluşmasına çaba sarfetmek,*
- 7) *Teknolojik niteliği yanında görünüm özelliği de önem taşıyan mallarda, bunun sağlanması ile ilgili sorunların çözümüne yardımcı olmak,*

⁵¹⁷ Turan, s.380.

⁵¹⁸ Turan, s.376.

⁵¹⁹ Turan, s.380.

⁵²⁰ Turan, s.380-381.

- 8) *Elişleri alanındaki girişimcilere yardımcı olmak ve üretimlerinin kalite ve estetik değerler açılarından geliştirmelerine yol göstermek,*
- 9) *Çevresel iç ve dış tasarım alanlarında bir tutarlılığın oluşması için gerekli işbirliğini sağlamak,*
- 10) *Ülkemizde etkin bir endüstri tasarımı mesleğinin gelişmesine her türlü katkıda bulunmak.*

Dernek “belirlenen amaç ve faaliyetlerin evrensel boyutlara ve uluslararası anlayışa uygunluğunu sağlamak amacıyla”⁵²¹, Uluslararası Endüstriyel Tasarım Birlikleri Konseyi’ne (International Council of Societies of Industrial Design - ICSID) üye olmak için girişimlerde bulunmuş, 1979 yılında Ahmedabad’da, UNIDO (United Nations Industrial Development Organization - Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme örgütü), ICSID ve INID (Indian National Institute of Design - Hindistan Ulusal Tasarım Enstitüsü) organizasyonu ile düzenlenen "Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı"nda Mehmet Asatekin’in temsili ile bir bildiri sunmuş, daha sonra bu bildiri Mimarlık dergisinin 158. Sayısında yine Mehmet Asatekin’inin derlemesiyle basılmıştır.⁵²² Bunların dışında, derneğin aktif olduğu sürede ETD’ye ait az sayıda bülten yayınlanmıştır.⁵²³

Mehmet Asatekin’e göre, tasarımcıların örgütlenme konusuna karşı ilgisiz kalmaları bu dernek için de etkilerini göstermiş, son dönemlerde genel kurullar dahi tam kadro olarak yapılamamış, bu sırada Nejat Eczacıbaşı da derneği daha az desteklemeye başlamıştır.⁵²⁴ 12 Eylül 1980’de gerçekleşen askeri darbe ise birçok dernek gibi ETD ve yöneticileri üzerinde de baskı kurmuş, ilgisizlikle boğuştuğu bu sırada çalışmalarını kesintiye uğrayan kuruluş kapanma noktasına gelmiş ve 1984 yılında resmi olarak faaliyetlerine son vermiştir.⁵²⁵

Turan, ETD’nin adında “dizayn, endüstri dizaynı, tasarlama, endüstriyel tasarlama, tasarımlama” kelimeleri yerine “tasarım” kelimesine yer vermesine, derneğin ilk mesleki oluşum olması ile birlikte Türk tasarım literatürüne doğrudan değil dolaylı

⁵²¹ Turan, s.381.

⁵²² Asatekin, “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı Ve Ahmedabad Bildirisi*”, s.82

⁵²³ Turan, s.381.

⁵²⁴ Turan, s.378-379.

⁵²⁵ Düzakın Yolsever, s.37.

bir konu olarak girmiş olmasına dikkat çektikten sonra⁵²⁶, sonuç olarak şu saptamaya yer vermiştir⁵²⁷:

ETD ülkemiz tasarım tarihi açısından bu alana özgü ilk sivil toplum kuruluşu olmasıyla önemli bir yere sahiptir. Ancak özellikle aktif olduğu ilk iki senelik dönemdeki faaliyetleri hakkındaki belgelerin Eczacıbaşı arşivlerinde yer almaması, yapılan çalışmanın derneğin belirtilen amacına ne doğrultuda hizmet edebildiğini tartışmayı güçleştirmektedir. Ayrıca devletle olan ilişki de açığa kalmaktadır.

5.2.2 Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK)

5.2.2.1 Kuruluş

1980'lerin sonunda Endüstri Tasarımı alanında Türkiye'nin ilk mesleki örgütü olan Endüstri Tasarımı Derneği'nin (ETD) kapanmasının ardından dayanışma ve haberleşme için ortak bir platformları olmayan, İstanbul'da Mimar Sinan ve Marmara Üniversiteleri ile Ankara'da ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümlerinin sayıları giderek artan mezunları birbirlerinden bağımsız olarak, kendi aralarında iki farklı birlik kurma amacıyla yola çıkmıştır.⁵²⁸ Ankara merkezli girişim başarılı bir sonuca ulaşmış ve birliği resmen kurmuştur. Ancak yine de ETMK'nın kuruluşundan önce iki grubun temsilcileri bir araya gelerek girişimleri değerlendirmiş, görüşmede iki ayrı şehirde iki birlik kurmak üzere çalışmalara devam etme kararı alınmış, sonuçta 1990'da İstanbul'daki grup çalışmalarını askıya almış, grubun birçok üyesi daha sonra ETMK'ya katılmıştır.⁵²⁹ Esin Düzakın, ETMK'nın kendisinden 10 yıl önce kurulmuş olan ETD ile kuruldukları koşullar bakımından farklarına dikkat çekerek, ETD'nin "eğitimle endüstri arasındaki işbirliğinden" bahsederken ETMK'nın "meslek haklarını" öne çıkardığını belirtmektedir.⁵³⁰

Gülay Hasdoğan, resmi kuruluş gerçekleşmeden önce bir grup ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü mezununun 1987 yılından itibaren Ankara'da bir araya

⁵²⁶ Turan, s.379.

⁵²⁷ Turan, s.382.

⁵²⁸ Er, "The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey", s.38.

⁵²⁹ Gülay Hasdoğan, "The Institutionalization Of The Industrial Design Profession In Turkey: Case Study - The Industrial Designers Society Of Turkey", **The Design Journal**, Vol.12, No.3, (December 2009), s.316.

⁵³⁰ Düzakın Yolvever, s.38.

gelerek tasarımcıların ve tasarım öğrencilerinin sorunları üzerine görüş alışverişinde bulunduğu ve ortak hareketi sağlamak için birlik kurma yollarını araştırmaya başladıklarını aktarmaktadır.⁵³¹ Mimarlar Odasına katılarak sonradan Oda altında bir grup olma fikri de dahil olmak üzere, farklı seçenekler değerlendirildikten sonra kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu altında bir araya gelme kararı alınmıştır.⁵³²

Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği (ETMK) 1989 yılında Ankara’da, çoğunluğunu ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünün 3. dönem mezunlarının oluşturduğu grup tarafından, 2908 sayılı (eski) Dernekler Kanununa uygun olarak resmen kurulmuştur. Kuruluş tüzüğüne göre tamamının mesleği “Endüstriyel Tasarımcı” olarak belirtilen kurucuların tam listesi aşağıdaki gibidir⁵³³:

- 1) *Mehmet Akan*
- 2) *Sezgin Akan*
- 3) *Sedef Aksoy*
- 4) *Esin Düzakın*
- 5) *Katherine Oya Gün*
- 6) *Melih Gün*
- 7) *Gülay Hasdoğan*
- 8) *Mustafa Hasdoğan*
- 9) *Namık Kemal Özer*
- 10) *Miraç Banu Sezgin*
- 11) *Bora Temizsoy*
- 12) *Gamze Türkoğlu*

1988-1990 döneminde aşağıda isimleri belirtilen Kurucu Başkan ve Yönetim Kurulu görev yapmıştır⁵³⁴:

- *Miraç Banu Sezgin - Kurucu Başkan*
- *Gülay Hasdoğan*
- *Sezgin Akan*
- *Mehmet Akan*
- *Mustafa Hasdoğan*

⁵³¹ Miraç Banu Sezgin, Sevgili Arkadaşlar (Tasarımcılara mektup), Ankara, 1988 Aktaran: Hasdoğan, “*The Institutionalization Of The Industrial Design Profession In Turkey: Case Study - The Industrial Designers Society Of Turkey*”, s.314.

⁵³² Hasdoğan, “*The Institutionalization Of The Industrial Design Profession In Turkey: Case Study - The Industrial Designers Society Of Turkey*”, s.315.

⁵³³ ETMK, **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü**, Ankara, 1989, s.6.

⁵³⁴ ETMK, **ETMK Yönetim Kurulları, Üyeleri, Kurucu Kurul**, 2013, s.1.

- *Namık K. Özer*

Derneğe bugüne kadar başkanlık etmiş isimlerin görev aldıkları döneme göre listesi aşağıdaki gibidir⁵³⁵:

- 1. Dönem (1990-1992): Miraç Banu Sezgin
- 2. Dönem (1992-1994): Oğuz Sağdıç
- 3. Dönem (1994-1996): Fatma Korkut
- 4. Dönem (1996-1998): Gülay Hasdoğan
- 5. Dönem (1998-2000): Bedii Engin Koş
- 6. Dönem (2000-2002): Özlem Er
- 7. Dönem (2002-2004): Servet Işık
- 8. Dönem (2004-2006): Naz Evyapan
- 9. Dönem (2006-2008): Gülay Hasdoğan
- 10. Dönem (2008-2010): Gülay Hasdoğan
- 11. Dönem (2010-2012): Berna Dalaman
- 12. Dönem (2012-2014): Ayberk Yağız

5.2.2.2 Amaç ve Görevler

1989 yılında mesleğin sorunlarını çözebilmek ve tanınırlığını artırabilmek için bir araya gelen tasarımcılar, Derneğin kuruluş amacını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir⁵³⁶:

Derneğin amacı, Endüstri Ürünleri Tasarımı mesleğini topluma tanıtmak, tasarımcıların hak ve yetkilerini oluşturmak ve korumak, meslektaşlar arasında iletişim ve dayanışmayı güçlendirmek, dünyadaki gelişmeleri izlemek, topluma tasarlanmış nitelikli ürünler sunulmasını sağlamak amacıyla üretici ve tüketici düzeyinde çalışmalar yapmaktır.

18 Mayıs 2013 tarihinde onaylanan son dernek tüzüğüne kadar küçük çaplı değişikliklere uğrayan amaç ifadesinin güncel hali aşağıdaki gibi oluşmuştur⁵³⁷:

⁵³⁵ ETMK, *ETMK Yönetim Kurulları, Üyeleri, Kurucu Kurul*, s.1-3.

⁵³⁶ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü*, s.1.

Endüstriyel tasarım mesleğini topluma tanıtmak, üyelerinin hak ve yetkilerini oluşturmak ve korumak, üyeler ve diğer meslek alanları arasında iletişimi ve dayanışmayı güçlendirmek, dünyadaki gelişmeleri izlemek, topluma tasarlanmış nitelikli ürünler sunulmasını sağlamak amacıyla ilgili kurum/kuruluşlarla, üretici, meslektaşlar ve kullanıcı düzeyinde çalışmalar yapmaktır.

Kuruluş tüzüğüne göre, Dernek yukarıda ifade edilen amacı gerçekleştirmek üzere yerine getirmesi gereken faaliyetleri aşağıdaki gibi belirlemiştir⁵³⁸:

- a. Sosyal, kültürel ve disiplinlerarası ilişkileri kurmaya yönelik toplantılar, seminerler, film gösterileri, sergi ve fuarlar, oturumlar, meslek eğitimi ile ilgili geziler ve yarışmalar düzenler.
- b. Üyeler ve ilgili kişiler arası tanışmayı ve dayanışmayı kolaylaştırmak için olanak ve yer sağlar, bunları işletir ya da işletirir.
- c. Sergi ve yayınlar yoluyla nitelikli tasarımları tanıtır, destekler, bu yolla tüketicuyu bilinçlendirir.
- d. Endüstri ürünleri tasarımcısı yetiştiren eğitim kurumları ile ilişkiler kurarak öğrencilerin gelecekteki mesleklerine uyumlarını kolaylaştırmak için gerekli çalışma, araştırma, anket ve düzenlemeler yapar, staj ve iş olanakları sağlar.
- e. Kendi alanındaki çevre sorunlarını çözüme yardımcı olacak çalışmalar yapar.
- f. Üyelerin ve ilgili kişilerin yararlanabilmesi için çağımız gereklerine uygun bir belgelik kurar, geliştirir; her türlü görsel-işitsel yayından yararlanmak ve yapımını sağlamak için çalışır.
- g. Tasarımcıların, mesleki etkinliklerin karşılığı alacakları ücretlerin asgari standartlarını belirler ve çalışmaların tip sözleşmelere uygun olarak yürütülmesini sağlar.
- h. Tüm bu çalışmalar doğrultusunda ulusal tasarım geleneğini oluşturmak ve çağdaş anlamda etkin bir "Tasarım Konseyi" kurmak için çalışır.

Yıllar içinde yapılan tüzük çalışmaları sonucunda Derneğin çalışma konuları ve biçimlerinin tanımlandığı “a-f” maddeleri kuruluş tüzüğündeki gibi korunmuş, 2013 tüzüğüne kadar aşağıdaki değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır⁵³⁹:

⁵³⁷ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, Ankara, 2013, s.1.

⁵³⁸ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü*, s.1.

⁵³⁹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.1-2.

- g. Endüstriyel tasarımcıların, mesleki çalışmalarının standartlarını belirler ve bu çalışmaların ETMK tarafından hazırlanan tip sözleşmelere uygun olarak yürütülmesini teşvik eder.
- h. Amacını gerçekleştirmek için ticari ve iktisadi işletmeler kurar. Amaç ve konusuna uygun olarak her türlü taşınır/taşınmaz mala sahip olur. Bunlar üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilir. Bu hakları sona erdirebilir, değiştirebilir, bunlarla ilgili sözleşmeleri ve her türlü resmi, hukuki, mali işlemleri yapabilir. Tam zamanlı, yarı zamanlı, geçici ve stajyer çalışan istihdam edebilir.
- i. Ulusal ve uluslar arası nitelik taşıyan veya diğer ülkelerde faaliyet gösteren dernekler, vakıflar ve Türk hukuk mevzuatının izin verdiği diğer kuruluşlarla işbirliği yapar, bu kuruluşlara üye olabilir.
- j. Yardım Toplama Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri ile tüzük hükümlerine uygun olarak yardım ve bağış toplar, şartlı ve şartsız vasiyetleri kabul edebilir.
- k. Dernek, amacı ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, diğer derneklerle veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek için Dernek Yönetim Kurulu kararı ile platformlar oluşturabilir.
- l. Üyelerini bilgilendirmek ve iletişimi sağlamak, faaliyetlerinin tanıtılması, duyurulması ve yayılımı için bilgi işlem merkezleri kurar ve çalıştırır, güncel ortamlara (CD, DVD vb.) kayıt yapar, küresel ağ sitesi ve benzeri sistemler oluşturur, her türlü süreli ve süresiz dergi, gazete ve broşür, kitap gibi basılı veya yazılı veya görsel yayın yapar, eğitim kurumu kurabilir ve işletebilir. Radyo ve televizyon gibi yayın araçlarından yararlanır; toplantılar, kurslar, seminerler, konferanslar, kongreler ve paneller düzenler; yerli ve yabancı sergi, fuar ve kongrelere katılmak için gerekli girişimlerde bulunur.
- m. Endüstriyel Tasarım mesleğinin standartlarının belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla ilgili Mesleki Yeterlilik Kurumu gibi kurum veya kuruluşlara başvurmak.
- n. Akreditasyon belgesi verebilmek için Türk Akreditasyon Kurumu ya da benzeri kurum ve kuruluşlara başvurarak derneğin kişilere ve kurumlara akreditasyon verebilen bir kurum olmasını sağlar. Gerektiğinde akreditasyon verebilmek için ücreti karşılığında denetim, sınav ve değerlendirme yapar.
- o. Tüm bu çalışmalar doğrultusunda ulusal tasarım geleneğini oluşturmak ve çağdaş anlamda etkin bir "Tasarım Konseyi" kurmak için çalışır. Bu amaçla diğer kuruluşlarla (dernek, vakıf,

federasyon, odalar, birlikler gibi) işbirliği yapabilir, derneklere ve federasyonlara üye olabilir, vakıf veya federasyon kurucusu olabilir.

- p. Yönetim kurulu derneğin amaçları doğrultusunda iç yönetmelikler hazırlar ve kurullar oluşturur.*

5.2.2.3 Üyelik

Derneğin kuruluşundan beri değişmeyen tüzük maddesine göre derneğin iki tür üyesi bulunmaktadır⁵⁴⁰:

- a. Asil Üye*
- b. Onursal Üye*

Üyelik türleri değişmemekle birlikte asil üyelik şartları zaman içinde önemli değişikliklere uğramıştır. İlk tüzükte zorunlu şartlar dışında temel asil üyelik şartı “Türkiye’de Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünden ve/veya yabancı ülkelerde bu bölüme eşdeğerliği resmen onaylanmış bölümlerden mezun olmak” biçiminde ifade edilmiştir.⁵⁴¹ Sonraki tüzüklerde bu şarta “Türkiye’de endüstri ürünleri tasarımı eğitimi veren bölümlerde en az beş yıl tam zamanlı öğretim elemanı olarak çalışmış olduğunu belgelemek” ifadesi ve tasarım eğitimi almamış ancak halihazırda mesleği icra edenlerin üye olabilmeleri ile ilgili şartlar eklenmiş⁵⁴², yürürlüğe giren son tüzükte ise temel üyelik şartları şu şekilde sıralanmıştır⁵⁴³:

- a. Endüstriyel tasarım bölümlerinden lisans, yüksek lisans, doktora veya sanatta yeterlik derecelerinden en az birini almış olduğunu belgelemek,*
- b. (a) bendindeki şartları taşımayan başvuru sahipleri için ise ürün tasarımlarını içeren bir portfolyo, referans dosyası (yapılan işlerin tarihleriyle listelenmesi) ve varsa tasarım konusunda alınan derslerin veya derecelerinin belgelerini yönetim kuruluna ibraz etmek ve yönetim kurulunun ibraz tarihinden itibaren 30 gün içinde yapacağı mülakatta üyeliğe uygun bulunmak,*

⁵⁴⁰ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.2.

⁵⁴¹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü*, s.1.

⁵⁴² ETMK, **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**, Ankara, 2000, s.2.

⁵⁴³ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.3.

Yine bu tüzükle üyelik aidatının düzenli bir şekilde ödenmesi üyeliğin devam edebilmesi için gerekli şartlardan biri haline getirilmiş, aksi durumda adli uygulama yoluna başvurulabilmesinin yolu açılmıştır.⁵⁴⁴

“Derneğe önemli yardımları geçmiş, çalışmalara katkıda bulunmuş, amacın gerçekleşmesi için etkinlikleri saptanmış” kişiler Genel Merkez Yönetim Kurulu kararı ile “Onursal Üye” seçilebilmektedir.⁵⁴⁵

Derneğin 2012 yılı sonu itibariyle 496 olan üye sayısının dağılımı aşağıdaki gibidir⁵⁴⁶:

- 1) Genel Merkez: 118
- 2) Ankara Şube: 55
- 3) İstanbul Şube: 245
- 4) İzmir Şube: 59
- 5) Onur Üyeleri: 11
- 6) Yurt Dışı Üyeler: 8

5.2.2.4 Derneğin Yapısı

Dernek üst yapısını, Genel Merkez ve merkeze bağlı üç şube oluşturmaktadır. İstanbul Şubesi 11 Kasım 1998’de, İzmir Şubesi 2 Nisan 2011’de, son olarak Ankara Şubesi ise 3 Ocak 2012’de resmen açılmıştır.

Derneğin çalışma yapısını oluşturmak üzere dernek organları şu şekilde belirlenmiştir⁵⁴⁷:

- a. Genel Kurul
- b. Yönetim Kurulu
- c. Denetleme Kurulu

Genel Kurul, bu kurula katılma hakkı olan asil üyelere katılmakta ve diğer kurul üyelerini oylama ile seçmektedir.⁵⁴⁸ Derneğin idaresini ve temsil edilmesini

⁵⁴⁴ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.3.

⁵⁴⁵ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.3.

⁵⁴⁶ ETMK, *Şubelere Göre Üye Sayıları*, 2013, s.1.

⁵⁴⁷ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.4.

⁵⁴⁸ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.4.

üstelene Yönetim Kurulu 5 üyeden oluşmakta, Yönetim Kurulu Başkanı, Başkan Yardımcısı, Yazman ve Sayman üyeleri seçmektedir.⁵⁴⁹ Denetleme Kurulu, Derneğin tüzüğe uygun olarak, amaç ve amaca yönelik çalışma yöntemleri doğrultusunda idare edilmesi konusunda düzenli kontroller gerçekleştirmektedir.⁵⁵⁰

Derneğin çalışma yapısını oluşturan iki grup daha bulunmaktadır⁵⁵¹:

- a. *Disiplin Kurulu*
- b. *Danışma Konseyi*

Disiplin Kurulu üyelikten çıkarma konusunda işlemleri yürütürken, eski Dernek ve şube başkanlarından oluşan Danışma Konseyi derneğin politikalarını oluşturma ve bunlar dahilinde idare edilmesi konusunda mevcut yönetime danışmanlık yapmaktadır.⁵⁵²

Şubelerin çalışma yapısı Genel Merkez çalışma yapısına eşitir ve şu organlardan oluşmaktadır⁵⁵³:

- a. *Şube Genel Kurulu*
- b. *Şube Yönetim Kurulu*
- c. *Şube Denetleme Kurulu*

Derneğin öncelikli gelir kaynakları (a) Üyelik Giriş Ödentisi ve (b) Yıllık Ödentidir; diğer gelir kaynakları ise tüzüğün ilgili maddesinde aşağıdaki gibi sıralanmıştır⁵⁵⁴:

- c. *ETMK taşınır ve taşınmaz malları ile haklarının işletilmesinden ya da kiraya verilmesinden sağlanan gelirler ile taşınır değerler gelirleri.*
- d. *Her türlü yayın ve piyango satışları ile toplantı, temsil, festival, fuar, yarışma, gösteri, kongre, konferans, sempozyum, panel, seminer, üyelik başvurusu, eğitim, danışmanlık ve benzeri düzenlemelerden elde edilen gelirler,*
- e. *Her türlü bağış, vasiyet ve yardımlar,*

⁵⁴⁹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.5.

⁵⁵⁰ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.7.

⁵⁵¹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.7.

⁵⁵² ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.7.

⁵⁵³ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.7.

⁵⁵⁴ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.9-10.

- f. Ortaklıklar, şirketler, sandık, lokaller ve iktisadi işletmelerden sağlanacak gelirler,
- g. Yurt dışından, gerçek ve tüzel kişilerden veya diğer kuruluşlardan alacağı yardımlar,
- h. Diğer gelirler.

Şube gelirleri, yukarıda sıralanan, derneğin Genel kurulu tarafından saptanan Dernek gelir kaynaklarından sağlanmaktadır.⁵⁵⁵

5.2.2.5 Dernek Tüzüğü

“Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu” Derneği’nin adını, amacını, kurucularını, çalışma konuları ve faaliyet biçimlerini, üyelik şartlarını, derneğin temel yönetim biçimini ve yürütme organlarını, yardımcı kurul ve kollarını, gelir biçimlerini tanımlayan 6 bölüm ve bunların altında yer alan 30 maddeden oluşan kuruluş tüzüğü 4 Ağustos 1989 tarihinde onaylanmış ve Ankara derneğin merkezi olarak belirtilmiştir.⁵⁵⁶

2000, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010 ve 2013 yıllarında yapılan değişikliklerin ardından -kuruluş tüzüğü de dahil olmak üzere- günümüze kadar 8 tüzük yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Mevcut öğrenci sayısı ve mezunların artması, endüstriyel tasarım bölümlerinden mezun akademisyenlerin yetişmeye başlaması, mesleğin icra şartlarının değişmesi ve mesleği yerine getirenlerin özelliklerinin çeşitlenmesi, derneğin etki alanı ve tanınırlığının değişmesi, ilişki içinde olduğu kurum ve kuruluşların artması ve çeşitlenmesi, üyeliğe giriş ücretlerinin ve üyelik ödentisinin artması gibi sebeplerden ötürü dernek adı ve merkezi dışındaki birçok maddeye çeşitli çapta değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Bu kısımda derneğin amacı ve amacını gerçekleştirmek için yürütmesi gereken çalışmalar maddeleri dışında kalan maddelerde yapılan değişikliklere yer verilmiştir.

2000 yılında düzenlenen tüzükte yer alan en önemli değişikliklerden biri asil üyelik şartları ile ilgili olarak yapılmıştır. İlk tüzükte derneğe üye olabilmenin belirleyici şartı sadece “Türkiye’de Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünden ve/veya yabancı ülkelerde bu bölüme eşdeğerliği resmen onaylanmış bölümlerden mezun

⁵⁵⁵ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.9.

⁵⁵⁶ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü*, s.1.

olmak⁵⁵⁷ iken, 2000 tarihli tüzükte eğitim ve meslek pratiği ile ilgili şartlar aşağıdaki gibi genişletilmiştir⁵⁵⁸:

- a. *Türkiye'de endüstri ürünleri tasarımı bölümünden veya yabancı ülkelerde bu bölüme eşdeğerliği resmen onaylanmış bölümlerden lisans, yüksek lisans, doktora veya sanatta yeterlik derecelerini almış olduğunu belgelemek, veya Türkiye'de endüstri ürünleri tasarımı eğitimi veren bölümlerde en az beş yıl tam zamanlı öğretim elemanı olarak çalışmış olduğunu belgelemek,*
- b. *(a) bendindeki şartları taşımayan başvuru sahipleri için ise ürün tasarımlarını içeren bir portfolio, referans dosyası (yapılan işlerin tarihleriyle listelenmesi) ve varsa tasarım konusunda alınan derslerin veya derecelerin belgelerini yönetim kuruluna ibraz etmek ve yönetim kurulunun ibraz tarihinden itibaren 30 gün içinde yapacağı mülakatta üyeliğe uygun bulunmak.*

Yine aynı tüzükle derneğin çalışma konuları ve biçimleri arasına “Amacını gerçekleştirmek için iktisadi işletmeler kurar” maddesi⁵⁵⁹, Genel Kurulun yetki ve görevleri arasına “Derneğin amacını gerçekleştirmek için iktisadi işletme kurulmasına karar vermek” maddesi⁵⁶⁰, “Yardımcı Kurul ve Kolları Bölümü”ne ise ilk tüzükte olmayan şubeler, şubelerin yönetim biçimi, görev yetki ve finansman şartlarını düzenleyen birçok yeni madde eklenmiştir.⁵⁶¹

2002 yılında düzenlenen tüzükte, İstanbul şubesi ile genişlemeye başlamış olan derneğin Genel Kurul yetki ve görevleri arasına “Derneğin işleyişi, şubelerle ilişkiler ve düzenlenen etkinliklerle ilgili yönetmelikler çıkartmak“ bendi eklenmiştir.⁵⁶² Aynı tüzükte Şube Yönetim Kurulunun Görevleri daha detaylı biçimde tanımlanmıştır.⁵⁶³

2004 yılında düzenlenen tüzükte, derneğin çalışma konuları ve biçimleri biraz daha genişlemiş ve aşağıda yer alan iki alt madde listeye eklenmiştir⁵⁶⁴:

⁵⁵⁷ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü*, s.1.

⁵⁵⁸ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2000, s.2.

⁵⁵⁹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2000, s.2.

⁵⁶⁰ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2000, s.6.

⁵⁶¹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2000, s.8-9.

⁵⁶² ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, Ankara, 2002, s.6.

⁵⁶³ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2002, s.8.

⁵⁶⁴ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, Ankara, 2004, s.2.

- j. *Uluslararası nitelik taşıyan veya diğer ülkelerde faaliyet gösteren dernekler, vakıflar ve Türk hukuk mevzuatının izin verdiği diğer kuruluşlarla işbirliği yapar, bu kuruluşlara üye olabilir.*
- k. *Yardım Toplama Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri ile tüzük hükümlerine uygun olarak yardım ve bağış toplar, şartlı ve şartsız vasiyetleri kabul edebilir.*

2006 yılında da derneğin çalışma konuları ve biçimleri artmaya devam etmiş, derneğin “amacı ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, diğer derneklerle veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek için Dernek Yönetim Kurulu kararı ile platformlar oluşturabilmesi” ile ilgili alt madde tüzüğe eklenmiştir.⁵⁶⁵

Yine aynı tüzükle asil üyelik şartları değiştirilerek Türkiye’de bir endüstri ürünleri tasarımı lisans programında 4. sınıfa kayıtlı öğrencilerin de derneğe üye olabilmesinin yolu açılmıştır.⁵⁶⁶ Dernek politikalarının oluşturulması, süreklilik ve tutarlılık kazandırılması konularında Yönetim Kurullarına danışmanlık yapmak üzere, üyeliği halen devam eden eski ETMK Başkanlarından oluşan bir Danışma Konseyi kurulması da 2006 tüzüğüne eklenen madde ile sağlanmıştır.⁵⁶⁷

2008 yılında yapılan en önemli değişiklikler Denetleme Kurulları ile ilgili olmuştur. İlgili madde ile bu kurulların görevi, dernek gelir ve giderlerini belli süreler içinde denetlemenin ötesine geçmiş ve “Dernek tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini, defter, hesap ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını” denetlemek olarak belirlenmiştir.⁵⁶⁸ Şube Denetleme Kurulunun görev tanımı da aynı şekilde değiştirilmiştir.⁵⁶⁹ Bu tüzüğe dahil edilen yeni maddeler ile dernek iç denetimi, Genel Kurul, Yönetim Kurulu veya Denetleme Kurulunun yanı sıra, bağımsız denetim kuruluşlarının da yapabilmesine imkan

⁵⁶⁵ ETMK, **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**, Ankara, 2006, s.2.

⁵⁶⁶ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2006, s.2.

⁵⁶⁷ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2006, s.7.

⁵⁶⁸ ETMK, **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**, Ankara, 2008, s.6.

⁵⁶⁹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2008, s.8.

tanınmış⁵⁷⁰, dernek gelirinin toplanması, kayıt altına alınması, derneğin ihtiyaç durumunda borçlanması düzenlenmiştir.⁵⁷¹

2010 yılında yapılan tüzük değişikliklerinin en dikkat çekici olanı, daha önce sadece Ankara’da yapılabileceği belirtilen Genel Kurul toplantılarının yeni düzenleme ile Ankara, İstanbul ve İzmir’de yapılabilmesine imkan tanınmasıdır.⁵⁷²

2013 yılında derneğin amacı, faaliyetleri ve üyelik şartlarının yanı sıra, birçok diğer değişiklik de yapılmış, ancak bu paragrafta yalnızca derneğin işleyişini ilgilendiren önemli değişikliklere yer verilmiştir. Onur Kurulu derneğin organları arasından çıkarılmış⁵⁷³, bu kurulun, üyelikten çıkarılması önerilen üyelerin durumlarını araştırma, görüşme ve karara bağlama görevini yerine getirmek için Disiplin Kurulu oluşturulmuştur.⁵⁷⁴ Yönetim Kurulunun seçim yöntemi için liste ile seçim usulünün uygulanabilmesine imkan tanınmıştır.⁵⁷⁵ 2013 tüzüğü ile Dernek Yönetim Kurulu üyelerinin görev tanımlarının ayrıca düzenlenecek bir yönetmelik ile belirlenmesine karar verilmiştir.⁵⁷⁶ Danışma Konseyine üye olabilecek kişiler arasına Asil üyelikten gelen Onursal üyeler de dahil edilmiş, ancak bu konseyin kararlarının sadece tavsiye niteliğinde olup, bağlayıcı sayılmayacağı belirtilmiştir.⁵⁷⁷ ETMK’nın ülke içinde daha geniş bir alanda temsil edilebilmesine imkan tanıyan “ETMK Şube illeri dışında ETMK temsilcilikleri Yönetim Kurulu kararı ile açılabilmesi” maddesi tüzüğe eklenmiş, görev ve yetkileri ilgili yönetmeliklerle belirlenmek üzere, Endüstriyel Tasarımcı olmayan kişi veya kişilerin Temsilcilikte görev alabilmesi imkanı yaratılmıştır.⁵⁷⁸ 2013 tüzüğü ile gelir kaynakları yeniden tanımlanmıştır.* Bu dönemde, gelir ve giderlerin kayıt altına alınması ile ilgili izlenmesi gereken yöntem detaylandırılmış, Derneğin yıllık brüt gelirine göre işletme hesabı esası ya da bilanço esasına göre defter tutabileceği belirtilmiş, bu esaslara göre izlenecek usuller açıklanmıştır.⁵⁷⁹ Yine 2013 tarihli tüzükte,

⁵⁷⁰ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, s.9.

⁵⁷¹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, s.10.

⁵⁷² ETMK, **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**, Ankara, 2010, s.5.

⁵⁷³ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.4.

⁵⁷⁴ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.7.

⁵⁷⁵ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.5.

⁵⁷⁶ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.6.

⁵⁷⁷ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.7.

⁵⁷⁸ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.9.

* bkz. Derneğin Yapısı s.118

⁵⁷⁹ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.10.

derneğin tasfiye edilmesinin gerekmesi halinde, bu görevi yerine getirecek birimler ve bu birimler tarafından izlenecek usullerle ilgili madde detaylandırılarak genişletilmiştir.⁵⁸⁰

5.2.2.6 ETMK'nın Çalışmaları

Derneğin kurulduğu yıldan beri yapmış olduğu birçok çalışma incelendiğinde, bunların bazı genel başlıklar altında toplanabileceği görülmektedir. Öncelikle derneğin faaliyet raporlarından, kısmen yayınladığı dergi ve üyelerine ulaştırdığı bültenlerden, kısmen de internet üzerindeki dernek ile ilgili kaynaklardan yapılan derleme sonucunda ETMK'nın yaptığı çalışmalar aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır:

- 1) Mesleğin Tanıtılması İle İlgili Çalışmalar: ETMK'nın organize ettiği ya da düzenlenmesinde diğer kuruluşlarla birlikte çalıştığı sergiler, fuarlar, yarışmalar, görüşmeler.
- 2) Dernek Yapılanması İle İlgili Çalışmalar: ETMK'nın dernek yapısı, yönetimi, faaliyetleri ve derneğin tanıtılması ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar.
- 3) Mesleğin Gelişimi ve Mesleki Statü İle İlgili Çalışmalar: ETMK'nın endüstriyel tasarım mesleğinin yasal statüsü ve meslek sahiplerinin hakları ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar.
- 4) Meslek İle İlgili Hukuki Çalışmalar: ETMK'nın Endüstriyel tasarım mesleğinin yürütülmesi için gerekli yasal düzenlemeler ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar.
- 5) Dernek Tarafından Yapılan Yayınlar: ETMK'nın dernek içi haberleşme, tanıtım, bilgilendirme ve kaynak oluşturma amaçları ile yaptığı yayınlar.
- 6) Diğer Çalışmalar: ETMK'nın organizasyonunda doğrudan yer almadığı ancak katılım sağladığı ya da desteklediği çalışmalar, yukarıda belirtilen kategoriler dışında kalan çalışmalar.

⁵⁸⁰ ETMK, *Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü*, 2013, s.12.

5.2.2.6.1 Mesleğin Tanıtılması İle İlgili Çalışmalar

Kuruluşunun 5. yılında ETMK, ilk olarak 28 Eylül-2 Ekim 1994 tarihleri arasında Ankara Altınpark Expo Center’da yer alan Yapı ’94 Fuarı içinde, daha sonra 10-12 Ekim 1994 tarihleri arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nde düzenlenen “Tasarım, Endüstri Ve Türkiye” adlı sempozyum paralelinde⁵⁸¹ iki yılda bir tekrarlamayı planladığı, mesleki birikimi kamuoyuna tanıtmak ve “geleceğin tasarımını” sorgulamak amaçlı “Ürün Tasarımı Sergisi” olarak nitelendirilebilecek etkinliklerinin ilki olan “Türk Tasarımcıların Serüveni”, daha çok kullanılan adı ile Designers’ Odyssey ‘94 sergisini düzenlemiş, 11 Ekim 1994 tarihinde tasarımcıları motive etmek ve üreticilere tanıtmak amacı⁵⁸² ile düzenlenen tören ile ETMK ’94 Tasarım Ödülleri, endüstriyel ürün kategorisinde “ETMK Tasarım Ödülleri”, kavramsal projeler kategorisinde “ETMK Kavramsal Proje Ödülleri”, öğrenci projeleri kategorisinde “ETMK Özendirme Ödülleri” başlıkları altında verilmiştir.⁵⁸³ Ürün tasarımcılarının ilgili olduğu ve üretim yaptığı alanların çeşitliliğini göstermek amacıyla olan sergide 38 tasarımcı, cam, aksesuar, mutfak eşyası, mobilya, beyaz eşya gibi alanlardan 130’den fazla ürün, prototip ve kavramsal proje ile yer almış, bunu yanı sıra, yeni mezunların 45 projesi de paralel olarak sergilenmiştir.⁵⁸⁴

Dernek, Tayvan’da gerçekleşecek olan 19.ICSID Kongresi paralelinde düzenlenen “Taipei Uluslararası Tasarım Sergisi TIDEX 95” altında, bölgesel ve kültürel ilişkilerin, benzerliklerin ve farklılıkların global tasarıma yansıyan boyutlarının sergileneceği bölümde Türk tasarımcılarını tanıtacağı bir sunum yapabilmek için başvuruda bulunmuş ve sergiye katılma isteği kabul edilmiştir.⁵⁸⁵ 26-30 Eylül 1995 tarihleri arasında gerçekleşen sergi Türk tasarımın ve tasarımcısının, etkinliğe tasarım okulları, tanıtım ajansları ya da tasarım toplulukları ile katılan diğer ülkelerden farklı olarak, bir meslek derneği düzeyinde tanıtıldığı⁵⁸⁶ ilk uluslararası etkinlik olmuş, sergi

⁵⁸¹ Koray Özgen, “Tasarımcıların Odyssea’sı”, **Arredemento Dekorasyon**, Sayı.64, (Kasım 1994), s.111.

⁵⁸² Seda Özçetin, “The Role And Significance Of Design Exhibitions In The History Of Industrial Design In Turkey: 1989-2008”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008), s.79.

⁵⁸³ Tasarım Dergisi, “Tasarım, Endüstri ve Türkiye”, Sayı.48, (Kasım 1994), s.106.

⁵⁸⁴ Özçetin, s.75-77.

⁵⁸⁵ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Haziran, Ankara, 1995.

⁵⁸⁶ Özçetin, s.83.

ve serginin etkileri Mimarlar Derneği'nde bir film ile gösterimi ile diğer tasarımcılara aktarılmıştır.⁵⁸⁷

Designers' Odyssey '96 Sergisi'nin, 3-10 Haziran 1996 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenecek olan Habitat II organizasyonu çerçevesinde, "Uluslararası Ticaret Fuarı" içinde yer alabilmesi için görevlendirme ve iletişim çalışmalarına başlanmıştır.⁵⁸⁸ Ancak bu girişimler kalıcı bir düzenleyici ekibin oluşturulamaması ve sponsor bulma zorluklarından ötürü sonuçsuz kalmıştır.⁵⁸⁹

İDEMA '96 Mobilya, Dekorasyon Ve Aksesuar Fuarı kapsamında "ETMK Mobilya Tasarımı Sergisi '96" için Ağustos ayında ürün çağrılarına başlanmıştır⁵⁹⁰, ETMK üyelerinden oluşan değerlendirme kurulunun yaptığı seçim sonucunda 11 tasarımcı, ürünleri ile 9-13 Ekim 1996 tarihleri arasında ETMK adına sergiye katılmaya hak kazanmıştır.⁵⁹¹

1996 Kasım ayında, bir önceki yıl düzenlenemeyen Designers' Odyssey '96 Sergisi yerine, Designers' Odyssey '97 Sergisi'nin bir "Tasarım fuarı" ile birlikte organize edilebilmesi, sergi teması ve kapsamının oluşturulması, ödül verilecek başlıkların ve adayların seçilmesi, davet edilecek sektörlerin belirlenmesi, İstanbul'da düzenlenmesi amacı ile fuar organizasyon şirketleri ile görüşülmesi için çağrı ve çalışmalara başlanmıştır.⁵⁹² Ancak, bir önceki yıl olduğu gibi bu çalışmalar da 1997 yılında düzenlenecek bir sergi sonucuna ulaşamamıştır. 1998 yılında Designers' Odyssey Sergisinin Mart ayında düzenlenebilmesi için yeniden çalışmalara başlanmış, serginin yanı sıra, 12 farklı sektörden katılımın sağlanacağı bir Tasarım Fuarı da planlara dahil edilmiş, organizasyonun yürütülmesi için 1997 Mart ayında İDE Fuarcılık Şirketi ile bir anlaşma yapılmıştır.⁵⁹³ "Günlük Yaşam Ve Tüketim Ürünleri" teması ile kurgulanan, tam adının Design Expo '98 Turkey: Ürün Tasarım Fuarı olması planlanan etkinlikte konut mobilyası, ofis mobilyası, ev aletleri, beyaz eşya, elektronik, yapı bileşenleri, ev ve ofis aksesuarları, kişisel ulaşım araçları, tinsel ürünler, spor ürünleri

⁵⁸⁷ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Aralık, Ankara, 1995.

⁵⁸⁸ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Aralık, 1995.

⁵⁸⁹ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Temmuz, Ankara, 1996.

⁵⁹⁰ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ağustos-Eylül, Ankara, 1996.

⁵⁹¹ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ekim, Ankara, 1996.

⁵⁹² ETMK, ETMK Haber Bülteni, Kasım, Ankara, 1996.

⁵⁹³ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Mart, Ankara, 1997.

ve muhtelif kişisel ürünler, oyuncak ve bebek ürünleri ve ambalaj alanlarında faaliyet gösteren yerli üretici firmalara, aday gösterecekleri ürünleri ile “ETMK İyi Tasarım Markası ’98” ödülü, tasarımcı ve öğrencilere ise Designers’ Odyssey ’98 Sergisi bünyesinde “ETMK Tasarım Ödülleri, ETMK Kavramsal Proje Ödülleri ve ETMK Özendirme Ödülleri” verilmesi planlanmış, bu ödüllerin sahiplerini belirleyecek 5’er kişilik jüri grupları için isim önerisi ise bülten eklerindeki formlar ile ETMK üyelerine sorulmuştur.⁵⁹⁴ Ancak, Mart 1998’de yapılması için çalışmalar yürütülen Designers’ Odyssey ’98 Sergisinin organizasyonu için anlaşılmış olan İDE Fuarcılık Şirketi ile yaşanan anlaşmazlıklar üzerine sergi tarihi daha ileriye ötelenmiş, daha sonra Grafikerler Meslek Kuruluşu (GMK) ile yapılan işbirliği sonucunda serginin 15-18 Ekim 1998 tarihlerinde TÜYAP İstanbul Sergi Sarayı’nda düzenlenecek Ambalaj ’98 (Ambalaj Sanayi Fuarı), İSUGA ’98 (İstanbul 2. Uluslararası Gıda Sanayi Fuarı) ve “İstanbul Design Encounters” isimli uluslararası etkinlik beraberinde gerçekleştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır.⁵⁹⁵ Bu çalışmaların da sonuçsuz kalmasının ardından, sonunda, TÜYAP’ın Büro Mobilyaları, Dekorasyon ve Aksesuar Fuarında sergi için yer önermesi ile birlikte 11-15 Kasım 1998 tarihlerinde adı geçen fuar dahilinde yer almıştır.⁵⁹⁶ Ana sergiye (ürün tasarımı sergisi) paralel olarak seminerler, paneller, atölyeler, forumlar, öğrenci projeleri sergisi ve öğrenci atölyeleri düzenlenmiş⁵⁹⁷, etkinliğin son gününde gerçekleştirilen ödül töreninde, daha önce planlandığı gibi “ETMK ’98 Ürün Tasarımı Ödülü”, “ETMK ’98 Özendirme Ödülü” ve “ETMK ’98 Kavramsal Proje Yarışması Ödülü” üretici firmalar, öğrenciler ve tasarımcılara verilmiştir.⁵⁹⁸ Sergi 18-29 Kasım 1998 tarihleri arasında İTÜ Taşkışla Büyük Sergi Salonunda tekrar sunulmuştur.⁵⁹⁹

1998 yılında derneğin ve mesleğin devlet seviyesinde tanıtımı ile ilgili olarak en önemli etkinliklerden biri gerçekleştirilmiş, 1 Ağustos 1998 tarihinde ETMK Yönetim Kurulu, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüşmüştür.⁶⁰⁰ Bu görüşmede “Türk endüstrisinin iç ve dış pazarlarda rekabet gücünün artırılmasında ve Türk

⁵⁹⁴ ETMK, “ETMK İyi Tasarım Markası ’98 ve Designers’ Odyssey ’98 Ödülleri Jüri Öneri Formu”, 1997.

⁵⁹⁵ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ocak-Şubat-Mart, Ankara, 1998.

⁵⁹⁶ Özçetin, s.86.

⁵⁹⁷ Özçetin, s.88.

⁵⁹⁸ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Aralık, Ankara, 1998.

⁵⁹⁹ ETMK, *ETMK Haber Bülteni*, Ağustos, 1998.

⁶⁰⁰ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ağustos, Ankara, 1998.

insanının yaşam kalitesinin geliştirilmesinde önemli bir potansiyele sahip endüstriyel tasarımın devlet politikaları içinde hak ettiği yeri alması gerektiği” düşüncesi aktarılmış ve “gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de endüstriyel tasarımın devlet içinde kurumsal bir çerçevede yapılandırılması” önerisi iletilmiştir.⁶⁰¹

ETMK, “Türkiye’deki birikimi ortaya çıkarmak, endüstri-tasarımcı ilişkisini güçlendirmek, özgün ürün tasarımlarının ihracattaki gücüne dikkat çekmek amacıyla” Art Decor Dergisi ve İkon Fuarcılık işbirliği ile 10-14 Eylül 2003 tarihlerinde gerçekleştirilen “ADesign Fair İstanbul Uluslararası Tasarım Buluşmaları 2003” etkinliği kapsamında “Sınırların Ötesine” ETMK Ürün Tasarımı Sergisini hazırlamıştır.⁶⁰² Başta etkinliğin, “Designers‘ Odyssey” sergisinin 2003 ayağı olması istenmişse de, sponsorlarla yaşanan sorunlar sonucunda bu istek gerçekleştirilememiş, yeni sponsorlarla yapılan etkinlik için yeni bir isim üzerinde karar kılınmıştır.⁶⁰³ ETMK üyesi olan 26 tasarımcının 100 ürünle katıldığı sergi, rekabetçi küresel pazarda önemli bir rolü olan tasarımı tanıtmak, Türkiye’deki birikimi ortaya çıkarmak, endüstri-tasarımcı ilişkisini güçlendirmek amacıyla düzenlenmiştir.⁶⁰⁴

Dernek 27-31 Ağustos 2004 tarihlerinde “Designers from Turkey/Design from East to West” isimli ikinci uluslararası sergisini “Messe Frankfurt Tendence Lifestyle Fair” kapsamında gerçekleştirmiştir.⁶⁰⁵ Messe Frankfurt’un çağrısı üzerine Türk tasarımını uluslararası bir platformda tanıtmak ve Türk tasarımcılar ile yabancı markaları bir araya getirmek amacıyla 14 ürün üretim teknikleri, tasarımın orijinalliği, pazarlama potansiyeli ve hayat tarzı kavramı ile bağlantı kriterlerine dayanarak Seçici komite tarafından belirlenmiş ve sergilenmiştir.⁶⁰⁶ Aynı sergi ayrıca 6-10 Ekim 2004 tarihleri arasında “ADesign Fair İstanbul Uluslararası Tasarım Buluşmaları 2004” kapsamında da sunulmuştur.⁶⁰⁷

⁶⁰¹ ETMK, *ETMK Haber Bülteni*, Ağustos, 1998.

⁶⁰² “Sınırların Ötesine” *ETMK Ürün Tasarımı Sergisi*, 2003, (t.y.) <http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=230> (29 Eylül 2013)

⁶⁰³ Özçetin, s.106.

⁶⁰⁴ Özçetin, s.107.

⁶⁰⁵ “Design from East to West – Designers from Turkey” *Sergisi*, 2004, (t.y.) <http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=236> (29 Eylül 2013)

⁶⁰⁶ Özçetin, s.110.

⁶⁰⁷ Özçetin, s.111.

ETMK, 27-30 Ekim 2005 tarihleri arasında düzenlenen Marketingist 2005 Fuarı dahilinde, “2000lerde Tasarımla Fark Yaratıcılar” isimli bir sergi ve yarışma düzenleyerek rekabette tasarımla farklılık yaratan üretici firmaları ödüllendirmeyi ve diğer firmaları buna özendirme amaçlamıştır.⁶⁰⁸

Ürün tasarımının, üretim, pazarlama ve satış yatırımcılarına sağladığı avantajlara dikkat çekebilmek amacı ile 28 Eylül-1Ekim 2006 tarihleri arasında, İstanbul TÜYAP Beylikdüzü Fuar ve Kongre Merkezinde düzenlenen Marketingist 2006 Fuarı dahilinde, Tasarımla Kazananlar ETMK 2006 Ürün Tasarım Sergisi organize edilmiş, 12 farklı sektörden 66 ürün tasarımı sergilenmiştir.⁶⁰⁹ Organizasyonda sergiye katılanlar arasından 5 ürüne aynı isimle ödül verilmiştir.⁶¹⁰

Ertesi yıl, bu kez daha geniş bir alanda, daha güçlü bir tasarım kimliğini yansıtan 50 ürün, 20-23 Eylül 2007 tarihlerinde Marketingist 2007 Fuarı dahilinde Tasarımla Kazananlar ETMK 2007 Ürün Tasarım Sergisi’nde kamuoyuna tanıtılmıştır.⁶¹¹ 2007 yılının katılımcılarından 4’ü Tasarımla Kazananlar ETMK 2007 Ürün Tasarımı Ödülüne layık görülmüştür.⁶¹²

ETMK, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin, “KOBİ’leri bilgi ve hizmet üreten çözüm ortakları ile buluşturmak amacıyla” düzenlediği KOBİF-KOBİ Bilgi ve Eğitim Fuarlarının 24-25 Ocak 2007 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen ayağına bir tanıtım standı ve seminer ile, 9-10 Mart 2007 tarihlerinde İzmir’de düzenlenen ayağına ise sekiz tasarımcı ve firmanın bir araya geldiği bir tasarım sergisi ile katılmıştır.⁶¹³

2006 yılında endüstriyel tasarım alanındaki çalışmaların sürekliliğini sağlamak amacıyla Turquality ana sponsorluğunda, ETMK, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Türkiye İhracatçılar Meclisi ortaklığı ile düzenlenecek “Türkiye’de kullanıcının ihtiyaçlarını gözeterek, ihracatta ve ulusal pazarda ürüne katma değer ve rekabetçi üstünlük kazandıran iyi tasarımı ödüllendirmek ve ödül alan tasarımları tanıtarak endüstride ve toplumda tasarım farkındalığını yükseltmek amacıyla ‘Türkiye Endüstriyel Tasarım Ödülleri: İyi

⁶⁰⁸ Özçetin, s.119.

⁶⁰⁹ Özçetin, s.129.

⁶¹⁰ Özçetin, s.131.

⁶¹¹ Özçetin, s.134.

⁶¹² Özçetin, s.136.

⁶¹³ ETMK, 2006-2008 Faaliyet Raporu, Ankara, 2008, s.4.

Tasarım Değerlendirme Sistemi' projesi" ve bu projenin tanıtımı üzerinde çalışılmaya başlanmıştır.⁶¹⁴

2006-2008 döneminde "Türkiye Endüstriyel Tasarım Ödülleri: İyi Tasarım Değerlendirme Sistemi" adıyla planlanan etkinlik, "ülkemizde endüstriyel tasarımın önemini vurgulamak, 'iyi tasarım'ın faydalarını topluma ve endüstriye göstermek, mesleği ve meslektaşları endüstriye tanıtmak ve üretici ile tasarımcıyı buluşturmak" amacını netleştirerek "Design Turkey" ödül sistemine dönüştürülmüş, Turquality* ana sponsorluğu ve ETMK, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Türkiye İhracatçılar Meclisi ortaklığı ile 2008 yılında uygulamaya geçirilmiştir.⁶¹⁵ ETMK, projenin kurumsal kimlik oluşturma, kurullar kurma ve ilgili faaliyetleri yürütme, ICSID onayını alma, internet sitesi oluşturma, lansman, jüri oluşturma ve değerlendirme, sergileme, ödüller ve konferanslar gibi birçok aşamasında, kurum ya da üye seviyesinde, aktif olarak görev almıştır.⁶¹⁶ Ambalaj, aydınlatma, elektronik ürünler, elektrikli ev cihazları, ev ve ofis gereçleri ve aksesuarları, kamusal ve ticari ürünler, mobilya, spor, hobi, oyun ve kişisel ürünler, ulaşım ve taşıma araçları, yapı gereçleri, yatırım ürünleri, tıbbi cihazlar ve gereçler olmak üzere 12 kategoriden ürünler ve "Eko-tasarım" temalı kavramsal projeler, 22 Ekim-2 Kasım 2008 tarihleri arasında İstanbul Antrepo No:5'te sergilenmiştir.⁶¹⁷ İlk elemeyi geçen 293 üründen 39'u İyi Tasarım Ödülünü, 11'i Üstün Tasarım Ödülünü, 4'ü ise Turquality Tasarım Ödülünü, 25 kavramsal projeden 1'i Kavramsal Tasarım Ödülünü almaya layık bulunmuştur.⁶¹⁸ Design Turkey Yürütme Kurulu 2008 etkinliğinin tamamlanmasının ardından ödüllerin iki yılda bir verilmesine ve gelecek etkinliğin 2010 yılında düzenlenmesine karar vermiş, ETMK da hazırlık çalışmalarında yer almaya devam etmiştir.⁶¹⁹

⁶¹⁴ ETMK, 2006-2008 Faaliyet Raporu, s.9.

* "TURQUALITY® ülkemizin rekabet avantajını elinde bulundurduğu ve markalaşma potansiyeli olan ürün gruplarına sahip firmaların, üretimlerinden pazarlamalarına, satışlarından satış sonrası hizmetlere kadar bütün süreçleri kapsayacak şekilde yönetsel bilgi birikimi, kurumsallaşma ve gelişimlerini sağlamak suretiyle uluslararası pazarlarda kendi markalarıyla global bir oyuncu olabilmeleri amacıyla oluşturulmuş destek platformudur." *Turquality Nedir?*, (t.y.) <http://www.turquality.com/6.aspx> (20 Ekim 2013)

⁶¹⁵ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, Ankara, 2010, s.3.

⁶¹⁶ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.4-6.

⁶¹⁷ Özçetin, s.138.

⁶¹⁸ Özçetin, s.140.

⁶¹⁹ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.7.

2009 yılının ETMK'nın kuruluşunun 20. yılı olmasından ötürü tasarım mesleğinin Türkiye'de geçirdiği aşamaları anlatan, “medyayla ilişkileri geliştirmek, mesleği ve meslektaşların çalışmalarını tanıtan sergiler yapmak, toplumun, endüstrinin ve iş dünyasının tasarım farkındalığını yükseltmek ve üyelerle iletişimi artırmak” amaçlarına ulaşmayı hedefleyen bir etkinlik yapılması planlanmıştır.⁶²⁰ “Türk Tasarımına İnanmak: ETMK'nın 20 Yılı Sergisi” adıyla düzenlenen etkinliğin İstanbul ayağı 7-19 Aralık 2009 tarihleri arasında İstanbul Moda Akademisi'nde, Ankara ayağı ise 11-30 Ocak 2010 tarihleri arasında Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir.⁶²¹

25-29 Eylül 2008 tarihleri arasında, önceki senelerde Tasarımla Kazananlar Sergilerinin düzenlendiği Marketingist 2008 Fuarında ve 5-9 Mart 2009 tarihleri arasında i-DECO Fuarında bu kez bir ETMK standı açılarak tanıtım yapılmıştır.⁶²²

Design Turkey 2010 etkinliğinin hazırlık ve tanıtım çalışmaları 2010 yılı boyunca devam etmiş, ödül töreni 7 Aralık 2010 tarihinde, ödüllü tasarımlar sergisi ile “Ödüllü Ürünlerin Tasarım Yolculuğu” sunumu ise Officexpo Fuarı kapsamında 2 Şubat 2011 tarihinde gerçekleştirilmiştir.⁶²³

2011 Mart ayında İstanbul Kalkınma Ajansının (İSTKA) “Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Yaratıcı Endüstrilerin Gelişmesi Mali Destek Programı”na katılmak üzere ETMK olarak ve Reklamcılar Derneği önderliğinde grup olarak geliştirilen projeler ile başvuru gerçekleştirilmiştir.⁶²⁴ ETMK'nın sunduğu “Endüstriyel Tasarım Sektörünün Global Rekabet Gücünün Artırılması: Endüstriyel Tasarım Tanıtım Ajansı ve Sanal Müze” projesi başvurusu başarılı olmuş ve %90 oranında mali destek alma hakkı kazanmıştır.⁶²⁵ Türk tasarımını tanıtmak ve değerini artırmak temel amaçlarını güden proje dahilinde “tüzel kişiliği olmayan, proje süresinde ETMK'na bağlı olarak oluşturulan” ve “Türk Endüstriyel Tasarım sektörünün dışarıya açılan bir yüzü, vitrini olarak” hizmet vermesi beklenen Endüstriyel Tasarım Tanıtım

⁶²⁰ ETMK, *2008-2010 Faaliyet Raporu*, s.8.

⁶²¹ ETMK, *2008-2010 Faaliyet Raporu*, s.9.

⁶²² ETMK, *2008-2010 Faaliyet Raporu*, s.10.

⁶²³ ETMK, **2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu**, Ankara, 2012.,30-39.

⁶²⁴ ETMK, *2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu*, s.16.

⁶²⁵ ETMK, *2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu*, s.45.

Ajansı (ETTA) ve “Türkiye’nin özgün ürün tasarımı konusunda geçmişten günümüze olan üretimlerini, üreticilerini, tasarımlara ve tasarımcılara dair temin edilebilen tüm nesne ve arşiv malzemesini bir araya getirerek, Türkiye Ürün Tasarımı belleğini oluşturmak ve sürdürülebilir kılmak üzerine kurgulanacak, internet üzerinden ulaşılabilecek sanal bir sergileme platformu” olarak planlanan Endüstriyel Tasarım Sanal Müzesi (ETSM) faaliyete geçirilmiştir.⁶²⁶ Ayrıca yine bu proje kapsamında “tasarım yönetimi, pazar ve üretim problemleri, tehdit ve fırsatlar konusunda beyin jimnastiği yapılması” amacıyla her ay bir sektörden katılımcılarla yapılacak sektörel toplantılar planlanmış, ambalaj, züccaciye ve küçük ev aletleri, deniz ulaşım araçları, kara ve yatırım araçları, kuyumculuk, mücevher ve lüks ev aksesuarları, tıbbi cihazlar, askeri gereçler, ev mobilyası, ofis mobilyası, yapı gereçleri ve aydınlatma, ev cihazları ve elektronik sektörlerinin toplantıları 2011 ve 2012 yılları içinde çeşitli tarihlerde gerçekleştirilmiştir.⁶²⁷

5.2.2.6.2 Dernek Yapılanması İle İlgili Çalışmalar

Tasarım öğrencilerinin derneğe yaklaştırılması ve dernek etkinliklerine dahil edilmesi çabaları içinde 1992 yılı içinde bir “Gölge Yönetim” oluşturulmuş, İstanbul’da yaşayan tasarımcıların da derneğe katılabilmesi için İstanbul şubesi ile ilgili ilk çalışmalar başlatılmıştır.⁶²⁸

11 Mayıs 1996 tarihinde gerçekleşen 4. Olağan Genel Kurul toplantısında Tasarımcı Statüleri Komitesi, İnternet Komitesi, Medya Komitesi, Araştırma ve Yayın Komitesi, Sosyal Faaliyetler Komitesi, Sergi Komitesi, Mali Destek Komitesi, Üyelerle İlişkiler Komitesi, Meslek Politikaları Komitesi, Uluslararası İlişkiler Komitesi adları altında çalışma komisyonları oluşturulmuştur.⁶²⁹

⁶²⁶ *ETTA ve ETSM Projesi Sunumu*, 2012, http://www.slideshare.net/ettaorgtr/etta-ve-etsm-projesi-10969047?from_search=10 (26 Eylül 2013), s.9-11.

⁶²⁷ *ETTA ve ETSM Projesi Sunumu*, s.12-13.

⁶²⁸ Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı, “Derneğimizden Haberler”, Sayı.1, (Eylül 1992), s.4.

⁶²⁹ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Haziran, Ankara, 1996.

1996 yılı içinde “Tasarımcı Rehberi ‘96” için bilgi toplamak⁶³⁰ ve ETMK’yi tanıtan ilk internet sayfasını (<http://www.ada.com.tr/etmk/>) hazırlamak için çalışmalarına başlanmıştır.⁶³¹

ETMK İstanbul Şubesi’nin açılabilmesi için çalışmalara 1994 yılında başlanmış ve kurucu ekip oluşturulmuş⁶³², Şubenin kuruluş çalışmaları 11 Kasım 1998 tarihinde tamamlanarak Fatma Esen, Benan Kapucu ve Özge Zağlı’nın kurucu üyeliğinde faaliyetlerine başlamıştır.⁶³³

1999 yılı Haziran ayında ETMK’nın düzenleyeceği, onaylayacağı ya da jüri üyesi görevlendireceği yarışmaları ve bu eylemlerle ilgili şartların belirlenmesi amacıyla “Yarışmalar Çalışma Grubu”⁶³⁴, Ekim ayında ise mevcut eğitim şartlarının sonuçlarını öğrenmek ve tasarım eğitimi politikaları belirlemek amacıyla “Eğitim Komisyonu” kurulmuştur.⁶³⁵

1999 yılı Mart ayında, sayıları giderek artan ve farklı coğrafi konumlarda yaşayan üyeler arasında iletişimi kolaylaştırmak ve artırmak amacıyla sadece ETMK üyelerinin katılabildiği bir e-posta iletişim listesi olan “ETMK_Platform” hizmete girmiştir.⁶³⁶

2001 yılında Türkiye ekonomik krizle baş etmeye çalışırken, ETMK da bir ekonomik kriz yaşamış, bu sıkıntılı dönem büyük iş yükünü gönüllü olarak paylaşan az sayıda dernek üyesini, amaçlarını yeniden sorgulamaya itmiştir.⁶³⁷ 2002’de düzenlenecek Genel Kurul Toplantısından önce üyelere ETMK’dan beklentileri sorulmuş, toplantıda ise heyecanı yükseltmek ve tanıtım gelirlerini artırabilmek için tasarımcı olamayan ancak tasarım politikalarını üreten ve yöneten kişilerin de üyeliğe

⁶³⁰ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Kasım, Ankara, 1995.

⁶³¹ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ocak, Ankara, 1996.

⁶³² Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı, “Derneğimizden Haberler”, Sayı.3, (Eylül 1994), s.2.

⁶³³ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Aralık, 1998.

⁶³⁴ ETMK, **1998-2000 Faaliyet Raporu**, Ankara, 2000, s.5.

⁶³⁵ ETMK, *1998-2000 Faaliyet Raporu*, s.6.

⁶³⁶ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Nisan, Ankara, 1999.

⁶³⁷ Hasdoğan, “*The Institutionalization Of The Industrial Design Profession In Turkey: Case Study - The Industrial Designers Society Of Turkey*”, s.322.

kabul edilmesi teklif edilmiş, ancak birliğin profesyonel üye profilini koruması yönünde bildirilen çekinceler üzerine teklif geri çekilmiştir.⁶³⁸

2004-2006 döneminde üyelik formu ve üyeliğe kabul yönetmeliği yenilenmiş, üye bilgi güncellemeleri yapılmış, dernek tüzüğü yeni Dernekler Kanununa uyarlanmış, ETMK marka olarak tescil edilmiş, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin dernek üyeleri ve yöneticilerine “sivil toplum kuruluşlarında etkili çalışmaya yönelik” seminerler vermesi sağlanmıştır.⁶³⁹

Dernek, “paylaşımçı ve şeffaf bir yönetim anlayışıyla kurumsal hedef ve stratejilerini üyeleriyle birlikte oluşturmak amacıyla”, 17 Haziran 2006'da “Üyeleri ETMK'yı nasıl algılıyor?”, 14-15 Ekim 2006'da “Vizyon çalışması”, 23-24 Aralık 2006 tarihlerinde “Misyon çalışması”, 24-25 Şubat 2007'de “Güçlü ve zayıf yanlara yönelik stratejiler”, 30 Haziran-1 Temmuz 2007 'de “Fırsatlar ve tehditlere yönelik stratejiler”, 24-25 Kasım 2007'de “Stratejik plan” başlıklı toplantıları düzenlemiştir.⁶⁴⁰

Bu dönemde derneğin üyelerle ve üyelerin kendi aralarında iletişimini artırmak ve kolaylaştırmak amacıyla bir sanal tartışma platformu olan liste@etmk.org e-posta listesi yenilenmiş ve etkinleştirilmiş, dernek web sayfasının adresi (www.etmk.org.tr) kurumsal olarak satın alınmış ve hem içerik hem de tasarım olarak yenilenip yayına girmesi için çalışmalara başlanmış, bunların yanı sıra Facebook sosyal paylaşım sitesinde de ETMK grubu kurulmuştur.⁶⁴¹

ETMK markası için 24 Mayıs 2006 tarihinde marka tescili alınmış⁶⁴², dernek logosu revize edilerek yeni bir kurumsal kimlik kılavuzu hazırlanmıştır.⁶⁴³

2008-2010 döneminde, bir önceki dönemde yürütülen çalışmaların sonucu olarak ETMK stratejik bir plan oluşturmuş, bu planın maddelerini diyalog, dış ilişkiler, paydaşlarla iletişim stratejileri; etkili, kalıcı ve sürdürülebilir faaliyet stratejileri;

⁶³⁸ Hasdoğan, “*The Institutionalization Of The Industrial Design Profession In Turkey: Case Study - The Industrial Designers Society Of Turkey*”, s.322.

⁶³⁹ ETMK, **2004-2006 Faaliyet Raporu**, Ankara, 2006, s.7.

⁶⁴⁰ ETMK, *2006-2008 Faaliyet Raporu*, s.6-9.

⁶⁴¹ ETMK, *2006-2008 Faaliyet Raporu*, s.2-4.

⁶⁴² ETMK, *2006-2008 Faaliyet Raporu*, s.15.

⁶⁴³ ETMK, *2006-2008 Faaliyet Raporu*, s.14.

uyumlu ve ileriye gören örgütlenme stratejileri başlıkları altında toplayarak çalışmalarını buna göre yürütmeye başlamıştır.⁶⁴⁴

Ağustos 2009'da daha az sayıda, daha kapsamlı komisyonlar oluşturulmasına karar verilerek ETMK Eğitim Komisyonu, ETMK Mesleki Haklar ve Yetkiler Komisyonu, ETMK Sözleşme ve Fikri Haklar Komisyonu oluşturulmuştur.⁶⁴⁵

2009 yazında, üniversite öğrencilerini mesleki örgütlenme kültürüne dahil edebilmek amacı ile yeni bir örgütlenme sistemi olan "ETMK Genç" için kuruluş ve tanıtım çalışmalarına başlanmıştır.⁶⁴⁶

Bu dönemde de ETMK'nın sanal iletişim platformları, internet sitesi ve sosyal paylaşım ağlarındaki gruplarını iyileştirme çalışmaları devam etmiştir.⁶⁴⁷

2008-2010 döneminde ETMK İzmir Şubesi kuruluş çalışmalarına başlanmış, Yönetim Kurulu kararı ile A.Can Özcan şube kuruluncaya kadar İzmir Temsilcisi olarak görevlendirilmiştir.⁶⁴⁸ 8 Ekim 2010 tarihinde Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu İzmir Şubesi resmen kurulmuş⁶⁴⁹, 2 Nisan 2011 tarihinde düzenlenen Genel Kurul ile ilk Yönetim Kurulu seçilmiştir.⁶⁵⁰

28 Ekim 2011'de Taipei'de yapılan ICSID Genel Kurulu'nda ETMK'nın üyelik başvurusu onaylanarak kabul edilmiştir.⁶⁵¹

3 Ocak 2012 tarihinde resmen kurulan Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Ankara Şubesi, 29 Ocak 2012'de yapılan Genel Kurul ile ilk Yönetim Kurulunu belirlemiştir.⁶⁵²

⁶⁴⁴ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.2.

⁶⁴⁵ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.29.

⁶⁴⁶ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.34.

⁶⁴⁷ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.32.

⁶⁴⁸ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.33.

⁶⁴⁹ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.12.

⁶⁵⁰ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.17.

⁶⁵¹ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.25.

⁶⁵² ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.28.

5.2.2.6.3 Mesleğin Gelişimi ve Mesleki Statü İle İlgili Çalışmalar

1992 yılında Mimarlar Odası ile işbirliği yapılarak, Oda bünyesinde Endüstri Ürünleri Tasarımcıları Komisyonu kurulmuş, kamu görevleri çerçevesinde “tasarımcı kadrosunun teknik eleman olarak tanınması ve tasarımcı unvanının kullanılabilmesi” konusunda Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile yazışmalar başlatılmıştır.⁶⁵³

Dernek, kendi bünyeleri dahilinde Ar-Ge ve tasarım departmanı kuramayan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine tasarım konusunda yardımcı olabilmek amacıyla KOSGEB bünyesinde bir tasarım merkezi kurmak için çalışmalara başlamış⁶⁵⁴, 11 Ekim 1995 tarihinde Ağaç İşleri Esnaf Ve Sanatkarları Federasyonu, Marangozcular Ve Döşemeciler Odası, Ankara Ticaret Odası, TSE, MEKSA Vakfı, Hacettepe Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Bölümü, ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, Bilkent İçmimarlık Bölümü ve çeşitli endüstri meslek liselerinden temsilcilerin katılımı ile KOSGEB’in küçük ve orta ölçekli mobilya üreticilerine tasarım konusunda verebileceği destek tartışılmıştır.⁶⁵⁵

ETMK, 1999 yılı Ekim ve Kasım aylarında “endüstriyel tasarımcıların devlet kuruluşlarında çalışmaları durumunda Teknik Hizmetler Sınıfı içinde Endüstri Ürünleri Tasarımcısı unvanı ile yer almalarını sağlamak üzere” çalışmalar çerçevesinde devlet seviyesinde temaslara başlamış, Aralık ayında düzenlenen 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları çerçevesinde DPT bünyesinde oluşturulan Özel İhtisas Komisyonlarının 6’sında üyeleri tarafından temsil edilmiştir.⁶⁵⁶

ETMK, 2006-2008 döneminde mesleki hakların tanınması ve korunması ile ilgili olarak, Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB) Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu çalışmaları çerçevesinde “tasarım”, “tasarım ofisi” ve “tasarım merkezi” tanımlarının geliştirilmesi; tasarıma ve tasarımcılara devlet desteği sağlanması ve geliştirilmesi; mucitler, bilgisayar programcıları ve heykeltıraşlar gibi Gelir Vergisi Kanununun 18. Maddesi uyarınca gelir muafiyetinden yararlanılması, endüstriyel tasarımların korunması konusundaki hukuki uyuşmazlıklarda bilirkişilik yapacak

⁶⁵³ Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı, Eylül 1992, s.4.

⁶⁵⁴ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Haziran, 1995.

⁶⁵⁵ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Kasım, Ankara, 1995.

⁶⁵⁶ ETMK, 1998-2000 Faaliyet Raporu, s.5.

uzmanların isimlerinin ilgili Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemelerine bildirilmesi; Avrupa Birliği uyum çalışmaları kapsamında, hizmetlerin serbest dolaşımı ile ilgili mevzuata ilişkin endüstriyel tasarım mesleğinin tanımı ve endüstriyel tasarımı mimarlığın bir alt uzmanlık alanı olarak tanımlayan yasa tasarısı değişiklik önerisine karşı bildiri hazırlanması konularında görüş ve öneri bildirmiştir.⁶⁵⁷

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Nisan 2008’de yayınlanan Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ için ETMK’den görüş istemiş, dernek tebliğde yer alan “tasarımcı” ifadesini “ilgili mesleki örgüte üye olan, tasarım ya da tasarımla ilgili alanlarda yüksek öğrenim görmüş Türk tasarımcıları” biçiminde tanımlayarak tasarımcı unvanı altında bu mesleği yerine getirenlerin ilgili meslek örgütüne üye olmaları gerektiğine dikkat çekmiştir.⁶⁵⁸

Ağustos 2008’de Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması konusunda üyelere görüş alınmış, endüstriyel tasarım mesleğinin bazı ticaret odalarında yanlış gruplara dahil edilmesi durumunda itiraz mekanizmalarının kullanımı konusunda üyeler bilgilendirilmiştir.⁶⁵⁹

3 Mart 2009 tarihinde İstanbul’da toplanan ETMK Meslek Hakları Komisyonu hazırladığı en kapsamlı raporlardan birinde, kamu kurumu niteliği meslek kuruluşlarının mevcut durumunu değerlendirmiş, endüstriyel tasarımcıların Mimarlar Odası altında bir alt birlik kurmasının yolları ve bunun mümkün olması durumunda bu durumun sağlayacağı avantajları ve dezavantajları tartışmış, sonuç olarak endüstriyel tasarımcıların kazanmak istedikleri hakları aşağıdaki gibi sıralamıştır⁶⁶⁰:

- *İmza hakkı ve tasarımcı çalıştırma zorunluluğu: Ürün geliştiren firmalar, bir endüstriyel tasarımcı çalıştırmak ya da serbest çalışan bir tasarımcının imzasını almak zorunda olmalı,*
- *Ünvan kullanma hakkı: Endüstriyel Tasarımcılığın yasal olarak tanınması,*

⁶⁵⁷ ETMK, 2006-2008 Faaliyet Raporu, s.11-13.

⁶⁵⁸ Gülay Hasdoğan, “Türkiye’de Devletin Endüstriyel Tasarıma Yönelik Girişimleri ve Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşunun Bu Girişimlerdeki Rolü”, **Tasarım veya Kriz: 4. Ulusal Tasarım Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 8-9 Ekim 2009, s.182.

⁶⁵⁹ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.18.

⁶⁶⁰ ETMK, **ETMK Meslek Hakları Komisyonu Tutanağı**, İstanbul, 2009, s.1-7.

- *Teknik eleman statüsünde kamu kurumlarında endüstriyel tasarımcı istihdamını sağlamak,*
- *Eğitim standartlarını belirleyebilmek,*
- *Tasarım projesi fiyatlandırma taban çizelgesi/formulasyonu hazırlanması ve uymayanlara yaptırım uygulanabilmesi,*
- *Serbest ürün tasarımı hizmeti veren kişi ve şirketlere büro tescil belgesi alma zorunluluğu getirmek ve uymayanlara yaptırım uygulayabilmek,*
- *Yabancı tasarımcıların Türkiye'de hizmet verebilmesinin ve kayıt dışı olmadan vergi ödemesinin kurallarının oluşturulması ve uymayanlara yaptırım uygulanabilmesi,*
- *Odanın oluşturduğu endüstriyel tasarım yarışma şartnamesi ve jüri değerlendirme, jüri raporu yazma, kollokyum istenildiğinde düzenleme zorunluluğuna ve prosedürlerine uymayan kuruluşlara yaptırım uygulanabilmesi.*

Bu hakların kazanılması durumunda üstenelecek sorumluluklar ise şu şekilde belirtilmiştir⁶⁶¹:

- *Mesleki etik kurallarının ve icra standartlarının belirlenmesi,*
- *Tüketiciye karşı sorumluluk: Ürünün kullanımından ötürü maddi kayıplar ya da can kayıpları, yaralanmalar vb. söz konusu olursa, tasarımcının sorumlu tutulması.*

ETMK Mesleki Haklar ve Yetkiler Komisyonu, TMMOB bünyesinde oda kurmanın koşul ve süreçlerini öğrenmek üzere 3 Mart 2010 tarihinde Mimarlar Odası Genel Merkezi yetkilileri ile görüşerek, halihazırda Mimarlar Odası üyesi olan endüstriyel tasarımcıların bir kısmının Mimarlar Odasından ayrılarak oda kurma başvurusu yapmaları teklifi konusunda fikir almıştır.⁶⁶²

5.2.2.6.4 Meslek İle İlgili Hukuki Çalışmalar

22 Mart 1992 tarihli genel kurulda hukuksal işler komisyonu oluşturulmuş, patent ve telif hakları ile ilgili kanunlar konusunda ilgili bakanlıklar ile ilişkiler başlatılmıştır.⁶⁶³

⁶⁶¹ ETMK, *ETMK Meslek Hakları Komisyonu Tutanağı*, s.7.

⁶⁶² ETMK, *2008-2010 Faaliyet Raporu*, s.30.

⁶⁶³ *Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı*, Eylül 1992, s.4.

1994 yılında ETMK Meslek Politikaları Komisyonu, Türk Patent Enstitüsü (TPE) ile tasarım koruma kanunu konusunda çalışmalara başlamıştır.⁶⁶⁴

1995 yılında Türk Patent Enstitüsü başkanlığında, Sanayi Bakanlığı ve ETMK'nın katılımı ile Tasarım Kanunu Komisyonu çalışmalarına başlamıştır.⁶⁶⁵ TPE tarafından “patent ve marka kanunlarının yeniden düzenlenmesi ve tasarımların korunmasına yönelik yasal düzenlemenin oluşturulması için” kurulan bu komisyona yapılan davet ile devlet tarafından ETMK'nın görüşüne ilk kez başvurulmuştur.⁶⁶⁶ Komisyonun yaptığı çalışmalar sonucunda, ETMK, kanun tasarisında yer alacak olan, salt görünüşe dayalı “tasarım” tanımına “ürüne bütünsel bir bakışla estetik çözümlerin yanı sıra, işlevsel ve ergonomik çözümlerin getirilmesini de öneren” çağdaş bir yorum getirmiş ve tanım 1995 yılında yürürlüğe giren Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında 554 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede bu şekilde yer almıştır.⁶⁶⁷

2 Şubat 1996 tarihinde, ODTÜ sürekli eğitim merkezinde Endüstriyel Tasarımların Korunmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin ve yapılan diğer yasal düzenlemelerin aktarılması ve tartışılması amacıyla ETMK üyeleri Gülay Hasdoğan ve Fatma Korkut'un konuşmacı olarak katıldığı bir seminer düzenlenmiştir.⁶⁶⁸

10 Nisan 1997 tarihinde İstanbul Sanayi Odası tarafından düzenlenen “Endüstriyel Tasarımların Korunması ve Ortaya Çıkan Sorunlar” başlıklı panele ETMK Yönetim Kurulu Başkanı Doç.Dr. Gülay Hasdoğan konuşmacı olarak katılmıştır.⁶⁶⁹

2000 yılının Mayıs ayında ETMK, 27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında 554 Sayılı KHK ile ilgili yönetmelikler üzerine görüşlerini bildirmiştir.⁶⁷⁰

⁶⁶⁴ Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı, Eylül 1994, s.2.

⁶⁶⁵ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Nisan, Ankara, 1995.

⁶⁶⁶ Hasdoğan, “Türkiye’de Devletin Endüstriyel Tasarıma Yönelik Girişimleri ve Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşunun Bu Girişimlerdeki Rolü”, s.176.

⁶⁶⁷ Hasdoğan, “Türkiye’de Devletin Endüstriyel Tasarıma Yönelik Girişimleri ve Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşunun Bu Girişimlerdeki Rolü”, s.177.

⁶⁶⁸ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ocak, Ankara, 1996.

⁶⁶⁹ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Mart, 1997.

⁶⁷⁰ ETMK, 1998-2000 Faaliyet Raporu, s.5.

Dernek, Türk Patent Enstitüsü tarafından 551, 554, 555 ve 556 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin yasalaşması ile ilgili çalışmalara davet edilmiş, Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında 554 Sayılı KHK'nin yasalaşması çalışmaları ile ilgili olarak TPE'nin hazırladığı "Tasarım Kanunu Taslağı" ile ilgili olarak ETMK görüşünün istenmesi üzerine bir komisyon oluşturularak çalışmalara başlanmıştır, 16 Ağustos 2005'te TPE'ye iletilen görüşte tasarımcı hakları, tasarımın tanımı, tescilsiz tasarımların korunması ile ilgili önerilere⁶⁷¹, 10 Şubat 2006'da TPE'ye iletilen görüşte ise tasarım, ürün, bilgilenmiş kullanıcı tanımları, tasarımcı olarak belirtilme hakkı üzerine önerilere yer verilmiştir.⁶⁷² ETMK, 2009 yılında TBMM'ye sunulan tasarım kanunu taslağı içinde yer alan tasarımcı olarak belirtilme hakkının korunması konusunda etkili olmuşsa da, tasarım tanımının salt görünüşe indirgenmemesi konusunda aynı etkiyi gösterememiştir.⁶⁷³

ETMK, Türk Patent Enstitüsü'nün yürüttüğü Avrupa Birliği projesi kapsamında 11 Haziran 2008 tarihinde yapılan toplantıya fikri mülkiyet hukuku paydaşı olarak davet edilmiş, ETMK adına toplantıya katılan Gülay Hasdoğan bu konudaki görüşleri iletmiştir.⁶⁷⁴

5.2.2.6.5 Dernek Tarafından Yapılan Yayınlar

Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı "Tasa..." dergisi, 1992 yılının Ağustos ayında "dernek çalışmalarını tanıtmak, sektörle ilgili haberler vermek, sosyal ve kültürel etkinlikleri duyurmak" amacıyla yayınlanmaya başlamıştır.⁶⁷⁵ 1992-1994 yılları arasında yalnızca 3 sayısı çıkan dergi, Türkiye'den ve dünyadan tasarım haberlerine, tasarımcılarla söyleşilere, derneğin yaptığı çalışmalara ve bunların sonuçlarına, mesleğin durumu ve gidişatı ile ilgili makalelere yer vermiştir.

Takip eden yıllarda bültenlerin içeriği daraltılmış, ancak bunlar aylık gönderimlere dönüşmüştür. 1995-1999 yılları arasında ağırlıklı ayda bir üyelere posta ile gönderilen "ETMK Haber Bültenleri" sıklıkla yarışma, sergi, fuar, etkinlik

⁶⁷¹ ETMK, 2004-2006 Faaliyet Raporu, s.5.

⁶⁷² ETMK, 2004-2006 Faaliyet Raporu, s.6.

⁶⁷³ Hasdoğan, "Türkiye'de Devletin Endüstriyel Tasarıma Yönelik Girişimleri ve Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşunun Bu Girişimlerdeki Rolü", s.178.

⁶⁷⁴ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.18.

⁶⁷⁵ Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı, Eylül 1992, s.4.

duyurularına, derneğin etkinlik planlarına ve dökümlerine, üyelik ödentisi için ödeme hatırlatmalarına, iş ve eleman ilanlarına, seyrek olarak tasarımcı ve ürün tanıtımlarına, üye profillerine, yaygın ve kitap duyurularına yer vermiştir.

1995 yılı içinde, Yayın komisyonu çalışmaları çerçevesinde, “endüstriyel tasarımla ilgili Türkçe yazılmış kitap ve makaleler, Türk tasarımcılarının yabancı dillerde yaptığı yayınlar ve Türkçeye yapılan çeviriler” ile bir endüstriyel tasarım yazını kaynakçası oluşturabilmek amacı ile, Alpay Er kontrolünde toplanmaya başlamış⁶⁷⁶, 1999 yılı içinde Alpay Er, Özlem Er ve Fatma Korkut endüstriyel tasarım alanında Türkiye’de üretilmiş yazın örneklerini derledikleri “Notlar+Kaynakça; Türkiye’de Endüstriyel Tasarım Yazını” isimli kitabı ETMK yayını olarak çıkarmıştır.⁶⁷⁷

Yayın komisyonu, “Notlar+Kaynakça” kitabının hazırlık çalışmalarını tamamlamasının ardından ilk iş olarak “yarı akademik, yarı mesleki nitelikte bir dergi” çıkarma çalışmalarına başlamış ve ilk sayısında “Tasarım Eğitimi” konusuna eğilmek üzere bilimsel ya da kişisel fikir üretimi seviyesinde yazılar için çağrıya başlamıştır.⁶⁷⁸ Türkiye’deki “Endüstri Ürünleri Tasarımı bölümlerini tanıtan yazıların yanı sıra, yerli ve yabancı tasarım eğitimcileri ile söyleşiler, kitap tanıtımları vb.” içeriği ile yine Alpay Er, Özlem Er ve Fatma Korkut tarafından hazırlanan ETMK yayını “Nesnel” Arredemento Mimarlık dergisinin Temmuz sayısı eki olarak verilmiş, bu şekilde dağıtımına devam edilmesi planlanan bu derleme kitaplar serisinin ikincisinin 1999 baharında çıkarılabilmesi için üyelere katkı çağrısı yapılmıştır.⁶⁷⁹ Ancak bu çalışmalar istenen sonuca ulaşmamıştır.

ETMK sınırlı sayıdaki yayınlarının yanı sıra, organizasyonunu yaptığı ya da içinde yer aldığı sergi ve yarışmalar için kataloglar da yayınlamıştır:

Designers’ Odyssey ’94 sergisine paralel olarak basılan ve yayınlanan “Türk Ürün Tasarımcıları 1994” başlıklı katalogda Türkiye’de mesleğini icra eden ürün tasarımcılarının ve tasarladıkları ürünlerin tanıtımının yanı sıra, genel olarak ürün

⁶⁷⁶ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Mart, Ankara, 1996.

⁶⁷⁷ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Aralık, 1998.

⁶⁷⁸ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ağustos-Eylül, 1996.

⁶⁷⁹ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Temmuz, Ankara, 1998.

tasarımı ve meslek kuruluşu olarak ETMK ve etkinlikleri konularında da bilgi verilmiştir.⁶⁸⁰

Designers' Odyssey '98 sergisiyle birlikte, herhangi bir sınırlama olmadan isteyen her tasarımcıya açık olan "Designers' Odyssey '98: Türk Tasarımcılarının Serüveni" katalogu da basılmıştır.⁶⁸¹ Katalogda tasarımcılar ve ürünlerinin yanı sıra, "Neden Endüstriyel Tasarım?", "Yeni Ürün Geliştirmede Endüstriyel Tasarımın Rolü" ve "Endüstriyel Tasarım ve Türk Endüstrisi" başlıkları altında meslekle ilgili bilgiler verilmiş, ayrıca ETMK ve dernek etkinliklerinin tanıtımı yapılmıştır.⁶⁸²

"ADesign Fair İstanbul Uluslararası Tasarım Buluşmaları 2003" etkinliği kapsamında düzenlenen "Sınırların Ötesine" ETMK Ürün Tasarımı Sergisine paralel olarak 26 katılımcı tasarımcıyı ve ürünlerini tanıtan "Sınırların Ötesine" ETMK Ürün Tasarımı Sergi Katalogu basılmıştır.⁶⁸³

"Messe Frankfurt Tendence Lifestyle Fair" kapsamında 2004 yılında gerçekleşen "Designers from Turkey/Design from East to West" isimli uluslararası sergi için bir katalog basılmıştır.⁶⁸⁴

Marketingist 2005 Fuarı dahilinde "2000lerde Tasarımla Fark Yaratanlar" Sergi ve Yarışma Katalogu⁶⁸⁵, Marketingist 2006 Fuarı dahilinde "Tasarımla Kazananlar" ETMK 2006 Ürün Tasarım Sergisi Katalogu⁶⁸⁶ ve Marketingist 2007 Fuarı dahilinde "Tasarımla Kazananlar" ETMK 2007 Ürün Tasarım Sergisi Katalogu⁶⁸⁷ sergi ve yarışmalara katılan tasarımcılar ve ürünlerinin yanı sıra, ETMK ve etkinliklerini tanıtan içeriklerle basılmış ve etkinlikler sırasında dağıtılmıştır.

2008 yılında Design Turkey sergisine paralel olarak, katılımcı ürün ve projelerin yanı sıra, endüstriyel tasarımın Türk endüstrisi için önemine değinen yazılara da yer veren, Design Turkey Katalogu ve yarışmanın ardından, ödül alan ürün ve

⁶⁸⁰ Özçetin, s.77.

⁶⁸¹ ETMK, *ETMK Haber Bülteni*, Aralık, 1998.

⁶⁸² Özçetin, s.92.

⁶⁸³ Özçetin, s.108.

⁶⁸⁴ Özçetin, s.119.

⁶⁸⁵ Özçetin, s.121.

⁶⁸⁶ ETMK, *2006-2008 Faaliyet Raporu*, s.5.

⁶⁸⁷ Özçetin, s.135.

projelerin tanıtıldığı, Design Turkey 2008 Endüstriyel Tasarım Ödülleri: Ödüllü Tasarımlar Katalogu basılmıştır.⁶⁸⁸

2009 yılında “Türk Tasarımına İnanmak: ETMK’nın 20 Yılı Sergisi” adıyla düzenlenen etkinliğin ardından, ETMK’nın 1988-2009 yılları arasında yaptığı çalışmaları kronolojik olarak aktaran “Türk Tasarımına İnanmak: ETMK’nın 20 Yılı Kitapçığı” basılmıştır.⁶⁸⁹

Dernek yıllar içinde, bunların dışında, ETMK’yı, ETMK ile ilgili diğer kuruluşları ve bunların faaliyetlerini tanıtan bir çok broşür de yayınlamıştır.

5.2.2.6.6 Diğer Çalışmalar

1997 yılında Toronto’da yirmincisi düzenlenen ICSID kongresine dernek organizasyonu ile Türkiye’den 7 tasarımcı izleyici olarak katılmış ve tartışma grupları içinde diğer ülkelerden gelen üye ve delegeler ile görüş alışverişinde bulunmuştur.⁶⁹⁰

1998 yılında dernek, çağdaş çalışma ortamlarının yeni sosyolojik, ekonomik ve teknolojik yönelimler doğrultusunda ele alınarak sorgulanmasını ve yeni açılımlar getirerek yorumlanmasını sağlamak amacı ile, ICSID ve IFI tarafından da onaylanan, “Yeni Binyılda Çalışma Kültürü: ETMK Kavramsal Proje Yarışması”nı düzenlemiştir.⁶⁹¹

ETMK, aynı yıl Kasım ayında yurtiçi ve yurtdışından konuşmacıların katıldığı İstanbul Uluslararası Tasarım Buluşmaları Seminerleri’ni (12-14 Kasım 1998), Designers’ Odyssey ’98 kapsamında 1. Ulusal Endüstriyel Tasarım Öğrencileri Forumu’nu (13 Kasım 1998)⁶⁹² ve ETMK Üniversitelerarası Atölye 1: “Yerelden Küresele” (9-11 Kasım 1998) isimli atölyeyi organize etmiştir.⁶⁹³

ETMK tarafından organize edilmemiş olsa da Türkiye’de düzenlenen ilk endüstriyel tasarım fuarı olması açısından önem taşıyan “Designex ’99 Endüstriyel

⁶⁸⁸ ETMK, *2008-2010 Faaliyet Raporu*, s.13-14.

⁶⁸⁹ ETMK, *2008-2010 Faaliyet Raporu*, s.14.

⁶⁹⁰ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Eylül-Ekim, Ankara, 1997.

⁶⁹¹ ETMK, *ETMK Haber Bülteni*, Ağustos, 1998.

⁶⁹² ETMK, *1998-2000 Faaliyet Raporu*, s.2.

⁶⁹³ ETMK, *1998-2000 Faaliyet Raporu*, s.3.

Tasarım Fuarı”nın tanıtımları ve fuara katılım çağruları bültenler aracılığı ile yapılmıştır.⁶⁹⁴ İDE Fuarçılık Şirketi tarafından⁶⁹⁵ 10-14 Mart 1999 tarihleri arasında İstanbul Dolmabahçe Kültür Merkezi’nde gerçekleştirilen fuarda tanınmış ürünlerin aşamalarının sergilenmesi, global tasarım dünyası ile Türk tasarımcıları arasında iletişimin başlatılması, mevcut (üretilmiş) Türk tasarım örneklerinin kamuoyuna tanıtılması amaçlanmıştır.⁶⁹⁶ ETMK bu fuar dahilinde ulusal ürün tasarım yarışmalarında derece kazananların yanında Designers’ Odyssey ’94 ve ’98 dahilinde ETMK Ürün Tasarımı Ödülünü alan ürünleri dia şov olarak sergilemiştir.⁶⁹⁷

1999 Gölcük Depremi’nin ardından 20-25 Şubat 2000 tarihlerinde dernek tarafından ETMK Üniversitelerarası Atölye 2: “Afetlerle Yaşamak” başlıklı atölye çalışması düzenlenmiştir.⁶⁹⁸

Bir kuruma bağlı olmadan çalışan endüstriyel tasarımcıların, serbest olarak hizmet verdikleri alana, çalışma süresine ve şartlarına, çalışmanın çıktısına göre almaları gereken ücreti hesaplayabilmeleri için "Serbest Çalışan Tasarımcılar İçin Tasarım Hizmetlerinin Asgari Ücretlendirmesi", yurtiçinde düzenlenecek tasarım yarışmalarının ETMK tarafından onaylanıp desteklenmesi için uyulması gereken kuralları içeren "Ulusal Ürün Tasarımı Yarışma Yönetmeliği" hazırlanmış, 2003 yılında ETMK'yı ve etkinlerini tanıtan broşürde yayınlanmıştır.⁶⁹⁹

Mobilya Sanayicileri Derneği'nin (MOSDER) daveti üzerine dernek 30 Nisan 2005 tarihinde IMOB Ev Mobilyaları Fuarı’nda bir trend paneli düzenlenmiştir.⁷⁰⁰

Türk Patent Enstitüsü öncülüğünde, ulusal tasarım politikaları oluşturulması konusunda kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan bir konsey kurma çalışmaları kapsamında Nisan ve Haziran 2008’de düzenlenen toplantılara, katılımcılar arasında sivil toplum örgütü statüsünde tek meslek kuruluşu olan ETMK da davet edilmiş, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Sanayi ve Ticaret, Kültür ve Turizm, Milli Eğitim

⁶⁹⁴ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ocak-Şubat-Mart, Ankara, 1999.

⁶⁹⁵ Özçetin, s.96.

⁶⁹⁶ ETMK, ETMK Haber Bülteni, Ocak-Şubat-Mart, 1999.

⁶⁹⁷ ETMK, 1998-2000 Faaliyet Raporu, s.1.

⁶⁹⁸ ETMK, 1998-2000 Faaliyet Raporu, s.4.

⁶⁹⁹ ETMK, "Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu", [Broşür], 2003, s.8-13.

⁷⁰⁰ ETMK, 2004-2006 Faaliyet Raporu, s.4.

Bakanlıkları Müsteşarları, DPT, Hazine, Dış Ticaret Müsteşarları, YÖK'ten bir öğretim üyesi, TÜBİTAK, TPE, KOSGEB, TOBB, TESK, TİM, TMMOB ve ETMK başkanlarından oluşan grup ETMK'nın önerisi üzerine Grafikerler Meslek Kuruluşu (GMK) ve Moda Tasarımcıları Derneği (MTD) ile genişletilmiş, 3 Eylül 2009 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan "Türk Tasarım Danışma Konseyi" "Türkiye'nin uluslararası alanda rekabet gücünü artırmak için tasarım stratejilerinin ve politikalarının belirlenmesine, uygulama altyapısı oluşturulmasına ve uygulanmasına ve bu suretle katma değeri yüksek tasarımlar yaratılmasına, Türk tasarımcıların ve tasarımlarının dünya pazarında tercih edilir konuma getirilmesine, tasarımcı ve sanayici işbirliğinin sağlanmasına ve "Türk Tasarımı" imajının yerleştirilmesine yönelik" çalışmalarına başlamıştır.⁷⁰¹

2008-2010 döneminde ticari kuruluşlar ya da eğitim kurumları tarafından düzenlenen tasarım yarışmalarına, ETMK Ulusal Ürün Tasarımı Yarışma Yönetmeliğine uygunluk derecelerine göre onay, jüri üyesi ya da duyuru destekleri sağlanmıştır.⁷⁰²

2009 yılında Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanan raporda lisans eğitimi veren kurumların sayısının hızla artması ve "Endüstri Ürünleri Tasarımı" adı altında önlisans programlarının açılması ile belirginleşen standardizasyon sorunlarına, lise seviyesinde açılan "Tasarım ve Teknoloji" programlarının durumuna, bu gelişmelerin meslekle ilgili olarak yol açtığı sorunlara değinilmiş, aşağıda belirtilen hedeflere ulaşabilmek için bir eylem planı belirlenmiştir⁷⁰³:

- *Endüstriyel tasarım eğitiminin tanımını ve içeriğini oluşturmak,*
- *Meslekteki unvan karmaşasını önlemek, endüstriyel tasarımcı unvanına sahip olma şartlarına açıklık getirmek,*
- *Farklı seviyelerdeki tasarım eğitiminin yeterlik düzeylerini saptamak,*
- *Meslek lisesi veya iki yıllık okulların doğru konumlandırılmalarına yardımcı olmak,*
- *"Ara eleman" dan beklenen özellikleri tanımlamak,*

⁷⁰¹ ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.16.

⁷⁰² ETMK, 2008-2010 Faaliyet Raporu, s.19.

⁷⁰³ ETMK, ETMK Eğitim Komisyonu Sunumu, İstanbul, 2009, s.1-7.

- *Tasarım duyarlılığının ilkokuldan başlayarak tüm kademelerde verilmesini sağlamak,*
- *Uluslararası akreditasyon sistemlerini ve mesleki yeterlik tanımlarını araştırmak ve ülkemiz için mesleki yeterlik tanımlarını geliştirmek.*

Dernek, 13-16 Mayıs 2010 tarihlerinde düzenlenen İzmir Tasarım Haftası'na "ETMK 20 Yılı" sergisi ile, 22 Mayıs 2010'da Ankara Tasarım Günlerine konuşmacı temsiliyle katılmıştır.⁷⁰⁴

2-5 Kasım tarihlerinde düzenlenen 2010 16. Dünya Verimlilik Kongresi'ne ve 2010 Avrupa Verimlilik Konferansına kurumsal düzeyde katılan ETMK, "Tasarımın Verimliliği Artırıcı Etkisi" konulu bir sunum yapmıştır.⁷⁰⁵

ETMK 2011 Mart ayında Sanayi Bakanlığı KOBİ Stratejisi Ve Eylem Planı Toplantısı, Haziran ayında özürhüleri İdaresi Başkanlığı Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı Teknik Meslek Odaları Toplantısı, Kasım ayında İMMİB Tasarım Teknoloji Meslek Lisesi Müfredat Çalıştayı, 2010 ve 2011 içinde çeşitli tarihlerde Türk Tasarım Danışma Konseyi toplantılarına katılmıştır.⁷⁰⁶

20 Eylül 2010 tarihinde KOSGEB, OSTİM ve ETMK Proje Ortaklığı ile "Endüstriyel Tasarım İnovasyon Ve Modelleme Merkezleri" için ilk çalışmalar başlamış, 23 Mart 2011'de "OSTİM Endüstriyel Tasarım Merkezi" açılması için planlamalar başlamış ve ilgili toplantılar 2010, 2011, 2012 yılları içinde devam etmiştir.⁷⁰⁷

⁷⁰⁴ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.5.

⁷⁰⁵ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.13.

⁷⁰⁶ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.20-41.

⁷⁰⁷ ETMK, 2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu, s.43-44.

6. SONUÇ

Her mesleğin kurumsallaşma, yani profesyonelleşme süreci kendine özgüdür. Mesleğin kendi özel şartlarının ve farklılıklarının yanı sıra, uygulamanın yapıldığı ülkenin tarihi, ekonomik, sosyal ve yasal koşulları da bu süreci ağırlıkla etkilemektedir. Bu koşullar doğal olarak mesleki örgütlenmenin de ülkeye özgü biçimde şekillenmesine sebep olmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de köklü bir geçmişe sahip, profesyonelleşme aşamalarını tamamen ya da büyük ölçüde tamamlamış ve uygulayıcıları örgütlenmiş mesleklerin yanında nispeten yeni ve bu aşamaların henüz başında olan birçok meslek de bulunmaktadır. Endüstriyel tasarım mesleğinin Türkiye’deki şartları, endüstriyel tasarımcıların Türkiye’deki mesleki örgütlenmeleri ve halihazırda mevcut olan tek meslek örgütü olarak ETMK’nın, ülkenin kendine özel şartları içinde, çalışmada sunulan profesyonel meslek ve meslek örgütlenmesi ile ilgili bilgiler ışığında değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Yeni bir meslek olarak endüstriyel tasarım, ortaya çıkış şartları, tarihi, meslek olarak kabul edilişi, etki alanı, meslek sahiplerinin özellikleri, ekonomik ve toplumsal konumlandırılışı bakımından değerlendirildiğinde, Türkiye’de halen profesyonelleşme sürecinde olan bir meslek olarak nitelenebilir. Harold Wilensky’nin tanımladığı profesyonelleşme aşamalarına bakıldığında ilk basamakta sürekli hissedilen bir ihtiyaca karşılık veren hizmeti sağlayan mesleğin “tam zamanlı bir iş olarak” tanınması, ikinci basamakta meslekle ilgili eğitim kurumlarının ortaya çıkması yer almaktadır. Endüstriyel tasarımın Türkiye’deki geçmişine bakıldığında ise bu basamakların birbiri ile yer değiştirdiği ve bu durumun, sonuçta, mesleğin profesyonellik algısını en baştan etkilediği görülebilir. Dönemin ekonomik şartlarından ötürü, endüstrinin kendi ihtiyaçlarının farkında olmadığı bir zamanda verilen ilk mezunlar, diğer birçok ülkedeki meslektaşlarından farklı olarak ihtiyaçtan önce ortaya çıkan mesleklerini sanayiciye ve üreticiye anlatma görevi ile karşı karşıya kalmıştır. Kişisel çabalarla yerine getirilemeyecek bu görevi bir birlik olarak, tüzüğünde de belirtildiği gibi bu amaçla, sanayi ile yoğun ilişkiler içinde, İstanbul’da kurulan ETD üstlenmiştir. Daha sonra gelen tasarımcılar ise mesleğin topluma ve devletin ilgili kurumlarına tanıtılması, Türk tasarımının ve tasarımcısının dünyaya açılması yönünde çalışılması görevlerini

üstlenmek durumunda kalmıştır. Bu görevler de, ancak tasarımcıların bir araya gelmesi ile yerine getirilebileceğinden yeni bir örgütlenme çabasına girilmiş, bu çaba bürokrasinin merkezi olan Ankara’da, ETMK’nın kurulması ile sonuçlanmıştır. Derneğin faaliyetlerinin dökümüne bakıldığından ilk yıllarda yüksek yoğunlukta, takip eden yıllarda ise yoğunluğu azalsa da düzenli bir biçimde tanıtım çalışmaları yürüttüğü görülmektedir. Bu faaliyetlerin öncelikle endüstriyel tasarımın ve endüstriyel tasarımcının görev alanının tanımı ile ilgili genel sorulara cevap verecek biçimde başladığı, daha sonra ise ülkemizdeki endüstriyel tasarımcıların çalışma alanları ve ortaya çıkarmış oldukları endüstriyel tasarım örneklerini gösterecek biçimde içerik değiştirdiği görülmektedir. Mesleğin Türkiye’de ortaya çıkış biçimi hatırlandığında ve “mesleğin tanıtılması” genel düşüncesi etrafında gelişen tüm bu faaliyetlere bakıldığında, Türk endüstriyel tasarımcısının uzun yıllar boyunca mesleğinin ve kendi varoluşunun haklılığını ve anlamını kanıtlamaya çalışmak durumunda kaldığını söylemek mümkündür. Bu ortam içinde ETMK, bahsedilen şartlar gereği, kuruluşundan itibaren bir tasarım tanıtım ajansının görevlerini üstlenmek durumunda kalmıştır. Yakın zamanda, "Türk tasarımını dünyada tanıtmak ve endüstriyel tasarım sektörünü güçlendirmek" amacı ile ETTA'nın kurulması ve "Türkiye’de ürün tasarımının başlangıç, değişim ve gelişimine ışık tutacak her türlü ürün, bilgi ve belgeyi kayıt altına alan, endüstriyel tasarımına dair bellek oluşturmak" amacıyla ETSM'nin uygulamaya konulması ile ETMK'nın tanıtım konusundaki sorumlulukları kısmen devredilmiş sayılabilir. Böylece, Derneğin meslek hakları ve tasarımın uygulanma standartları üzerine daha fazla eğilmesi beklenebilir; ancak bu değişimin gerçekleşmesi ve sonuçları yine büyük ölçüde ülke şartlarına bağlı olacaktır.

Bu çalışma içinde yer verilen diğer tanımlara bakıldığında endüstriyel tasarımın net biçimde “profesyonel meslek” olarak tanımlanmasının güçleştiğini bir kez daha tekrar etmek yanlış olmayacaktır. Profesyonel mesleğin en temel özelliklerinden biri –yukarıda da belirtildiği gibi- meslekle ilgili eğitim kurumlarının ortaya çıkması, bunun sonucunda kontrollü eğitim ile tanımlı teknik ve teorik bilgi altyapısının oluşması ve uzmanlaşmanın sağlanmasıdır. Daha önce de işaret edildiği gibi, Türkiye, endüstriyel tasarım mesleği ile endüstri değil, eğitim aracılığı ile tanışmıştır. İlk eğitim biriminin kuruluş çalışmalarının başlamasının ardından geçen 50 yıllık süre içinde hâlihazırda

öğrenci alan bölüm sayısı 25'e yükselmiştir. Sayısal bakımdan umut verici görünmekle birlikte bu bölümlerin müfredatları ve eğitim koşullarındaki farklılıklar ideal, yani yeterliliği ve sonuçları denetlenebilir eğitim düzeyine ulaşılmasını engellemektedir. Bu durumda, endüstriyel tasarımcı unvanını alabilmek için edinilmiş olması gereken asgari bilgi, beceri ve yeterlik düzeyinin unvanla ilişkisi kopmaktadır; içerik ve biçim olarak birbirinden farklı eğitim süreçlerinden geçenler, aynı mesleki unvanı almaktadır. Son yıllarda sayısı artan endüstriyel tasarım önlisans programları bu durumu daha da karmaşıktır ve "endüstriyel tasarımcı" olarak tanınabilmek için, belli içerikte ve belli uzunlukta bir eğitimden geçmiş olmak gerektiği algısı gittikçe bozulmaktadır. Bu eğitimi almadığı halde endüstriyel tasarım mesleğini, endüstriyel tasarımcı unvanı ile uygulamakta olan bireylerin varlığı bilinmektedir, ancak bu durumun engellenebilmesi için herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Tasarımcıların, eğitimcilerin, mesleki örgüt veya tasarımla ilgili kurumların bu tür bir düzenlemenin yapılmasına yönelik kendi inisiyatifleri ile başlattıkları ya da yürüttükleri bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, Türkiye'de halihazırda endüstriyel tasarımcıları temsil eden önemli kuruluş olan ETMK, üyelik şartları gereği, herhangi bir endüstriyel tasarım lisans bölümünden mezun olmadığı halde, bu alanda yaptıkları çalışmalarını belgelemeleri karşılığında uygulayıcıları örgüte kabul etmektedir. Bu durum, endüstriyel tasarımcı unvanının öncelikle alınan eğitime dayandırılması gerektiği düşüncesi ile ters düşmektedir. İronik bir biçimde, eğitim kuruluşları ve meslek örgütü, ortak veya benzer bir müfredatın oluşturulamayı ve mezuniyet temelli meslektaşlık anlayışının desteklenmeyişi ile endüstriyel tasarımcı için profesyonellik algısının zayıflamasına sebebiyet vermektedir. Dünyadaki endüstriyel tasarım meslek örgütlerine bakıldığında da, neredeyse tamamının, mezuniyet derecesine dayanarak örgütün sağladığı tüm hakları sunan tam ya da asil üyelik önerdiği, diğer tasarım alanlarının mezunlarını ise kısıtlı haklarla ikincil üyeliğe kabul ettikleri görülmüştür.

Teknik temelin ardından gelen diğer önemli "profesyonel meslek" özellikleri, genel olarak mesleğin değerleri ve itibarı ile ilgilidir. İdeal olarak, "profesyonel" niteliğinin kazanılabilmesi için, öncelikle müşterinin almak istediği tasarım hizmetinin yalnızca endüstriyel tasarımcılar tarafından verilebileceğini kabul etmiş olması gerekmektedir. Bu adımla birlikte endüstriyel tasarımcının ahlaki sorumlulukları

başlamaktadır; tasarımcının bir çatışma durumunda, hizmeti alanın ya da toplumun çıkarını şahsi çıkarının üzerinde tutması beklenmektedir. Karşılıklı hak devrine ve güvene dayanması gereken bu tür bir ilişkide, ahlaki sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda karşılaşılabilecek yaptırım ve sonuçların önceden tanımlanmış olması, yani müşterinin kabul ve tasarımcının sorumluluk koşullarının yasal ve etik bir çerçeveye oturtulmuş olması gerekmektedir. Oysa Türkiye’de, endüstriyel tasarımların korunması ile ilgili bir kanun hükmünde kararname dışında mesleği yasal bir perspektife oturtacak herhangi bir bağlayıcı düzenleme bulunmamaktadır; yukarıda sayılan koşulların oluşmasını sağlayacak, endüstriyel tasarımın –hem tasarımcı hem de müşteri açısından- uygulanma sınırlarını belirleyen yasal ya da etik platform halen oluşturulamamıştır. Bir tasarım yasası oluşturulması konusunda devlet düzeyinde başlayan ve ETMK’nın da görüş bildirerek katkıda bulunduğu çalışmalar devam etmektedir, ancak faaliyetlerine bakıldığında, kuruluş amaçları arasında “üyelerinin hak ve yetkilerini oluşturmak ve korumak” ifadesine de yer veren ETMK’nın bu konudaki çalışmalarının sayıca az olduğu, yapılanların ise henüz etkili bir sonuca varamadığı görülmüştür. Bunun yanında başarısı, Türk tasarımının başarısı ve etkisi ile doğrudan bağlantılı olan, son yıllarda yapılan en önemli çalışmalardan biri olarak “Design Turkey İyi Tasarım Ödülleri” ile yaratılmak istenen “iyi tasarım” anlayışının mesleki değerler ve itibarın oluşturulması konusunda da faydalı olabileceği öngörülebilir, ancak “Design Turkey” etkinliğinin bunu tek başına sağlayamayacağı açıktır.

Profesyonelleşmenin ileri ve önemli basamaklarından biri mesleki örgütlenmenin başlamasıdır. Türkiye’nin mesleki örgütlenme ortamında üye sayıları, kamusal hizmetten edindikleri gelirleri, yasa ile kazandıkları güç, yetki ve ayrıcalıkları, kamusal nitelikli birçok kuruluşun doğal üyesi olmaları gibi avantajları ile kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ister istemez öne çıkmaktadır. Yasa ile kurulan bu tip birlikler altında toplanan mesleklerin icra edilme şartları da ilgili yasalar ile düzenlenmektedir. Meslekle ilgili yasası bulunmayan, uygulama standartlarının ve denetiminin devlet tarafından yürütülmesi beklenmeyen endüstriyel tasarım mesleğinin uygulayıcıları ise temelde mesleğin tanıtımı ve dayanışma amaçları ile “dernek” çatısı altında bir araya gelmişlerdir. İdeal şartlarda, bir sivil toplum örgütü olarak dernek, devlet denetiminden bağımsız, gönüllü üyelik esasına dayalı, çoğulcu yönetim ve şeffaf

denetim ortamı sağlayan bir örgütlenme biçimidir. Bu yapı altında bir araya gelmek, bireysel özgürlük ve seçim hakkına dayalı çağdaş örgütlenme anlayışına çok daha uygun bir yaklaşım olmasına rağmen endüstriyel tasarımcıların bir kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu altında ayrı bir oda oluşturması ile ilgili çalışmalar ETMK'nın kuruluşundan beri gündemden düşmemiştir. Endüstriyel tasarıma en yakın görülen meslek grubu olarak mimar odalarının altında bir oda kurabilmek için birçok kere şartlar araştırılmış, görüşmeler yapılmış, üyelere görüş alınmış, komisyon raporları hazırlanmış ancak bu konuda Dernekte bir görüş birliğine varılamamıştır. Günümüzde, bireysel özgürlükler ancak çoğulcu değerlerle desteklendiğinde anlamlı olmaktadır. Tasarım ve tasarımcılar da bu yaklaşımdan etkilenmektedir. Buna rağmen, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının varlıklarının, demokratikliklerinin ve etkinliklerinin sıklıkla tartışılmaya başlandığı günümüzde, hem bireysel hem profesyonel anlamda özgürlükçü anlayıştan uzaklaşarak, endüstriyel tasarım mesleğinin adının dahi geçmeyeceği bütüncül bir yapı (TMMOB) altında yer almaya çalışmak anlamlı bir çaba olarak görünmemektedir. Endüstriyel tasarımcılar, mesleğin yasal olarak çerçevesi çizilmediğinden herhangi bir kamusal görevi yerine getirememekte, henüz resmi olarak tanımlanmış meslek kriterleri ve etiği olmadığından belirli bir otorite tarafından denetlenememekte ve uygulayıcılarına yaptırım uygulanamamaktadır. Oysa, kamusal işlevi olan bir oda altında yer alabilmek için gerekli bu yasal zeminin olmayışı, tasarımcıların mimar odaları altında toplanmaları halinde mimarların tabi olduğu yasa ve kriter setlerine –kısmen de olsa- tabi olmaları zorunluluğunu getirebilir. Bu durum ise, endüstriyel tasarımın mesleki konum ve haklar açısından mimarlık ve mühendislik potasında erimesi ve, sınırlı da olsa, şimdiye kadar kazanılmış kimi ayrıcalıkların kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Oysa ki, endüstriyel tasarım mesleğinin en önemli meselelerinden biri tasarımın disiplin olarak konumlandırılışındaki sorundur; tasarımın kendisini öncelikle sanat ve mimarlık, sonra da mühendislik disiplinlerinden ayıramaması ve bir disiplin olarak kendi varoluş sınırlarını net bir şekilde tanımlayamaması, yürütülen bütün tanınırlık ve farkındalık çalışmalarına rağmen yapılan işin ve bunu yapan kişinin halen tam olarak anlaşılmasına sebep olmaktadır. Özellikle, Türkiye gibi mesleğin özel ve zorlu şartlarda ortaya çıktığı ve geliştiği bir ülkede, mesleğin yasal konumlandırılışı açısından mimarlık alanına bu kadar yaklaşmak beklenen olumlu sonuçları doğurmayabilir.

Esasen, endüstriyel tasarımcıların dünyadaki örgütlenme biçimleri incelendiğinde de neredeyse tamamının sivil toplum kuruluşları altında, bazı durumlarda mimarlık dışında diğer tasarım alanlarından profesyonellerle bir araya geldikleri, devletle teknik eğitim, mesleki haklar ve yasaların geliştirilmesi, bazı durumlarda da akreditasyon ya da sertifikasyon sağlanması konularında işbirliği içinde oldukları, ancak hiçbirinin tamamen devlet denetimi altında yer alma çabası içinde olmadığı görülmektedir.

Sonuçta, endüstriyel tasarımcıların Türkiye'deki örgütlenme şartlarının, aslında endüstriyel tasarım mesleğinin Türkiye'deki durumu ile ilgili olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Mesleğin durumu ile kastedilen ise, mesleğin profesyonellik derecesi ve profesyonelleşmenin birkaç aşamasını sıra ile değil, aynı anda geçmek için verilen mücadeledir. Endüstriyel tasarım ülkemizde halen yeni bir meslektir; eğitim ve uygulama şartları sürekli değişim içindedir. Diğer birçok ülkede görülen ortaya çıkış ve gelişme basamakları Türkiye'de çok daha farklı ilerlemiş, dezavantaj yaratan bu farklılıklara rağmen –mesleğin doğası gereği- dünyanın geri kalanından kopmama çabası her zaman sürdürülmüştür. Ülkemizin kendine özgü şartlarında ortaya çıkan mesleğin yine bu şartlara uygun biçim ve süratte olgunlaşmasını beklemek yerinde olacaktır. Meslek örgütü de bu olgunlaşma sürecinin hem etkileyeni hem etkilenenidir: Endüstriyel tasarımın meslek olarak bulunması gereken konuma gelmesi ile, endüstriyel tasarımcıların kendilerine uygun örgütlenme biçimi ve koşulları da daha iyi tanımlanabilir hale gelecek, meslek örgütünün gelişmesi ise, mesleğin genel itibarını ve değerini yükseltecektir. Bu olumlu gelişme ise, ancak meslek örgütünün, tasarım eğitiminin yeterliliğinin denetimli hale gelmesi ve mesleğin uygulanma koşullarının yasal zemine oturtulması yönünde çalışmalara ağırlık vermesi ile mümkün olabilir.

Endüstriyel tasarımcıların mesleki örgütlenmelerinin Türkiye'deki durumundan bahsederken, ETMK'nın Türkiye'nin kendine özgü koşullarını sınırlı insani ve ekonomik gücü ile değiştirme çabalarına dikkat çekmek gerekmektedir. Kimi zaman içeriden ve dışarıdan ciddi eleştirilerin hedefi olsa da, Derneğin özellikle mesleki tanınırlık ve farkındalık adına şimdiye kadar gerçekleştirdiği faaliyetlerini göz ardı etmek mümkün değildir. Unutulmamalıdır ki, ETMK kurulduktan sonra endüstriyel tasarımcıları temsil etmek adına kurulan ve ortaya çıkan başka bir dernek ya da birlik

girişimine rastlanmamıştır: Burada hatırlanması gereken nokta ETMK'nın, özellikle mesleğin tanıtımı konusunda yürüttüğü çalışmalarının, bu derneğin kurulmamış olması durumunda, hiçbir zaman gerçekleşmemiş olması ihtimalidir. Tarafsız bir gözle bakıldığında, kuruluşun herhangi bir şehre, eğitim kurumuna ya da ticari kuruluşa "daha yakın" durmadığı, genelde tasarımın ve tasarımcının toptan ilerlemesini amaçladığı söylenebilir. Uzun yıllar mesleğin varlığı ile birlikte kendi varlığını da kabul ettirme çabasında olan kuruluşun faaliyetleri yıllar içinde koşullara göre değişmiş, tanıtım ağırlıklı çalışmalardan belli ölçüde sonuç alınmasının ardından mesleğin resmi seviyede tanınması yönünde çalışmalara ağırlık verilmiştir. Zira, son yıllarda devlet seviyesinde tasarımla ilgili başlatılan çalışmalarda, endüstriyel tasarımcıları temsil eden kurum olarak kabul görmeye başlaması, bu faaliyetlerin uzun vadede etkili olmaya başladığını göstermektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, bir meslek kuruluşunun meşruiyetinin sağlanması ve sivil toplum örgütü olarak etkisini devam ettirmesi temsil gücüne bağlıdır; bu tür bir kuruluşun endüstriyel tasarım mesleği konusunda, her seviyede söz hakkına sahip olması, nitelikli ve yönlendirici üye sayısının artması, yani örgütün temsil ettiğini iddiasında olduğu mesleki grubun anlamlı ve yapıcı desteğini alması ile gerçekleşebilir.

Bu çalışma ile, endüstriyel tasarım mesleğinin ideal meslek ve profesyonelleşme tanımları çerçevesindeki yeri, genel hatlarıyla anlaşılmaya çalışılmış, bununla birlikte tasarımcıların mesleki örgütlenme konusundaki durumları Türkiye bağlamında değerlendirilmiştir. Halen gelişmekte olan endüstriyel tasarım mesleğinin Türkiye'deki durumu ile ilgili her konu gibi bu konu da gelecekte yapılacak birçok çalışmaya açıktır. Özellikle, tasarım yasası çıkmadan önce mesleğin ülkeye özel şartları hukuki çerçevede derinlemesine değerlendirilmelidir. Bu tür bir değerlendirme mesleki örgütlenmenin de temel konuları olan mesleki eğitim standartları ve mesleki uygulama denetimi üzerine yapılmalıdır. Bunların dışında, Türk endüstriyel tasarımcısının meslek ve örgütlenme algısı üzerine, görüşmelerle yürütülebilecek bir çalışma, mesleki örgütlenme düşüncesinin ilerleyebilmesi ve anlamlı sonuçlara ulaşabilmesi açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arslan, Osman. **Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum Ve Türkiye Gerçeği**. 1. Basım. İstanbul: Bayrak Yayınları, 2006.
- Barber, Bernard. “Meslekler Sosyolojisinde Bazı Sorunlar”, **Meslekler ve Sosyoloji**. Zafer Cirhinlioğlu (drl.). Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, ss.43-65.
- Baykan, Mustafa, Fethi Aytuna ve Bilge Celen (Ed.), **Loncadan Oda’ya**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2007.
- Cirhinlioğlu, Zafer. “Önsöz”, **Meslekler ve Sosyoloji**. Zafer Cirhinlioğlu (drl.). Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, ss.7-24.
- Cross, Nigel. **Designerly Ways of Knowing**. Basel: Birkenhäuser Verlag Ag, 2007.
- Çaha, Ömer. “Sivil Toplum Üstüne”, **Sivil Toplum Ve Demokrasi**. Lütfi Sunar (drl.). İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005.
- Durkheim, Emile. **Sosyoloji Dersleri**. Ali Berktaş (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Ekinci, Yusuf. **Ahilik ve Meslek Eğitimi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Erkan, Hüsni. **Ekonomi Sosyolojisi**. İzmir: Alper Matbaası, 1991.
- Eröz, Mehmet. **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**. 2. Basım. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.
- Genç, Mehmet. “Osmanlı Esnafı ve Devlet”, Mustafa Baykan, Fethi Aytuna ve Bilge Celen (Ed.), **Loncadan Oda’ya** içinde. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2007, ss.81-89.

- Goode, William. “Topluluk İçinde Topluluk: Meslekler”, **Meslekler ve Sosyoloji**. Zafer Cirhinlioğlu (drl.). Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, ss.67-80.
- Gürata, Mithat. **Unutulan Adetlerimiz Ve Loncalar**. Ankara: Tisa Matbaacılık Sanayi, 1975.
- Haug, Marie R.. “Profesyonelleşmeme: Gelecek İçin Alternatif bir Hipotez”, **Meslekler ve Sosyoloji**. Zafer Cirhinlioğlu (drl.). Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, ss.129-150.
- Heskett, John. **Design: A Very Short Introduction**. 1st Edition. Oxford: Oxford University Press Inc., 2005.
- Hughes, Everett C.. “Meslekler”, **Meslekler ve Sosyoloji**. Zafer Cirhinlioğlu (drl.). Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, ss.25-41.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin (Ed.). **Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi Cilt 1**. İstanbul: İslam Tarih, Sanat Ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 1994.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin (hızl.). **Osmanlı İlmî Ve Mesleki Cemiyetleri: 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987**. İstanbul: İslam Tarih, Sanat Ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 1987.
- İnalçık, Halil. **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Ruşen Sezer (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- Julier, Guy. **The Culture Of Design**. 2nd Edition. London: Sage Publications Ltd., 2008.
- Keane, John. **Civil Society: Old Images New Visions**. Oxford, Cambridge: Polity Press, 1998.
- Kuçuradi, Ioanna. **Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları**. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2003.
- Ortaylı, İlber. **Türkiye Teşkilat Ve İdare Tarihi**. 2. Basım. Ankara: Cedit Neşriyat, 2008.

- Papanek, Viktor. **Design for the Real World**, 3rd Edition, Chicago: Academy Chicago Publishers, 2000.
- Parsons, Tim. **Thinking: Objects, Contemporary approaches to product design**. Lausanne: AVA Publishing SA, 2009.
- Pirenne, Henri. **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik Ve Sosyal Tarihi**. Uygur Kocabaşoğlu(çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Ryfman, Philippe. **Sivil Toplum Kuruluşları**. İsmail Yerguz (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Sakaoğlu, Necdet ve Nuri Akbayar. **Osmanlı'da Zenaatten Sanata 1.Cilt: Esnaf ve Zenaatkarlar**. İstanbul: Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti., 1999.
- Tunalı, İsmail. **Tasarım Felsefesi: Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı**. 3. Basım. İstanbul: YEM Yayın, 2009.
- Yıldırım, İbrahim. **Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**. 1. Basım. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004.
- Yücekök, Ahmet N., İlder Turan ve Mehmet Ö. Alkan. **Tanzimattan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları**. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998.

Sürekli Yayınlar

Akalın, Önel. “İhracata Yönelik Tasarımın Türkiye İçin Önemi”. **Mimarlık Dergisi**. Cilt 1979/1, Sayı 158, 1979, ss.85.

Asatekin, Mehmet. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Endüstri Tasarımının Geliştirilmesi Toplantısı Ve Ahmedabad Bildirisi”. **Mimarlık Dergisi**. Cilt 1979/1, Sayı 158, 1979, ss.82-83.

Asatekin, Mehmet. “Türkiye’de Endüstriyel Tasarımın Geliştirilmesi”. **Mimarlık Dergisi**. Cilt 1979/1, Sayı 158, 1979, ss.84.

Diamond, Larry. “Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation”. **Journal of Democracy**. Vol.5. No.3, July 1994, ss. 4-17.

Er, Alpay. “The State Of Design: Towards An Assessment Of The Development Of Industrial Design in Turkey”. **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**. Cilt 13, Sayı 1-2, 1993, ss.31-51.

Er, H. Alpay. “Development Patterns of Industrial Design in the Third World: A Conceptual Model for Newly Industrialized Countries”. **Journal of Design History**. Vol.10, No.3, 1997, ss. 293-307.

Hasdoğan, Gülay. “The Institutionalization of the Industrial Design Profession in Turkey: Case Study - The Industrial Designers Society Of Turkey”. **The Design Journal**. Vol.12, No.3, December 2009, ss. 311-337.

Marshall, Thomas Humphrey. “The Recent History of Professionalism in Relation to Social Structure and Social Policy”. **The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economique et de Science politique** . Vol.5, No.3, August 1939, s. 325-340.

McGlothlin, William J.. “The Professions”. **The Journal of Higher Education**. Vol.34, No.2, February 1963, ss.111,112+120.

Merton, Robert K.. “The Functions Of The Professional Organizations”. **The American Journal of Nursing**. Vol.58, No.1, (January 1958), ss.50-54.

Özcan, A. Can. “An Overview of the Early Foundations and Development of Contemporary Industrial Design in Turkey”. **The Design Journal**. Vol.12, No.3, December 2009, ss. 267-287.

Özgen, Koray. “Tasarımcıların Odyssea’sı”, **Arredemento Dekorasyon**, Sayı:64, Kasım 1994, ss.111-112.

Smith, Gillian ve W. Allan Whitfield. “Profiling the Designer: A Cognitive Perspective”. **The Design Journal**. Vol.8, No.2, (July 2005), ss. 3-14.

Smith, Gillian ve W. Allan Whitfield. “The Professional Status of Designers: A National Survey of How Designers Are Perceived”. **The Design Journal**. Vol.8, No.1, March 2005, ss. 52-60.

Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı. “Derneğimizden Haberler”. Sayı 1, Eylül 1992, s.4

Tasa...Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Yayın Organı. “Derneğimizden Haberler. Sayı 3, Eylül 1994, s.2

Tasarım Dergisi. “Tasarım, Endüstri ve Türkiye”. Sayı 48, Kasım 1994, s.106-112.

Wilensky, Harold. L.. “The Professionalization Of Everyone?”. **The American Journal Of Sociology**. Vol.LXX, No.2, September 1964, ss. 137-158.

Diğer Kaynaklar

Belge, Murat. “Sivil Toplum Nedir?”, **Sivil Toplum Ve Demokrasi Konferansı no 1.** İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim Ve Araştırma Birimi, 2003, ss.1-25.

Candan, Ekrem (hızl.). **Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Reform Önerisi.** Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, 2012.

Çokgezen, Murat ve Fevzi Toksoy. “Meslek Örgütlerinin Rekabet Üzerindeki Etkileri: Profesyonel Meslek Örgütleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum Ve Demokrasi.** Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, 2011.

Dervişoğlu Okandan, Gökçe. “İstanbul’da Kültür Ekonomisini Döndüren Çarklardan Biri: Endüstriyel Tasarım”, **İstanbul Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri 2010.** İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Bilimler Akademisi, 2010.

Düzakın Yölsever, Esin. “Son Yirmi Yılda Türk Endüstrisinde Türk Tasarımcılar”, **Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi,** Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2000.

ETMK. “ETMK İyi Tasarım Markası ’98 ve Designers’ Odyssey ’98 Ödülleri Jüri Öneri Formu”. 1997.

ETMK. **1996-1998 Faaliyet Raporu.** Ankara, 1998.

ETMK. **1998-2000 Faaliyet Raporu.** Ankara, 2000.

ETMK. **2004-2006 Faaliyet Raporu.** Ankara, 2006.

ETMK. **2006-2008 Faaliyet Raporu.** Ankara, 2008.

ETMK. **2008-2010 Faaliyet Raporu.** Ankara, 2010.

ETMK. **2010-2012 Faaliyet Raporu Sunumu**. Ankara, 2012.

ETMK. "Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu". [Broşür]. 2003.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Kuruluş Tüzüğü**. Ankara, 1989.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**, Ankara. 2000.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**. Ankara, 2002.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**. Ankara, 2004.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**. Ankara, 2006.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**. Ankara, 2008.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**. Ankara, 2010.

ETMK. **Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği Tüzüğü**. Ankara, 2013.

ETMK. **ETMK Eğitim Komisyonu Sunumu**. İstanbul. 2009.

ETMK. **ETMK Yönetim Kurulları, Üyeleri, Kurucu Kurul**. 2013.

ETMK. **ETMK Meslek Hakları Komisyonu Tutanağı**. İstanbul. 2009.

ETMK. **Şubelere Göre Üye Sayıları**. 2013.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Nisan. Ankara, 1995.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Haziran. Ankara, 1995.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Kasım. Ankara, 1995.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Aralık. Ankara, 1995.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Ocak. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Mart. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Haziran. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Temmuz. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Ağustos-Eylül. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Ekim. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Kasım. Ankara, 1996.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Mart. Ankara, 1997.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Nisan. Ankara, 1997.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Eylül-Ekim. Ankara, 1997.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Ocak-Şubat-Mart. Ankara, 1998.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Nisan-Mayıs-Haziran. Ankara, 1998.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Temmuz. Ankara, 1998.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Ağustos. Ankara, 1998.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Aralık. Ankara, 1998.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Ocak-Şubat-Mart. Ankara, 1999.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Nisan. Ankara, 1999.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Mayıs-Haziran. Ankara, 1999.

ETMK. ETMK Haber Bülteni. Temmuz. Ankara, 1999.

Er, Özlem. -ETMK İstanbul Şube Başkanı- "ETMK ve Faaliyetleri" konulu görüşme. İstanbul: 11 Ekim 2013.

Hasdoğan, Gülay. "Türkiye’de Devletin Endüstriyel Tasarıma Yönelik Girişimleri ve Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşunun Bu Girişimlerdeki Rolü", **Tasarım veya Kriz: 4. Ulusal Tasarım Kongresi Bildiri Kitabı**. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü. 8-9 Ekim 2009, ss.173-190.

İlhan, Ali O.. "An Introduction To The Professional Ideology Of Turkish Industrial Designers: Existential Antagonisms", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Kabasakal, Mehmet. **Sivil Toplum ve Demokrasi**. Denetçi Yeterlilik Tezi, Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2008.

Keyman, Fuat. "Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum", **Sivil Toplum Ve Demokrasi Konferansı no 3**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim Ve Araştırma Birimi, 2004, ss.1-34.

Korkut, Fatma ve Gülay Hasdoğan. "The Profession of Industrial Design In Turkey: The Correspondence Between Education and Practice", **IDATER 1998 Conference**. Loughborough University, 1998, ss.125-131.

Mardin, Şerif. "Sivil Toplum", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**. C.7, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

ÖSYM. 2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo 3A-3B). 2013. <http://osym.gov.tr/> (26 Ekim 2013).

ÖSYM. 2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo 4). 2013. <http://osym.gov.tr/> (22 Eylül 2013).

ÖSYM. 2013-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Tablo 5). 2013. <http://osym.gov.tr/> (22 Eylül 2013).

Özçetin, Seda. “The Role And Significance Of Design Exhibitions In The History Of Industrial Design In Turkey: 1989-2008”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Pitarakis, Brigitte. “Esnaf - Bizans Dönemi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. C.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994.

Sezgin, Miraç Banu. **Sevgili Arkadaşlar (Tasarımcılara mektup)**. Ankara, 1988.

T.C. Anayasası. (Kabul Tarihi: 7.11.1982).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. DDK Araştırma ve İnceleme Raporu: Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat Ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi İle Bunların Etkin Ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin Ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler. 2009. <http://www.tccb.gov.tr/> (10 Kasım 2011).

Tezel, Elçin. “Industrial Design in Turkey: A Historical Segmentation İn Policy, Industry and Design”, *Intercultural Understanding*. 2011, Vol.1, ss.99-103. http://www.mukogawa-u.ac.jp/~itcs/publications/IU_vol1/pdf/1-11_article.pdf (21 Eylül 2013).

Toprak, Zafer. “Esnaf - Cumhuriyet Dönemi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. C.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994.

Turan, Gülname. “Türkiye’de Endüstri Tasarımı Alanındaki İlk Dernek Üzerine Bir Araştırma: Endüstri Tasarımı Derneği-ETD”, **Türkiye’de Tasarımı Tartışmak: III. Ulusal Tasarım Kongresi Bildiri Kitabı**. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü. 19-22 Haziran 2006, s.374-383.

Usta, Sefa. “Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

İnternet Sayfaları

"Design from East to West – Designers from Turkey" Sergisi, 2004. (t.y.)
<http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=236> (29 Eylül 2013).

"Sınırların Ötesine" ETMK Ürün Tasarımı Sergisi, 2003. (t.y.)
<http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=230> (29 Eylül 2013).

About us. (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about.htm> (26 Ağustos 2013).

ADI - Endüstriyel Tasarımcılar Birliği (orj.İtalyanca). (t.y.) <http://www.adi-design.org/about-us.html> (07 Eylül 2013).

Apply for Membership. (t.y.) <http://www.hongkongda.com/zh-hk/apply.aspx> (06 Eylül 2013).

Associacio de Disseny Industrial. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list80.htm (02 Eylül 2013).

Association of Canadian Industrial Designers. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list81.htm (02 Eylül 2013).

Association of Designers of Russia. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list149.htm (06 Eylül 2013).

Associazione per il Disegno Industriale. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list82.htm 02.09.2013

Become a Member, FAQs. (t.y.) <http://idsa.org/become-member-faqs> (07 Eylül 2013).

Birlik Aktiviteleri (orj.Çince). (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/news/work/x/> (01 Eylül 2013).

Birlik Hakkında (orj.Çince). (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/aboutus/index.html> (01 Eylül 2013).

Birlik Sözleşmesi (orj.Korece). (t.y.) <http://www.kaid.or.kr/userp.php?id=5> (06 Eylül 2013).

China Industrial Design Association. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list393.htm (26 Ağustos 2013).

Chinese Industrial Designers Association. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list98.htm (01 Eylül 2013).

Code of Ethics. (t.y.) <http://www.idsa.org/content/content1/code-ethics> (07 Eylül 2013).

Complete Member List. (t.y.) <http://www.icsid.org/members/listing.htm> (26 Ağustos 2013).

Congress and General Assembly. (t.y.)
http://www.icsid.org/projects/congress_assembly.htm (26 Ağustos 2013).

Contact Icsid. (t.y.) <http://www.icsid.org/about/contact.htm> (26 Ağustos 2013).

Croatian Designers Association. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list85.htm (06 Eylül 2013).

Davranış Kuralları (orj.İtalyanca). (t.y.) http://www.adi-design.org/upl/Immagini_interne_per_le_news/Codice_deontologico_ADI.pdf 07.09.2013

Definition of Design. (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about/articles31.htm> (03 Ekim 2013).

Design Austria. (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list86.htm (06 Eylül 2013).

Design Institute of Australia. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list87.htm (07 Eylül 2013).

Designaustria - a Movement. (t.y.) <http://www.designaustria.at/72-english> (01 Eylül 2013).

Designers Institute of New Zealand - Code Of Ethics. (t.y.)
<http://www.dinz.org.nz/content/10529/Designers%20Institute%20of%20New%20Zealand%20-%20Code%20of%20Ethics.pdf> (07 Eylül 2013).

Designers Institute of New Zealand Inc.. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list88.htm (02 Eylül 2013).

Designers Society of Slovenia. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list90.htm (02 Eylül 2013).

DIA Code of Ethics. (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=35> (07 Eylül 2013).

Directory. (t.y.) <http://www.dinz.org.nz/Membership/Directory/> (07 Eylül 2013).

DOS'ta Üyelik (orj.Slovenca). (t.y.) http://www.dos-design.si/doc/Clanstvo_v_DOS.pdf
(07 Eylül 2013).

Düzenlemeler (orj.Lettonca). (t.y.) <http://www.design.lv/sertifcesana/nolikums> (07 Eylül 2013).

EDL Tüzüğü (orj.Estoniyaca). (t.y.) <http://www.edl.ee/edl/edl-pohikiri> (06 Eylül 2013).

Endüstri Tasarımı Derneği (ETD) kuruldu, 1979. (t.y.)
<http://www.etsm.org.tr/etsm/index.php?r=kronoloji/view&id=185> (22 Eylül 2013).

Endüstriyel Tasarım. (t.y.) <http://www.etmk.org.tr/page.php?id=18> (21 Ağustos 2013).

Esnaf. (t.y.)
http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.524c84d1a761d5.20648892 (01 Ekim 2013).

Estonian Association of Designers. (t.y.)
http://www.icsid.org/members/listing/member_list145.htm (01 Eylül 2013).

- Estonian Association of Designers.* (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list145.htm (06 Eylül 2013).
- Etik Kuralları* (orj.Norveççe). (t.y.) <http://www.nid.no/index.php/forside/etiske-regler> (07 Eylül 2013).
- Etik Kuralları* (orj.Slovençe). (t.y.) http://www.dos-design.si/doc/Eticni_kodeks_DOS.pdf (07 Eylül 2013).
- ETTA ve ETSM Projesi Sunumu, 2012,* http://www.slideshare.net/ettaorgtr/etta-ve-etsm-projesi-10969047?from_search=10 (26 Eylül 2013).
- Fütüvvet.* (t.y.) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=f%FCt%FCvvet&ayn=tam> (24 Temmuz 2013).
- Hakkımızda* (orj.İspanyolca). (t.y.) <http://fad.cat/contents/view/aboutus> (07 Eylül 2013).
- History of IDSA.* (t.y.) <http://www.idsa.org/history-idsa> (02 Eylül 2013).
- History.* (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about/articles33.htm> (26 Ağustos 2013).
- Hong Kong Designers Association.* (t.y.) <http://www.hongkongda.com/zh-hk/index.aspx> (01 Eylül 2013).
- Hong Kong Designers Association.* (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list146.htm (01 Eylül 2013).
- IDSA Overview.* (t.y.) <http://www.idsa.org/idsa-overview> (07 Eylül 2013).
- Industrial Designers Society of America.* (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list101.htm (02 Eylül 2013).
- Japan Industrial Designers' Association.* (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list102.htm (01 Eylül 2013).
- JIDA Activities.* (t.y.) <http://www.jida.or.jp/e/activities/index.html> (01 Eylül 2013).

KAID Tanıtımı (orj.Korece). (t.y.) <http://www.kaid.or.kr/userp.php?id=1> (01 Eylül 2013).

Kayıt (orj.Lettonca). (t.y.) <http://www.design.lv/statuti/uznemsana> (02 Eylül 2013).

Koinonia Politike. (t.y.)

<http://www.as.wvu.edu:9080/Plone/commons/association/commons-theory-of-association/commons-theory-of-association/commons-terms/koinonia-politike> (22 Temmuz 2013).

Konunun Norveç'te Ortaya Çıkışı (orj.Norveççe). (t.y.)

<http://www.nid.no/index.php/forside/historik> (02 Eylül 2013).

Korea Association of Industrial Design. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/listing/member_list103.htm (01 Eylül 2013).

Latvian Designers' Society. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/listing/member_list141.htm (02 Eylül 2013).

Lonca. (t.y.)

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=f%FCt%FCvvet&ayn=tam> (25 Temmuz 2013).

Macar Güzel Sanatlar ve Uygulamalı Sanatlar Birliği (orj.Macarca). (t.y.)

<http://www.mkisz.hu/szovetseg.php> (06 Eylül 2013).

Member Admission Guide. (t.y.) <http://www.jida.or.jp/e/joinus/index.html> (06 Eylül 2013).

Member Types. (t.y.) http://www.icsid.org/members/members_types.htm (26 Ağustos 2013).

Membership Choices. (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=182> (02 Eylül 2013).

Membership Process. (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=273> (07 Eylül 2013).

Membership. (t.y.) <http://www.designcanada.org/membership.html> (02 Eylül 2013).

Meslek. (t.y.)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.523dfedc6424.42840998 (21 Eylül 2013).

Mission & Vision Statements. (t.y.) <http://www.icsid.org/about/about/articles32.htm> (26 Ağustos 2013).

Mission & Vision. (t.y.) <http://www.hongkongda.com/zh-hk/about.aspx> (01 Eylül 2013).

More about the Designers Institute of New Zealand. (t.y.)

<http://www.dinz.org.nz/About/83> (02 Eylül 2013).

Narh. (t.y.)

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=f%FCt%FCvvet&ayn=tam> (26 Temmuz 2013).

NID'a Nasıl Katılmalı? (orj.Norveççe). (t.y.) <http://www.nid.no/index.php/bli-medlem/opptak> (07 Eylül 2013).

NID'in Amaçları ve Görevleri (orj.Norveççe). (t.y.)

<http://www.nid.no/index.php/forside/formal> (02 Eylül 2013).

Norwegian Industrial Designers. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/listing/member_list91.htm (02 Eylül 2013).

Norwegian Industrial Designers. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/listing/member_list91.htm (07 Eylül 2013).

Ödüller ve Burslar (orj.Fince). (t.y.) <http://www.ornamo.fi/index/71?pageId=65> (01 Eylül 2013).

People at Icsid. (t.y.) <http://www.icsid.org/about/people.htm> (26 Ağustos 2013).

Professional Members. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/members_types/articles820.htm (26 Ağustos 2013).

Profesyonel. (t.y.)

http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.524c84c5688482.61241276 (20 Temmuz 2013).

Rusya Tasarımcılar Birliği (orj.Rusça). (t.y.) <http://www.sdrussia.ru/> (01 Eylül 2013).

Rusya Tasarımcılar Birliği Üyelğine Kabul Düzenlemeleri (orj.Rusça). (t.y.)

<http://www.sdrussia.ru/texts/14/55/> (06 Eylül 2013).

Sanat ve Tasarım Tanıtımı Tüzüğü (orj.İspanyolca). (t.y.)

<http://fad.cat/documentation/estatutos-FAD.pdf> (07 Eylül 2013).

Sertifika Eğitimi (orj.Çince). (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/news/train/g/> (06 Eylül 2013).

Tarihçe. (t.y.) <http://gsf.marmara.edu.tr/fakulte/tarihce/> (25 Ağustos 2013).

Tarihçe. (t.y.) <http://www.msgsu.edu.tr/msu/pages/16.aspx> (25 Ağustos 2013).

Tasarım. (t.y.)

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5213e725313871.28851382 (21 Ağustos 2013).

Tasarımcı. (t.y.)

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5214ead23e7bd7.10036441 (22 Ağustos 2013).

Tasarımcı. (t.y.) <http://www.etmk.org.tr/page.php?id=18> (23 Ağustos 2013).

The DIA Strategic Plan and Direction. (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=12> (02 Eylül 2013)..

The Finnish Association of Designers Ornamo. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/listing/member_list89.htm (01 Eylül 2013).

The Finnish Association of Designers Ornamo. (t.y.)

http://www.icsid.org/members/listing/member_list89.htm (06 Eylül 2013).

The History of the DIA. (t.y.) <http://www.design.org.au/index.cfm?id=204> (02 Eylül 2013).

Turquality Nedir?. (t.y.) <http://www.turquality.com/6.aspx> (20 Ekim 2013)

Üye Olmak (orj.Fince). (t.y.) <http://www.ornamo.fi/index/12?pageId=6> (06 Eylül 2013).

Üye Olun (orj.Almanca). (t.y.) <http://www.designaustria.at/28-mitglied-werden> (06 Eylül 2013).

Üyelerin Yeri (orj.Çince). (t.y.) <http://www.chinadesign.cn/news/spaces/r/> (06 Eylül 2013).

Üyelik - VDID Ağında Aktif (orj.Almanca). (t.y.) <http://www.vdid.de/verband/mitgliedschaft.php> (06 Eylül 2013).

Üyelik Başvuru Süreci (orj.Çince). (t.y.) <http://www.cida.org.tw/htdocs/modules/tinyd1/> (06 Eylül 2013).

Üyelik Tipleri (orj.İtalyanca). (t.y.) <http://www.adi-design.org/tipologie-di-soci.html> 07.09.2013

VDID Tarihi (orj.Almanca). (t.y.) <http://www.vdid.de/verband/index.php> (02 Eylül 2013).

Verband Deutscher Industrie Designer e.V. (t.y.) http://www.icsid.org/members/listing/member_list95.htm (02 Eylül 2013).

What is ACID. (t.y.) <http://www.designcanada.org/about-acid.html> (02 Eylül 2013).